

М. Г. Джанашвили.

О П И С А Н І Е
РУКОПИСЕЙ

ЦЕРКОВНАГО МУЗЕЯ

Духовенства Грузинской Епархіи.

Книга III.

ИЗДАНИЕ ЦЕРКОВНАГО МУЗЕЯ.

№ 13.

Тифлисъ,
Типографія Т-ва «Шрома», Русская ул. № 3.
1908.

Изученіемъ и, вообще, приведеніемъ въ извѣстность грузинскихъ письменныхъ памятниковъ, кромѣ древнихъ авторовъ, занимались: а) Академикъ М. Броссе (изслѣдованія его печатались въ *Mélanges Asiatiques*, Журн. Мин. Нар. Просвѣщенія, *Voyage archéologique* и др.), б) Пл. **Юселіани** — 1) Описаніе гор. Душета, 2) Описаніе древн. города Тифлиса, 3) Путевыя записки по Кахетіи, 4) Описаніе Шіомгвимскаго, Икортскаго, Алевскаго и др. монастырей, в) Академикъ Н. П. **Кондаковъ** — Опись памятниковъ древности въ нѣкоторыхъ храмахъ и монастыряхъ Грузіи, составленная по Высочайшему повелѣнію (СПБ., 1890), г) профес. Ал. Ан. **Цагарели** — 1) Свѣдѣнія о памятникахъ груз. письменности (3 вып.), 2) Памятники груз. старины въ св. Землѣ и на Синаѣ (напеч. въ Правосл. Палест. сборникѣ за 1888 г., т. IV, вып. 1), д) графъ **Толстой** и Н. Кондаковъ — «Русскія древности въ памятникахъ искусства» (вып. IV), е) Профес. Н. А. **Заозерскій** и А. С. **Хахановъ** — Номоканонъ Іоанна Постника, ж) Академикъ Ник. Яков. **Марръ** — 1) Реестръ рукописей, пожертвованныхъ г. Месхишвили Обществу грамотности („Иверія“ за 1888 г., №-ра 236, 239, 240, 254), 2) Житіе Петра Ивера (Правосл. Палест. сбор., т. XVI, вып. 2), 3) Краткій каталогъ груз. рукописей, пріобрѣт. Имп. Публ. бібліотекою въ 1896 году, 4) Агіогр. матеріалы по груз. рукописямъ Ивера (ЗВО, т. XIII, 1900, стр. 1—88), 5) Предварительный отчетъ о работахъ на Синаѣ, ве-

денныхъ въ сотрудничествѣ съ И. А. Джаваховымъ, и въ Іерусалимѣ, въ поѣздку 1902 года, б) Тексты и разысканія по арм.-груз. филологіи (книги I, II, III, IV, V, VI), з) профес. Н. **Покровскій** — Миниатюры Еванг. Гелатскаго монастыря XII вѣка), и профес. Ал. Сол. **Хахановъ** — Очерки по исторіи груз. словесности (4 вып.), его же «Гуджары» и др. статьи и изслѣдованія въ изданіяхъ Имп. Моск. Арх. и др. обществъ, і) Пр. доц. И. А. **Джаваховъ** — Народныя переписи въ Грузіи, к) Д. З. **Банрадзе** — 1) Археолог. путешествіе по Гуріи и Адчарѣ (напеч. по распоряженію Императ. Академіи Наукъ), 2) Статьи по исторіи и древностямъ Грузіи) (изд. Имп. Академіи Наукъ), 3) Исторія Грузіи, 4) Кавказъ въ древ. памятн. христіанства, л) Θεод. Дав. **Жорданія** — 1) Описаніе рукоп. церк. музея (2 вып.), 2) Гуджары и сигели разныхъ монастырей, 3) Хроники и др. матеріалы по исторіи и письменности Грузіи (2 вып.), м) Евф. Сим. **Такайшвили** — 1) Описаніе рукоп. Общества грамотности, изд. Управлен. Кавк. учебн. окр. (за этотъ трудъ авторъ удостоенъ Императорскою Академіей Наукъ большою *золотой медалю*), 2) Три хроники, 3) სპიჯობველთს სიძველესი и пр., н) протоіерей Корнелій **Некелидзе** — «Ди-тургическіе груз. памятники въ отечественныхъ книгохранилищахъ и ихъ научное значеніе» (сочин. это доставило автору ученую *магистерскую степень*), о) Георг. Евф. **Церетели** — а) Полное собраніе надписей на стѣнахъ и камняхъ и приписокъ къ рукописямъ Гелатскаго монастыря (Древности Восточ., т. I, вып. 2) и б) Археолог. экскурсія по Квирильскому ущелью, п) Дав. Георг. **Каричашвили** — Каталогъ бібліотеки Общ. грамотности (Тифлисъ, 1905), р) Ник. В. **Мтварелишвили** — Каталогъ бібліотеки Общ. грамотности (Тифлисъ, 1887). Кромѣ того, регистраціей груз. рукописей и ихъ изученіемъ

занимались также профес. Д. Чубиновъ, еп. Кирионъ, ан. Натроевъ, арх. Амвросій, профес. Серебряковъ, о. Мих. Тамарашвили, бр. Карбеловы, Горгадзе и др. Мы сами описаніе болѣе сотни манускриптовъ помѣстили въ г. «Иверія», журн. «Моамбе», „Сборн. матеріаловъ» Кавк. Учеб. Округа, а описаніе 30 пергаментн. евангелій IX—XI в. внесли въ нашу еще неизданную работу „Грузинскій текстъ Четвероевангелія по Урбнисскому кодексу и другимъ др.-груз. спискамъ въ сравненіи съ переводами греческимъ, латинскимъ и армянскимъ». Въ подлежащее же наше изданіе вошло описаніе 240 экземпляровъ рукописей и старопечатныхъ книгъ церк. музея. Въ настоящее время число приведенныхъ въ извѣстность груз. рукописей достигаетъ нѣсколькихъ тысячъ экземпляровъ и четвертую часть ихъ приблизительно составляютъ пергаментные манускрипты. 70 лѣтъ назадъ тому, когда число регистрованныхъ рукописей ограничивалось только нѣсколькими сотнями экземпляровъ, академикъ М. Броссе писалъ такъ *):

„Если должно судить о степени умственной образованности какого-нибудь народа по литературной статистикѣ, то нѣтъ ничего легче, какъ оцѣнить умственное образованіе Грузіи, литература которой подраздѣляется на богословіе, поэзію и исторію ... Духовная литература просіяла въ Грузіи съ такимъ блескомъ... Цвѣты поэзіи наполнили благоуханіемъ всѣ долины и увѣнчали всѣ вершины Кавказа». По изученіи достаточнаго числа груз. рукописей и храмовъ съ орнаментацией ихъ Н. П. Кондаковъ говоритъ („Древняя архитектура Грузіи“, стр. 50): «Нужно отдать полную

*) «Взглядъ на исторію и литературу Грузіи» (Журн. Мин. Нар. Просв. за 1838 г., № 8, стр. 274—300).

справедливость грузинскому искусству, что оно сумѣло самымъ широкимъ образомъ воспользоваться этою формою (*формою плетенія*) и, за отсутствіемъ другихъ пластическихъ украшеній, разработать ея виды полнѣе всѣхъ другихъ мѣстностей, гдѣ только эта форма ни являлась; ни въ собственной Византіи, ни въ мѣстностяхъ, гдѣ находимъ отсадокъ ея искусства, — напр., въ сѣверной Италиі, а особенно въ Венеціи, ни въ Сербіи, ни въ Россіи нигдѣ не встрѣчаемъ мы такой полной разработки. Исключеніе составляетъ Ирландія; но формы грузинскаго плетенія даже въ сравненіи съ ирландскими, имѣютъ первенствующее значеніе: его характеръ болѣе правиленъ, рисунокъ орнаментовъ ясенъ, назначеніе и смыслъ рисунка всегда соответствуютъ монументальнымъ цѣлямъ и никогда не подчиняются хаотическому произволу воображенія и игрѣ формами». Въ частности, о рукописяхъ только церк. музея ученый іерархъ **Платонъ**, Ректоръ Кіевской Духовной академіи, писалъ *): „7 июля, 1903 г. былъ здѣсь въ музеѣ ректоръ Кіевской Духовной академіи Епископъ Платонъ и поразился массою рукописнаго матеріала, драгоценнѣйшаго въ литургическомъ и церковно-историческомъ отношеніи, невѣдомаго наукѣ и міру. Прошу учащуюся грузинскую молодежь обратить свое исключительное вниманіе на эти три съ рѣдчайшими сокровищами шкапы. Спасибо скажетъ всякій, кому дороги святая церковь и ея жизнь“.

Нынѣ всѣхъ рукописей (кромѣ грамотъ) и старопечатныхъ книгъ въ церк. музеѣ 1040, изъ нихъ однихъ пергаментныхъ экземпляровъ 170 и въ нихъ общимъ счетомъ 30,900 пергаментныхъ листовъ. По

*) Краткій отчетъ по церк. музею за 1902/3 г., стр. 7.

времени написанія эти *периментныя* рукописи распре-
дѣляются такъ:

VII—VIII в.

89 (палемпсестъ)
345 (Апостоль, перев. съ
греч. оригинала въ 399 г.)

Этого же времени еще Псал-
тирь, Мицея (Правосл. Палест.
сб., т. IV, вып. 1). Въ пере-
водѣ до VIII вѣка кн. Ездры
(Марръ—Предварит. отчетъ.,
стр. 16).

VIII в.

993 (Коридет. Еванг.)

Этого же вѣка Требникъ
(Цагарели. Правосл. Пал. сб.).

IX в.

19 (Сван. сбор., 86 (Ли-
тургія Іакова), 89, 98 (Тео-
дор. Еванг.), 249, 603, 713

Еще Адышское Еванг. 897 г.
(Хахановъ. Матеріалы по арх.
Кавк., вып. X), Слова и рѣчи
или Хрестоматія 864 года (Марръ
—Предв. отчетъ., стр. 50, у
Цагарели—Правосл. Палест. сб.,
т. IV).

X в.

28 (Урбн. сп. *), 35 (до
973 года), 38 (974 г.), 95,
144, 190, 359, 367, 369,
371, 397 (толкованіе на апо-

калиписисъ), 458, 509 (Ксанс.
сп. *), 596 (съ нотными зна-
ками или крюками).

Этого же вѣка: евангелія
913 года (Опизское), 936 г.
(Джручское), 973 г. (Пархаль-
ское), 978 г. (Синайское), 995 г.
(Тбетское); Литургія по Синай-
скому чину 978 года, Библия
978 года, апокриф. календарь
Ездры, Пѣснопѣнія Минчхи,
Шатберд. хрестоматія, Нотиров.
гимница, Служебникъ, Моли-
твенникъ и мн. др. (Броссе
—Hist. de la Géorg., I ч.,
стр. 28); Марръ—Правосл. Па-
лест. сб., т. XVI, вып. 2, «Изъ-
пѣздки на Аѳонъ», «Предвар.
отчетъ»; Цагарели—«Прав. Пал.
сб.» т. IV, Свѣд., вып. 1 и 2-ой;
Такайшвили—Три хроники; Ха-
хановъ—Матер. по арх. Кавка-
за; наше «Саундже»).

XI в.

1 (1031 г.), 40
87 (1065 г.), 88, 91, 92,
93, (1093 г.), 96, 97, 134
(1066 г.), 135 (1035 г.),
136, 141, 142, 145, 191,
192, 193, 207, 208, 252,

*) Д. З. Бакрадзе №-ра 28 и 509 относитъ къ VI—VII
вѣку (Труды V-го арх. съѣзда въ Тифлисѣ), но Цагарели ихъ
считаетъ памятниками IX—X вѣка (Свѣд., вып. 2, стр. XIII).

253, 260, 285, 372, 445,	254, 255, 256, 271, 281,
484 (1059 г.), 492, 500	290, 309, 357, 368, 444,
(1042), 558 (1074 г.), 584	449, 494, 498, 499, 757,
(1083 г.), 614, 626 (1065 г.),	767, 828, 922
648 (1030 г.), 764, 765,	XIII—XIV
840, 845, 996	305, 446, 672
XI—XII	XIV
217, 257, 677, 836, 842,	29, 39, 42, 44, 99, 137,
743, 844	146, 195, 213, 219, 483,
XII	497, 571, 572, 575, 577,
27, 36, 206, 257, 259, 277,	585, 716, 718, 732, 734, 737
370, 447, 486, 516, 568,	XV
576, 578, 816, 825, 923	25, 133, 138, 140, 147, 194,
XII—XIII	203, 351 (1495 г.), 491,
222, 304, 388, 495, 569,	493, 496, 570 (1460 г.),
635, 839, 841	574, 579, 679
XIII	XVI
18, 26, 34, 37, 41, 43, 85	139 (1535 г.), 482
(1233 г.), 90, 94, 143, 205,	

Въ концѣ сего выпуска мы помѣстили указатель названій *встарь* рукописей и старопечатныхъ книгъ музеев и отчасти собственныхъ именъ и названій отдѣльныхъ статей. Краткость указателя вызвана была отсутствіемъ средствъ издать его въ болѣе желательномъ и полномъ видѣ.

М. Дж.

23 марта.

О П И С А Н И Е

рукописей и старопечатныхъ книгъ Церковнаго Музея духовенства Грузинской епархіи.

801. **Вардбулбуліани** (отрывокъ). Рукопись переписана почеркомъ мхедрули на бумагѣ; она въ 22×18 сантиметровъ, стр. 16, пожертвована музею Θ. Жорданія.

Начало: თავითვიზ მოვა ბუღბული, დაღემს ცივსა წყალსა

Конецъ: სამუსაიფოთ საცრეო(?) მტევანო ვენახისაო (л. 6)

Далѣе идутъ разнаго содержания стихотворенія, безграмотно написанныя. Образчикъ:

სურვილით გახელეული დაბნედიღვარ ძინარეო,

ასე გამხადა სურვილმა, წამოველ ველარ ვიარე (л. 8)

802. **Толкованіе** на литургію Симеона Солунскаго (отрывокъ). Перепис. почеркомъ мхедрули, на бумагѣ, въ 17×11 сант., стр. 60, поступ. отъ Лукіанова.

Начало: ...ცენებული ოქროისა და ნორაკისა ეგრეთვე წმიდისაგან საკურთხეველისა გამოვალს ქიშმარიტი წყარო ცხოვნებისა წმინდა სახარება განყოფილი ოთხ თავად აღმო-
მაცენებლად სათნოებისა და მაცხოვნებლ კაცთა სულებისა. ხოლო ტაძარი სახე არს სოფლისა ამის მეფეთა რამეთუ სოლო-
მონცა სოფელსა ამას შინა აღაშენა ტაძარი ღთისა იერულ-
სანიმს (!)

Конецъ: სრულ იქმნა ძალითა ღვთისათა. აღვწერე ესე ლიტურღის განმარტება ცოდვილმა დეკანოზმა იოსებმა, რომელი ყოველთა მხილვ(ე)ლთა მიერ შენდობასა ვითხოვ. დაიწერა ივლისისა იბ, ქრისტეს აქეთ ჩყიე. ამ სოფელს არა

დამრჩარა. ჩემსა მოსაგონერად (!) ჭინც ამას წაიკითხებდეთ, შენდობას მიბძანებდეთ.

Переводъ: «Переписалъ сіе толкованіе литургіи грѣшный протоіерей Іосифъ... 12 іюля, 1815 года».

803. Богородичный и Тропари на всѣ дни Седмицы и экзепостиларіи. Перепис. почерк. перк. хუჩური XVIII ვწკა, на бумагѣ, въ 17X11 сант., стр. 38, пожерт. Θ Жорданія. Заглавія и пропис. буквы писаны киноварью.

Начало: ოხითანი ღვთის მშობელისანი სრულიად წელიწადსა შინა, რომელი ითქმის მწუხრად და ცისკრად: ღუჯალსა ზედა და კვალად კეთილ არსსა ზედა.

Конецъ: სიტკბოებო ანგელოსთო, მწუხარეთა სიხარულო, ქრისტეანეთა მეოხო, ქალწულო და დედაო ოჯვლისაო, შემწე გუტყავ ჩუენ და გამოგვკსენ საუკუნეთა სატანჯუტლთავან.

804. Алексіани, т. е. житіе Алексія, челоуѣка Божія, и Повѣсть о воскресеніи царя Джуджу. Перепис. почер. мхედრული, на бумагѣ, въ 18X12 сант., стр. 38. Рукоп. дефектна. Текстъ на 1-ой стр. выщѣлъ, далѣе (стр. 2) читается: და ღმერთს ევედრებოდნენ მერთ ადგა და წარვიდა აია სოფიოს ეკლესიაზედ სალოკათ და თან მრავალი მოახლეები და მოსამსახურები გაყუნენ.

Л. 13 ობ.: ესე ალექსიანი მე საწყალის ცოდვილსა სწეულობისაგან ღონე მიხდილსა ლაზარე ჭითანავას ხელით აღიწერა ქარონიკონს ჩულა იანვრის კ დღესა ვოთხშაბათს. Перев.: «этотъ Алексіани переп. рукою грѣшнаго Лазаря Читава въ 1831 г. 20 янв».

Далѣе (л. 14) слѣдуетъ: ამბავი ღირსისა და წმიდისა გრიგოლის. ჯუჯუ ხელმწიფის გაცოცხლება ისმინეთ დღესა ერთსა წმიდა გიორგიმან ქალის პირზედ გაიარა და ერთი გამ-

შემარი კაცის თავი ნახა და აიღო ხელშიდ და ნახა პირი მიწით სავსე ქონდა. Конецъ пострадалъ.

Орфогр. материалъ: „300 ვოქროთ ღირდა (ლ. 5), ვოსტატმან, ვორივე, ვოთხშაბათსა, სახლშიდ, სარაიაშიდ (ლ. 3)

805. Отрывки изъ діалоговъ св. Григорія и св. Петра. Перепис. почерк. хуцური, на бумагѣ, въ 31X23 сант., стр. 32. Рукоп. дефектна. Начало: ...გან და შენაწევრებისა მათისა განიკუეთოს .. მეორე კრებაჲ შეკრბა ანკკრიას.. მესამე კრებაჲ წმიდათა ეპისკოპოსთაჲ შეკრბა ნეოკესარიას... მეოთხე კრებაჲ შეკრბა ნიკიას.. , მეხუთე... ანტიოქიას, მეექუსე —სარდეს, მეშუდე —ლანღრას, მერვე —ლავედიკიას, მეცხრე —კოსტანტინებოლის, მეათე - ეფესოს, მეთერთმეტე —კოსტანტინებოლის, მე-12 —ქალკიდონს... Конецъ: გრიგოლი თქუა: ორივე ეგე გულის სიტყვაჲ შენი ქეშმარიტარს... წმიდათა წინასწარმეტყველთანი მოსესი და ისო ნავე...

806. Требникъ (часть). Переп. почерк. хуцური, на бумагѣ, въ 21X16 сант., стр. 24, рукою Нинидзе Мате. Рукоп. дефектна (нѣтъ начала и конца). Содержитъ въ себѣ: а) конецъ чина освященія церкви, б) молитвы на освященіе сыра, яницъ и сѣти (мрежи), в) საკითხავი შუქრ მასკლავისა რაოდენსა მთვარესა რასა ადგილსა არს, გ) 532-ლѣтній кругъ груз. ლѣტოსчисленія съ помѣткою: ფლგ რაჲ დაგელიოს, თავსა იწყეთ, წმიდანო მამანო: ქე შე ცო ნინიდე მახარებელ (?) ყოფილი მათე, დ) Пасхалія е) лунникъ правдивый и истинный (ო ვსმეტრასენი ი გრომѣ (ლ. 5), о солнцѣ, лунѣ и радугѣ (ლ. 8 об.), о новогоднихъ предсказаніяхъ Іезекіиля (კალანდა თქმული ეხეკიელ წინასწარმეტყველისა) съ замѣткою переписчика (ლ. 11, об. 7 стр. съ конца): წერილსა მეტი არა აქუს. ძმანო: ღმერთო შეიწყალე: ნინიდე მათე. და მეცხედრე მისი

დუმბაძის ქალი მარიამ: ვინც შენდობა ბრძანოთ, ღმერთმან თქნა შეგინდოს, ж) сонникъ (ლ. 11, 0ბ.), 3) чтенія изъ евангелія (ლ. 12). Текстъ прерывается на евангельской притчѣ о «богатомъ челоѣкѣ и бѣдномъ Лазарѣ».

Орეოგრაფიჩ. материалъ изъ текста псалмовъ: ვპოო ვმ. ვპოვო (пс. 131, 5), თაყვანი-ვსცეთ ვმ. თაყვანი-ვჰსცეთ (ib. 7), მღვდელ-თა ვმ. მღვდელთა (ib. 9, 16), სჯული ვმ. ჰსჯული (ib., 12), აღსავალსა ვმ. აღსავალთა (ზედწარ. 132 და 133 ფს.), თვისათა ვმ. მისისათა (132, 2), აჰერმონით ვმ. აერმონით (132, 3), სინასა ვმ. სიონსა (ib. 3), სდგათ ვმ. ჰსდგათ (ib. 1), წამთა ვმ. წამთა ჩემთა (131, 4), ანუ ვმ. ანუ თუ (131, 4).

807. Лунникъ. Перепис. почѣрк. мхედრული рукою разныхъ лицъ, на бумагѣ, въ 18×11 сант., стр. 24. Рукопись дефектна. Начало (л. 1 0ბ.): ექვსსა მთვარისასა მტერს ნუ აეშლები..., შვიდსა მთვარისასა დღე კრძალვისა ყოვლისა საქმისა. ცოლსა თანა წოლა არა ჯერ არს. რომელი იშვას, როსკიპი იყოს, უღვთო, უშიში, ურცხვინო, შეძავი იყოს, არა ეშინოდის ღვთისა და არცა რცხვენოდის კაცთაგან... რუვასა მთვარისასა დღე კეთილი: ისესხე, დასთესე, დანერგე, აღიღე, ყრმათა სწავლა, მიცემა კეთილი... ცხრასა მთვარისასა ცხენსა შეჯგედი..., ათსა მთვარისასა დღე კეთილი: ბჰობა, ვენახთა შრომა..., თერთმეტსა მთვარისასა დღე კეთილი: ილოცე..., შრომა, შენება, ნერგუვა, ღხინითა ქორწინობა..., თორმეტსა მთვარისასა უხედართა ხედნა, ნავთა სულა, ცხოვართა სრევა..., თოთხმეტსა ...: რისხვისა და კრძალვისა წერა, ცოლსა შეირთავ..., თუთხმეტსა... ნუ იფიცავ, ნუ აფიცებ, ღვინოს ნუ სძრავ..., თექვსმეტსა... ნუ ასესხებ..., ჩვიდმეტსა...: ნადირობა, ქორწინება, კრავთა კულა კარგი, დაკარგული იპოვოს, რომელი იშვას, მაღლითა სავსე იყოს და ბედნიერი..., თვრამეტსა...: რასაცა იქმოდე,

ვაგემარჯვოს... ცხრამეტსა... დღე კრძაღვისა... ოცსა მთვა-
რისასა დღე კეთილი, შეწირვა ძღუენისა, საკლავთა, კულა
ლოცვათა შეწყნარება .., ოცდაერთსა...: თესვა, ნერგუვა, ვა-
ქრობა, მგზავრობა... ოცდაათსა.. საქმე კრძაღვისა და გან-
ცხრომისა... ოცდასამსა... შრომა, შენება... ოცდაოთხსა...
დღე კრძაღვისა... ოცდახუთსა... განიწმიდენ ხორცი...
ოცდაექუს'ა... რომელი იშვას, მარჯვენითა ხელითა ძლიერი
იყოს... ოცდაშვიდსა... დღე კეთილი... ოცდარვასა... ივა-
ქრე... ოცდაცხრასა... მონათლვა ყრმათა, სწავლა... ოცდა-
ათსა... დღე კეთილი, ეკლესიასა შედი, სამთელი, საკმეველი
შეიტანე და ილოცე ღმერთი

Конецъ: აქა დასრულდა სამთვარიო წიგნი ესე. Далѣе
2 страницы исписаны каракулями.

808. **Цветная триодъ** (ზადიკი). Перепис. красивымъ
почерк. хуцури 17 в., на бумагѣ, въ 40×28 сант., на
161 лист., заглавія и заглавныя буквы писаны кино-
варью. Рукопись дефектна: нѣтъ начала и конца, по
мѣстамъ бумага сгнила отъ сырости, иные листы изор-
ваны и превращены въ мелкіе куски. Пострадалъ также
и кожаный переплетъ. Книга, какъ видно изъ позднѣй-
шей приписки на л. 1-омъ, принадлежала Ларгвисскому
храму св. Θεодора Тирона.

809. **Стодіери**. Переп. почер. хуцури въ 1693 г., на
бумагѣ въ долю малаго листа, (29×22 сант.), стр. 148.
Рукопись дефектна, отъ деревян. переплета уцѣлѣла
одна нижняя доска. Чтенія начинаются отъ поне-
дѣльника первой Седмицы и оканчиваются чтеніями втор-
ника Страстной недѣли. Затѣмъ рукою переписчика
(л. 73): ქრისტე მფლობელო ყოველთა სუფევათაო, ადიდე
შენ მიერთა კურთხევითა ორსავე ცხოვრებასა შინა ბატონი
ანახანუმ და ვა მათ უნდა, ეგრე აკმარე სიგძქესა შინა დღე-

თასა წა ესე და სულთ განმანათლებელი სტოდირი ესე: На об. того же листа: დიდება ღმერთსა სრულყოფელსა ყოველთა კეთილთასა... სრულ იქმნეს და იწერნე(ს) წმიდანი ესე და სულთ განმანათლებელნი წმიდაა სტოდირი ესე კელითა ჩემ ცოდვილისა იესე ჩხეიძისითა ბრძანებითა ზაალ ერისთვს ასულის ბატონის ანახანუმიხათა: მრავალ არიან წელნი ცხოვრებისა მისისანი, საუკუნომცა არს ესენება და კურთხევა მისი:.. დაიწერა წიგნი ესე ქორონიკონსა ტაა, მეფობასა ერეკლესსა:.. На об. 22 л. ВЯЗЬЮ: ქ. ორბელიანის ასულის მარიამისა; на 22 и 27 листахъ: ედიშერ, ვახტანგ, на 28 л. приписки: ვაიმე ვაიმე კეთილთაგან ცალიერსა წინაშე ღვთისა! ევა სულთ ჩემო, ოდეს წარსდგე წინაშე ოვფლისა და მსაჯულისა განკითხვად, რამეთუ მაშინ გემხილნენ საქმენი შენი. Каракулями испещрень л. 74.

810. **Сборникъ.** Перепис. въ 2 столбца красивымъ почерк. хуцური, на бум. въ 30×20 сант., стр. 24, рукою грѣшнаго Михаила (л. 4 об.) и архидіакона Захаріи (л. 12 об.); Рукоп. принадлежала Крестительскому монастырю. Содержитъ въ себѣ двѣ статьи: 1) Слово Θεодора Студійскаго на обрѣтеніе главы Іоанна Крестителя (თვესა თებერვალსა კდ წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩვენისა თეოდორე სტოდირელთა წინამძღვარისა: სიტყვა შესხმისა პოვნასა პატრონისა თავისა დიდებულისა წინამორბედისა და ნათლის მცემლისა:.) и 2) Чтеніе на рождество Предтечи (24 іюня) иже во святыхъ отца нашего Іоанна Златоуста (თვესა ივნისსა კდ საკითხავი, თქმული წმიდისა მამისა ჩვენისა იოანე ოქროპირისა კოსტანტინეპოლელ მთავარეპისკოპოსისა შობისათვის წმიდისა იოანე ნათლისმცემლისა. გვაკურთხენ მამაო). На об. 12 л. нѣкій Георгій монахъ проситъ поминать его.

811. **Часословъ.** Перепис. рукою Лазаря, почерк. хуцური 17 вѣка, на бумагѣ, въ 15×11 сант., стр. 342.

Рукоп. дефектна, нѣтъ начала: утеряны двѣ тетради (16 листовъ), тамъ и сямъ пострадали и др. уцѣлѣвшіе листы. Начало: აწდა: მოიხილე ჩემ ზედა. Конецъ: შეიწყალე ცოდვილი ლაზარ ...წარმართე საქმე ესე...

Содержить въ себѣ: полунощницу, утреню, часы, повечеріе, тропари и кондаки Седмицы и краткій мѣсящесловъ.

812. Сборникъ Перепис. красивымъ почерк. хуцური 16 в., на бумагѣ, въ 21×16 сант., стр. 364. Рукоп. дефектна (нѣтъ начала и конца), изъ деревяннаго переплета остается только верхняя доска. Начало: (ღმ) ერთო ძლო შემეწყალე მე ცოდვილი ესე და რომლითაცა მსჯავრითა უწყი, მაცხოვრე მე უღირსი მონა შენი, რამეთუ კურთხეულხარ... Конецъ: სახარებაჲ მათესი: ხოლო იესოვს შობასა ბეთლემს ჰრისტანისასა დღეთაჲ... ლ. 81... ათორმეტი: მოვედით თაყვანისცემთ, ლ. 100 ობ. приписка: ესე ათორმეტი სუნაქსრლამ გადმოვიღე. ლ. 101: იბაკონი მარხვათანი და ზატიკათანი მეზვერისა და ფარისევლისა კვირიაკესაჲ; замѣтка: ქ. ოვფალო იესოვ ქრისტე, შემეწყალე ცოდვილი გრიგოლ ჩთაჯორბე ამინ, Къ деревян. переплету съ внутренней стороны прибиты 2 листика отъ др. рукописи.

Содержить въ себѣ: послѣдованіе царскихъ часовъ Великой пятницы и Рождества Христова, тропари и кондаки тріоднаго круга, мѣсящесловъ съ тропарями и кондаками, а равно съ Евангеліями и Апостолами на тѣ или иныя памяти.

813. Канонникъ (განგებაჲ თუ ვითარ ჯერარს მომზადებად ლიტურგიაჲ) Перепис. красивымъ почерк. хуцური рукою цилканскаго епис. Амвросія 26 февр. 1789 года, на бумагѣ въ 19×11 сант., стр. 236, въ разбит. дерев.

переплетѣ. Послѣсловіе (л. 119): წიგნსა ამას შინა მდებარე დასდებელი და კანონი ტკიბილისა იესოჲსი: ითარგმნა რუსულისაგან ქართულად არხიმანდრიტის გაიოსისგან რეკტორისა რუსეთის, ხოლო დაუჯდომელი დასდებელით, კანონით, და კდ. კონდაკ, იკოსით თვსით, თარგმანებული გაიოსისაგანვე რუსულისაგან ქართულად, შეემოწმა ბერძულსა ზედალექსითი ლექსად, ორგზის და სამგზის, ნათესავით ბერძნისაჲრიად გამოცდილისა თარგმანსა შინა იოანე ქსიფილინოსისგან, ბრძანებითა მისის ოჲწმინდესობისა ყოვლისა საქართულოესა პატრიარხისა, მეფისა ირაკლი მეორის ძის ანტონისათა, თან დასწრებითა თვთ მისის ოჲწმინდესობისათა და ყოვლად სამღუდელოს ტფილელ მიტროპოლიტის გერმანესითა, და წინამძღურის ტრიფილესითა, და სიონთა ღვთის მშობლის პროტოპრესვიტერის იოანე ოსესძესათა, და იგი დაიდუა ჩუენ მიერ წიგნსა ამას შინა: და უკეთუ ვისმე გენებოსთ, შეამოწმეთ ბერძულსა, და გულსავსე იქმნებით: წელსა, 1789, თებერვალს 26. Переводъ: заключающіеся въ этой книгѣ стихири и канонъ сладчайшему Іисусу переведены съ русскаго архим. ректоромъ Гайозомъ, Акафистъ же со стихирями, канономъ, кондаками и икосами переведены тѣмъ же Гайозомъ вмѣстѣ съ Іоанномъ Ксифилиновымъ съ русскаго съ сличеніемъ съ греческимъ текстомъ по повелѣнію его святѣйшества патріарха Антонія Иракліевича, тифлис. митрополита Германа, духовника Трифілія и протопресвитера Іоанна Осесдзе... 1789 г. 26 февр. — Тамъ же красивымъ церк. почеркомъ: уфалман მრავალ ჟამიერ ჰყავნ მეფის ძე ანტონი, უნეტარესი და უწმიდესი პატრიარხი ყოვლისა საქართულოისა. აღვსწერე წილკნელმა ამვროსი. Переводъ: «Господь да дастъ долголѣтіе сыну царя Антонію, блаженнѣйшему и святѣйшему патріарху всей Грузіи. Переписалъ я, цилканскій епископъ Амвросій».

814. Чинъ избранія и рукоположенія во епископа, состав. патріархомъ Грузіи Антоніемъ I. Перепис. почерк. мхедрули, частью на синей и частью на бѣлой бумагѣ, въ 21×16 сант., стр. 50. Въ послѣсловіи говорится, что чинъ этотъ составленъ согласно чину греческому и русскому по книжнымъ сокровищамъ Мцхетскаго патріаршаго собора, напр. по труду епископа Квипріана самтавнели (происходившаго изъ рода Эриставовъ арагвскихъ), переведенному съ греч. языка по распоряженію патріарха царевича Доментія съ добавленіемъ церемоніала (=თრისკიანი), взятаго изъ перевода съ русскаго. Далѣе послѣловіе продолжаетъ: ხოლო სათქმელ არს ესე კვალად ნუ ვინ სადამე იკადრებნ გარდასულად და დარღუცვად კანონთა მათ საქართუშლოისა ეკლესიისა ნეტართა მამათმთავართა და მღუდელმთავართაგან დადებულთა და ყოვლითა დამტკიცებითა აღმოჩინებულთა, რომელ არს: თვნიერ მცხეთისა დიდისა სამოციქულოაჲსსა ეკლესიისა ყოვლითურთ დაყენებულ არს კელისდასხმაჲ მღვდელმთავრობითი სხუასა ეკლესიასა შინახოლო თუ სადამე იკადროს ვინ გარდასულად კანონისა ამის ჩუენისა, კელისდამსხმელიცა იგი კრებაჲ და კელდასხმულიცა იგი განკუთილ არნნ: ამას ზედა ჰსწამებს ისტორიაჲ წერილი მამათმთავრისა ნიკოლოსისი, რომელი იყო ძმისწული სიმეონ მამათმთავრისა.

Переводъ: «Слѣдуетъ еще сказать, что никто не въ правѣ преступить и нарушить законы, установленные и утвержденные блаженными патріархами и священноначальниками Грузинской церкви, а именно, по мимо Мцхетской великой апостольской церкви воспрещается хиротонія въ архіерея во всякой другой церкви, а если гдѣ будетъ допущено отступленіе отъ этого закона нашего, то и рукополагающій соборъ (архіересвъ) и рукоположенный отлучаются, какъ это свидѣтельствуется ѱ

исторією, писанною патріархомъ Николаемъ, племянникомъ патріарха Симеона». Патріархи Гулабрисдзе Симонъ † въ 1144 году, а Николай † въ 1160.

815. Апракосъ (чтенія изъ евангелій въ послѣдовательности церковнаго года). Перепис. красивымъ почерк. хуцури, 16—17 в. въ два столбца до л. 10, на бумагѣ въ 20×15 сант., стр. 418. Рукопись дефектна (нѣтъ начала и конца). Она не сшита, не имѣетъ переплета. **Начало** (съ 5 стр.): მას ჟამსა შინა მოვიდა იოსებო არიმათიელი. შუშნიარი მზრახველი... л. 10 об.: მას ჟამსა შინა მოვიდა იესოჲ ქალაქსა სამარიტელთასა. რომელსა ჰრქვან სუქარ... **Конецъ** (л. 29 об. стр. 2 съ конца): მოვედ მე მიფენად მშუკლობისა ქუცყანასა ზედა, არა მოვედ მიფენად მშუკლობისა, არამედ მახვ (дальнѣйшаго нѣтъ).

816. Толкованіе на еванг. Матѳея (отрывокъ). Перепис. красивымъ почеркомъ хуцури XII в. на прочномъ пергаментѣ, in folio (35×27 сант.), стр. 16. Рукоп. дефектна (нѣтъ начала и конца); она составляетъ одну (27-ую) тетрадь громадной книги, отъ которой до уцѣлѣвшей тетради утеряно 208 листовъ (=26 тетр. =26×8=208). На л. 3-ей начинается 23 глава: თავი: კგ: სიტყუაჲ ესე: ნუ განიკითხავთ, რათა არა განიკითხნეთ: გუაკურთხენ მამაო:—**Начало** главы: ამას სიტყუასა ნეტარი პავლეცა იტყუს და უფროასლა მასცა ქრისტე იტყუს პირითა პავლესითა: ვითარმედ, აწ შენ რასა განიკითხავ ძმასა შენსა, ანუ შენ რაასა შეურაცხჳყოფ ძმასა შენსა: და შენ ვინ ხარ რომელი განიკითხავ სხვსა მონასა და კუჲლად იტყვის: ამისთვის ნუ ვინ წინასწარ ჟამისა გან რასმე იკითხვიდეთ, ვიდრემდე მოვიდეს ოჯფალი და განანათლოს დაფარული ბნელისაჲ და გამოაცხადნეს ზრახვანი იგი გულისანი.

Граммат. матеріалъ: ზუენ განმამდიდრეს (ლ. 2 ობ.) = ზუენ განგვამდიდრეს, ნაბერწყალი (ლ. 1 ობ.), ნაბიჭვეისაგან (ლ. 2) = ნამუსრევისაგან.

817. **Перечень ересей.** Перенис. почерк. хуцури 18-го вѣка, на бумагѣ, въ $\frac{1}{4}$ д. л. (21 X 18 сант.), стр. 12, пожертв. **Θ. Жорданія.** **Начало:** გალობანი მწუალე-ბელთა ყოველთა თვთოეულისა წვალეებისა შეჩუენებანი: . უგა: . ზღუა მეწამული: . ლუთის მეტყუპლითა პირითა, ერნო, მოვედით ვადიდებდეთ სამებასა წმიდასა სარწმუნოებითა მარ-თალითა ერთარსებით ქებულსა, სამგუამოვნად ცნობილსა, დაუსაბამოსა ცხოველსა და უკუდაგსა ყოველთა შემოქმედსა: . **Конецъ:** ესე გალობანი მწვალეებელთა ყოველთა შეჩვენებისანი ითქუნეს განქიქებისა მათისათჳს. უკეთუ ვისმე გენებოს პირველსა კვირაკესა წმიდათა მარხვათასა. Авторъ дѣлаетъ краткое обзорѣніе еретическихъ ученій Арія и др. ересерховт.

818. **Листы** изъ разныхъ сочиненій, писаны почеркомъ хуцури 15—18 вв., на бумагѣ, въ $\frac{1}{16}$ — $\frac{1}{4}$ доли листа; всѣхъ листовъ 11, изъ коихъ 6 разодраны. Листы 1 и 2 представляютъ часть большой рукописи, въ которой было (см. 1 л. рукоп.) преніе между св. Григоріемъ и св. Василиемъ; на л. 2-омъ обозначена 20 гл. (житія Св. Андрея Юродиваго, которая начинается словами: დღესა ერთსა უამსა წნებათასა ქულ-ბაგსა შინა მეღელუშსა დაედვა ხილი დარჩეული სასყიდ-ლად. და მეხილესა მას მისძინებოდა მჯდომარესა და ნე-ტარი ანდრია რორინებდა მუნ. შეხედვიდეს ერნი ლელუსა მას კეკელასა და უკვრდა სიშუპნიერე მისი. მოუახლდეს (?) ანდრიას და უჩუპნეს ლელჳ იგი და ეტყოდეს. სძინავს მეხი-ლესა მას. მიედ და მოჰპარე ლელჳ ისი და ჰამე და განძედ. **Л. 3-тій** есть остатокъ отъ большого сочиненія:

въ немъ идетъ рѣчь о видѣнїи нѣкоего игумена Листъ 4-ый даетъ текстъ изъ акаѳиста Богородицы (Об. л: გიხაროდენ, კლიტეო ქრისტეს სასუფევლისაო. გიხაროდენ, სასოებაო საუკუნეთა მათ კეთილთაო... გიხაროდენ, საღლო უსძლოო. ყოველი ბუნებაჲ ანგელოზთა განკვრდაჲ განგებულებაჲსა მას ყოვლად დიდებულისაჲ განკაცებ). Л. 5. есть остатокъ отъ рукописи, содержащей въ себѣ чтенїя изъ евангелїя. На уцѣлѣвшемъ л. приведена часть 1-ой гл. евангелїя Іоанна съ интересной орфографїей: ღუთისაჲ... რაჲოდე ი რაჲ იქმნაჲ... იყო და ცხორებაჲ იგი იყო... შინაჲ ჩანს... იყო კაცი... სახელი მისი იოანე... მოვიდა რათა წამონ... რწმენეს მისგან... რათა წამოს. იყო ნათელი. Листъ 6-ой—отрывокъ Псалтири Давидовой отъ слова განვიყარე - гонятъ меня (пс. 108, 23) до слова მოშიშთა მისთა—боящимся Его (пс. 110, 5). Грамматико-орфогр. материалъ: შემეწიე ვმ. შემეწიე მე (108, 26), ცნედ ვმ. ჰსცნედ (27), სწყევდენ ვმ. ჰსწყევდენ (28), შთაიციტად ვმ. შთაიცვედ (29), ორკიცი ვმ. ორკეცი (29), იკნას ვმ. იკნეს (31), ჰრქუაჲ ვმ. ჰრქუა (109, 1), დაჯედ ვმ. დაჰსჯედ (1), ჩემსაჲ, დავსხნე, ქუტშე, უფლებდი ვმ. უფლებდე (2), ფუცა, საჯოს, შემუსრნეს, ნალუარევისაგან, სუას, ნებაჲნი ვმ. ნებანი (110, 2), აღსარებულ ვმ. აღსარებულ (3), ყო ვმ. ჰყო (4), საკვრველებათა მისთაჲ (4), მოსცა ვმ. მოჰსცა (5). На л. 7, когда онъ составлялъ часть цѣлой книги, сдѣлана надпись: «въ этой (книгѣ) 221 листъ».

819. Словарь рѣдко употребляемыхъ словъ. Перепис. почерк. мхедрули, на бумагѣ въ 21×19 сантим. стр. 10. Растволковано всего около 100 словъ съ указанїемъ рукописей, въ которыхъ, они встрѣчаются. Таковы слова მამფალი, ოროჯნი (ნეტარმან აბრაამ შვიდნი ოროჯნი დაადგინა მოწმობისათვის ჯურღმულისასა), უჰამრა-

ვი, მუკა (მოგუცემდეს ჩვენ მარადღე ათექუსმეტსა მუკასა პურსა), მონ.ოქსილია; დაჯოგლება (ვითარ იწყეს მათ ხერხვად, დაჯოგლდეს ხერხნი იგი), აურულთა (ბალავარში), ზამბეკი (თავის კვეთის საკითხავში), გუთურფარი (იპოლიტეს განმარტება დავითისა და გოლიათისა), აპრსამი (კვიპაროსზედ შეხვეული აპრსამი), შეკიცუნა (შეიპყრნა სამფსონ სამიასნი მელნი და შეკიცუნა), ნახჭი (გამოტკფოლოვილი), ბურქვად (ბურქვად კუამლისა აღსღვა), ჩაყვინტება (ჩაყვინტა იორდანესა), ატარ (ატარ წოდებულთა გამოიძინეს ძირნი და სახენი მწვალებელთა სამკურნალოთანი), სიბინი (სიბინსა იქმან — მოახსენებდ მეკანაფეთა), ფასკარი — ფასკარნი, მეპალნე, ნაკმევი — ბერძულად ეხო. Потомъ идетъ объясненіе словъ მსუენი, არმაზი, ლომი, კანჯარი, ქალანდროს, ვარხვი, ოფოფი, ჯინქველი, გძლარბი, მელა, ვალანყარა, ორბი, კაკაბი, მარტორქა, კორკოდინო, იქნომონ, პარიდექსიონ, ყორანი, გვრიტი, მერცხალი, ირემი.

820. **Письма** (ეპისტოლენი) св. Василия къ Евстафію философу и св. Григорію Богослову. Всѣхъ писемъ 2. Писан. на бумагѣ въ 21×19 сант., на 5 л., почеркомъ мхედрули. Письма переведены тяжелымъ языкомъ, подверглись потомъ сильному исправленію. Начало 1-го письма: წმიდა ვასილი მოხილულად ევსტათისა დაბრკოლებათა სიმრავლისა მიერ მიწვევნილი ჰზრადმდე მიწერად მისა სტუსა გინა ტიხსა, შემდგომად მიღებისა ევსტათის მიერ ეპისტოლისა ჰსცუალებს აზრსა მას... Начало 2-го письма: წმიდასა გრიგორის სურველსა ცნობად მოქალაქობითის ხატისა და დროეს გარდატარებისა უდაბნოსა შინა ვასილისსა შემდგომად მდაბლად პასუხისგებისა თჳს თავისათჳსა სარგებელსა განშორებულებისაგან.

821. **Книга о должностяхъ** приходскихъ пресвитеровъ. Перепис. почеркомъ мхედрули 19 в на бумагѣ, въ 22×18 сант., стр. 88. Рукопись дефектна (нѣтъ начала

въ немъ идетъ рѣчь о видѣнїи нѣкоего игумена Листъ 4-ый даетъ текстъ изъ акаѳиста Богородицы (об. л. გიხაროდენ, კლიტეო ქრისტეს სასუფევლისაო. გიხაროდენ, სასოებაო საუკუნეთა მათ კეთილთაო... გიხაროდენ, სძალო უსძლოო. ყოველი ბუნება ანგელოზთა განკვრდა განგებულებასა მას ყოვლად დიდებულისა განკაცებ). Л. 5. есть остатокъ отъ рукописи, содержащей въ себѣ чтенія изъ евангелія. На уцѣлѣвшемъ л. приведена часть 1-ой гл. евангелія Іоанна съ интересной орѳографіей: ღუთისა... რაჲოდე ი რაჲ იქმნა... იყო და ცხორება იგი იყო... შინა ჩანს... იყო კაცი... სახელი მისი იოანე... მოვიდა რათა წამონ... რწმენეს მისგან... რათა წამოს. იყო ნათელი. Листъ 6-ой—отрывокъ Псалтири Давидовой отъ слова განვიყარე - гонять меня (пс. 108, 23) до слова მოშიშთა მისთა—боящимся Его (пс. 110, 5). Грамматико-орѳогр. материалъ: შემეწიე ვმ. შემეწიე მე (108, 26), ცნედ ვმ. ჰსცნედ (27), სწყევდენ ვმ. ჰსწყევდენ (28), შთაიციცდ ვმ. შთაიციცედ (29), ორკიცი ვმ. ორკეცი (29), იკნას ვმ. იკნეს (31), ჰრქუა ვმ. ჰრქუა (109, 1), დაჯედ ვმ. დაჰსჯედ (1), ჩემსა, დავსხნე, ქუტუე, უფლებდი ვმ. უფლებდე (2), ფუცა, საჯოს, შემუსრნეს, ნალუარევისაგან, სუას, ნებაჲნი ვმ. ნებანი (110, 2), აღსარებულ ვმ. აღსარებულ (3), ყო ვმ. ჰყო (4), საკვრელებათა მისთა (4), მოსცა ვმ. მოჰსცა (5). На л. 7, когда онъ составлялъ часть цѣлой книги, сдѣлана надпись: «въ этой (книгѣ) 221 листъ».

819. **Словарь** рѣдко употребляемыхъ словъ. Перепис. почерк. мхедрули, на бумагѣ въ 21×19 сант., стр. 10. Растолковано всего около 100 словъ съ указаніемъ рукописей, въ которыхъ они встрѣчаются. Таковы слова მამფალი, ოროჯნი (ნეტარმან აბრაამ შვიდნი ოროჯნი დაადგინა მოწმობისათვის ჯურღმულისასა), უჰამრა-

ვი, მუკა (მოგუცემდეს ჩვენ მარადღე ათეჟუსმეტსა მუკასა პურსა), მონ.ოქსილია; დაჯოგლება (ვითარ იწყეს მათ ხერხვად, დაჯოგლდეს ხერხნი იგი), აურულთა (ბალავარში), ზამბეკი (თავის კვეთის საკითხავში), გუთურფარი (იპოლიტეს განმარტება დავითისა და გოლიათისა), აპრსამი (კვიპაროსზედ შეხვეული აპრსამი), შეკიცუნა (შეიპყრნა სამფსონ სამიასნი მელნი და შეკიცუნა), ნახჭი (გამოტკფოლოვილი), ბურქვად (ბურქვად კუამლისა აღსღვა), ჩაყვინტება (ჩაყვინტა იორდანესა), ატარ (ატარ წოდებულთა გამოიძინეს ძირნი და სახენი მწვალებელთა სამკურნალოთანი), სიბინი (სიბინსა იქმან — მოახსენებდ მეკანაფეთა), ფასკარი — ფასკარნი, მეპალნე, ნაკმევი — ბერძულად ეხო. Потомъ идетъ объясненіе словъ მსუენი, არმაზი, ლომი, კანჯარი, ქალანდროს, ვარხვი, ოფოფი, ჯინქველი, გძლარბი, მელა, ვალანყარა, ორბი, კაკაბი, მარტორქა, კორკოდინო, იქნომონ, პარიდექსიონ, ყორანი, გვრიტი, მერცხალი, ირემი.

820. Письма (ეპისტოლენი) св. Василия къ Евстафію философу и св. Григорію Богослову. Всѣхъ писемъ 2. Писан. на бумагѣ въ 21×19 сант., на 5 л., почеркомъ мхედруლი. Письма переведены тяжелымъ языкомъ, подверглись потомъ сильному исправленію. Начало 1-го письма: წმიდა ვასილი მოხილულად ევსტათისა დაბრკოლებათა სიმრავლისა მიერ მიწვეწული ჰზრადმდე მიწერად მისა სჷსსა გინა ტიხსა, შემდგომად მიღებისა ევსტათის მიერ ეპისტოლისა ჰსცუალებს აზრსა მას... Начало 2-го письма: წმიდასა გრიგორის სურველსა ცნობად მოქალაქობითის ხატისა და დროჲს გარდატარებისა უდაბნოსა შინა ვასილისსა შემდგომად მდაბლად პასუხისგებისა თჳს თავისათჳსა სარგებელსა განშორებულები-საგან.

821. Книга о должностяхъ приходскихъ пресвитеровъ. Перепис. почеркомъ мхედрули. 19 в на бумагѣ, въ 22×18 сант., стр. 88. Рукопись дефектна (нѣтъ начала

и конца) и есть просто черновая работа. Она начинается съ § 69 и затѣмъ съ л. 2-го слѣдуетъ гл. 3-ья объ исполненіи таинствъ. § 80 о таинствѣ крещенія, § 89 о таинствѣ миропомазанія, § 90 о таинствѣ покаянія, § 111 о таинствѣ причащенія, § 118 о таинствѣ бракосочетанія, § 127 о таинствѣ соборованія масломъ; гл. 4-ая (л. 23 об.) о молитвѣ, ч. 2-ая (л. 38) о молитвѣ, какъ о потребности священства. **Начало:** ამისდამი განაღვიძებს იგივე მოციქული ოდესცა იტყვის: ესრეთ რბიოდეთ, რათა ეწივნეთ, **КОНЕЦЪ:** განბანილნი გუამითა წყლითა წმიდითა.

822. **Послѣдованіе службы съ пѣснопѣніями въ честь трехъ святителей—Василія Великаго, Григорія Богослова и Іоанна Златоуста.** Перепис. красивымъ почеркомъ хуцури 18 в., на бумагѣ, въ 33×22 сант., стр. 16. **Начало:** თთვესა იანვარსა. ღ წმიდისა მღვდელ მოწამისა იპოლიტე ჰრომთა პაპისა. აკოლოტია ამისი იგალობების სერობასა ზედა. და წმიდათა შორის მამათა ჩვენთა დადილთა მღვდელთ მთავართა ვასილი დიდისა, გრიგორი ღვთის მეტყველისა და იოანე ოქროპირისა. მცირესა მწუხრსა ზედა. დასდებელი. **КОНЕЦЪ:** უკეთუ დაემთხვს სამთა მღვდელთ მთავართა ოთხშაბათსა ყველიერის კვრისასა, ითქმის განგებაჲ ყოველივე სამშაბათსა ამას შუდეულისასა. ხოლო უკეთუ პარასკევსა დაემთხვს და ითქმის განგებაჲ მათი ხუთშაბათსა:

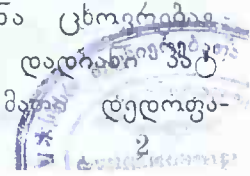
Переписчикъ: უღირსმან ისაკ სიონის კანდელაკის შულმან აღვსწერე სამთ მღვდელთ მთავართ სავალობელი. ვინც იხილვიდეთ, შენდობას მიბრძანებდეთ.

Нѣкоторыя пѣснопѣнія надписаны именами св. Нины, Ксантопуло (стр. 2) и Іоанна Евхаитскаго (стр. 5).

823. **Цвѣтная тріодъ.** Перепис. въ два столбца почерк. хуцури, на бумагѣ, въ 29×21 сант., стр. 240. Рукопись

дефектна (нѣтъ начала и конца). Текстъ начинается словами (л. 1): და გიხილეს რაჲ ქვეყანით ამაღლებულად. ანგელოზთა და მოციქულთაჲ. ერთბაშად გიგალობდეს: ღმერთო ყოვლისა მპყრობელო კურთხეულხარ შენ... и кончается (л. 120 об.): ანგელოზნი კაცთა თანა იშუბებენ და დიდების შეტყუპლებენ ამაღლებათა ქრისტესსა რომელი შეგუპ. Позднѣйшая приписка (л. 103 об.) рукою Нинии Бежанишвили: ქ: მე: ნინიას: ბეჟანის: შვილს: დამისწავლებია: ექვს: კვირაზე: პისიოს(?) სამანგზელს: დაუსწავლებია: ქ: ვინც: წაიკითხოთ: ყველამ: შენდობა: უბძანეთ: ღმერთი: კეთილს: მოგაგებდეთ. На л. 69 замѣтка рукою текста: შუაჲ ზატკისა.

824. Часть годичной минеи (за сентябрь, октябрь, ноябрь и декабрь). Рукопись написана красивымъ церковнымъ строчнымъ хуцури, на бумагѣ въ форматѣ большого листа (40×27.9 сант.); подъ текстомъ на поляхъ помѣщенъ кругъ грузинскаго цикла, который оканчивается на 46 листѣ замѣткою: „რაჲ დათავდეს, თავსავე დაწყე, სადა ქან წილი ზის შეღნისა“.—Рукопись безъ переплета, дефектна, сильно пострадала и истребалась: начала остался только листы разнознены, частью перепутаны, изорваны. Уцѣлѣвшая часть заключаетъ въ себѣ чтенія отъ сентября по декабрь мѣсяць, на поляхъ противъ корониконовъ иногда идутъ важныя хронологическія указанія о событіяхъ, имѣвшихъ мѣсто въ Грузіи, но большая часть этихъ записей погибла вмѣстѣ съ изодранными краями рукописи. На об. 131 листа читается рукою текста: ქრისტე, აღიდე შენ მიერთთა დიდებითა ორთავე შინა ცხოვრებათა მაღიდებელი და მოსავი სახელისა შენისა დადრახი... რონი გიორგი. ამინ, და თანა მეცხედრე მათა დედოფა-

ლი პატრონი თამარ, და პირმშოჲ ძე მათი პატრონი ლეონ.
და სული მათი წიაღთა შინა აბრაჰამ, ისაკ და იაკობისთანა
დაამკვდრენ სიმრავლესა შინა ჟამთასა ამინ ამინ და ამინ.
Переводъ: Христе, возвелъчи твоею славою въ обѣихъ
жизняхъ величающаго Твое имя и уповающаго на Тебя
патрона Дадіани Георгія, и супругу его царицу Тамаръ,
и первороднаго сына ихъ патрона Леона, и душу ихъ
на лонѣ Авраама, Исаака и Іакова утверди. Аминъ,
аминъ и аминъ.

Упоминаемый здѣсь Георгій Дадіани умеръ въ
1582 году и въ томъ же году сынъ его Леванъ по-
гибъ у стѣнъ Шхепской крѣпости (Картл. их., 193).

На л. 18 приписка рукою текста: ამა ქობნიკონსა:
ავვისტოსა: იბ: ღღესა სამშაბათსა: შეიბა მეფეთ მეფე ბაგრატ
და ათაბაგი ყვარყვარე ახალქალაქს, დაიხოცნეს მრავალნი
კაცნი და გაემარჯვა მეფესა და კელთა დაურჩია ყვარყვარე და
მისნი ლაშქარნი... Такая же точно запись имѣется так-
же въ № 252 рукош. общества грамотности и въ Картл.
иховреба подробно повѣствуется о томъ же событіи
(стр. 244), происшедшемъ въ 1535 году, когда Багратъ,
царь имеретинскій, разбивъ Кваркваре въ Мурджахетѣ,
плѣнилъ его и завоевалъ всю провинцію Самцхе.

На послѣднемъ 131 листѣ рукою текста надпись,
въ которой скрывается какая то загадочная мысль
автора-переписчика. Воспроизвожу ее безъ раскрытія
титлъ: აქ ქქ ნწ ბიწბრტრ ქურკ უდქიბტრ რქ ჩფ წჩ
ურკის წქწჩ უჩუჩის უქფღფც აფ ჩფ:

Слова эти, видимо, мингрельскія и авторъ ихъ
безъ сомнѣнія есть Габріель Цгува, рукою котораго
переписана минея за № 827 (см: тамъ).

825. Синаксарій (отрывокъ синаксарія въ переводѣ
Георгія Мтацминдели), пергаментная рукопись XII в.

состоитъ всего изъ трехъ листовъ, уцѣлѣвшихъ отъ разныхъ рукописей. Пергаментъ первыхъ двухъ листовъ толще и бѣлѣе пергамента 3-ьяго листа, на каждой страницѣ первыхъ 2-хъ листовъ по 27 строкъ, а 3-ьяго листа по 30 строкъ. И первые два листа и 3-ий листъ писаны строчнымъ хуцури, но первые два болѣе красивымъ почеркомъ. На первыхъ 2-хъ листахъ имѣются чтенія на декабрь мѣсяць; на 2-й страницѣ читается: თვესა დეკემბერსა: ივ. წმიდისა მოწამისა მარინაესი — мѣсяца декабря 16 святой мученицы Марины. Текстъ 1-хъ двухъ листовъ даетъ краткя свѣдѣнія о Сусаннѣ палестинской (მოწამისა სუსანაესი, რომელი იყო პალესტინას მაქსიმინეს ზე მეფისა), о Маринѣ (память 16 декаб.), Бако (წმ. მოწამისა ბაკოსისი), Пророко (პროფოესი), Иларіона (ილარიონისი) და მათთანაათა, а также Мелитона, Модеста Іерусалимскаго, пророка Ангеля, св. Василиаи, Теофана мученика; текстъ 3-ьяго л. заключаетъ въ себѣ пѣснопѣнія въ дни Великопустныя. Грамматич. матер.: როჭიკოდ მათდა, ცხორებაე, მიჰმართა, ცნა, ტაფაკი (მარინაე ტაფაკსა განკურვებულსა შთაიდგინა), ქრისტეანე, საკანი (რომელნი შეივეჯრენ სავანეთა შინა საკანთა), ბაჰია (ბზობის კვირიაკეს საგალობელი: „ბრწყინვალედ მივეგებნეთ რტოჲთა ბაიასათა დტოს, მძლესა სიკუდილისასა ჩვენცა და მსკავსად ყრმათა ოსანასა უღალადებდეთ და ვიტყოდით, რომელი მოხუედ ვნებად კნად ადამისსა, ქრისტე ღმერთო დიდებაე შენდა). Листы эти, по всей вѣроятности, изъ рукописи № 840.

826. Проповѣдь о благовѣщеніи Пресв. Богородицѣ. Одинъ листъ изъ большой, in folio (38×25 сант.); рукописи, написан. церковнымъ круглымъ почеркомъ 13 вѣка, на бумагѣ, въ два столбца. Начало:... მე ვარ გაბრიელ, მდგომელი წინაშე პირსა ღთისასა. Конецъ: და

შენ ყრმაო, ეტყოდა, წინასწარმეტყველ მაღლის იწოდო, რამეთუ წარსდღეს წინაშე პირსა ოვფლისასა განმზადებად გზათა მისთა მოცემად მეცნიერებაჲ ცხორებისაჲ:

827. Часть годичной минеи (мѣсяцы январь—апрѣль), продолженіе рукописи № 824; рукопись на бѣлой бумагѣ, in folio (40×27.9 сант.), писана мелкимъ красивымъ круглымъ хуцури 16 вѣка, въ два столбца; заглавія и начальныя буквы писаны киноварью. Въ началѣ каждаго мѣсяца указывается, изъ сколькихъ часовъ состоитъ день и изъ сколькихъ ночь. Рукопись дефектна: отъ начала (сентябрь—декабрь) остался только одинъ листъ, внутри въ разныхъ мѣстахъ листы разнознены, изорваны, подверглись сильному поврежденію также края мн. др. листовъ. Всего уцѣлѣло 160 листовъ. Въ Миней отсутствуютъ восхваления святыхъ Груз. церкви. Какъ видно изъ листа на сентябрь мѣсяцъ, въ утерянныхъ листахъ подъ текстомъ помѣщенъ былъ кругъ груз. счисленія. Помѣтки переписчика діакона Зебеда и Габріэля Цгува: 1) предъ 3-ымъ числомъ января: წინა დღისა ესე არც ერთი ვბოვე, 2) на л. 7: ვაი რაჲ ვქნა ქალღმებან არა მამარა (?) მე საწყალობელსა ოფალნო ჩემნო:., 3) л. 24: ძილის პირი ვერ ვბოვე (სინას და რაითს მომწყდარ მამათა, 4) л. 31: უკეთუ ენებოს წინამძღვარსა, იქმნების ღამისთევად (20 იანვ.), 5) л. 42: მჩხრაკელი ..ელ წგუა:—მეუფეო წმიდაო უნდოს წერილსათვის. ნუ დამწყე... ად ვერ მოვიხერხე და დიად გამსაჯავინც ჩემ ცოდვილი ...ნეს ღმერთმან. 6) л. 90: ღმერთო და იესოჲ ქრისტე მეუფეო დიდებისო: შემიწყალე მე დიაკონი ზებედე ამისი მწერალი. და დედა მამათა ჩემთა შეუნდვნეს ღმერთმან. ვინც შენდობაჲ ბრძანოთ, თქვენცა შეგინდნეს ღმერთმან ამინ და კირიელეისონ:., 7) л. 160 ობ.: ღმერთო შეიწყალე ფრიად ცოდვილი ამის მწერალი გაბრიელ წგუვა, ვინც ჩემ

ცოდვილი სულისათვის შენდობაჲ პრძანოთ, თქუენც შეგინდნეს ღმერთმან. კელი მწერლისა ვიწასა შინა ლპებისა, ხოლო ნაწერი მის ჰგიეს უკუნითი უკუნისამდე:

828. **Рукопись** (20×15 сант.) на армянскомъ языкѣ, въ деревянномъ переплетѣ, обклеенномъ кожею съ красивыми тисненіями (кресты и пр.). Рукопись писана обыкновенными арм. строчными буквами и черными чернилами, но заглавія и начальныя буквы выведены киноварью, причеиъ иныя изъ нихъ разрисованы чернилами блѣднокраснаго цвѣта; на 72 л. фигура: двѣ птицы держать въ клювахъ вѣнокъ изъ цвѣтовъ съ крестомъ. Между переплетомъ и текстомъ рукописи уцѣлѣли пергаментныя листы, всего числомъ два, кои писаны крупными армян. заглавными буквами, въ два столбца, по 13-ти строкъ въ столбцѣ. Невѣжественный переплетчикъ листы эти вклеилъ сюда, не понимая ихъ значенія.

829. **Діалоги** между св. Григоріемъ и св. Петромъ, часть большой рукописи, въ форматѣ малаго листа (30×23 с.), напис. на бумагѣ церковными буквами—хуцури. Уцѣлѣло всего 13 листовъ и то разнозненныхъ. Рукопись XIII—XIV вѣка. Знаками препинанія переписчикъ употребляетъ запятую, точку, двѣ и три точки. Въ одномъ изъ своихъ діалоговъ св. Григорій приводитъ (л. 3) слѣдующее сказаніе о св. Петрѣ —Грузинѣ: მონაზონი ვინმე იყო სახელით პეტრე. ნათესავით ქართველი და დამეგობრა მოღვაწესა ვისმე ბერსა, სახელით ევასეს: და იყვნეს ორნივე დიდად მოღვაწე . (вытерто одно слово) ესე ღირსი პეტრე მარადის მოვიდოდის მონასტერსა... (вытерто одно слово) წესითა სიყუარულისაჲ: ვჰკითხე ომე... (нѣтъ одного слова) ვითარ ამას ქვე-

ყანასა მოიწიე ეგე ოდენ შორით გ... და იგი მითხრობდა ცხორებისათვის თვისისა უმანკოდ: ვითარმედ ვიყავ რაჲ ქვეყანასა ქართლისასა, დავსნეულდი ოდესმე, რომელსა შინა მოცავკუტდ: და წარმიყვანეს საშინელთა ვიეთმე ჯოჯოხეთად: და ვიხილენ მუნ მრავალი სახენი ადგილნი სატანჯველთანი. და მრავალნი მეფენი და მთავარნი მას შინა. რომელნიმე ზე ეკიდნეს თავდაღმართ. და სხვანი ყელთამდე იყვნეს შთაფლულნი და მიმიყვანეს მეცა მუნ შთაგდებად. და მეყსეულად ვიხილე მუნ ანგელოზი ელვარე ხატითა და დააყენნა შთაგდებად ჩემდა. გამომიყვანა უკუტ კელთაგან მათთა და მრქუა: წარვედ კაცო ამიერითგან და კვალად განაგე ცხორებაჲ შენი. რათა ამას ადგილსა არღარა მოხვდე და მეყსა შინა მოვიწიე გუამად ჩემდა წინაძლომითა. და ვითარცა ძილისაგან განვიღჳძე; აღვდეგ უკუტ სნეულებისა მისგან. და დაუტევე მამული ქუეყანაჲ ჩემი და მოვიწიე აქა. და მოღვაწეობთა ღუთისაჲთა რომელსა არა ჰნებავს სიკუდილი ცოდვითაჲ. ვბოვე ბერი ესე სათნოჲ ღუთისაჲ და დავეჰკვდრე მას თანა: Тутъ св. Григорій со словъ Петра-Грузина приводитъ описаніе мѣста загробной жизни (=ада) такъ, какъ оно рисуется сказаніями грузинскаго народа: тамъ Петръ-Грузинъ видѣлъ царей и князей, изъ которыхъ одни висѣли на деревьяхъ и внизъ-головою, другіе — увязали (въ смолѣ) по горло. — Св. Григорій оканчиваетъ свое сказаніе о Петрѣ-Грузинѣ сообщеніемъ, что этотъ достойный мужъ, прибывъ изъ Грузіи, явилъ превеликіе подвиги: аман უკუტ მამამან ჰეტრე ესე ოდენი მოღვაწეებაჲ წარჰმართა რომელ ვჰგონებ, თუ უმეტესი ვერვის მიერ შესაძლებელ ყოფილარს ოდესცა:.

830. Литургія св. Іоанна Златоуста на греч. языкѣ, напис. грузинскими церковными буквами хуцури начала 18 вѣка; рукопись на бумагѣ, въ 14×8 сант., дефектна: нѣтъ начала, верхняя часть всей рукописи разло-

жиласть отъ сырости и отпала, уцѣлѣло всего 19 листовъ. Заглавія и начальныя буквы писаны киноварью. Въ соотвѣтствующихъ мѣстахъ каждый разъ указывается груз. словами, что произносить священникъ и что возглашаетъ діаконъ. Такъ: на 1 листѣ, послѣ греч. заглавія прописано киноварью დკნ ესე и потомъ греческій текстъ: εν ιησφι του κηριου δεσημε: . ο κερτις ανωθεν ιησφινς . κε τινς σοτηριας τον ησινον ιμον του κηριου δε: . . . , л. 3 об.: ღდცვაჲ შესღვისა, л. 4 об.: რამეთუ წმიდა ხარ ასამაღლებელი, л. 5: ღოცვაჲ პირველ სახარებისაჲ წართქუჯ: . , л. 5 об.: ოფფალო ოფფალო ღმერთო ჩვენო აპურობით, л. 6 об.: ასამაღლებელი, л. 8 об. ასამაღლებელი, л. 14: მღდელმან ჯვარი დასწეროს ფეშხუმსა და თქვას: კე პიისონ ტონ მენ არტონ ტუ ტონ ტიმიონ სო: მა ტუ ქრისტოსუ. დკნ: ამინ. ტოტე ენტო პოტირიუ ტუ ტო ტიმიონ სომატუ ხრისტოსუ. დკნ: ამინ. მეტაფალონ ტო პნეფმატი სუ ტო აიო. დკნ: ამინ. მღდელმან ღოცვაჲ. л. 16: დკნ ესე... პანტონ ტონ აიონ მნიმონ ევსანტეს ეტი კე ტი ენ ირინი. л. 18: მღნ აღმოიღოს პური: . ფეშხუმსა ჯვარი დასწეროს: და დანაწილოს, л. 19: საღმრთო ჟამის წირვაჲ წმიდისა იოანე ოქროპირისა. რჲ პერექლები დაჰბურო: ღოცუჲჲ ესე: ოთეოს, ო თეოს იმონ ოტონ ურანიონ. არტონ ტინ ტსოფინ ტუ პანტოს... (продолженіе послѣдней строки) რამეთუ წმიდა არს ღიდებულ ყოვლად პატიოსან და ღიდ.

На оборотѣ другою рукою идетъ молитва на груз. языкѣ, а потомъ рукою мхедрули: დავითას: . მიხამარე: . ოთხი ყურუში: . ოცდა: . ექსი ჰედა: . ნალი: . მომე ბარა: . ხუთი: . მარჩილი: .

Рукопись заслуживаетъ полнаго вниманія эллинистовъ и грузинологовъ: для первыхъ она можетъ служить прекраснымъ источникомъ къ изученію вопроса объ итацизмѣ и эгацизмѣ, для вторыхъ же

является лучшимъ указателемъ къ вопросу о путяхъ, по которымъ притекали въ Грузію литургическія руководства.

831. Тропарь Преображенія Господня. Рукопись на бумагѣ, всего въ одинъ листикъ, найденъ въ Никозскомъ монастырѣ. На одной сторонѣ его помѣщенъ текстъ почеркомъ хуцури, а на другой—разноцвѣтными красками представлена картина преображенія Христа. Благословляющій Христосъ изображенъ во весь ростъ въ конусообразномъ красномъ кругѣ съ нимбомъ вокругъ головы и блистающимъ хитономъ до ногъ безъ сандалій. По сторонамъ Христа пророки Моисей и Илья, съ воздѣтыми къ Нему руками, скрываются въ свѣтломъ блескѣ отъ ногъ почти до самыхъ плечъ. Подъ ними, на склонѣ горы, три ученика, одинъ изъ которыхъ лежитъ (спитъ), другой—сидитъ, третій, проснувшись, но полулежа еще, смотритъ вверхъ на преобразившихся.—Списываю весь текстъ: (მ)ოწაფეთა შენთა დიდებაჲ შენი, რომლისა ებრ მათისა გამოგვბრწყინვე ჩვენცა ცოდვილთა. ნათელი შენი. მიუახრდილებელი. მეოხებითა ღვთისმშობელისათა. ნათლის მომცემლო, ოჯფალო დიდებაჲ შენდა: იბკა: გგი: მთასა ზედა ფერი იცვალე ქრისტე ღმერთო. და რაოდენ ძალ ედვა მოწაფეთა შენთა. დიდებაჲ შენი უჩუპნე. რაჟამს იხილონ ჯვარცმა შენი. და გულის კმაჲ ყონ. ვითარმედ ვნებაჲ იგი ნებსით არს. და სოფელსა უქადაგონ. ვითარმედ შენ ხარ.

832. Житіе святыхъ, рукопись на бумагѣ, въ форматѣ малаго листа (30×24 сант.), писана почеркомъ хуцури XIII—XIV вѣка, въ два столбца, по 31 строкѣ въ столбцѣ. Она дефектна: не осталось начала и конца, уцѣлѣло всего 25 листовъ разноразмерныхъ,

частью изорванныхъ, пострадавшихъ. Уцѣлѣвшіе листы содержатъ въ себѣ житія св. Авива Некресели (л. 1—2), Андрея Юродиваго (л. 2 об. и др.). Начало послѣдняго: ცხოვრებაჲ და მოქალაქობაჲ ნეტარისა. მამისა ჩვენისა ანდრიაესი რომელი იქმნა ქრისტესთვის სულელ: გვაკურთხენ მამაო: . ძმანო ჩემნო საყვარელნო და მონანო ღუთისანო ისმინეთ ვედრებისა ჩემისაჲ და გაუწყო... Житіе св. Авива есть особый и самый древній вариантъ и потому привожу тутъ цѣлостью:

(მო)ქალაქობაჲ და წამებაჲ... (ა)ბიბო ნეკრესელ (ეზი)სკოპოსისაჲ: მამაო გვაკურთხენ:... კსენებაჲ წმიდისა მღდელთმოდღურისაჲ და უბიწოესა და ახუვანისა მოწამისა რომელსა იგი სამართლად მონიჭებულ იყო საყდარი დიდებულისა და დიდისა მისთვის სარწმუნოებისა მისისა და ყოველთა მიერ წამებისა ქეშმარიტებისათჳს. რომელმან შეწირა თავი თჳსი მსხუტრბლად მისთვის, რომელი შეიწირა მამისა: და სისხლითა თჳსითა მომიყიდნა ჩვენ. რომელმან ნაყოფნი გამოიხუნა. თავით თჳსით შეწვენითა მალლისაჲთა. სიწმიდისა იგი სამოცეული. და მოღვაწებისა ასეული. თავისა. თჳსისა თანა შეერთებითა. შვდელისა განმსრულებელი. მღდელთ მოძღუარი მალლისაჲ. შუამდგომელი ღუთისა და კაცთაჲ. ნეტარი აბიბოს ნეკრესელ ქალაქისა ებისკოპოსი:

რამეთუ შორის ორთა წმიდათა განწყობილთა წარმოდგა. მღდლობისა საყდარი. მოდგამთა თანა უბიწოდ მღდელობითა: და მართლ მკუტთელობითა. და კუალად მოწამეთა თანა მკენდ მოღვაწებითა. ორითა გვრგვნითა პატივცემული შორის განწყობილსა მართალთასა: ჩემი არს მოწამე ესე და მღდელთ მოძღუარი უბიწოჲ. ნაყოფი შუტნიერი. მხიარულებისა. ჩნდა მოძღვებელი. და სულნელებისა ჩვენისა ჩვენდა მომფენელი: სანთელი მალლად მნთებარე. მნათობი და ვანმანათლებელი ყოველთა მხილველთა მისთაჲ. შემწირველი უბიწოდ კორცსა და სისხლსა ქრისტესსა. რომელმან თავიცა თჳსი

შეწირა მსხუტარბლად მისსა მიმართ. კელითა უსჯულოაჲსა მარზაპნისაჲთა:.

ხოლო მიზეზი წამებისა მისისაჲ ესრეთ იყო. რამეთუ ჟამსა მას ოდეს სამეუფოჲ ესე ჩვენი ქართლი სპარსთა მეფესა დაეპყრა და ბილწსა მას მსახურებასა აღასრულებდეს. ვითარცა ესწავა ბოროტად მასწავლელისა მათისა ეშააკისაგან, ამის ჟამო მრავალნი ადგილნი განჰმზადნეს მათისა მის სამსახურებელისათჳს ქუეყანასა ამას ჩვენსა და რაევალთა დაუმტკიცებელთა სარწმუნოებასა და ნაკლუღევანთა გონებითა შეაცთუნებდეს. ხოლო ნეტარი აბიბოს ნეკრესელ ქალაქისა ებისკოპოსი სამთავროაჲსა კახეთისაჲ. აღიძრა საღმრთოაჲთა შურითა გულსმოდგინედ. და მივიდა მახლობელად უცხოაჲსა მისსა მსახურებელისა მათისა: დაასხა წყალი და ხენეში იგი ცეცხლი, მათი დაშრიტა. ესე რაჲ ცნეს უსჯულოთა მათ სპარსთა, შეიპყრეს და ესოდენ. გუჰმეს ვიდრელა სიკუდილ საგონებელი იყო ნეტარი იგი. და მერმე შეაყენეს საპყრობილესა იწროებითა დიდითა. და შემდგომად მრავლისა ტანჯვისა მიწერეს ზენა სოფლად მეფისა მათისა მარზაპნისა თანა:.

ხოლო მან მიუმცნო, რათა შეკრული მსწრაფლ მიიყვანონ მის წინაშე. და მოვიდეს მოვლინებულნი იგი და წარიყვანეს წმიდაჲ აბიბოს მრავალ ფერითა ჭირითა მგზავრ. ჯოლო ნეტარი ესე ებისკოპოსი მეგობარი იყო ბრწყინვალისა მის მნათობისა სჳმიონ მესუტისა ანტიოქელისაჲ. და არა თუ თუალითა ეხილვა ურთიერთარს, არამედ სულიერითა. მით სიყვარულითა, რომელ გონებითა იხილვების შორიელი ვითარცა მახლობელი. და კუალად წიგნითა და მოციქულითა იყო მათ შორის შესწავებაჲ და მას ოდენ ჟამსა, ოდეს მიჰყვანდა წმიდაჲ აბიბოს, დაემთხვია მას მოციქული ნეტარისა... საყვარელსა (?) რი...დოს და მისწივა... ევლოგიაჲ და... წმიდისა შამისა ჩვენისა სვიმიონ საკვირველთმოქმედისაჲ და ვითარცა მიიღო ებისკოპოსმან ევლოგიაჲ იგი და კუტრთხი და წიგნი იგი წმიდისაჲ აღმოიკითხა, განიხარა სიხარულითა დიდითა და განმტკიცნა ფრიად: ამისსა შემდგო-

მად შეემთხვებეს ვიეთნიმე და ჰრქუეს. უკუეთუ არა გნებავს წარსლვის ჩვენ უკუნ გაქციოთ საყოფელადვე შენდა და არა ინება, რამეთუ სუროდა მარტვლოზად ქრისტესთვს: და ვითარ მიიწივნეს სამეუფოსა ქალაქსა მცხეთასა, ვედრებით ხადოდა იგი წმიდა კათოლიკე სამოციქულოსა ეკლესიასა და იტყოდა, ვითარმედ შვილი შენი იოსებ წარვალს ეგვპტედ კრული, ვითარცა ტყუპი: და ვითარმცა ვინ ჰქუა მას, ვითარმედ არა ეგრეთ, არამედ სუფევად განემზადები და ზეცისა სავანეთა მიერ არს გზავნაჲ შენი და ვიდოდე მას ზედა მშვდობით:.

მაშინ ევედრა ნეტარი იგი მტარვალთა მათ რათა მივიდეს (მ. 2)... ქნეთა დიდი... ლნენ იგინი:... სანატრელისა წმიდისა მღ... კორცთა არა რაჲ... მეცთა და მფრინველთაგანი. და ვითარ მყუარ სცვდეს, დაუტევეს იგი და წარვიდეს. მაშინ მოვიდეს რომელნი იგი მყოფ იყვნეს ქაბსა მას რომელი იგი მათვე წმიდათაგან სავანესა აღეშენა მონასტერი და აღიხუნეს ნაწილნი წმიდისა აბიბოხსნი, დიდითა პატრივითა დაკრძალნეს ადგილსა მას და ესრეთ შეიწირა ღუთისა... (აბიბ)ოს: ვითარცა ძუპლნი სა... შესაწირავი სულნელი... წმიდისა ზაქარიაჲსა... ბულ იყო... მისებრ... მისი დაით... ა თვს:.

... წლისაგან გაუ... ნეტარისა აბი... წამებისათვს: საქმეთა და... სცა სახელითა წმიდისა სამებისათა ანუ ვითარ დედაკაცსა მას უწინასწარმეტყუპლა შემდგომად მისა მოსლვაჲ ბერძენთაჲ და დაპრობაჲ ქუეყანისა ამის ჩუენისაჲ, რომელიცა იგი იქმნა მსწრაფლ, მისვე დედაკაცისა ზე მოვიდეს პერძენნი. და განასხნეს უსჯულონი იგი სპარსნი და დაიპყრეს ქუეყანაჲ ესე ჩუენი. მიერთგან ერისთავნი იქმნნეს მპყრობელად ქართლისა და სხუანი მრავალნი საქმენი და საკვრველებანი არიან ამის წმიდისნი, რომელნი არა დაწერილ არიან წიგნსა ამას წამებისა მისისასა. არამედ იხილეთ და ცანთ გონიერად, საყუარელნო ქრისტესნო, თუ ვითარნი და რაბამნი კაცნი წმიდანი და ყოვლითურთ ღუთისა სათნონი. ნათელნი სოფლისანი. ქურნი რჩეულნი. სავსენი ნელსა

ცხებელითა. ზეცისა კაცნი და ქუეყანისა ანგელოზნი, განმანათლებელნი სოფლისნი, სახენი წესისნი და კანონი უცთომელნი მონაზონებისნი. ნათესაენი ... საგან. ქუეყანასა ამას შანა... თსაშინა ჟამსა გამო... წმიდანი მცნებანი მისნი სათნოათა მოქალაქობითა წარმართებულთა ეტკვრთეს. და ესევე ქუეყანაჲ ჩუენი წმიდათა ნაწილთა მათთა დაუნჯებითა სანატრელ იქმნა. ხოლო აწ, ძმანო საყუარელნო, ვედრებით ვითხოვდეთ ქრისტეს ღუთისაგან, რათა წმიდითა ლოცვითა და მეოხებითა მათითა: ღირს მყვნეს მიბაძვად სათნოებათა მათთა და მარადის დიდების მეტყუელებად სამებისა წმიდისა რომელსა შუშნის პატივი და თაყუანისცემაჲ აწ და მარადის და: —

833. Балавари, рукопись на бумаге, длин. 28 сант. и шириною 23 сант., писана въ двѣ колонны по 31 строкѣ, почеркомъ хуцури не древнѣе XIII вѣка; она безъ переплета, дефектна: утеряны начало и конецъ, листы разнознены, иные изрѣзаны, изорваны, чернила поблекли, по мѣстамъ сильно выцвѣли, уцѣлѣло всего 7 листовъ. Языкъ текста рукописи есть точная копія съ языка св. Евфимія-Таргмани, того, которому приписывается переводъ повѣсти о Варлаамѣ и Іодасафѣ съ грузинскаго на греческій языкъ. Въ виду того, что наша рукописьъ заключаетъ въ себѣ самый древній вариантъ повѣсти о Варлаамѣ и Іодасафѣ и въ виду того, что онъ изданъ весьма неудовлетворительно, привожу тутъ весь наличный текстъ полностью: სა *) ამას ჩუენსა“, ხოლო მან ჰრქუა: „არა“. და ვითარცა ყოველივე განუმარტა, არღარაჲ მიუგო მას: და ვითარცა მოვიდა მამაჲ მისი, ჰრქუა: „მნებავეს ცნობად საქმე ერთი, რომლისა მიერ მარადის მწუხარებასა შინა და ურვასა ვარ მე“. და ჰრქუა მამამან: „მკითხე, შევილო ჩემო!“

*) 13—17 стр. тифл. изд. 1895 г. „სიბრძნე ბალავარისი“.

მიუგო: „მითხარ, მამაო და ოჯახლო ჩემო, თუ რომლისა საქმისათვის იქმნა შეწყუდევა ჩემი ადგილსა ამას და რაჟსათვის აყენებ კაცთა შემოსლვად ჩემდა?“ ჰრქუა: „ამისთვის, შვილო, რათა არა შეძრწუნდეს გული შენი და კიდე ვყვნე ვნებანი ყოველნი შენგან“. ჰრქუა ყრმამან: „უწყოდე, მეფე, საქმითა ამით, რომელ გიყოფიეს ჩემდა, ყოველნი საშუაბელნი ჩემნი სიმწარედ გარდაგიქცევინ, რამეთუ სული ჩემი სურვიელ არს განსლვად გარეგან კართა, ხოლო აწ გევედრები, რათა განმიტეო და ვიხილო ქუეყანაჲ და არა სადა გარდა ვჰკდე მცნებასა შენსა“. და ესე რაჲ ესმა, (შეიწრდა გული მეფისაჲ და თქუა გულსა თვისსა: „უკეთუ დავაყენო ნებაჲ მისი, განმრავლდენ ურვანი მისნი, და განუწირო ყოველი საშუაბელი მისი“, და ჰრქუა: „შვილო, უკეთუ გნებაეს რა), დღეს აღსჯედ საკედარსა და განვედ კაცთაჲ თანა, და იყავ ნებისაებრ შენისა“. და ამცნო მეფემან, რომელნი განჰყვებოდეს ყრმასა მას, რათა წინა წარმავალთა წარავლენდენ, და, უკეთუთუ ჰპოებდენ კაცთა ბერთა გინა სნეულებითა შეპყრობილთა, გზისაგან კიდე განიყვანებდენ, რათა არა იხილნეს საქმენი კაცთანი და შესჭირდეს რაჲმე საწუთროთა ამათგან:.

ხოლო იგინი ჰყოფდეს. ხოლო დღესა ერთსა ვიდოდა რაჲ ყრმაჲ იგი, იხილნა ორნი კაცი: ერთი გონჯი და ერთი მწუხარე, რომელი სხუასა მიჰყვანდა, და ზარგანკილ იქმნა, და ჰკითხვიდა მათთვის, და ჰრქუა: „ესე კაცი არიან და ვნებაჲ შემთხუტულა, ვითარ სხვათაცა კაცთა შეემთხუტვის“. და ჰრქუა მან: „ესე ყოველთა შეემთხუტვისა?“ ხოლო მათ ჰრქუეს: „არა, არამედ ზოგთა, რამეთუ რომელთამე შეემთხუტვის და რომელნიმე დაშთებიან“. მაშინ განჰკრთა გონებითა და იქცა დამძიმებული. და კუალად ოდესმე განვიდა და მოყვასნი იგი წინა-მავალნი უდებ იქმნეს. და ვერ იხილეს კაცი მდებარე მოუძლოურებული, რომლისაჲ თმაჲ სვეტაკ იყო, ვითარცა მატყლი, და პირსა მისსა კბილი არა იყო, და სიტყუაჲ მისი ფლათნით იყო და, ვითარცა მივი:

დოდა ძე მეფისაჲ, იხილა იგი და შეეზარა, და ჰრქუა ზან-
დან მზარდულისა: „რამ არს ესე?“. ხოლო მან ჰრქუა: „და
ესეცა კაცი არს“. და ჰრქუა: „ესე რასა შეუქმნის?“ ხოლო
მან ჰრქუა: „წელიწადთა სიგრძესა“. და ჰრქუა: „რამ არს
წელიწადი?“ მიუგო ზანდან: „თორმეტი თუბ“. და ჰრქუა:
„რამ არს ათორმეტი თუბ?“ მიუგო: „ოთხი კვრიაჲ“. და
რამ ზომსა წელიწადსა შეიქმნების ესრეთ?“ მიუგო: „ოთხ-
მოცდა ათსა გინა ასსა“.

ხოლო იყო იგი გონებითა ვრცელი და სიბრძნითა საე-
სე, და აღრაცხნა თუბნი და წელიწადნი და ჰქუა: „ვითარ
ვხედავ, ადრე მიუთქს დღე დღესა, წელიწადი წელიწადსა, და
ასთა წელიწადთა დასასრული ადრე იქმნების. აწ რამელა წინა
უცს კაცსა ამას?“ ჰრქუა მას ზანდან: „ამისსა შემდგომად
სიკუდილი“. და ჰრქუა იოსფ: „და რამ არს სიკუდილი?“
ხოლო იგი ვერღარას დაუფარვიდა, ჰრქუა: „განქარდების სა-
კსენებელი ამის ქუეყანით“. და ჰრქუა: „მამაჲ ჩემი ესევეთარადვე
იქნების?“ და ჰრქუა: „ეგრეთ იქნების“. „და შენც ესრეთვე?“
და ჰრქუა: „ესრეთ“. ჰრქუა: „და მე ესრეთვეა?“ „ეგრეთვე“.
„შენ და ყოველნი კაცი ესრეთვე?“ „ჰჰ, ეგრეთვე, უკეთუ
სახომსა მაგისსა მიიწივნენ, ხოლო ესეცა უწყადე, რამეთუ
რომელნიმე ოდეს იშვნენ, მაშინვე წარიტაცებს სიკუდილი,
და რომელთამე მკირედ რამ აღიზარდნენ, და ზოგთა ჰასაკსა
მოვიდენ“. და ჰრქუა: „მე აწ თანა მაც სიკუდილი?“ და
ჰრქუა: „არა შენ ოდენ, არამედ ყოველთა კაცთა“.

მაშინ შეძრწუნდა ძე იგი მეფისაჲ, აღდუღნა გული მისი,
და ტიროდა და ეტყოდა ზანდანს მზარდულისა: „და არა არს
ქუეყანაჲ, რომელსა ზედა არა მოიწეოდის კაცთა ზედა ესე
ვითარი საღმობაჲ, ვითარ იგი წინაჲს ვიხილენ უძღლურნი და
აწ ამას ვხედავ? ხოლო კუალად უძნელეს აღმიჩნდა სიკუდი-
ლი!“ და კუალად იცემდა მკერდსა და ტიროდა და ეტყოდა:
„მაუწყე, თუ არსა ქუეყანაჲ, რომელსა შინა განვერე სალ-
მობათავან?“ მაშინ ტიროდა ზანდან მზარდულიცა და ეტყო-
და: „არა არსა ცასა ქუბზე ვგვევითარი ქუბყანაჲ, ჳ...“

ჰასაკისათა *); ხოლო ღმერთმან დაჰბადა, მყო მე რომელთამე უდარეს და რომელთამე უმჯობეს; ხოლო გულის კმა ვყავ ესეცა, რამეთუ განმიყვანებს ამის ცხორებისაგან თჳნიერ კიახვისა ჩემისა, და, ვითარ გულის კმა ვყავ და ვცან საქმე ცხორებისა ჩუენისაჲ, ვითარმედ ვერას შემძლებელ ვარ შემატებად, გინა დაკლებად ჰასაკისა, და ვერცა განახლებად დაძულებულისა, და ვერცა კუალად შედგმად, თუ რაჲ მოჰვარდეს ასოთაგანი, და ვერცა შეუძლეს ამას მეფეთა მეფობითა, და ვერცა მარჯუტაჲ სიმარჯჯთა, და ვერცა ბრძენთა სიბრძენითა, და ვერცა ძლიერთა ძალითა თჳსითა; და შერმე ვხედევ შემოსლვასა ღამისასა შემდგომად ღლისა, და ქცევასა სამყაროთასა, და ამათ გამო ვცან, რამეთუ ყოველთა უვის დაჰბადებელი და უკუეთუმცა მსგავს იყო მათსა, მის ზედაცამცა მოიწეოდეს, რომელნი მოიწევიან დაბადებულთა ზედა, რამეთუ ვითარცა თქუა და ინება, იქმნების, და ოდეს ინებოს, აღესრულების, და კუალად აღადგენს, ვითარცა პირველ იყუნეს, რამეთუ ბრძანებაჲ მისი უგამკუეთელეს არს მახვილისა ორპირისა და უმაღეს არს კამკამებასა ელვისასა, და, ენებოს თუ, განაქარვებს, და კვალად მოაგებს და კურთხეულ არს და დიდებულ სახელი მისი უკუნითი უკუნისამდე“.

პრქუა იოდასაჲ: „ყოველივე ეგე ქეშმარიტად სწამე, გარნა ვინაჲ სცან, თუ აღდგომაჲ ყოფად არს შემდგომად სიკუდილისა და მიგება კეთილისა და ბოროტისა?“ მიუგო ბალვარ: „ორთა საქმეთაგან საცნაურ არს, რამეთუ განწვალებულ არს ცხორებაჲ მორჩილთაჲ და ურჩთაჲ სოფელსა ამას შინა, და რამეთუ ვხედავთ მრავალთა ურჩთა უტუბითა, ხოლო მორჩილთა ვხედავთ, რამეთუ ჭირითა და შეურაცხებითა განვლენ სოფლისა ამისგან, და მით უწყით, რამეთუ მრავალ მსაჯულმან ღმერთმან ამისთჳს არა აღიდნა მორჩილნი იგი მისნი, რათა აღდგომასა მას უმეტესი პატრივი წინა უყოს მათ, ხოლო ურჩნი იგი დასაჯნეს საქმეთა მათთაებრ; ხოლო მეორედ სა-

*) Тамъ же стр. 44.

ცნაურ არს ქადაგებითა მოციქულთაჲთა, რომელნი იგი თვთ მხილველ იქმნენს დიდებასა ღუთაებისაჲსა.

ამისთვისცა აცადებდეს მისაგებელსა საუკუნოსა მორჩილ-თათვს და განაკრძალებდეს სატანჯველთათვს საუკუნოთა და რამეთუ ამისთვის შევიწყნარეთ წამებაჲ მათი, რამეთუ აჩუენებდეს ნიშებსა (და სასწაულებსა კაცთა შორის ძალითა მხოლოდ შობილისა ძისა ღუთისათა, რომელ არს უფალი ჩუენი იესო ქრისტე“). ჰრქუა იოდასაჲ: „ვინაჲთგან მოციქულნი ამისვე კაცობრივისა ნივთისანი იყვნეს, ვითარ ჰგონებ, თუ ქეშმარიტსა იტყოდეს?“ ჰრქუა ბალჰვარ: „ამით უწყით ქეშმარიტებაჲ, ვითარცა პირველ ვთქუ, რამეთუ შეუდგეს ქრისტესა ღმერთსა ჩვენსა და განეყენეს მონაგებთაგან და შეუდგეს სიგლახაკესა და რამეთუ გლახაკთა სიტყვთ განამდიდრებდეს, და თვთ უკამლონი და თავ შიშველნი ერთითა სამოსლითა მიმოვიდოდეს და აჭირვობდეს თავთა თვსთა, და ეგრეთვე სხუათა აწურთიდეს და, უკუეთუ იყუნეს ცრუ მოწამე და მტყუარ, არამცა ესე ვითართა იწროთა და საჭიროთა გზათა ავღიონებდეს კაცთა, და ვრცელი და ფართომცა გზაჲ უჩუენეს, რომელ არს საწადელი თვალთაჲ და სანებელი გულთაჲ და მიმცაუშუეს გულისთქუმათა და შეებათა მიმართ, და ესე ვითარითამცა ცხორებითა მოამძღვენეს გულნი კაცთანი, და არამცა ლოცვითა და მარხვითა და ჭირითა და გლახაკობითა განაკრთვნეს გულნი კაცთანი“.

ჰრქუა იოდასაჲ: „უკუეთუმცა აღვიწმედგა კაცი და სიცრუვით იტყოდა თავსა (თვსსა მოციქულად ღუთისა, ვითარ საცნაურ არს, თუ ქეშმარიტსა იტყვს), ანუ უცნაურ არს?“ ჰრქუა ბალჰვარ: „დაფარულთამცა მისთა განმოაცხადნეს საქმენი მისნი, რამეთუ მოთმინებასა ასწავებენ და თვთ ვერ მოთმინე არიან, და ვერცა შემძლებელ არიან ყოფად სასწაულისა, რომელიმცა კაცთაგანმან ვერ შეუძლო ყოფად“.

და ვითარცა ესე ვითართა სწავლათა ასწავებდა ბალჰვარ ძესა მეფისასა და განმრავლდა შემოსლვაჲ ბალჰვარისი წინაშე იოდასაჲისა, ჰრქუა მას ზანდან მზარდულმან: „შენ უწყი, ძეო მეფისაო,

ვითარ ერთგულობისა ჩემისათვის დამადგინა შენზედა მამამან შენმან და აწ განკვრეებულ ვარ საქმესა ზედა ამის კაცისასა, რომელი შემოვალს შენდა ყოველსა ჟამსა, და მეშინის, ნუ უკუტ მათგანი იყოს, რომელნი სძულან მამასა შენსა. აწ თუნდა დააცადე საქმე ესე და განზრახვაჲ მის თანა და თუნდა უბრალ მყავ და ვაცნობო მამასა შენსა, და, თუ ესე არა გნებავს, განმიყვანე მე შენგან და ნაცვლად ჩემდა მოგცნეს მამამან სხვანი მსახურნი და მე განმათავისუფლეს რისხვისაგან მამისა შენისა“. ჰრქუა იოდასაფ: „პირველად ესე ყავ, რათა დასდგე ფარულად უკანა კერძო კრეტსაბმელისა და ისმინო, რასა იგი მეტყვის მე, და მერმე, რაჲცა გნებავს, (იგიცა ყავ“ და ვითარცა შემოვიდოდა ბალავარ წინაშე) იოდასაფისსა, უკუნ დგა ზანდან, უკანა კერძო კრეტსაბმელისა, და იწყეს სიტყუად ურთიერთარს და ჰკითხვიდა იოდასაფ საქმეთა საწუთრომასათა. ხოლო ბალავარ იწყო გამოთქვამად ამოებათა ამის საწუთრომასათა და ჰრქუა: „შეუგავს მეძიებელთა საწუთრომასათა, რათა აღირჩიონ საუკუნოჲ იგი წარუვალთა საშუტბელი, და რად არა გულისკმაპყოფენ მსწრაფელ წარმავლობასა სოფლისა ამის დიდებისასა, რამეთუ ხედვენ ადრე განქარვებასა საფასეთასა, და რომელნი ცუდად შეიკრებენ, დაშრუებიან, რამეთუ შემდგომად მცირედისა სხუანი ეუფლებიან შენაკრებთა მათთა: აწ რომელიმე საქმე საწუთრომასაჲ საქებელარს, ანუ რომელნი საფასენი ჰგიან განუხრწნელად, ხოლო რომელთა გარდაემატოს აქა სიმდიდრე, მუნ პოონ ქირი და სიგლახაკე და რომელთა მოიგონ აქა პატვი, მუნ პოონ შეურაცხებაჲ“. და სხუაჲცა მრავალი ასწავა ესე და ესე ვითარი. და ვითარცა განვიდა ბალავარ, უნდა იოდასაფს გამოცდაჲ ზანდანისი, უკუეთუ სარგებელ ეყუნეს სიტყუანი ბალავარისნი, და ჰრქუა: „არა გესმისა, რასა მეტყვის მტყუარი ისი და გრძნეული? რამეთუ ვეულების შეცთუნებაჲ ჩემი და განრყუნად საშუტბელი ესე საწუთრომასაჲ“.

ჰრქუა მას ზანდან: „არა გიკმს, ძეო მეფისაო, ზაკულე-

ბაჲ ჩემთანა, რამეთუ ზრახვაჲ ესე ნათელარს, და ჩუენ გუა-
სმია და ვიციით სიტკბოებაჲ მისი დიდი. ხოლო ოდეს შეა-
ჩუენნა მეფემან კაცი იგი ღუთის მსახურნი და განასხნა ქუე-
ყანისა ამისაგან, მუნიერითგან არღარა გუასმიეს სიტყუაჲ
ესევეითარი და უწყით, რამეთუ სიციფით დაუტევეთ იგი
და შევიყუარეთ წუთი ესე და წარმავალი; ხოლო შენ, ძეო
მეფისაო, უკუეთუ გთნავს და გამოგიჩივიეს ესე და შეი-
ყუარებ და თავსიდებ სიმძიმესა მისსა, და მისთანა რისხვასაცა
მეფისასა და წინა-აღდგომასა მიერისასა, გიხაროდენ უკუპ
პატივისა შინა ჴეცისსა და ცხორებასა შინა საუკუნესა, ხოლო
მე მიუდრეკელ ვარ სიყუარულსა სოფლისსა და შიშსაცა მა-
მისა შენისასა, არამედ არა უარვყოფ სიმდიდრესა მაგის სა-
ქმისა; ხოლო შენ მიბრძანე, თუ რომლითა ღონითა განვერე
რისხვასა მამისა შენისასა, რამეთუ დავფარე აქამომდე საქმე
ესე მისგან“. ჰრქუა იოდასაფ: („უკეთუ დაჰფარო საქმე ესე
მეფისაგან, უწყოდე, რამეთუ იგიცა ერთგულება არს წინაშე)
მისსა, რათა არა შეაგდო დიდსა ურვასა და მწუხარებასა, და
წარუკუტოთო სასოებაჲ შეილიერობისაჲ და შევარდეს გულის
კლებასა; ხოლო ჩემგან უშიშ იყავ ამიერიტჳან და იქმოდე
და იტყოდე, რაჲცა გნებავს, რამეთუ გულისკმა მიყოფია ამა-
ოებაჲ ამის სოფლისაჲ და მიცნობია, რამეთუ არა რაჲ არს
კაცი, გარნა მატლი და წუთხი და მტუტრი და ნაცარი, და
ამისთჳს არა ვზრუნავ კორცთათჳს, რამეთუ არა რაჲ არიან,
ხოლო სული არს, რომელი იგრძნობს ტკივილთა გინა შუტ-
ბათა. აწ მისთჳს ჯერარს ზრუნვაჲ, რათა მას საუკუნესა არა
მიეცეს სატანჯველსა დაუსრულებელსა, ცეცხლსა და მატლსა
დაუძინებელსა და ბნელსა გარესკნელსა; და ესეცა უწყოდე,
რამეთუ მე მიპოვნია მამაჲ ყოვლისა მპყრობელი, დამბადე-
ჴელი ცათა და ქუეყანისაჲ და შემოქმედი ყოველთა დაბა-
დებულთაჲ და მისგან მეშინის, და მისგან ვძრწი, და მას
თაყუანისცემ, რამეთუ იგი არს მეუფე მუფეთაჲ და მას
აქუს უფლებაჲ სულთა და კორცთაჲ და მისი არს ჴუფევაჲ
უკუნითი უკუნისამდე“:.

ხოლო აწ ბალავარს ენება წარსლვად და იჯმნიდა ძისა-
გან მეფისა; ხოლო (იგი ფრიად შეწუხნა და ვერ დაითმენდა
განშორებასა მისგან), და ჰრქუა: „ვერ თავს ვიდებ თვინიერ
შენსა ყოფასა და გევედრები, რათა წარმოვიდე შენთანა და
ერთგან ვიყოფოდით მოყუასთა შენთა თანა“. მიუგო ბალ-
ჰვარ: „ძეო მეფისაო, სახე ეგე მსგავს არს სახესა:
რამეთუ იყო ვინმე კაცი დიდებულნი და ესუა მას ძე სა-
ყუარელი, და ძისათჳს ნუკრი განზარდა და ეყუანი შეება
ყელსა მისსა; ხოლო იგი განვიდის ველად, რათა ძოოს;
ხოლო ჟამსა ერთსა შეეყო სხუათა ქურციკთა და თანა გაჰყვა
იგი მალნართა შინა და, ვითარცა ცნეს, რამეთუ ნუკრი იგი
წარვიდა უშინაგანესთა მალნართა, და წარვიდეს ძიებად ნუ-
კრისა მის გაჰზრდელნი იგი მისნი და პოეს იგი სხვათა თანა
წადირთა; ხოლო იგი დაკოცნეს და ნუკრი იგი შეიპყრეს
და წარმოიყვანეს. ეგრეთვე ჩუნ შეგუჴმთხვიოს, მე და მო-
ყუასთა ჩემთა და ვერცა სასოებაჲ შენი სრულ იქმნეს და
ვერცა შემძლებელ ხარ ჳირთა მათ დათმენად, რომელთა მე
და მოყუასნი ჩემნი მოვითმენთ, და უწყოდე ესეცა, რამე-
თუ უმჯობეს არს, რათა დაითმინო აქავე და, თუ ენებოს
ღმერთსა, სხვითა ღონითა ჰპოო, რათა სათნო ეყო ოჯფალსა
ჩუენსა იესოჲ ქრისტესა“. ჰრქუა იოდასაფ: „რად არს საზრ-
დელი?...“

ხოლო *) იოდასაფს, ვითარცა ესმა სიტყუანი ესე, განძლი-
ერდა გული მისი და ჰრქუა: „ჴ, მეფეო, ვინაჲთგან მამანი ჩვენნი
ღუთის მსახურნი იყვნეს, შენ რად დაუტევე სჯული მამათა
შენთაჲ? აწ კეთილად მზრახე მე დღეს, დალაცათუ საქმით
აღასრულებ საცთურსა, ხოლო აწ საღმობაჲ გონებისა შენი-
საჲ ბოროტარს და ჯერ არს, რათა მოსწრაფებით ვიღვაწო
კურნებაჲ მისი და თანა შაც ძიებად წამლისა და არა ჯერ-
არს ჩემ მიერ საქმით მხილებაჲ შენი, რამეთუ მამაჲ ხარ ჩე-
მი და ფრიად ჯერარს პატივი მშობელთაჲ შეილთა მიერ,

*) Тамъ же, стр. 68—77.

რამეთუ რომელი ზაკვით გეტყვს, იგი არა ერთგული არს შენი; აწ დააცხრვე შფოთი გულისაგან შენისა და ინახე ღმჯობესი შენი, და უწყოდე, რამეთუ აღრე მოსიკუდით ხარ და ყოველსა დიდებასა შენსა სხვათა დაუტეობ, ვითარცა ესე ხედავ, რამეთუ წარიტაცნეს რაჲ სიკუდილმან კაცნი, სხვანი ეუფლებიან მონაგებთა მათთა; ხოლო შემდგომად ესაუბრა ყოველნი აღდგომად ვართ, და მიეგების კაცად კაცადსა საქმეთა მათთაებრ; აწ ისმინე ჩემი და გულად დაიდევ უმჯობესი, (რამეთუ არღარავინ არს სოფელსა ამას) შინა, რათამცა გასწავა უმჯობესი, რამეთუ არავინარს სოფელსა ამას. შინა, ხოლო რომელნიმე დაშთომილ არიან უდაბნოთა შინა კაცნი ღუთის მსახურნი, რომელთა ჰრწამს ოკუფალი ჩვენი იესოჲ ქრისტე და მათ იციან მისაგებელი სატანჯველი და, უკუეთუ გნებაეს, მოიყვანე მათგანიცა და შენისა სჯულისა მეცნიერნი, და ვყოთ სიტყვსგებაჲ და გამოჩნდეს ჭეშმარიტი ცრუხსაგან“.

ხოლო მეფესა ვითარცა ესმნეს სიტყუანი ესე ძისა მისისანი, დადუმდა განცხვრებული და, ვითარცა მოეგო გონებასა, იწყო წინააღდგომად ნებისა მისისა; ხოლო ნებაჲ მისი აცილობდა და მოაკსენებდა შუშბათა და განსუტნებათა, რომელთა შინა ჩუტულ იყო, და ეტყვნ გულის-სიტყუაჲ მისი, ვითარმედ ვერ ძალგიცხობრებად დღე ერთიცა, თვნიერ ჩუტულებისა შენისა, და ჯობნაჲცა სიმწარე არს და საყუედრელმაშინ ჰრქუა მას: „შვილო ჩემო, შემაცბუნა სიტყუამან შენმან და მომაქცია შენდა, და აწ არღარა დავაცადო გამოძიებაჲ სიტყუათა შენთაჲ და გამოჩნებაჲ მათი დაწყნარებით და, უკეთუ ჭეშმარიტ იყუნენ, უფროჲ განათლდენ გამოძიებასა შინა, და აწ მეგულების შეკრებაჲ ერისა და სიტყვს ყოფა სამართლით და არღარა მძლავრობით და ვბრძანო, რათა კმობდეს ქადაგი მშუძლობასა, რათა ყოველნი, რომელნი არიან სჯულისა შენისანი, მოვიდენ კრებასა ამას ჩვენსა, რათა სამართალი სჯული აღესრულოს წინაშე ყოველისა ერისა და რათა არა სთქუა, თუ მორაჲმევიმძლავრე, და სამართალსა ზედა გაწყდეს საქმე ჩვენი“.

მაშინ ბრძანა მეფემან შეკრებაჲ ერისაჲ და გამოვიდეს კერპთ მსახურნი; ხოლო ნაქორ, რომელ საგონებელ იყო ბალჰვარად, დადგა მეფისა ძისაკე. ხოლო კრებასა მას არა ვინ დახუდა მორწმუნეთაგანი, გარნა ერთი ვინმე, რომელსა ეპყრა იღუმალ სჯული ქრისტესი და სახელი მისი იყო ბარაქია, და იგი განემზადა შეწვენად ბალჰვარისა, და დაჯდა მეფე საყდართა ზედა, ხოლო იოდასათუ ქუეყანასა ზედა, რამეთუ არა ინება დაჯდომაჲ საყდართა ზედა. და იწყო მეფემან სიტყუად კერპთ მსახურთა მიმართ და თქუა. „აჲა ესე რა თქუნ ხართ თავნი ამის სჯულისანი, აწ ღდეს იღვაწეთ მტკიცედ და, უკუეთუ სძლოთ, კეთილ იყოს მისაგებელი თქუენი, და უკუეთუ იძლივნეთ, ესე უწყოდეთ, რამეთუ დავლენო გვრგვნი ჩემი და დავსცე საყდარი ჩემი, და დავიყვნო თმაჲ თავისა ჩემისაჲ და შევერთო რიცხუსა მონანულთასა, და დავწუნე ღმერთნი თქუენნი, და მოგწყუიდნე ყოველნი წინაშე მდგომელნი მათნი, და იავარ იქმნეს სახლი თქუენი და ტყუბდ მიეცნენ შვილნი თქუენნი“. ხოლო ძესა თვსსა ჰრქუა და უწუნა ნაქორ: „აჲა მოძღვარი შენი და აწ ვყოთ ჩვენ წინაშე სიტყვს გებაჲ“.

და თქუა იოდასათუ: „მეფეო, სამართალი სასჯელი განაჩინე, ვითარცა ჯერარს მეფეთათს“. და ნაქორს ჰრქუა; „შენ უწყი, ბალჰვარ, ვითარ სიჩოვებასა და შუბბასა შინა მპოვე და მაწვს აღებად სჯული შენი, და სთქუ, ვითარმედ გაქუს სიმტკიცე მას შინა, და მე დაუტევე სირცხვლი მეფისაჲ და წინა-აღლდეგ შიშსა მისსა, და თავსვიდეგ იწროებით ცხორებაჲ შიშისა მისთვის სატანჯველთაჲსა, რომელ მაქადებდი, და აწ ესერა შემოკრებულ არს სიმრავლე წინა-აღმდგომთაჲ და არაინარს მწე ჩვენი მათ შორის, და გესმა სამართლისა ყოფთაჲ მეფისაჲ, ხოლო უკუეთუ საცთური რაჲმე დამიგე და კიდე მყავ საშვებელთაგან, აწ უკუეთუ იძლევი ამათ მიერ, ესე მტკიცედ იცოდე, მსწრაფლ შური ვიძიო ენისაგან შენისა და გულისა და კელითა ჩემითა აღმოგწოდნე ივინი და მიუყარნე ივინი ძაღლთა, და ამას ამისთვის ვჰყოფ, რამეთუ მოჰკიცხე

ძე მეფისაჲ. აწ ამას აღთქმსა დავსდებ წინაშე ღუთისა და ყოვლისა ამის კრებულისა“.

ხოლო ნაქორს რაჟამს ესმნეს სიტყუანი ესე, შეძრწუნდა და გულისკმაყო, რამეთუ შთავარდა მთხრებლსა მას, რომელ ქმნა და ცნა, რამეთუ ვერაფთ ღონისძიებითა განერების, გარნა ქრისტეს აღსარებითა და შუჰლითა სჯულსა ბალჰვარისსა; ხოლო მეფისაგან ჰგონებდა შენდობასა შეთქმულობისა მისთვის, რომელ დაედვა, და აღადგო ნაქორ პირი თვისი და იწყო ჰაგებად კერპთა მიმართ და ქებად ქრისტესა და მყოფთა სჯულისა მისისათა, და წარმატებოდა სიტყუაჲ მისი ესრე კეთილად, რომელ ვერცა ბალჰვარ მისწუთებოდა სიტყვისგებასა მას კერპთ მსახურთა მიმართ. ხოლო იოდასაჲ იხარებდა სულითა და განბრწყინდა პირი მისი და ჰმადლობდა ღმერთსა, რომელმან განაძლიერა სჯული მისი პირითა წინააღმდეგობა მისთაჲთა, და განაგრძვეს სიტყვისგებაჲ მათ შორის, და აღივსო მეფე გულის წყრომითა ნაქორისთვის წარმატებისათვის სიტყუათა მისთაჲსა და ვერას ამხილებდა მას სირცხვლისაგან ერისა და თქუა მეფემან გულსა თვისსა: „ესე ბოროტი მე თვთ მოვიხადე თავისა ჩემისათვის“. და თვთ იწყო მეფემან სიტყვისგებად და ცილობად ნაქორისსა. ხოლო ნაქორ მიუგნა სიტყუანი ძლიერნი, რომლითა არცხვნა მეფესაცა და არა შეშინდა ზარისაგან მეფისა შიშისათვის იოდასაჲთისსა და დაღამდა და ვერვისკე გამოჩნდა ძლევაჲ, რამეთუ ნაქორ უკლებდა მეფესა სირცხვლითა.

ხოლო იოდასაჲ ჰრქუა მეფესა: „აჰა, მეფეო, არაჲ სადაჲთ გამოჩნდა ძლევაჲ. აწ ყავ სხუაჲცა სამართალი და მოძღვარი ჩემი დაუტყვე ჩემთანა და შენნი შენთანა“. ხოლო მეფესა ენება ნაქორის შეგონებაჲ იღუწალ, რამეთუ არა წინააღმდეგობდის სიტყვისგებასა მას, გარნა ნაქორ ეგრეცა დაუტყვე სათნოჲსათვის ძისა თვისისა და ესვიდა ნაქორისაგანცა მოკლებასა სიტყვისგებისასა შეთქმულობისა მის მათისათვის. ხოლო მეფემან მეფისამან იღუმალ ჰრქუა ნაქორს: „უწყი მე საქმე შენი, რამეთუ ნაქორ ხარ შენ, ხოლო გიხაროდენ, რამეთუ კეთი-

ლად დღეს იღვაწე ღუთის მსახურებისათვის, ხოლო მე ამის-
თვის წარმოგიყვანე, რათა დაგიცვა ბოროტის ყოფისაგან მე-
ფისა, რამეთუ მას დღეს ფრიად არცხვნი და ბოროტი ჰნე-
ბავს შენი, ხოლო ჩუენ არა შევიწყნარებთ შეწევნასა შენსა
პირითა უნებელითა, ხოლო შენ, უკ̄თუ გულისკმა გიყოფიეს
საქმე შენი, ზეცით იყო შეწევნა შენი და თუარა ვითარ
წინა-აღუდგ სიმრავლესა ესოდენისა ერისასა! აწ მოვედ გუ-
ლისკმის ყოფად და კმაეც წოდებასა ღუთისასა და მოედ სარ-
წმუნოებასა მისსა, აღიღე ჯუარი და შეუდგე ქრისტესა“.
ჰრქუა მას ნაქორ: „შემიწყნარებიეს, ძეო მეფისაო, რომელ
ესე მაწუც და მრწამს ერთი ღმერთი და მიცნობიეს, ვითარ-
მედ ყოველი მის მიერ არს და აწ მე შეურდები ცოდვათა
ჩემათავს, რამეთუ იგი თავადი მოწყალეარს და ელის მოქცე-
ვასა ცოდვილთასა ხოლო შენ, ძეო მეფისაო, გიხაროდენ,
უკუეთუ დაადგრე ნებასა მისსა, და მე გაზრახებ, რათა პატრი-
სცე მამასა შენსა, და სიმარჯვთ ჰყო ცხორებაჲ შენი მისთა-
ნა, ვიდრე გზა გცეს ღმერთმან; ხოლო მე მრცხუპნის მპირი-
საგან მამისა შენისა, რამეთუ მოვეყვანე შემწედ მისდა, ხოლო
მე წინააღუდგე (შეთქმულობისა თქუენისა), რამეთუ ფრიად შე-
მეშინა შენგან, და აწ თანა მაც მე სივლტოლოჲ პირისაგან
მამისა შენისა. ხოლო შენ განმიტევე და წარვიდე უდაბნოს
და; უნდეს თუ უფალსა, კუალად მოვიდე შემდგომად ჟამთა
წინაშე თქუენსა. ხოლო მე მრწამს მაჟაჲ ძე და სული წმიდაჲ და
აღვიარებ მას“. და ნებაჲსცა ძემან მეფისამან და დაუტევა მშვ-
ლობაჲ და წარვიდა ნაქორ საესე სარწმუნოებითა. ხოლო ცნა
რაჲ მეფემან, სასოწარკუეთილ იქმნა ნაქორისაგანცა და დაა-
ცადა ცილებაჲ ძისა მისისაჲ და იწყო შეურაცხისყოფად საქ-
მესა კერპთასა და უპატრივოდ ჰყვის წინაშე მდგომნი კერპთა-
ნი. და შემდგომად მცირედისა მოიწია დღესასწაული კერ-
პთაჲ და შეშინდეს ერპთმსახურნი იგი:—ნუუკუპ არა მივი-
დეს მეფე ზორვად კერპთა!

მაშინ წარვიდეს თედმაჲსსა, რამეთუ იყო იგი კერპთმსა-
ხური და იყოფოდა უდაბნოს, და ფრიადი სასოებაჲ აქუნდა

მეფესა და ყოველსა ერსა, რამეთუ ჰგონებდეს, ვითარმედ წვამა და მზე ლოცვითა მისითა მოეცემის ქუეყანასა მათსა. და მოიყვანეს კაცი იგი მეფისა, რათა შემწე ექმნეს მათ და ვითარცა შეეიდა წინაშე მეფისა, არაჲ ემოსა თვნიერ ფლასისა ნაძუსელი შემოედვა წელთა მისთა:.

და ვითარცა იხილა მეფემან შეშავალი მისდა, აღდგა და მიეგება წინა და მოწოდებ მოიკითხა და, ვითარცა სხედეს ქუტ, ჰრქუა: „მეფეო, ცხოვნი კერპთა მიერ: რამეთუ მესმა, ვითარმედ ფრიად იღვაწე კერპთათვს და მეც გავიხარენ, რამეთუ მოგეცა ძლევად“. ხოლო მეფემან ჰრქუა: „ჩუენ ძლევად არაჲსადაჲთ მოვიღეთ, ხოლო შენ, რაჲ ძალგიც, შეგუტწიე“. ჰრქუა თედმა: „პირველად ჯერ არს აღსრულებად დღესასწაულისა კერპთასა და მაშინდა შემთხუტვად მტერთად, რაშეთუ იგინი არიან შემწენი წყობასა შინა მტერთასა“:.

და ჰრქუა მეფემან: „მსგავს არს საქმე ჩემი და შენი: რომელსა ესუა ცოლი ქმნულ-კეთილი და ეშინოდა, ნუ უკუტ უთმინო იქმნეს და შთავარდეს ცოლი ჭაბუკისად მის სიძვასა. ამისთვის ამცნო და ჰრქუა ცოლსა თვსსა: „უკუეთუ გწადდეს და ვერ წინა-აღუდგებოდი კორცთა შენთა, მიუტეობდი თმათა თავისა შენისათა და ვიხილნენ რაჲ იგინი, მე ვყო ნებაჲ შენი და შენ არა შთაჰვარდე ცოდვასა“. და დღესა ერთსა მოვიდეს მტერნი და იყო კვამა, და ჭაბუკი იგი შეეკაზმა, რათა განვიდეს ბრძოლად. ხოლო, იხილა რაჲ ცოლმან მისმან მოკაზმულად, ეტრფიალა და მყის გარდმოუტევნა თმანი და, ვითარცა იხილა ჭაბუკმან მან სასწაული იგი, რომელი ემცნო, მოიქცა და აღასრულა ნებაჲ ცოლისა მისისაჲ: ხოლო ვითარცა განვიდა, მღვევართა მტერნი იგი ეოტნეს და მოქცეულ იყუნეს, და აყუტდრებდეს ჭაბუკსა მას გვანად გასლვისათვს; ხოლო მან ჰრქუა: „მე მტერი საკუთარი მეწყო და იგი განვდევნე, და მან დამახრწია აღრე არა გამოსლვასა“. აწ, თედმა, რომელი იგი მე ფრიად შელმის, განმიკურნე და მერმე, თუ ამით განმისუტნო უშფოთველად, აღვასრულო მსახურებაჲ კერპთაჲ“. ჰრქუა თედმა; „არა რაჲ

უსარგებლესარს და განმკუთხელ, ვითარ აღსრულებად დღესასწაულსა ღმერთთასა“. ჰრქუა მეფემან: „მე ესრეთ ვჰგონებ, ნუ უკუტ იგი არს უჭეშმარიტეს, რომელსა ჩუენ წინააღუდგები, ხოლო, უკუეტთუ გნებავს შენ, მიედ და აღასრულე ხოლო მე ვეგო იქუსა ამას ვიდრემდის გამომეცხადოს უმჯობესი“: მაშინ გარისხნა თედმა და დაავდო კუტრთხი იგი, რომელ აქუნდა კელთა მისთა და მოიძუარცა ძონძი იგი, რომელი ეხვა წელთა და შიშველი დადგა წინაშე მეფისა და ჰრქუა: „მე აღვილად დაუტეობ არგანსა ამას და ძონძსა და არა მეშინის გზისაგან მონაზონთაჲსა, რამეთუ არა რომელი ცხორებაჲ უსაჭირველეს არს ცხორებასა ჩემსა, რამეთუ არა რაჲ მაქუს ცხორებასა ამას შინა, გარნა ქუტყანაჲ, რომელსა ზედა ვძურები, და მხალი, რომლითა ვიზრდები“.

ხოლო მეფესა ვითარცა ესმნეს სიტყუანი ესე, სასოწარკვეთილ იქმნა და ცნა უძლურებაჲ სჯულისა მათისაჲ და აზმნო აღსარებად ღუთისა მხოლოჲსა, და ამას რაჲ იგონებდა, გამოკდა სული მყრალი პირისაგან მისისა და მოეკსენნეს გემონი ამის სოფლისანი და იძლია ჩუტულებისაგან და ჰრქუა თედმას: „რომლითა ჯერითა ჯერარს მოქცევაჲ ძისა ჩემისაჲ?“ ხოლო მან ჰრქუა: „რამეთუ მასმიეს მეფისა ვისთვსმე, რომელსა ესუა ძე, და ჰრქუეს მკურნალთა: „უკუეთუ უწინარეს ათისა წლისა იხილოს მზე ყრმამან ამან, მოაკლდეს ნათელი თვალთაჲ“. ხოლო მეფემან მან გამოთხარა ქუაბი და დასვა ყრმაჲ იგი მას შინა. და შემდგომად ათისა წლისა, ბრძანა გამოყვანებაჲ ყრმისაჲ მის და ბრძანა მეფემან დაღვინებად წინაშე ძესა მისსა, რომელი უზილავ იყო მისგან, რათა რაჲ ყოს (?) თუ იკოდის რაჲ არს. ხოლო ყრმაჲ იგი იკითხვიდა სახელსა თითოეულისასა, და იხილნა დედანიცა, და აღევზნა სიყუარულითა, და იკითხნა: „რაჲ არიან ისინი?“ ხოლო მათ ჰრქუეს: „ეშმაკნი არიან, რომელნი წარსწყმედენ კაცთა“. ხოლო ყრმამან მან ჰრქუა: „არა რაჲ ვიხილე უკეთესი და უშუტნიერესი იმათ (?) ეშმაკთაჲ. აწ, მეფე, შენცა იძიენ დედანი, რათა აზრზენდენ, და იქცეო-

დის რაჲ მათ შინა, დაჰვიწყდების საუკუნოჲ და შეესაკუთ-
რების საწუთროსა. ხოლო მეფესა ჰყვა ქალი ქმნილ-კეთილი,
ასული მეფისაჲ ტყუპდ წარმოღებული, და სხვანიცა ქალნი
მემგოსნენი და მეჩანგენი. და მოუწოდა ყოველთა და ჰრქუა
მათ: „ესე უწყოდეთ ჰეშნარიტად, რომელმან აღსძრათ ძე ჩემი
გულისთქუამდ და მიიყვანოთ ნებასა კორცთასა, დიდნი ნიქნი
მიგანიქნე და გყო ცოლად ძისა ჩემისა და დედოფლობაჲ
მ'ს მოგენიქოს“. და ბრძანა, რათა ყოველნი, რომელნი იყუ-
ნენ ყრმანი მსახურნი ძისა მისისანი, გარდაადგინნეს და მათ
წილ დაადგინნეს დედანი იგი ქმნილ-კეთილი....

მოწუგევად *) და მღუდელთაჲ, რათა არავის ჰქონდის უფლებაჲ
ზედა მათ თჳნიერ ღუთისა, და დაიჭირნა ყოველნი პატივისა ზედა
დიდსა და ყოველნი ეკლესიანი იურნა პატივისა ზედა ღუთისასა.
ხოლო ჟამსა ერთსა წარავლინნა აბენეს მეფემან წინაშე ძისა
მისისა კაცნი კერბთ-მსახურნი, რათა ცნან საქმე და ქცევად
ძისა მისისაჲ და ვითარცა მიიწივნეს პალატად, მიეგება
წინა, ვითარცა ძმათა საყუარელთა და პატივითა მოიკითხნა
იგინი და მოწლედ ისტუმრნა და ნიქნი დიდნი წინა უყვნა
და აწუცდა ღუთის მსახურებად. ხოლო მათ ჰრქუეს: „ძეო
მეფისაო, ვითარ იყოს ბჳობაჲ შენი ჩუენ ზედა საქმეთათჳს
პირველთა, რომელნი იგი ვქმნენით ბრძანებითა მამისა შენი-
საჲთა, რამეთუ სისხლნი მრავალნი დავსთხიენით“. ჰრქუა
იოდასაჲ: „ვითარცა განაგდოთ სჯული თქუენი, მისთანავე
განაგდოთ იქჳ, რომელ გაქუს მაგის ჯერისათჳს, და ვითარ-
ცა შეხვდეთ სჯულსა ღუთისასა, შეხვდეთ მშჳდობასა და სი-
ხარულსა საუკუნესა, რამეთუ ღმერთი ჩუენი მშჳდობისა და
სიყუარულისაჲ არს, და არა არს შურის-გებაჲ მის თანა,
რამეთუ ტკილ და მოწყალე და კაცთმოყუარე არს და არა
ჰნებავეს სიკუდილი ცოდვილთაჲ, არამედ მოქცევად და სინა-
ნული“:.

და მიიქცეს კაცნი იგი წინაშე მეფისა და აუწყეს ყო-

*) Тамъ же, стр. 84—87.

ველი, რომელი ესმა და იხილეს. ხოლო მეფემან და ყოველმან ერმან მისმან განიზრახეს, რათა შეუდგენ სჯულსა იოდასაფისსა. და შეიწყნარონ წესი მისი, და მიწერეს წიგნი ამის პირისათვის. და ვითარცა მიიწია მოციქული და წარიკითხა წიგნი იგი, განიხარა ფრიად და ღიღითა პატივითა შეიწყნარნა მოციქულნი და წარგზავნასა მათსა მისცნა ნიქნი ღიღნი და მიუწერა მამასა თვისსა ესრეთ: „ღიღისა და მორწმუნისა მეფისა და კეთილად მოსრულისა მორჩილებად ლუთისა, მე მონაჲ და გლახაკი იოდასაფ ოჯღლისა მიერ მოგვიკითხავ! პირველად ვჰმადლობ ღმერთსა ჩუენსა, რომელმან არა კუბზულ მყო საწადელსა და ღირს მყო ჰეშმარიტისა მეფობასა შენსა, რამეთუ აწცა ღირს იქმენ, მეფე, ხოლო პირველ ამისსა მონაჲ იყავ ეშმაკთა, და, მამაო საყუარელო, აწ ღიღარიან მადლნი და ნიქნი შენნი ჩემზედა და გარდარეულ კეთილისყოფანი, არამედ უფროჲს და უდიდეს აწ ახარე სულსა ჩემსა, რამეთუ ყოველი, რომელი იგი მომეც, არა რაჲ იყო წინაშე თვალთა ჩემთა, რამეთუ იწუბოდა გული ჩემი წარწყმედისათვის სულისა შენისა, ხოლო აწ აღსარებითა შენითა ლუთისა მიმართ განათლდა სული და გონებაჲ ჩემი, რამეთუ ვიქმენ ძე მეფისა მორწმუნისა, და კურთხეულარს ღმერთი ჩუენი, რომელმან განანათლნა თვალნი გულისა შენისანი! აწ გვედრები, რათა დაარღვნე ტაძარნი კერპთანი და დასწუნე და დაჰლეწნე ყოველნი კერპნი, და დაწუვითა მათითა დაეგო ღმერთსა, ვითარცა იგი პირველ დაწუვითა კაცთა ლუთის მსახურთაჲთა განგერისხა ღმერთი, და რაჟამს ესე ჰყო, ნაშინ დაჰკსნე კედელი იგი და ზღუდე მტერობისაჲ და ჰეშმარიტი ნუგეშინისცემაჲ მიიღო ლუთისაგან. და ღმერთი მშვიდობისაჲ იყავნ თქუენთანი“.

და ვითარცა მიიწია წიგნი იგი, აღდგა მეფე და ყოველნი მთავარნი მისთანი, და დაარღვნეს ყოველნი საკერპონი და დაწუნეს ცეცხლითა. და წარვიდა მეფე და ყოველნი ერისთავნი მისნი სამეფოდ ძისა მისისა. ხოლო იოდასაფს ვითარცა ესმა მისლვაჲ მათი, მიეგება წინა სიხარულითა ღიღითა

და დაყარდა წინაშე მამისა თვისისა და მოიკითხნეს ურთიერთას და წარვიდეს პალატად და ყვეს დიდი სერობაჲ. ხოლო იოდასაჲ მიუძღუანნა ნიჭნი დიდნი მეფესა და ერისთავთა მისთა და ყოველსა ერსა. ხოლო შემდგომად სამისა დღისა უბრძანა იოდასაჲს მღდელთა და მღდელთმოდღუართა და ნათელსცეს მეფესა აბენესს და ყოველთა ერთა და ერისთავთა. და წარსლვასა მათსა სამეფოდ მათდა წარიტანნა თანა ეპისკოპოსნი და მღდელნი და დიაკონნი. ხოლო აბენესს მეფემან უბრძანა ყოველსა სამეფოსა მისსა აღშენებაჲ ეკლესიათაჲ, და ყოველმან ერმან ნათელილო, და იყო დიდი დაწყნარებაჲ და მშვიდობაჲ სამეფოსა მათსა, და ყოველნი აღიდებდეს ღმერთსა, რომლისაჲ არს დიდებაჲ.

ხოლო შემდგომად ჟამთა დასნეულდა აბენესს მეფე და მოუწოდა ძესა თვისსა და მიუთუალა ყოველი სამეფოჲ კელთა მისთა, და ჰლოცვიდა და მადლობასა აღუარებდა, რომელ ღირს ყო ნათელსა ქრისტესს ღუთისასა და ეტყოდა: „შვილო საყუარელო და სასურველო, შე ესერა განსლვად ვარ ამიერსოფლით და ფრიად მელმის და მწუხარე ვარ“. ხოლო იოდასაჲჲ ჰრქუა: „ნუ მწუხარე ხარ, მამაო საყუარელო, ვინაჲთგან იცან ღმერთი და აღიბეჭდე ნათლისღებითა მის მიერიითა, და აწ სიხარული ჯერარს, რამეთუ წარხუალ წინაშე ღუთისა განსასუცნებელთა საუკუნეთა“. მიუგო აბენესს: „ნუ მბრალობ...“

834. Параклитонъ, рукопись на бумагѣ въ форматѣ большого листа (40×27.9 сант.), писана въ два столбца красивымъ почеркомъ хуцури 16 вѣка, безъ переплета, листы частью изорваны, текстъ по мѣстамъ пострадалъ отъ дурного храненія манускрипта; уцѣлѣло всего 133 листа. Приписки (всѣ рукою текста) переписчиковъ: л. 17: ქრისტე შე საწყალობელი მწერალი რაფაელ და მისნი მშობელნი და ძმანი მეუღლითურთ ამინ: ქრისტე შეიწყალე ვინცა ლოცვაჲ ყოს ამინ: ქრისტე

შეიწყალე გრაპაშვილი ელია და მისნი მშობელნი ამინ ამინ: .
 ლ. 45: ქრისტე შეიწყალე წინამძღვარი გერვასი და ბატონი
 დადიანი მისთვის წყალობით ამყოფე, კარგად მოგუეპყრობი(ს)
 და გუაპატივებს: , ლ. 88: ქ. იესოვ ქრისტე წინამძღვარი გერ-
 ვასი და მისნი დედა მამანი ამინ ბატონის დადიანის ერთგული
 არის: . ლ. 117 ობ.: იესოვ ქრისტე შეიწყალე გედაონ მაქა-
 ვარიანი და სასუფეველი ცათა დაუმკვდრე მას: გელათიდაღმა
 სენაკს გუაპატივებს. შეუნდვნეს ღმერთმან ამინ: . Въ концѣ
 осталось нѣскольхо листовъ,—часть минеи на мартъ
 и августъ. Рукопись эта является частью рукописей
 № № 824 и 827. Всѣ же эти три рукописи перво-
 начально составляли, по всей вѣроятности, сборникъ
 «Гулани».

835. Параклитонъ, рукопись на бумагѣ въ форма-
 тѣ большого листа (39.7×26.7 сант.), писана въ два
 столбца почеркомъ хуцури 17—18 вѣка; она безъ
 переплета, дефектна, утеряны начало и конецъ, листы
 разнознены, всѣхъ листовъ уцѣлѣло 175. На поляхъ
 тамъ и сямъ виднѣются позднѣйшія помарки (буквы
 въ алфавитномъ порядкѣ, разныя слова и пр.).

836. Пѣснопѣнія, стихири и чтенія въ честь Іоанна
 Крестителя, рукопись безъ переплета, на пергаментѣ,
 писан. почеркомъ хуцури XI—XII вѣка, составляетъ
 часть большой книги, изъ которой осталось всего
 7 листовъ, изъ коихъ 2-ой есть полемпсесь (на
 немъ ясно видны слѣды древняго красиваго по-
 черка асомтаврული). Сильно пострадалъ листъ 7-ой.
 Подъ текстомъ 2 листа имѣются надписи, поблекшія,
 выцѣвѣвшія. Начало (л. 1): დღე სამშაბათი წმიდისა ნათ-
 ლის მცემელისა ოლო დღეჲ: ქე ბ. რაჲამს გრდა. ქრისტე
 ღმერთო შეიწყალე. ორისა ცოდვისათვის დავით გოდებდა. ხო-

ლო მე ბევრეულთა ცოდვათათვის შეგივრდები. იგი ცრემლითა სარეცელსა თვისსა დააღტობდა, ხოლო მე ცუარიცა ერთი არა მაქუს. ამისთვის განწირული ესე ვლალადებ: შემიწყალე მე, ღმერთო:

ვითარცა წყალნი ზღვსნი აღღგეს ჩემზედა უსჯულოებანი ჩემნი. ვითარცა ნავი დეღვა გუბმული, ეგრეთ ვიკუბმები ჭრავალთაგან ცოდვათა. აღსვლად ნავთ საყუდელად. მყუდროდ მიძიძელუ სინანულისად. ქრისტე ღმერთო და შემიწყალე მე:

ლ. 4: გამოსლვათა საკითხავი.

შთავიდოდა ასული ფარაოესი ბანად. და შიმუნვარნი უვიდოდეს იმიერ და ამიერ. და მდინარის კიდესა მას. და იხილა კიდობანი მწყურნებსა მას შინა. და მიავლინა შიმუნვარი. და მოილო იგი. და აღალო რაჲ იხილა ყრმაჲ ტიროდა რაჲ კიდობანსა მას შინა. და განარინა ასულმან ფარაოესმან და ჰქა ყრმათაგან ებრაელთაჲსა არს ესე. და ჰქა დამან ყრმისა მან ასულსა ფარაოესსა. გნებავს თუ მოვხადო დედაკაცსა მოზარდულსა *) ებრაელთა განსა. და გვწოებდეს ყრმასა მაგას. ჰრქვა მას ასულმან ფარაოესმან. წარვედ და მოხადე. და წარვიდა ქალი იგი და უწოდა დედასა მის ყრმისასა. და ჰრქვა მას დამიმარხე ყრმაჲ ესე და მიწოებდ მაგას და მიგცე სასყიდელი შენი. და აღიქუა დედაკაცმან მან ყრმაჲ იგი და აწოებდა მას და ვითარცა გან მწყსნა ყრმაჲ იგი შეგჳუარა ასულსა ფარაოესსა. და იყო იგი მისა შვილად და დასდვა სახელი მისი მოსე. და თქვა წყლისაგან გამოვიღე ეგე:

ლ. 4 ობ.: იობის საკითხავი .. უღლეული კართაჲ კნვიდა. და რემაკები ვირთა მათ კდალთაჲ ძოვდა მახლობელად წათსა

837. Семь листовъ (изъ различныхъ рукописей), большею частью истрепанныхъ, изодранныхъ. Они писаны почеркомъ хуцური XV—XVIII в., на бумагахъ

*) Это слово встрѣчается и въ «Балварѣ» (см. № 833).

въ долю малаго листа. Большинство листовъ составляетъ часть Октоиха. Привожу отрывокъ изъ пророчества Исаѣя (л. 7): ვინ აღწყნა პევშეთა თჳსითა წყალნი და ცანი მტკავლითა. და ყოველი ქვეყანა ციდიითაჲ. ვინ აღწონ-
ნა მთანი სასწორითა და ბორცუნი უღლითა სასწორისათა. ვინ ცნა გონებაჲ ოჳფლისა. და ვინ თანა მზრახველ იყო მის-
თვის. ანუ ვისა მიმართ განიზრახა და გულის კმა უყო მწ. ანუ ვინ უჩუბნნა მას სასჯელი. გინა გზა გულის კმის ყოფი-
სა ვინ აუწყა. ანუ ვინ წინასწარ მისცა შას და კუალად მოი-
გო მწ. აწ ვის ამგავსეთ ოწ. და რომელსა მსგავსებასა ამ-
სგავსეთ იგი. აღიხილენით სიმართლისა თვალნი თქვენნი და
იხილოთ. ვინ აჩუბნნა ესე ყლა. რომელი გამოიყვანებს რიც-
ხვთ სასუფეველსა თჳსსა.

838. Толкованіе патр. Германа на литургію; ост-
талось изъясненіе того, что означаютъ тѣ или иныя
части храма и вещи, въ немъ находящіяся. Изъ преж-
ней, видимо, большой книги, уцѣлѣлъ только одинъ
бумажный листъ (31 X 22 сант.), писанный кумурдскимъ
епископомъ Серапіономъ красивымъ почеркомъ хуцури.
Привожу текстъ съ выпускомъ нѣсколькихъ строкъ.

კონქისა თჳს: კონქი არს მსგავსი ბეთლემისა ქუაბისაჲ,
სადა იშვა ქრისტე, და მსგავსი ქუაბისაჲ, სადა დაეფლა იგი,
ვითარცა იტყჳს მახარებელი, ვითარმედ: „იყო ქუაბი გამოკუე-
თილი კლდისაგან და მუნ დადევს იესუ“

წმიდისა ტრაპეზისა თჳს: წმიდაჲ ტრაპეზი არს, სადა
დაიდვა საფლავსა შინა მისსა ქრისტე. რომელსა შინა მდებარე
არს ქეშმარიტი და ზეციერი პური საიდუმლოჲ და უსის-
ხლოჲ მსხუერპლი, ცხოველ შემწირველი კორცისა და სის-
ხლის მისისაჲ, რომელნი საკმლად და სასუმლად ცხორებისა
საუკუნოესა; წინა დაუსახნა მორწმუნეთა; ხოლო არს საყდა-
რიცა ლჲ. რომელსა შინა ქერაბინთა ზედა მჯდომარე მან
ღმერთმან განკორციელებულმან განისუენა; რომელსაცა ტრა-

პეზსა ზედა საიდუმლოებრივსა სერობასა შინა მისსა საშუვალ მოწაფეთა მისთა მჯდომარემან და მიმღებელმან პურისა და ღვინსამან თქა...

კევეურიოჲსა თჳს: კევეურიოჲ არს, სადა არს ჯვარცმაჲ. ნაცვლად ადგილისა, სადა ჯუარსეცუა ქრისტე. რამეთუ მან-ლობელ იყო ადგილი; და საფუძველიან, სადა დაეფლა. და მალიად მოსწრაფებისა თჳს ჯვარცმისა და დაფლვისა და აღდგომისა ქსნისა თვის, ეკლესიასა შინა მოსწავებულ არს: — ხოლო არს მსგავსებისა ებრცა კიდობნისა სჯულისა ოჳფლისა, რომელსა შინა ითქუმიან წნი წთნი, და სიწმიდე მისი, რომლისა იმიერ და ამიერ ბრძანა ღმერთმან ქმნაჲ ორთა ქერაბინთაჲ ქანდაკებით; რამეთუ კევეურიოჲ კიდობანი არს, ხურიოჲ, განათლებაჲ, გინა ნათელი ქსი:

სამსხუერპლოჲსა თჳს: სამსხუერპლოჲ არს მსგავსებაჲ ქს საფლავისაჲ. რომელსა შინა მსხუერპლად თავი თვისი შეწირა ქს ლუთისა და მამისა შეწირვითა კორცისა მისისაჲთა, ვითარ ტარიგი ქმნილი, ვითარ მღვდელთმოდღვარი...

საყდარისა თჳს: საყდარი არს, რომელსა შინა ყოველთა მეუფს ქე მჯდომარე არს მოციქულთა მისთა თანა, ვითარცა იტყვს მათდა მიმართ, ვლ: „დასხდეთ ათორმეტთა საყდართა ზედა განსჯად ათორმეტთა ტომთა ისრაპლისათა:...

კანკელთათჳს: კანკელნი არიან ცხადყოფელნი ადგილსა სალოცველსა, რომლისა მიერ მოასწავებს გარეგნით ვიდრემე შესლვასა ერისასა, ხოლო შინა განყოჳისა წმიდა წმიდათასა და მ...თა მხოლოდ შესლვად მას შინა:.

ამვონისათჳს, რომელ არს საფსალმონე:

Рукою текста: კუმურდოელსა სერაპიონს შეუნდენეს ღმერთმან ამინ:.

839. Синаксарь на весь годъ, рукопись на пергаментѣ, въ 32X24.2 сантиметровъ, писана красивымъ строчнымъ хуцури, почеркомъ 12—13 вѣка. Оглавленія и заглавныя буквы писаны киноварью. Заглавнаго лис-

та и конца рукописи не осталось, уцѣлѣло всего 303 лис., изъ коихъ иные значительно пострадали и они обшиты потомъ бумагою. Чернила во многихъ мѣстахъ поблекли и выщѣли. Переплетъ изъ толстыхъ деревян. досокъ обтянутъ кожею съ тисненіями. Уцѣлѣли двѣ кожаныя застежки. Рукопись доставлена въ музей дочерью ксанскаго Эристава кн. Анною.

Синаксарное сказаніе начинается съ 1-го сентября и продолжается до 31-аго августа включительно, а далѣе (съ л. 261) идутъ указатели чтеній на недѣли Мьггаря и Фарисея, Страстной недѣли и дни Господскихъ праздниковъ.

Рукопись есть переводъ св. Георгія Мтацминдели, изъ извѣстнаго «завѣщанія» котораго уцѣлѣли (л. 261) ТОЛЬКО СЛОВА: ...რამეთუ ფრიად საკრძალავი წიგნი არს და სულთა სარგებელი და ეკლესიისა წინამძღუარი უცთომელი და საქმეთა სულიერთა და შუენიერთა მოძობრობელი და გულთა ჩვენთა ლობიერყოფელი და ლუაწლსა წმიდათასა მაუწყებელი, რომელი დღესამოდს სასმენელსა ჩვენსა არა სმენილ იყო და არცა თუ ბერძენთა უფროდსთასა, რამეთუ სოფია წმიდას არს და საპატრიარქოთა ეკლესიათა და მთა წმიდას ესე ვითარი სჯნაქსარი:

Въ началѣ заставка и въ ней слова: სჯნაქსარი. რომელ არიან კრებანი და წესნი და განგებანი, დაწესებულნი წმიდათა მღვდელთ მოძღუართა მიერ: რომელსა შინა წერილ არს ეკლესიისა საწელიწდო განგება ფსალმუნებისა და გალობისა და წიგნის კითხვისა და თუ რომელსა.

Имѣются приписки разною рукою. Л. 2 об. ж. есе: წმიდანო: წერილსა: ზედან: მე: ხუდადად: თბილელმან: დავწერე: ამა წიგნსა: გარდვიკიდე: და: ფასი: არა: მქონდა: რომე: მეყიდა: და: ასრე: დამრჩა: ტყუეობასა შიგან: ვინცა: ქართველი: კაცი: გარდეკიდოთ: ანუ: შეუყაროთ: რათაცა:

ეგვბოდეს: ესე: წიგნი: დაიკნათ: ტყუეობიდგან. Тифлисскій житель Худададъ проситъ, чтобы грузины выкупили эту св. книгу изъ плѣна, т. к. онъ самъ не имѣлъ средства сдѣлать это.

Л. 3 об. (другою рукою). ოჴფალო ღმერთო, ცოდვანი შეუნდვენს ღმერთმან გიორგის ამა წიგნისა დამკსნელსა ტყუეობისაგან და მისა მეუღლესა მურღინს და მათთა ძეთა აღბულის შეუნდვენ ღმერთმან ამინ და ვინცა თქოს... შეუნდვენ ღმერთმან ამინ. Да простить Богъ грѣхи Георгію, выкупившему сію книгу изъ плѣна, и супругѣ его Мургіи и сыновьямъ ихъ, и Агбугѣ да простить Богъ грѣхи.

Л. 103 (другою рукою) ეს სვინაქსარი ბეჴანისა არს სარიდანიშვილისა. Этотъ синаксарь Бежана Сариданишвили.

Л. 261 об. (другою рукою): ეს სვინაქსარი მე ხარიტონისის შვილმა გავათავე ბეჴან ერისთავის პალატში ღვთივ სულიერი წიგნი ესე წელსა ჩვიც, თვესა ივლისსა თ. Сей синаксарь я Харитонисшвили окончилъ въ дворцѣ Бежана Эривани 1818 года, 9 іюля.

Л. 270 об. (другою рукою): ჩემი ჩამოსლვა მონასტერში იქმნა თითქოსა აგვისტოს რიცხვისა იე, ქრისტეს აქეთ ჩდ. Прибылъ я въ монастырь въ 1700 году 15 августа.

Л. 303 об. (рукою текста): ღმერთო, შეიწყალე სული ცოდვილი კოზმანისა. ვინცა წაიკითხოთ, შენდობაჲ უთხართ: ღმერთო შეიწყალე.

ღმერთო შეიწყალე სული ხარიტონისა ამინ ოჴფალო. Боже, помилуй душу грѣшнаго Козмана... Боже, помилуй душу Харитона.

Л. 47 об. (запись переводчика св. Георгія Мтацминдели): თვესა ნოენბერსა: ი: წმიდისა გეორგისი ურმის თვალსა შესლოვაჲ: რაჴაქს დაჴკრეს იგი ურმის თვალსა: წმიდანო მამანო ამას დღესა დაღათუ ბერძენნი წმიდისა გიორ-

გისთვის არა დღესასწაულობენ, არა რაჲ არს ყენებაჲ. რათა ჩვენ ვღღესასწაულობდეთ: რამეთუ ჩვენ პირველითგან ესრეთ გუაქუს ჩუბულებაჲ: ხოლო ესე საცნაურ არს რომელ თავადი დღესასწაული წმიდისა გიორგისი აპრილსა: კგ: არს: და აწ რომელნი დღესასწაულობდეთ განგებაჲ ყოველი აპრილსა: კგ: მოიძიეთ: 10 ноября—колесованіе Великомученика Георгія. Св. отцы, хотя въ этотъ день не празднуется греками въ честь св. Георгія, но нѣтъ никакого препятствія праздновать его намъ, грузинамъ, ибо это нашъ изначальныйъ обычай. Слѣдуетъ же помнить, что главныйъ праздникъ въ честь св. Георгія бываетъ 23 апрѣля.

840. **Синаксарь** Георгія Мтацминдели, рукопись XI вѣка, писана на тонкомъ пергаментѣ въ 28×20 сант., красивымъ хуцури, въ 27 строкъ на страницѣ; киноварью писаны оглавленія и инициальные буквы, которыя иногда разрисованы недурно; она безъ переплета, шитье древняго переплетчика сгнило и листы, за исключеніемъ 3—4 тетрадей, остаются разнозненными. Рукопись дефектна: не осталось начала (отъ 1 сент. по 6-ое дек.) и конца, по мѣстамъ пергаментъ ободранъ, загрязненъ, исписанъ каракулями, чернила поблекли. Всего въ рукописи 191 лис., тогда, какъ еще до 177 листа, гдѣ заканчивается 34-ая тетрадь, въ ней должно было быть 272 листа (34×8=272). Заявленіе переписчика Аѳанасія (л. 171):

კურთხეულარს ღმერთი ჩვენი უკვე, დასრულდა. განგებაჲ თუეთა წელიწადისათაჲ: კელითა გლაზაკისა და ფრიად ცოდვილისა ათანასესითა:

დიდებაჲ ღმერთსა მიზეზსა ყოვლისა, კეთილისა. დაესრულა განგებაჲ თუეთა წელიწადისათაჲ: მოსაკსენებელითურთ თითოულისა წმიდისათა. ღუთისა თჳს ლოცვა ყავთ გლაზაკისა გიორგისთვის რომელნიცა იკითხვიდეთ: გინა: სწერდეთ: რამე-

თუ ღმერთმან იცის ფრიადი ღუაწლი და ჭირი მინასავს ამის-
სა თარგმნნასა: საღბინებელად ცოდვათა ჩემთა და მოსაკსენე-
ბელად მოძღუართა და მშობელთა და ყოველთა თვისთა და
მეცნიერთა ჩემთა: და თქვენცა ღმერთმან მოგცეს წყალობაჲ
დღესა მას დიდსა განკითხვისასა: ამინ:

წმიდანო ღუთისანო ლოცვაყავთ უღირსისა და ფრიად
ცოდვილისა და შავისა სულითა ათანასესთჴსცა: რამეთუ
ფრიადითა ჭირითა და გულს მოდგინებითა გარდმოვწერე მე-
სამისა წიგნისაგან მეოთხედ წიგნად: დიდითა ღუაწლითა
ღმერთმან იცის ვაჲმე და ვაჲმე ჭირნი უსახლობისა და უადგი-
ლობისანი რომელ სხვასა არავის წაჰკიდებია ესე ვითარი: რა-
მეთუ სოფლისა ღელვათა და განსაცდელთა შინა ვეფალ ყე-
ლამდის: და სხვაჲ და სხვაჲ რაღამე ვთქვა ღმერთმან იცის:
დაღაცათუ ნაშრომი უნდოდ უჩუენებს: არამედ დიდად მი-
ხარკებია სიმართლჴს და სიტყჴსა არა შეცვალებაჲ: ამისთჴს
რამეთუ ფრიად საკრძალველი წიგნი არს და სულთა სარგე-
ბელი: და ეკლესიისა წინამძღუარი უცთომელი. და საქმეთა
სულიერთა და შუენიერთა მთხრობელი და გულთა ჩვენთა. და
ჩვენ ქედ ფიცხელთა ღმობიერ მყოფელი და ღუაწლსა წმი-
დათასა მაუწყებელი. რომელი დღესამომდე სასმენელთა ჩვენ-
თა არა სმენილ იყო. და არცა თუ ბერძენთა უფროჲსთაჴს:
რამეთუ სადა ვინ პოვო ესე ვითარი სჯნაქსარი თჴნიერ სოფია
წმიდისა. და სტუდიასა მონასტერსა და მთაწმიდას ქართველ-
თა მონასტერსა და ესთენ.

ხოლო რომელნი სწერდეთ სიტყუასა ნუ შესცვალებთ.
ნუცა სახელსა ღეთისათჴს: დაწერილსა კულა შუენიერად და
კეთილად მეცნიერხართ წერდით. და მე შემინდვეთ ღეთისა
თჴს ამინ.

«Душою черныйй» Аѳанасій тутъ говорить, что
этотъ Синаксарій есть четвертая копія съ 3-ьей и что
подобный Синаксарій имѣется еще только въ храмѣ
св. Софіи (въ Константинополѣ), въ монастырѣ Студій-
скомъ и на св. горѣ Аѳонской въ монастырѣ грузин-

скомъ, и что аѳонскій экземпляръ переведенъ съ греческаго св. Георгіемъ Мтацминдели.

Далѣе (л. 177 об.) идутъ нѣснопѣнія въ честь господскихъ и великихъ праздниковъ.

841. Постная Тріодь. рукопись на толстомъ прочномъ пергаментѣ въ 26×22 сант., написана красивымъ четкимъ почеркомъ хуцури XII—XIII вѣка въ 30 строкъ на страницѣ. Рукопись бѣзъ переплета, старое потетрадное, — считая въ каждой тетради по 8 листовъ, — шитье сгнило, самый пергаментъ по мѣстамъ почернѣлъ, иные листы разорваны, чернила по мѣстамъ выцвѣли. Она дефектна: начала рукописи нѣтъ, утеряны и нѣкоторые другіе листы, осталось во всѣхъ 9 тетрадяхъ всего 60 листовъ вм. 72-хъ (9×8=72).

Въ концѣ запись переписчика Басилія (л. 60):

ესე მარხვანი რპით ფურცელი არის ძმანო ბასილსა შეუნდვნეს ღმერთმან. ხებულასა შეუნდვნეს ღმერთმან ამინ ოჴფალო. Переводъ: въ этой Постной Тріоди 199 листовъ, Басилію да простить Богъ (его прегрѣшенія). Хебугу да простить Богъ.

Другія приписки:

1 л. (почеркомъ мхедрули): ხოლარყის: შეუნდვნეს: ღმერთმან: ამინ: უფალო:

13 л. (рукою текста): სულსა ბასილისა შეუნდვენ ღმერთმან. მისა მეუღლესა: ხოლარყის: შეუნდვენ: ღმერთმან ამინ ოჴფალო:

14 об. (тою же рукою): აქა იწყე, შევსცლი რვეულთა წერაშიგა. შემინდევით ძმანო.

40 л. (тою же рукою): ფოთათა: კუპრთხნი: ვსთხოვენ: ეტრტისა: თჴს ვერ შამცნეს: კუპრნათამცა. დაურჩებთან: ქათამნი: თქვენცა: თქვთ: ძმანო: საყვარელნო: . Крестообразно: ანდრია.

58 л. (почерк. мхедрули): გამახარსა შეუბდნეს.

842. Толкованіе на Евангеліе Матѳея св. I. Златоуста, рукопись на пергаментѣ въ 35×27 сант., написана въ двѣ колонны красивымъ круглымъ почеркомъ хуцури XI—XII вѣка; оглавленія и иныя изъ инициальныхъ буквъ написаны киноварью; по мѣстамъ эти инициальныя буквы украшены чудными вензелями (л. 66, 113 и др.). Переплетъ рукописи утерянъ, потетрадное шитье ея распалось, поля иныхъ листовъ обрѣзаны, тамъ и сямъ чернила выщѣли, поблекли. Рукопись дефектна: нѣтъ начала и конца, уцѣлѣло всего 16 тетрадей, 121 листъ вм. 128 (16×8=128). Рукопись дѣлится на главы (остались всего 33 главы), каждая глава начинается евангельскимъ стихомъ, написаннымъ киноварью. Въ рукописи не указывается переводчикъ, ниже переписчикъ.

Содержаніе: л. 2 об.: (სწავლაჲ: იხ: ფიცისათჳს),
 л. 4 об.: გლ. XVIII—სიტყუაჲ ესე გასმიეს რამეთუ თქმულ-
 არს თუალი თუალისა წილ და კბილი კბილისა წილ. ხოლო
 მე გეტყჳ თქვენ არა წინააღდგომად ბოროტისა ანდ რომელმან
 გცეს ყურიძალსა მარჯუენსა, მიუპყარ მას ერთკერძოჲცა.
 და რომელსა უნდეს საშჯელად შენდა მიღებად კუარტისა
 შენისა მიუტევე მას სამოსელიცა შენი: . ლ. 10 об.: სწავლაჲ:
 ის: რათა მსწრაფლ შეუდობდეთ ურთიერთს ყოველსავე
 ბრალსა: ლ. 12: თავი: ით: სიტყჲ ესე: . ეკრძალენით ქველის
 საქმესა თქვენსა რათა არა ჰყოთ წინაშე კაცთა სახილველად
 მათა: . ლ. 25: სწავლაჲ: ით: ძვრუესენებელობისათჳს და წე-
 სიერად დგომისა თჳს ეკლესიასა შინა: . გვაკურთხენ მამაო: .
 ლ. 27 об.: თავი: კ: სიტყჲ ესე: . და რაჲემს იმარხვიდეთ ნუ
 იყოფით ვართარცა იგი ორგულნი მწუხარე: რამეთუ განირ-
 ყუნბან პირნი მათნი რათა ეჩუენენ კაცთა მმარხველად:
 ლ. 33 об.: სწავლაჲ კ: ვეცხლის მოყუარებისათჳს: . ლ 35:

თავი: კა: სიტყვაჲ ესე: ვერ ვის კელ ეწიფების ორთა უფალ-
თა მონებად: ანუ ერთი იგი მოიძულოს, და სხვაჲ იგი შეი-
ყუაროს: ანუ ერთისაჲ მის თავს იღვას და მეორისაჲ შეურაცხ-
ყოს: . **მ.** 39 ონ.: სწავლაჲ: კა; მოწყალეებისათვის: . **მ.** 40 ონ.:
თავი: კბ: სიტყუაჲ ესე: განიცადენით შრომანნი ველოსანი
ვითარ იგი აღორძინდის, არა შეურებიან არცა სთავენ: . ხოლო
გეტყვ თქვენ, არცაღა თუ სოლომონ ყოველსა მას დიდებასა
მისსა შეიმოსა ვითარცა ერთი ამათგახი: . **მ.** 47: სწავლაჲ:
კდ: რათა სურვიელ ვიყვნეთ კეთილთა საქმეთა მიმართ: და
მოუწყინებელად ვევედრებოდით ღმერთსა პოვნად წყალობისა
მისისა: . **მ.** 55: სწავლაჲ: კვ: ვითარმედ უმძიმეს ჯოჯოხეთი-
სა არს გამოვრდომაჲ იგი სასუფეველისაგან: და ვითარმედ კე-
თილნი საქმენი უაღრესად ბრწყინვალე ჰყოფენ კაცსა ველა
დიდებაჲ სოფლისაჲ: . **მ.** 60 ონ. თავი: კდ: სიტყვაჲ ესე:
არა ყოველმან რომელმან მრქუას მე ოჯვადო ოჯვადო და
შევიდეს სასუფეველსა ცათსა; არამედ რომელმან ყოს ნებაჲ
მამისა ჩვენისა ზეცისაჲ: . **მ.** 63 ონ.: სწავლაჲ; კდ: ვითარმედ
მოქმედი სათნოებისაჲ მარადის უშიშარს: . ხოლო ცოდვასა
შინა მყოფსა ყოვლისაგანვე ეშინის: . **მ.** 65: თავი: კე: სიტ-
ყვაჲ ესე: . და იყო რაჲემს დაასრულნა ივ სიტყვანი ესე:
განუკვრდებოდა ერსა მას მოძღვრებაჲ იგი მისი: **მ.** 68:
სწავლაჲ: კე. ვითარმედ ჯერარს მარადის მადლობაჲ ღთისაჲ: .
მ. 70: თავი: კვ: სიტყვაჲ ესე: . და შერაჲვიდა იგი კაპერნა-
უმდ, მოუკდა ასისტავი: ვევედრებოდა მას და ეტყოდა ოჯ-
ვადო მონაჲ ჩემი დაცემულარს სახლსა შინა ჩემსა განრღუპ-
ული და ძნად იკუცმების: . **მ.** 74 ონ.: სწავლაჲ: კვ: ვითარ-
მედ, არა უკმს მდგომარესა ვიდრე აღსრულებადმდე მინდო-
ბაჲ თავისა თვისსაჲ: . არცა რომელი დაეცეს უკმს სასოწარ-
კუპთილებაჲ: . **მ.** 78: თავი კზ: სიტყვაჲ ესე: . და შევიდა
იესოჲ სახლსა პილატესსა, და იხილა სიდერი იგი მისი დავ-
რდომილი კურგებითა და შეახო კელსა მისსა და დაუტევა იგი
მკურვალეებამან. აღდგა და ჰმსახურებდა მას: . **მ.** 82: სწავლაჲ:
კზ: ვითარმედ ცოდვასა შინა მყოფნი, არარაჲათა განყოფილა:

რიან მკუდართაგან. *ლ.* 83 *ობ.*: თავი: კ: სიტყვაჲ ესე: და ვითარცა აღვიდა იგი ნავსა მისდევდეს მოწაფენი მისნი: და აჰა ესერა აღძრვაჲ იყო დიდი ზღვასა შინა ვიდრე დაფარვადმდე ნავისა დელვათაგან: . *ლ.* 88 *ობ.*: სწავლაჲ: კ: ვითარმედ კაცი უფლებული ცოდვათაგან, არა რაჲთა განყოფილარს ეშმაკეულისაგან: . *ლ.* 90: თავი კთ: სიტყვაჲ ესე: და შევიდა ნავსა, და წაიღედა და მოვიდა თჳსა ქალაქად: მაშინ მოართუჳს მას განრღმული ცხედარსა ზედა მდებარე... *ლ.* 93. სწავლაჲ: კთ: ვითარმედ, სიმშვიდით ჯერარს მხილვებაჲ და განმართლებებაჲ ცოდვილთაჲ და არა რისხვით: . *ლ.* 94: თავი: ც: სიტყვაჲ ესე: და წარვიდოდა მიერ ი^ვ, და იხილა კაცი, რომელი ჯდა საზუსტრესა ზედა მათეოზ სახელი მისი... *ლ.* 100: სწავლაჲ ზ: კსენებაჲ შრომათა და მოღუაწებათაჲ წმიდათა მოციქულთა და მოწმეთაჲ: . *ლ.* 103 *ობ.*: თავი: და: სიტყვაჲ ესე: და ვითარცა იგი ამას ეტყოდა მათ: მაშინ მოუკდა მას მთავარი ერთი. თაყუანისცემდა მას და ეტყოდა. ვითარმედ ასული ჩემი აწლა აღესრულა... *ლ.* 106: სწავლაჲ: ლა: ვითარმედ არა ჯერარს უზომოდ გლოვაჲ მიცვალეულთათჳს: არამედ ლოცვაჲ მათთჳს და ჟამის წირვაჲ: . *ლ.* 110 *ობ.*: თავი ლვ: სიტყუაჲ ესე: და წარმოჩაჲ ვიდოდა მიერ ი^ვ, მოსდევდეს მას ორნი ბრმანი, ლაღადებდეს და ეტყოდეს შემეწყალენ ჩვენ ოჯფალო ძეო დავითისო: ... *ლ.* 117 *ობ.*: სწავლაჲ: ლვ: ვითარმედ აწცა წესი მოციქულთაჲ უპყრიეს წინამძღუართა ეკლესიისათა და სათნოებაჲ უვალრეს არს სასწაულთა: .

843. Пѣснопѣнія Октоиха 4 гласа, рукопись на пергаментѣ въ 13X10 сант., безъ переплета, писана въ XI—XII вѣкѣ почеркомъ хуцури въ 16 строкъ на страницѣ. Рукопись дефектна: не осталось начала и конца, уцѣлѣло всего 9 тетрадей сшитыхъ и въ нихъ листовъ 71. Пергаментъ толстый, прочный, но почернѣлъ отъ копоти и дурного храненія; чернила выцвѣ-

ლი, поблекли и текстъ читается съ трудомъ. Языкъ текста образцовый. Привожу пѣснопѣнія: 1) въ честь Богородицы (л. 39 об.): სიწმიდისა და მეუფებისა(?) კუტროთხსა ვდებთ ქს მორწმუნენო, ყოვლად წმიდასა ლუთის მშობელსა ქალწულსა უბიწოსა. და ესრეთ ვიტყოდით. კურთხეულარს ნაყოფი მუცლისა შენისა წმიდისაჲ ყოვლად წო; 2) въ честь распятаго Христа (л. 51 об.): ჯა ზედარაჲ აჰმალლდი ნეფსით ქრისტე ღმერთო და გუტრდით შენით წყაროჲ ცხორებისაჲ მომეც ჩუენ, და ხრწნილებისაგან განგუწმიდენ და შეწყდომილთა იგი სულნი ჯუართა შენითა განანათლენ.

844. **Служебное Евангеліе** на весь годъ, начиная съ Пасхи. Рукопись пергаментная, въ $\frac{1}{4}$ долю листа, въ 22×16 сант., писана красивымъ круглымъ строчнымъ хуцури; оглавленія и инициальныя буквы писаны киноварью; она имѣетъ досчатый переплетъ, обтянутый кожею съ тисненіями. Рукопись безусловно XI—XII вѣка, дефектна; она пополнена потомъ внесеніемъ 33 бумажныхъ листовъ въ началѣ и еще 206 и 207 листовъ. Всего же во всей рукописи нынѣ 255 листовъ. Самый пергаментъ весьма прочный, иные листы представляютъ изъ себя полемпсесъ (л. 213, 234, 236 и др.); отъ небрежнаго храненія пергаментъ загрязненъ, по мѣстамъ исписанъ каракулями и записями и приписками на поляхъ. Въ концѣ рукописи (л. 255) запись переписчика Квирика Надгуна (კვირიკე ნადღუნი) гласитъ:

დიდებაჲ ღმერთსა, მადლი ღთსა, კურთხეულარს ღმერთი: ყოვლისა საქმისა კეთილისა სრულმყოფელი: დავიწყე მახსა: და გავიშორე ივლისა გ: წმიდანო ღთსინო ვინცა იკითხვიდეთ ამას ცოდვილსა კვირიკეს ნადღუნსა მწყევთ ოდენ ნუ და ღმერთმან მადლი მოგცეს: Слава Богу, благодареніе

Богу, благословенъ Богъ, приводящій къ концу всякое благое дѣло. Началъ я (переписываніе) въ маѣ и закончилъ 3 іюля. Святые Божьи, кто будете читать это (евангеліе), не проклиняйте грѣшнаго Квирике Надгуна и да даруетъ вамъ Богъ благодать.

64 дня (май—3 іюль) для переписки такой сравнительно большой книги довольно мало!

Въ припискахъ упоминаются: Нокрадзе, его жена Оевроня, сынъ Давидъ и дочь *იობე* (38, об.), Зараба (45, об.), Хуцидзе Абесаломъ, Кучитадзе Дариспанъ, Соломонидзе Иосифъ (л. 46 об.), Шаликашвили Элиса (л. 50 об.), Райоденъ Гдели (52, об.), дочь Мхецидзе Райоденъ (=Рисиме) и ея племянникъ Иосифъ (л. 53), Марцуалашвили Шю, Отіа (53—54), Росафъ Копасдзе (56), Ласуришвили Эгзадъ (57), Турманадзе Эгзама (57 об.), Горчадзе Грдзели (59 об.), Азмаифаръ и Кумсіа (67), Басапашвили Басилій и его супр. Елена (70), Шамидзе Іаджеръ и его супруга Ана (72), Ахалидзе (75), Мацакерадзе (*მაწაყერადე*) Мамисахи (76), Джимушидзе, Махвиладзе Нони съ супр. Натоба (78), Татубидзе (*თათუბიდე*), Деметре Мачутадзе (80 об.), Тухарели (125), игумень Иосифъ Ахаладзе (126), Кавкасидзе Александръ—Алекси (127), Эліадзе, Шаликашвили Антадзе (226 об.), Варданидзе Николозъ (245), Девадаридзе (247), Клдїадзе Махара (249 об.), Пирпирадзе, Авалишвили Гвиргвна (255 об.), Аладашвили (ib.), Аладашвили Уимони (ib.), Турманїсдзе Марушіа (ib.), Эліасдзе Кумсіа (ib.), Рчеулишвили Завара и его сынъ Хортъ (ib.), Тетрадзе Андо (ib.).

Л. 255. ჩუენ. სვეტელთა. დავწერეთ. დაწერილი. ესე პატრონმან. ივანე საბაზირო. გაგვიშვა. და: სხუა მრავალი. კეთილი საქმე. უყო. სვეტსა. აწ. ჩუენ გაუკვთეთ. ყოველთა

სახარებისა. წარკითხვაზედ. დალოცვა. ვინცა მოუშალოს. მის-
თუსმცა გაიკითხვის.

845. **Евангеліе XI вѣка**, рукопись пергаментная, въ 16×14 сант., безъ переплета, писана прекраснымъ мелкимъ хуцури въ два столбца, съ письмомъ св. Евсевія къ св. Аммонію о дѣленіи Евангелія на зачала (л. 1), съ канонами, писанными въ колоннахъ, раздѣленныхъ на квадратики, съ подробнымъ указателемъ еванг. чтеній. Рукопись дефектна, утеряны листы въ началѣ, серединѣ (въ разныхъ мѣстахъ) и въ концѣ, всего уцѣлѣло 528 листовъ, изъ коихъ 321—328 писаны на бумагѣ рукою 17—18 вѣка. Пергаментъ до 298 листа толще и чище, нежели пергаментъ дальнѣйшихъ листовъ. Рукопись до 298 листа писана почеркомъ аѳонской братіи. Письмо на первой стр. 1-го листа совершенно поблекло, на второй страницѣ того же листа мелкій почеркъ разбирается съ трудомъ. Рукопись сшита по тетрадямъ, въ каждой изъ коихъ по 8 листовъ. Въ рукописи имѣются разноцвѣтными красками разрисованныя изображенія евангелистовъ, а именно Матѳея (л. 9), Марка (л. 93), Луки (л. 149). Предъ каждымъ евангеліемъ слѣдуетъ указатель евангельскихъ чтеній; зачала указаны буквами асомтаврული, ихъ всего въ евангеліи Матѳея 355, Марка—237, Луки—342 и Іоанна—232. Имѣются слѣдующія замѣтки рукою текста:

ა) **въ концѣ еванг. Матѳея:**

ბერძულად თავნი: ტა:	Въ греческомъ зачалъ 360
დაესრულა მათეს თავი სახარე- ბად:	Закончилась Матѳеевская глава евангелія.
თავი: ტნე: მკლი: ცფიდ:	Зачалъ 355, стиховъ 2514;
აღიწერა იტრუსალემს ებრაე-	писана въ Іерусалимѣ ев-

ლებრივითა სიტყვითა,
 მერვესა წელსა ქვეს ამაღლე-
 ბიოგან
 ხოლო იკითხვის მარტკლიით-
 გან
 ვიდრე სექტემბრადმდს:.

Въ концѣ еванг. Марка:

დაესრულა მარკოზის სახარე-
 ბაჲ
 თავნი: სლზ: მუკლი: ჩფუ:
 მეათერთმეტესა წელსა აღიწერა
 ბრძანებითა პეტრესითა. ხოლო
 იკითხვის წმიდათა მარხვათა:

Въ концѣ еванг. Луки:

ღიდებაჲ შენდა ოკთალო
 აღიწერა სახარებაჲ ლუკაესი
 შემდგომად ამაღლებისა ოკ-
 ფლისა ჩვენისა იესოჲ ქსა
 წელსა მეათხუთმეტესა
 სტიქონი(!)ორათას სამეოცდა ათი
 თავნი საკითხავთანი: ევ:

Въ концѣ еванг. Іоанна:

ღიდებაჲ სამებასა წმიდასა,
 სრულმყოფელსა ყოვლისა კე-
 თილისასა ამინ

б) послѣсловіе переписчика (л. 297 об.):

დაიწერა წმიდაჲ ესე სახა-
 რებაჲ: შავსა მთასა: უდაბნო-
 სა ლერწმისკევისსა ზღვსპირ-
 სა. რომელ არს დასასრულსა.
 შავისა მთისასა: მახლობელად
 სელევიკისა: კელითა უბადრუ-

рейскимъ глаголомъ
 въ восьмомъ году по воз-
 несеніи Христа,
 а читается отъ Пятидесят-
 ницы
 вплоть до сентября.

Закончилось Марково еван-
 геліе

Зачаль 237, стиховъ 1590
 въ 11-омъ году написано
 повелѣніемъ Петра, а
 читается въ святыхъ по-
 стахъ.

Слава Тебѣ, Господи.

Писано евангеліе Луки
 по вознесеніи Господа, на-
 шего Іисуса Христа
 въ лѣто 15-ое

Стиховъ въ немъ 2070,
 главъ чтеній 96.

Слава Святой Троицѣ,

свершителю всякаго бла-
 га. Аминь.

კისა. და მწარედ ცო(დ)ვილი-
 სა შავ ზაქარიაესითა:

მადლითა და ლოცვითა. მო-
 ძღუარისა ჩემისა. საბა პრო-
 კოპე წმიდელისაჲთა: რომე-
 ლი მკვდრ იყო. მონასტერსა

წმიდისა სკმეონ საკვრველთ მოქმედისსა. დიდი წყალობა და კეთალი ყო ჩემ ზედა უსასყიდლოდ. უცხოესა ამისდა მოცთომილისა: ორკერძოვე. ღმერთმან მიაგენ. ნაცვალი წყალობისა ჩემისაჲ. ათასეულად. დღესა მას დიდსა, მარჯუენით მდგომარეთა რჩეულთა მისთა თანა: რაჟამს იგი მე უფს მან ჰრქუას მათ. მოვედით კურთხეულნო მამისა ჩემისანო ჩემდა. რაოდენი უყავით ერთასა (?) მცირეთაგანსაო: მათმცა თანა არს ნაწილი მისი. რათა საუკუნეთა მათ და დაუსრულებელთა კეთილთა იშუებდეს ნეტარი სული მისი. ამინ.

და მოწაფესა მისსა დანიელს შეუწდვენ ღმერთმან ბრალნი მისნი ამინ და ყოველთა მშობელთა და მოძღუართა და ძმათა ჩვენთა სულიერთა და

კორციელთა: და დაწერე სახელი მათი წიგნსა მას ცხოველთასა: ამინ იყავნ:

ნიკოლოოს ხუცესსა. მიეცინ ღმერთმან სასყიდელი. და მადლი ჩემისა კეთილისათჳს და წყალობისა: მისითა დედითა დავწერე: რომელ მას დაეწერა გიორგი მთაწმიდელისა სახარებისაგან, რომელი გიორგი მთაწმინდელსა: ბერძულთა სახარებათადა შეემოწმა მესამედ. ორჯელ პირველ შეემოწმა: ღმერთმან მიეცინ სასყიდელი სულსა მისსა შრომისათჳს ამინ:

და მე შემინდევით პირველისათჳს. უცბად და უმეცრად ჩხრეკისათჳს: სხვაჲ ღონე არა მაქუნდა. საფასისაგან გლახაკად ვიყავ და უსასყიდლოდ არავინ დამიწერდა. და ღოცვა ყავთ ჩემ უბადრუკისათჳს.

„Сіе Евангеліе писано на Черной горѣ, въ пустынѣ Тростниковаго ущелья, на берегу моря, въ оконечности Черной горы, близъ Селевкии, рукою Захарія Чернаго, благостію и молитвами духовника моего Сабы Прокопецминдскаго, пребывавшаго въ монастырѣ св. Симеона Чудотворца и оказавшаго мнѣ великія милости и благодаренія безъ всякой мзды со стороны моего убожества — да возрадуется блаженная душа его съ тѣми, которые въ день второго пришествія будутъ стоять одесную

- 3 ფარეზ—ფარეს; ფარეზ—და ფარეზ
- 4 ნაასონ—ნაასომ; სალმუნ—სალმოვნ
- 5 იობედ როთისაგან—იობედ
- 6 მეფე—მეფს; ურის—ოვრიაჲს
- 8 ასა შვა იოსაპატ—ასაფი შვა იოსაფატ; იოსაპატ შვა.
- 10 ამონ—ამონი | თავან
- 11 იექონია—იექონიე; ბაბილოვნელთასა—ბაბილოვნელ-
- 13 აბიუდ—აბიოდ
- 14 აქიმ—აქიზ
- 17 ბაბილოვნისა—ბაბილოვნელთავან
- 18 თხოვილიყო—თხოილიყო—ბექდ. მითხოვილიყო; მათა—მათსა—ბექდ. მათდა

- 20 ანგელოზი—ანგელოსი
- 21 ძე—ძს; უწოდი—უწოდინ—ბექდ. უწოდო
- 23 აჰა—აჰა ესერა; ემმანოელ—ემმანუელ

24 ყო ეგრე—ყო ეგრე

- 2. 1 იესუს ქრისტეს—იესოვ ქრისტეს—ბექდ. იესოს
 - 3 ჰეროდეს მეფესა; შეძრწუნდა—ბექდ. შესძრწუნდა
 - 4 მღდელთ მოძღუარნი
 - 6 იუდაჲ—იუდაჲსი
 - 7 მოოწოდა—მოოვწოდა. მოგუთა—მუგუთა
 - 8 ბეთლემდ—ბეთლემდ, ბექდ. ბეთლემად
 - 9 წარვიდეს—წარვიდენ; ვარსკულავი—ვარსკლავი.
 - 11 შეწირეს მისა—შეწირეს მისა—ბექდ. შესწირეს მისსა.
 - 12 თჳსა—ბექდ. თვისსა
 - 13 განეშორნეს იგინი—განეშორნეს იგინი—ბექდ. განეშორნეს მოგენი იგი; აღდეგ—ბექდ. აღდეგ
 - ეგულეების ჰეროდეს—ეგულეების ჰეროდეს—ბექდ. ეგულეების იროდის
მოძიებად ყრმისა	მოძიებაჲ ყრმისა	მოძიებად ყრმა
მაგის	მაგის	ეგე
- 8 და წარავლინნა წარავლინა წარავლინნა
 - და მოსწყვდა და მოწყვდა და მოსწყვიდნა

17	რომელსა იტყვს	(არ არის)	რომელი იტყვს
18	კ'ე ჰრამათ	კ'ე რამათ	
	ტყებისა მრავალი	ღალადებისაფერიად	
	რაქელ	რაქელ	რახილ
	ნუგეშინისცემის	ნუგეშინისცემის	ნუგეშინისცემა
19	ჰეროდე	ჰეროდე	იროდი
23	ჩუენებით ანგე-	ჩოვნებით ანგე-	ჩვენებით
	ლოზისაგან	ლოზისაგან	
	კერძოთა გალი-	ქოვეყანად გალი-	კერძოთა გალი-
	ლეთასათა	ლსადასა	ლიასათა
3.	3 რომელ იგი თქუ-	რომლისათვის ით-	რ'ლ იგი თქმულ-
	მულარს	ქოვა	არს
	ესაია წინადასწარ-	ესაია წინადასწარმე-	ესაია წინასწარ-
	მეტყველისა მიერ	ტყველისა მიერ	მეტყველისა მიერ
	და იტყვს: კ'ე	და იტყოდა კ'ე	ხმა მღალადებე-
	ღალადებისა	ღალადებისა	ლისა
	უდაბნოსა ზედა	უდაბნოსა ზედა	უდაბნოსა შინა
6	იორ, ანესა შინა	იორდანესა მდინა-	
	მისგან	რესა მისგან	
7	მისგან რისხვისა	მისგან მომავალი-	
		სა რისხვისა	
13	გალილეათ	გალილეათ	გალილიათ
14	იოვანე	იოვანე	იოანე
	მოხუალა	მოხოვალა	მოხვალა
15	მიუგო ი'კ	ხოლო ი'კ მიოვგო	
	შუენის ჩვენდა	ჯერარს	შვენის ჩვენდა
	მიუშუა მას	მიოვშოვა მას იოვანე	მიუტევა მას
16	მეყსეულად	რაყამს	მეყვესეულად(?!)
	აღმოვიდა რაჲ	აღმოვიდოდა	აღმოვიდა
17	და კმაიყო ზე-	და თქუა	
	ციოთ და თქუა		
25	1 ცათაჲ.. აღიხუნეს	ცათაჲ.. აღიხოვნეს	ცათა.. აღიხვნეს

- ლამპარნი თვსნი სანთელნი და
სიძისა სიძისა და სძლისა
- 2 ხუთნი.. ბრძენ- ხოვთნი იგი.. სოვ-
ნი და ლელნი
ხუთნისულელნი ხოვთნი ბრძენნი
- 24 განგიბნევიედ განაბნიი. განგიბნევიეს
- 25 დავბაღე ქანქა- დავჭვალ ტალანტი
რი იგი
- 28 მოუღეთ ქანქა- მოოვღეთ ქანქარი.. ტა-
რი... ქანქარი ლანტი
- 27 32 პაპრაკად პაპრაკად
სახარება მარკოზის
1. 6 ველურსა ველისასა
- 21 კაპერნაუმდ კაფარნაუმდ
- 35 რიჟურაჟუსო- რიჟოვრაჟოვსოდენ
დენ ნიად
- 4 17 საწუთრო არიედ საწოვთრო არიედ საწვთო არიედ
- 5 1 ლადარინელთასა გერგესეველთასა
- 3 შეკრად შებორკრლებად
- 7 4 სასუმლებისაჲ ღ სტამნებისაჲ და სამო-
სტამნებისაჲ კსლისაჲ
და ქუაბებისაჲ და ქოვაბებისაჲ და
და ცხედრებისაჲ ცხედრებისაჲ
- 5 უბანელითა კე- შეგინებულითა კელი-
ლითა ჭამენ ლითა ჭამენ
- 28 ნამუსრევისაგან ბიჭისაგან
- 8 10 მაგდალომსათა მაგდალომსათა დალმანუთასა-
(დალმანუთასაჲთა) და
- 9 50 უმაროლო იქმნეს წბილიყოლს რაითა დაი-
რაითაღა შეინე- მაროლოს
- ლოს იგი
- 11 26 (არ არის) (არ არის) ხოლო უკეთუ
თქვენ არა.

სახარება ლუკასი

3. 1 პონტიელისა პონტოელია
 ჰურიასტანს ჰოკრიასტანს
 გალილევას ჰე- გალილევას ჰეროდესა
 როდესა,
 ხოლო ფილი- ხოლო ფილიპესა ძმი-
 პეს ძმისა მისისასა სა მისისასა
 ..იტორიას იტოკრიას
3. 3 გამო სოფლებსა სოფლებსა
 4 ესაია... კმაჲ ლა- ესაია... კმაჲ ლალადე-
 ლადებისაჲ ბისაჲ.
4. 33 ლალადყო ლალატყო
5. 5 გარდაუტეოთ გარდაოკტეო
 6 ესერაჲ ყვეს ესე ყვეს
 განსთქდებოდეს განსთქდებოდეს. განსქდებოდეს
 8 სიმონ სიმონ სკმონ.

სახარება იოანესი

1. 23 თქუა მე კმაჲ ლა- თქოვა მე კმაჲ ლალა-
 ლადებისაჲ დებისაჲ
 განმზადენით... ..წარჰმართენით...
 ესაია ესაია
- 24 ელია ელია
- 26 მიუგო იოვანე ჰრქოვა მათ იოვანე
 ღჲ ჰრქუა მათ მე... მე...
- 29 ტარიგი კრავი
- 36 აჰა ქს ტარი- აჰა ქს ტარიგი იგი
 გი ლუთისაჲ ლუთისაჲ.

846. Житія свѣтыхъ Григорія Церенца, рукопись пергаментная въ 35X25 сант., писана на армян. языкѣ армянскими мелкими строчными буквами, оглавления, заглавныя буквы, колонны и виньетки исполнены киншварью. Рукопись имѣетъ разбитый досчатый переплетъ;

шитые ея потетрадное и въ каждой тетради по 12 листовъ. Всего въ рукописи, которая дефектна, 551 листъ; изъ нихъ 2 листа (въ началѣ) бумажные. Въ началѣ имѣется указатель содержанія рукописи. Судя по почерку, рукопись не можетъ быть древнѣе 17 вѣка.

847. Законы царя Вахтанга VI, рукопись на бумагѣ въ 33×21 сант., писана почеркомъ мхедрули, киноварьюю оглавленія и начальныя слова каждой статьи. Позднѣйшимъ хозяиномъ рукописи былъ іеромонахъ Шпиконъ Джорбенадзе, который былъ живъ еще въ 1893 году. Рукопись въ прочномъ деревянномъ переплетѣ, обтянутомъ кожею съ тисненіями. Въ ней всего 35 писанныхъ листовъ.

Въ рукописи помѣщены только тѣ законы, которые составилъ лично самъ царь Вахтангъ. Открывается она Введеніемъ и заканчивается статьями законовъ, которыхъ въ нашей рукописи 270, а не 267, какъ въ печатномъ Сборникѣ, изданномъ въ 1887 году Френкелемъ и Д. Бакрадзе. Кроме того, въ рукописи оставлены недописанными статьи 178 (стр. 24), 185 (25), 195 (стр. 26), 225 (32). Привожу недостающія въ печатномъ Сборникѣ статьи 268—270.

Ст. 268: კაცი რომ თავის სახლისკაცს გაეყაროს და თავისის ბატონის დასტურით, თუ უშვილო კაცი იყოს, და შეეყაროს ვისმე, რადგან თავისის ბატონის დასტურით შეეყრება, თუ ისრე უშვილოთ მოკუდეს. იმისი მამულიც და ქონებაც, ვისაც შეჰყრია, იმას უნდა დარჩეს.

Ст. 269: კაცი რომ კაცს თავდებათ უნდოდეს დასაყენებლათ, იმ კაცის ბატონს შეჰკითხოს, და ისრე დაიყენოს, და თუ ის კაცი წავიდეს სადმე, პასუხი იმავე თავისმა ბატონმა მიაცემინოს, და თუ უბატონოთ დაიყენოს, ყაბულდარ არის.

მიტომ, რომე ეგება იმ თავდებს იმისი ყმობა უნდოდეს, ვისაც დაუდგება, და არ იქნება:

Ст. 270: წესად ასე იყო: ან თუ ბატონი ვისმე გლესს უბოძებდა, ან წაართმევდა, ან ასაყრელი იყო და აპყრიდენ, ეშოკალასი და იასაულნი იმავე გლესს კარსა და მარჩილს გამოართმევდნენ, სამდივნოსა და სამორდლოსაც გლესს გამოართმევდნენ. ეს დია დიდი უსამართლო იყო. ახლა ჩვენ ასრე გაგვირიგებია: ვისაც გლესი მიეცეს სამართლითა თუ წყალობითა, იასაულს კარი და მარჩილი, ვისაც მიეცეს, იმან მისცეს, გლესს იმაში ნურას გარჯიან, თუ ბატონისათვის კელი აიმართოს, ბატონმა იასაულს სხვა რიგი წყალობა უყოს და გლესს ნურას გამოართვამს:

Кромѣ того, въ рукописи нѣтъ вовсе 260 и 261 статей закона; ихъ не было и въ спискѣ царя Теймураза, какъ заявляютъ редакторы, напечатавшіе Сборникъ законовъ Вахтанга. (См. стр. 78).

848. **Сборникъ**, рукопись на прекрасной бѣлой бумагѣ въ 32×22 сант., писана на 243 листахъ изящнымъ почеркомъ хуцури въ 1767 году. Книга имѣетъ крѣпкій деревянный переплетъ, обтянутый черною кожею съ разнообразными тисненіями. Рукопись дефектна. Недостаетъ начала. Она переписана рукою протоіерея тифл. Сіонскаго собора. Николооза, который въ своей записи (стр. 486) сборникъ этотъ называетъ полнымъ догматомъ, опровергающимъ ученіе всѣхъ еретиковъ. Вотъ сама эта запись: აღწერე დოღმატი ესე ყოვლითურთ სრული და მწვალებელთა ბაგეთა დამაყოფელი, უღირსმან მღრღელმან სიონის დეკანოზმან ნიკოლოზს: . ჩღჲს: . Содержаніе.

Л. 1: Опроверженіе ученія Яковитовъ, сочиненіе св. Іоанна Дамаскина, Злато-нектаромъ прозваннаго.

Съ стран. 71-ой идутъ ученія отцовъ церкви объ естествахъ въ Иисусѣ Христѣ и вообще о правѣ вѣрѣ.

Съ стр. 398 слѣдуютъ статьи:

1. თავნი სომეხთა წულებიანი ოცდაათნი. Главъ армянской ереси 30.

2. წინა განსაწყობელად ჰურიათა. Въ противовѣсъ иудеямъ.

3. სარკინოზთა მამართისა სიტყვის გებისაგან ნეტარისა თოდორე ავუკურასი. Изъ противосаркинозскихъ (сарацинскихъ) словопреній блаженнаго Θεодора Авукуры.

4. (Стр. 422)... მუჰამედ არა არს ღთისაგან. Мугаммедъ не отъ Бога.

5. მეტყუელთა მიმართ ვითარმედ სულნი კაცთანი პირველადვე იყვნეს კორცთასა. Противъ говорящихъ, что душа (человѣческая) сотворена раньше тѣла—выдержки изъ сочиненій разныхъ отцовъ церкви.

Съ стр. 464 слѣдуютъ а) обрядъ приведенія сарацина въ христіанство, б) анаѳематствованіе Яковитовъ вмѣстѣ съ армянами (стр. 470), в) Евстратія, Никійскаго митрополита, сказаніе о времени и причинахъ раздѣленія Восточной церкви отъ Западной. ყოვლად ბრძნისა ევსტრატე ნიკიელ მიტროპოლიტისაჲ მოსაკსენებელი გამოკრებული, თუ ოდეს ჰრომნი და ეკლესია მათი და რასათჳს საღთოთა აღმოსავლისა ეკლესიათაგან განიჭრეს.

849. **Постная Тріодь**, рукопись на прекрасной бѣлой бумагѣ въ 30×20 сант., писана въ два столбца красивымъ строчнымъ хуцури въ 1728 году. Оглавленія и начальныя буквы писаны киноварью, но иногда черными чернилами. Въ концѣ чудною вязью даютъ о себѣ свѣдѣнія переписчики этой огромной книги, заключающей въ себѣ 395 писанныхъ и 6 неписанныхъ (396—401) листовъ.

Тріодъ начинается отъ недѣли Мытаря и завершается днемъ свѣтлаго Христова Воскресенья—св. Пасхи.

Л. 388 ღმერთო, შეიწყალე ცოდვილი გიორგი.

Л. 388 ობ. ოდეს მეფობდა საქართველოსა შინა მეფე ვახტანგ ლეონის ძე ბაგრატიონი, მაშინ უსჯულოთა ოსმალთა მოტყუებით დაიპყრეს საქართველო. და მაშინ მეფე ვერლარა მდგომ იქმნა სამკვლარებელსა თვისსა და წარმოვიდა დედა წულითა რუსეთად; და მრავალი ეფისკოპოზნი და დიდებულნი თანაიხალა და თვთ მროველ ეფისკოპოზი ორბელის ძე ნიკოლოზ თან ეახლა, რომელსა თანა ჰყვეს ძმანი სამნი და ძმისწული ორი და ბიძის ძე ერთი, თვნიერ ყრმებისა და დედათასა. მაშინ სამეუფოსა ქალაქსა მოსკოვს ყოფასა შინა მიბრძანა წერად მარხვნისა ამის და დაესწერე დიდის სასჯლითა მარხვანი ესე. მრავალ ჟამიერ ყოხ ოჯვალმან წელნი და ჟამნი მისნი! ხოლო წესი და რიგი რუსისა დაესწერეთ; გვედრები მე გლახაკი მღვდელი გიორგი სმიერლი ებიტაშული ვინც ნამცთარი ნახოთ უღრტვნველად გამართვიდეთ. გვედრები, საყვარელნო მკითხველნო წყევა და შეჩვენებაჲ არა ჰყოთ ჩემ ცოდვილისათვის. არამედ.. ამას მღვდელ მთავარსა მროველ ნიკოლოზს შენდობით მოიქსენებდეთ, და მეცა გვედრები გლახაკი ამისი მწერალი მღვდელი გიორგი გარდამოცვივნებულის ნაბიჭვეისაგან თვთო შენდობას მეც მიხდინებდეთ: ნაშრომი ჰგის, ხოლო მუშაკი მჭუპრი და ავლ:.

ქრისტეს აქათ: ჩქც: თვესა ივნისსა: ა: მეფობასა მეორესა (!) იმპერატორი პეტრე ალექსისშულისა. Еписк. Николай Мровели заявляетъ, что царь Вахтангъ VI-ой, будучи вынужденъ оставить Грузію, прибылъ въ Москву съ многочисленной свитой и вмѣстѣ съ нимъ прибылъ туда же и онъ, мровельскій епископъ Николай, и здѣсь, въ Москвѣ переписалъ сію Тріодъ, согласовавъ ее съ русскою.

Затѣмъ съ стр. 391 идетъ запись трудно читаемою.

вязью буквами асомтаврули, въ которой тотъ же Николай Мровели проситъ у Бога прощенія грѣховъ (см. стр. 394) и потомъ прекраснымъ почеркомъ мхедрули дѣлаетъ помѣтку:

მე დედა ზარდლისა ქსელისა უსუსტე:—

კეც კაცი ვმონებ, მემხვერპლე თუ ხენეში:—

არა ხენეშთაგან კაწახ ვმონოზანობ:—

მამკობსა ჩემსა. ვამკობ ძალისად ნიკოლაოზ:—

მკსენ ვიყო მხილველთაგან ორბელიანი:—

მე ორბელის შვილმან: ქართველთა: იმერელთა: და კახთ მეფეთ დედის ძმისწულმან და საქართველოს მოსამართლეთ უხუცის ძემან შროველ ეფისკოპოზმან ნიკოლაოზ აღვაწვრინე მარხვანი ესე: და შევსწირე ქართლში რუისის ღუთაებასა: ვინც გამოსწიროს ღმერთმან დასწყევლოს და შეაჩვენოს: ვინც იხილოთ შენდობას ვითხოვ ღვთის გულისათვის: (На стр. 395 красивой вязью): Николаозъ.

850. Евангеліе, рукопись на глянцовитой бумагѣ въ 30×21 сантимет., писана въ два столбца крупнымъ строчнымъ почеркомъ хуцури съ воспроизведеніемъ оглавленій и заглавныхъ буквъ киноварью. Рукопись имѣетъ прочный переплетъ изъ деревянныхъ досокъ, обтянутыхъ черною кожею съ тисненіями (крестъ и др. фигуры; переплетчикомъ перепутаны нѣкоторые листы (см. начало и конецъ)). Всего въ рукописи 193 листа. Переписана рукопись въ 1691 году. Она поступила въ музей въ числѣ нѣсколькихъ др. рукописей, принадлежавшихъ поэту Григ. Орбеліани. Переписчики книги свою работу оканчиваютъ словами (л. 189):

დიდებად ღმერთსა სრულ მყოფელსა ყოვლისა კეთილ-
საა ამინ:.

სრულ იქმნა წმიდაჲ ესე და სულთა განმანათლებელი წი-
გნი ევანგელიე განმანათლებელი მკითხველთა და მსმენელთაჲ:
კელითა ფრიად ცოდვილისა და ყოველთა კაცთა უნარჩევების
კელმწიფის კარის დეკანოზის იოვაკიმ მღდლის ძის მთავარ
დიაკონის იოანესითაჲ: წმიდანო ღვთისანო და ძმანო სული-
ერნო, რომელნიცა მიემთხვნეთ წმიდათა ამათ წიგნთა კსენე-
ზულ მყავით წმიდათა შინა ლოცვათა თქვენთა, რათა ოჯ-
ფალმან ლოცვათა თქვენითა მიკსნას მე საუკუნოჲსა სატანჯვე-
ლისაგან: დაიწერა ქს საყუარელი წმიდაჲ ესე ქორონიკონს
ტოთ: სეკდენბერს: კვი კვირას: (=1691 გ. 26 СЕНТЯБ.).

Л. 190 (не рукою текста): ქ: ჩვენ ღვთისაგან კეთი-
ლად დადგინებულ აღორძინებულმან ბატონის ორბელის ძის
ყაფლანის შვილმან ბატონმან ასლან და თანა მეცხედრემან
ჩვენმან მეფის ერეკლეს დედის დამ დიასამიძის ასულმან ბა-
ტონმან თამარ ვიყიდეთ წმიდაჲ ესე და სულთა განმანათლე-
ბელი ევანგელ სახარებაჲ სულისა ჩვენისა საკსრადი და დღეთა
ჩვენთა განსაგრძობად, ძეთა ჩვენთა სადღეგრძელოდ და საქ-
მისა მათისა კეთილად წარსამართებელად. რომელნიცა მიემ-
თხუბოდეთ და წარიკითხვდეთ ჩვენგან ნასყიდსა წმიდაჲსა ამა
სახარებაჲსა შენდობაჲს გვბრძანებდეთ და ლოცვით მოგვკსე-
ნებდეთ. ქორონიკონს ტპს (=1700 გ.) (Вязью) ზე: აღი-
დენ: ღმერთმან: ასლან:

Содержаніе:

1. Письмо Евсевія къ Карпіану о дѣленіи евангелій
(каждой изъ 4-хъ главъ) на зачала съ указаніемъ
паралельныхъ мѣстъ изъ:

а) четырехъ евангелистовъ — Матѳея, Марка, Луки
и Іоанна,

б) 3-хъ евангелистовъ — Матѳея, Марка, Луки,

в) 3-хъ евангелистовъ — Матѳея, Луки, Іоанна,

г) 3-хъ евангелистовъ — Матѳея, Марка, Іоанна

- დ) 2-ხე ევანგელისტოვ—მათეა, ლუკი
- ე) 2-ხე ევანგელისტოვ—მათეა, მარკა.
- ჯ) 2-ხე ევანგელისტოვ—მათეა, იოანა
- ზ) 2-ხე ევანგელისტოვ—ლუკი, მარკა
- ი) 2-ხე ევანგელისტოვ—ლუკი, იოანა
- ი) 1) კოდა ნტეე პარალელნეხე მტესე.

- 2. ოგლავლენეა ევანგ. მათეა (ვესეხე ოგლავლენეი 68)
- 3. რასკრახენე ივობრახენე ევანგელისტა მათეა
- 4. ევანგელე მათეა (10—62)
- 5. ოგლავლენეა ევანგ. მარკა (ვესეხე ოგლავლ. 57)
- 6. როსკოშნოე ივობრახენე მარკა
- 7. ევანგელე მარკა (65—92)
- 8. ოგლავლენეა ევანგ. ლუკი (ვესეხე ოგლავლ. 96)
- 9. როსკოშნოე ივობრახენე ლუკი
- 10. ევანგელე ლუკი (97—140)
- 11. ოგლავლენეა ევანგ. იოანა
- 12. როსკოშნოე ივობრახენე იოანა
- 13. ევანგელე იოანა (144—175)
- 14. უკაზატელე ტენეი ნა ვესე გოდე.

სრავნენე ტექსტა სე ტექსტ. ურბნ. იე პეჩ. ევ.
 ევანგ. მათეა

		ურბ.	ბეჟდ.
2.	1 იესოვას	იესოვ ქრისტეს	იესოს
	ჰურიასტანისასა	ჰოვურიასტანისასა	ურიასტანისასა
	ჰეროდი	ჰეროდე	იროდი
	მოგუნე	მოგოვნი	მოგენი
	აღმოსავალით	აღმოსავალით	აღმოსავალით
	4 მლდელოთმოძ-	მლდელოთმოთავარნი	მლუდელოთმოთა-
	ლუარნი		ვარნი
	7 ჰეროდე იდუ-	ჰეროდე. იდოვმალ	იროდი იდუმალ
	მალ		
3	1 ქადაგებლა	ქადაგებლა	ქადაგებალ

3 რომელ იგი რომლისათჳს ითქოვა
 თქმულარს
 ესაია წწყლისა მიერ ესაია წწყლისა მი- ესაია... მიერ,
 და იტყვს კ'ე და იტყოდა კ'ე და ხ'ე მლაღადებე-
 ღადადებისა ღადებისაა ღისა

Еванг. Марка

სახ. მარკ. თავი სახ. მარკ. თავი

1. 2 წინაშე პირსა წინაშე შენსა
 შენსა

3 კ'ე ღაღადებისა კ'ე ღაღადებისაა ხმაჲ მლაღადებე-
 უღაბნოსა ოვღაბნოსა ღისა უღაბნო-
 სა შინა

8. 10 წარვიდა აღ- წარვიდა აღგიღთა
 გიღთა
 მაგდალოჲსათა მაგდალოჲსათა დაღმანუთასათა-
 დაღმანუთაჲსა-
 თა

9. 4 მოსე ელიასთანა ელია მოსესთანა

15. 41 მარიამ მაგდანე- მარიამ მაგდანელი ღ მაგდალინელი
 ღი და მარიამ მარიამ იაკობისი
 იაკობისი მცი- მცირისაჲ და იოსტ-
 რისა და იოსეს ტოსის
 დედა ღ სალომე დედაჲ და სალომე
 47 მარიამ მაგდანე- მარიამ მაგდანელი ღ ..მაგდალინელი
 ღი და მარიამ მარიამ იოსტოსისი ..იოსესი
 იოსესი

Еванг. Луки.

სახარება:.. ლუკასი:.. თავი სახარებაჲ ლუკას თავი

1. 1 ვინათგან უკუჲ მრავალთა რამეთუ მრავალთა
 კელ ყვეს აღწერად მოთ- კელი შეყვეს აღწერად მი-
 ხრობისა საქმეთათს გულ- თხრობად სარწმუნოებისაჲ
 საგსე კმნილთა ჩ'ნ შორის:.. თჳს გოვლს მოდგინედ ჩოვ-

ვა იგი მომცეს ჩნ. რნი ენ შორის საქმეთა აღსროვ-
დასაბამითგან თვთ მხილ- ლებოვლთა
ველ და მსახურ ყოფილ ...და მსმენელ...
იყვნეს სიტყვსა მის

11. 51 ზაქარიასა ზაქარაჲსა ძისა ბარაქისა
22. 36 საქუფთე საქუთბე
23. 52 მივიდა... მოფთხოვა გუა- წარღვა წინაშე... მოით-
მი იგი იწესი ხოვნა კორცნი იესოვსნი
53 გარდამოქსნა იგი და შეპ- გარდამოიხოვნა და წარ-
მოსა მას არდაგი და დად- გრაგნა არდაგსა და დადვა
ვაჲ იგი საფლავსა გამო- გამოკოვეთილსა მას სამა-
კუტილსა კლდისაგან სა- რესა, რომელსა არავინ და-
და არავინ დადებულიყო დებოვლიყო
Еванг. Иоанна.

1. 1 და თქუა მე ეჲ და- ლ თქოვა მე ეჲ და სთქვა: მე ხმა
ლაღებისაჲ უდაბნო- ლაღადებისაჲ მლაღადებელისა
სა განჰმზადენით ოვდაბნოსა წარ- უდაბნოსა გან-
ჰმართენით მზადენით

19. 21 უკუჲს პილატეს პილატეს მღდელ მღვდელმთავარ-
მღდელთჰმოდლუარნი... მოძლუარნი ნი
ნუ დასწერ მეუფედ ნოკ დასწერ ვნდ
ჰურიათა. ანდ ვნდ მნ მეოვტს ჰოვრი-
თქუა მეუფე ჰურია- ათაჲ არს რამე-
თა ვარი მე თოვ მან თქოვა
მეოვტს ჰოვრია-
თაჲ ვარ

851. Сборникъ, рукопись на бумагѣ въ 20×16
сант., писана Петромъ Кебадзе скорописью мхед-
рули 19 вѣка, заключаетъ въ себѣ 60 листовъ и
имѣетъ прочный деревянный переплетъ, обтянутый
желтоватою кожею съ золотыми тисненіями. Она по-
жертвована музею Давидомъ Лукашвили въ 1891 году

и содержитъ въ себѣ житія св. Θεодоры (2—11), св. Евгеніи и ея дочери Маріамы=Марины (11 об.—14 об.), св. Пелагси (15—39), св. Тайси (22—23), сказаніе Ефрема о монахѣ Авраамѣ и племянницѣ его Маріамѣ (24—29), житіе нѣкоей дѣвы (л. 30), св. Евфросиніи и отца ея Пафнутія (32), св. дѣвы Канонивіи, св. Нисиміи (43 об.), сказаніе о Даниилѣ Юродивомѣ (48 об.), душеполезное сказаніе объ удивительной дѣвѣ (51), такое же сказаніе о дѣвѣ честной (54 об.), такое же сказаніе о блаженномъ успеніи нѣкоей дѣвы (57), другое такое же сказаніе объ успеніи честной дѣвы, и еще одно такое же сказаніе (л. 60).

852. «Райскій цвѣтокъ». Рукопись на бумагѣ, въ $16\frac{1}{2} \times 10\frac{1}{2}$ сантим., л. 221, писана въ 1797 году скорописью мхедрули, имѣеть прочный деревянный переплетъ, обтянутый кожей съ тисненіями. Въ началѣ текста разрисованъ роскошный букетъ изъ розъ и др. цвѣтовъ; надъ букетомъ виднѣется человѣческая голова.

Содержаніе:

1. სიმღაბლისათვის და სიმშვიდისა, ქრისტეს მსგავსისა
2. მორჩილებისათვის ანგელოს ტკბილის უღლისა
3. აღსაარებისათვის და სინანულისა, ანგელოსთა მხიარულ მყოფელისა
4. მოთმინებისათვის სულთა ჩვენთა მაცხოვრისა
5. მარხვისათვის და ლოცვისა, ღმრთისა თანა მზრახველისა
6. მოწყალებისათვის, კაცთა ღვთის მსგავს მყოფელისა
7. სიპართლვისათვის სათნოებათა საუნჯისა
8. სიწმიდისათვის ანგელოსთა მსგავსისა
9. სარწმუნოებისათვის უფლისა სამკვდრებელისა
10. სიყვარულისათვის, ღვთისა თანა შეერთებულისა.

Переводъ:

1. О смиреніи и кротости, якоже во Христъ.
2. О подчиненіи игу сладчайшаго Христа.
3. Объ исповѣданіи и покаяніи, радующихъ ангеловъ.
4. О терпѣннѣи Спасителя душъ нашихъ.
5. О постѣ и общающей съ Богомъ молитвѣ.
6. О помилованіи, уподобляющемъ челоѣка Богу.
7. О правотѣ сокровищницы добродѣтелей.
8. Объ ангелоподобной святости.
9. О вѣрности божественной власти.
10. О любви, находящейся въ Богѣ.

853. «**Іоаннъ Дамаскинъ**», рукопись на бумагѣ, въ 15¹/₂ × 10 сант., л. 139, писана строчнымъ хуцури; имѣеть крѣпкій деревянный переплетъ, обтянутый коричневаго цвѣта кожею съ искусною вязью: «Николаозъ». Авторъ этой вязи есть тотъ Николаозъ Мровели, который такую же надпись дѣлаеть и на 5 стр. (ორბელიანი ნიკოლოზისა არის) и который упоминается и въ рукописи за № 849. На 137 листѣ настоящей рукописи онъ дѣлаеть помѣтку красивымъ и четкимъ почеркомъ мхедрули:

ქრისტეს აქეთ: ათას შვიდას ოცდა რვასა (= въ 1728 году) ეს წიგნი მე მროველ ეფისკოპოზ-
მან ნიკოლოზ რუისის ლუთაებას შევსწირე: ისიმც
რისხავს და იესო ქრისტე: და სული წმიდა: ვინც
იმ რუისის ლუთაების საყდარს ეს გამოსწიროს: ყო-
ველს მროველსა და წამკითხავთ გეხვეწები შენდო-
ბას ამიბრძანებდეთ: ლუთის სიყვარულესათვის:

Л. 138. მე ორბელის შეილმან მროველ ეფისკოპოზმან
ნიკოლოზ აღვაწერინე იოანე დამასკელის
წიგნი: ესე: ქალაქსა შინა ასტარხანს: ქართლი-
დამ რუსეთს: მოვედიოდით: მეფეს ვახტანგს ვა-

ხლდით: იქ ქართლიდამ წამოდებული დიად
 ძველი წიგნი იყო: აღარც თავი ჰქონდა და
 აღარც ბოლო: რაც ჩნდა ეს გარდმოვაწერი-
 ნე დაუკარგაობისათვის: და შუაზედაც ცხრა-
 მეტი და ოცი თავი ამოგლეჯილი იყო: რა-
 მელსაც ღმერთმან ქართლის თათრისაგან გა-
 მოკსნა ჯალიროსთ ამის გათავებას ეცადენით
 ლუთის სიყვარულისათვის: და ვინც ნახევდეთ
 თვითოს შენდობას მიბრძანებდეთ და ამ წიგნს
 რუისის ლუთაებას ნურავინ გამოსწირავს: თუ
 ვინმე გამოსწიროს ისიმც ლუთაება რისხავს:

Авторъ записи Николаозъ Мровели говорить, что
 послѣдовавъ за царемъ Вахтангомъ VI въ Россію и
 прибывъ въ Астрахань, тамъ нашелъ дефектное со-
 чиненіе Іоанна Дамаскина и, приказавъ снять съ него
 настоящую копію въ 1728 году, пожертвовалъ ее Спасу
 Руисской церкви.

Содержаніе:

გ: მიუწდომელ არს ღმერთა:	Богъ непостижимъ
დ: წისა სამებისთვის:	О Св. Троицѣ
ე: დაბადებულთათვის:	О тваряхъ
ვ: ანგელოზთათვის:	Объ ангелахъ
ზ: კაცთათვის:	О человѣкѣ
ც: სამოთხისათვის:	О раѣ
თ: ეშმაკთათვის:	О дьяволахъ
ი: საღ თო განგებულებისათვის:	О божественномъ промыслѣ
ია: ორთა ბუნებათათვის:	О двухъ естествахъ
იბ: ორთა ბუნებათათვისვე:	О двухъ естествахъ же
იგ: ერთისა გვამისათვის ქსა:	Объ одной ипостаси въ
Иисусѣ
იდ: წო ღთოსათვის:	О (пѣсни) «Святый Боже»
იე: წსა ღის მშობელისათვის:	О Св. Богородицѣ
ივ: თვისებათათვის:	О свойствахъ

въ началѣ 17²₁₄90,

въ концѣ 17⁴~~×~~₁₃90

Видно, что переписчикъ употребилъ на переписку Барсовой—Кожы всего 59 дней. Переписчикомъ же былъ Георгій (Орбеліани), посвятившій рукопись брату своему Іоанну и заключившій эти имена въ начальныхъ и конечныхъ буквахъ слѣдующаго акростиха:

ზონება შენი სიბრძნით განათლებული
იქმნა რა ჩემგან შემეცნებულ ზ ძმაო
ოდენ მოგიძღვენ სიყვარული მყვარველსა
რომლისა ნიშნად შენგან შემყვარებელმან
ზიმკენ აღწერით შენგან შეყვარებულნი.

Въ текстѣ, въ сравненіи съ текстомъ изданія Общества Грамотности, попадается масса разночтеній. Нѣсколько примѣровъ.

Оглавленія: 1-ое: ამა ამბისა დასაწყისი პირველი ამო და სასმენელად შუშნიერი სწავლისათვის მოშაირეთასა: ტარიელს და ნესტან დარეჯანს ვეფხის ტყავოსნობით უკმობენ

Затѣмъ слѣдуетъ: რომელმან შეჰქმნა სამყარო...

2-ое: ამბავი პირველი როსტევან არაბთა მეფისა.

Слова (стр. 1572): .. რუს ველისა და მისა ვმ. რუსთავისა დაბისა

Орфографія:

კ ვმ. ხ: კელმწიფე, კელითკელ, უკმობთ, კორცთა, კსენება

ც ვმ. ჰ: ცე

ვ ვმ. ვი: მისთვის, სიქსა, თვთცა, სიტყვთა, გარდავთქვ

ც ვმ. ძს: ჰვე-უც (стр. 29)

ს ვმ. ზ: ვამსგავსე, უმსგავსო

ე ,, ო: აბრკმებდეს (стр. 25)

რ ,, ლ: მარგარიტი (стр. 16)

თ ,, დ: რათამცალა (სტრ. 14)

ლ ,, დ: ლაწე-ბალახშ, ბროლ-ბალახშისა.

Вставка:	მივსცე	печ. მივცე
	დაჰსთმოს	დასთმოს
	ჰსთმობდეს	სთმობდეს
	ვჰპოვე	ვპოვე
	ჰსცანიოთ	სცანიოთ
	ვჰსთქვა	ვთქვა
Выпадение:	შესუბუქება	შემსუბუქება
	ღავეჯე	ღავსჯე (7)
	გესმას	გესმასთ (9)
	მოშორდეს	მოჰშორდეს (10)
	მიხედეს	მიჰხედეს (10)
	ჰმიდეს	ჰჰმიდეს (13)
	მორჩილობს	ჰმორჩილობს (15)
	კვლა	კვლავ (15)
	ლამის	ჰლამის (17)
	ნახეთ	ჰნახეთ (21)
	თქვას	ჰსთქვას (22)
	აქვს	აქვსთ (23)
	გარდაკდეს	გარდაჰხედეს (1572)
Перестановка		
и изменение:	ეს მიჩანს	ესე მიჩნს (26)
	ვჰსთქვენით ქე-	ვთქვენი ქებანი ვისნი-
	ბანი ვისნიმე	მე (4)
	მტლაში ტლუში	მტლაშა-მტლუში (10)
	თვთა	თვითანცა (14)
	ქნას	ჰქმნას (21)
	მოჰკლვენ	მოჰკვლვენ (23).
	მეფასა	მეფისა

856 «Гулани». Рукопись на бумаге въ 44×31 сан., л. 744; писана мелкимъ почеркомъ хუцური въ 1707 г.

Она въ разбитомъ досчатомъ переплетѣ, обтянутомъ сверху кожею съ тисненіями, а снизу полосатою матеріею. Рукопись дефектна, утеряно нѣсколько листовъ, потетрадное шитье ея распоролось, листы большею частью разнознены; иные значительно пострадали.

«Гулани» заключаетъ въ себѣ а) Синаксарій на весь годъ (съ 1-го сентября по 31 августа (л. 1—421), б) Постную Тріодь и в) часть Цвѣтной Тріоди.

Въ концѣ запись гласитъ, что сей «Гулани» переписанъ по распоряженію правителя Грузіи Вахтанга (VI-го) въ моленіе за душу супруги его дочери владѣтеля Черкесіи Русуданы и сыновей и дочерей ихъ и пожертвованъ Урбнисскому храму Св. Стефана въ 1707 году. მეფობასა სახელოვნის გიორგისსა და გამგეობასა ჩემსა მეოთხესა აღვაწერინე მე განმგებან ქართლისამან ბატონის შვილმან ვახტანგ გულვანი ესე საოხად სულისა ჩემისა და მეუღლისა ჩემისა ჩერქეზის ბატონის შვილის რუსუდანისთვის და ძეთა და ასულთა ჩვენთა აღსაზრდელად. და შევსწირეთ ურბნის წმიდა სტეფანეს: ქორბიკონსა: ქეს აქათ: ჩღბ:.—Такая же точно запись и на листѣ 159 об.

На л. 114 об: წმიდამ პირველ მოწამეო სტეფანე შემწე ყვავ ორსავე შინა ცხოვრებასა ბატონიშვილს ვახტანგს, რომელმან ინება შემკობაჲ ტაძრისა შენისა. Св. первомученикъ Стефанъ, будь помощникомъ въ обѣихъ жизняхъ царевичу Вахтангу, украсившему храмъ твой. Тутъ же имѣется запись рукою Іесе Гарсеванишвили о томъ, что онъ переписалъ сію книгу въ 1707 году.

857. **Евангеліе**, рукопись на бумагѣ въ 31 × 20 сан., писана на 441 лист., строчнымъ хуцури. Даты на книгѣ нѣтъ, но, судя по почерку, она переписана не древнѣе XVIII вѣка. Тамъ и сямъ листы сильно пострадали. Переплетъ рукописи деревянный, но въ

серебрянной оправѣ изящной работы съ закладкою, украшенною девятью драгоц. камнями, изъ коихъ 4 краснаго цвѣта, а 5 зеленнаго. Рукопись доставлена въ музей изъ Кватахевскаго монастыря еп. Киріономъ.

858. Ростоміани (=часть Шахъ-Наме), содержащій въ себѣ Заакіани, Сааміани и собственно Ростоміани. Рукопись въ 32.1×21.1 сант. писана почеркомъ мхедрули на 240 бумажныхъ листахъ и составляетъ часть большого сборника, въ который входили еще и №-ра 860 и 999, постунившіе въ музей разновременно и въ расчлененномъ видѣ отъ наслѣдниковъ груз. поэта Григорія Дм. Орбеліани. Оглавленія и первыя слова каждаго четверостишія писаны киноварью. Въ стихѣ 16 слоговъ. Въ поэмѣ представлены восхваленія древнихъ восточныхъ героевъ Заака, Придона, Саама и Ростома. Въ рукописи имѣются попорченныя и недописанныя мѣста.

Начало рукописи:

შეეკაზმა. ცხენსა. შეჯღა. ზააქისკენ. გზანი.

და ზააქს. ესმა. მოეგება. მას იამა. არ ია...

ნალარის. კრეს. შეუტრეს. აერიენენ ერამანერთსა:

კაფენ. კოცენ ერამანერთსა. არის ღონით არ გაქცევა:

შუბი. ლახტი. კმალი. ისარი. იმდღეს. ორთავ ბევრი ეცა:

და აფთი. მონი. ჩამოაგდეს. ზეცით. რისხვა მას დაეცა:

Конецъ: მბრუნავის. ეტლისა. წესი. არა. რა. გაკვირდებოდა:

ინდოეთის. ხელმწიფეს. ყანუჯს შენგანა ეშინოდა:

ჯამასპ. აღრე. თქვი. მეფობა. რომ ბაამანს დარჩებოდა:

და ბაამანს. წიგნი. მისწერე. ვეზირი. ეუბნებოდა.

859. Барсова-Кожа Руставели, рукопись на синеватой бумагѣ въ 31×21 сант., писана въ 1816 году рукою мхедрули. Она дефектна: въ началѣ недо-

стаетъ многихъ листовъ, вмѣстѣ съ которыми пропаль текстъ вплоть до 117 четверостишія. Иные листы довольно пострадали и деревянный переплетъ отпаль. Переписана въ іюль 1814 года. Конецъ поэмы оканчивается слѣдующими 2-мя четверостишіями:

აწ დაიბეჭდა სტამბაში პირველ ნაწერი ხელისა:
უვბილთა ფრიად სასწავლო, გონიერთ გულთა თმენისა:
მეფის ვახტანგის ბრძანებით და სიბრძნით კეთილ მქნელისა:
ნაღვაწი მისის მლოცველისა მესტამბე მიქაელისა:
დაესრულა ესე წიგნი ქორონიკონს უნ-სა სმულსა.
ყველაკასა უხაროდა რიტორსა და ხმა უსრულსა *)
სამღუთოა და საეროცა ვისაც აქუს სმენა გულსა:
უსწავლელსა სიბრძნეს მისცემს, გონიერსა გულსა სრულისა: . **)

Замѣтка переписчика:

აღიწერა წიგნი ესე კელითა სოლომონ ონიკოვისათა ცთომილებისა რასამე შენდობის მოქენე ვარ. აღიწერა წელსა 1814, ჩყიდ თიბათვეს.

Видно, что наша рукопись переписана изъ напечат. Вахтангомъ VI-ымъ въ 1712 году экземпляра (см. № 933).

860. **Сборникъ**, рукопись на бумагѣ въ 32.1×21.1 сант., переписана свящ. Николасмъ Чачикашвили мелкимъ и красивымъ строчнымъ мхедрули; оглавленія и первыя слова строкъ писаны киноварью; деревянный переплетъ, обитый кожей съ тисненіями, разбитъ и отпаль; листы сборника разнознены, во многихъ мѣстахъ ободраны; въ началѣ и концѣ, иногда и въ срединѣ, недостаетъ листовъ. Переписка книги начата въ 1774 и окончена въ 1779-омъ.

*) Въ печатномъ: უსრულსა

**) „ „ უსრულსა.

Содержаніе:

1. Фантастическая повѣсть Караманіани, переведенная съ персидскаго Давидомъ Орбеліани. Она недокончена (стр. 1—58=сборн. 633—744). Начиная отсюда, сборникъ имѣлъ отдѣльную пагинацію арабскими цифрами и общую по тетрадямъ, отъ названнаго произведенія сохранились только первыя 2 страницы и дальше въ сборникѣ недостасть до 26 страницы. Тутъ, какъ видно изъ послѣсловія переписчика (см. ниже), помѣщались еще Вепхис-ткаосани и Оманіани.
2. Амиранъ-Дареджаніани (60—?).
3. Малый (прозаическій) Бараміани (61—129)
4. Великій Бараміани (барамгуріани) (131—213)
5. Миріани (214—240)
6. Чаръ-Давришіани 240—273)
7. Тимсаріани (274—294)
8. Сибрлзне—Сицруве С. С. Орбеліани (294—329).
9. Сарке—Ткмулга (330—367), бесѣда дня и ночи, сочин. царя Теймураза II, отца Ираклія II.
10. Анбантъ-Кеба (368—376) того же царя; Похвала веснѣ и осени (376—379) царя Теймураза I (+въ въ 1703 г.).
11. Хилта-Кеба. Восхваленіе фруктовъ и ягодъ (379—380).
12. Вардиса да булбулись габаасеба (381—385) Теймураза I.
13. ზაბიზაზაბის წიგნი Бабочка и Свѣча (385—390).
14. Маджама (390) Теймураза I.
15. Восхваленіе и величаніе (ქება და დიდება) царя Александра и царицы Нестанъ-Дареджаны (391—392) сочин. Теймураза I.
16. Мученичество св. Кетеваны (393—397) Теймураза I.

17. Преніе между христіаниномъ и магометаниномъ (397—408), сочин. Іакова Шемокмедели.

Послѣсловіе переписчика (408 об.):

ზოგი დაესწერე სახუმრად, სალხინოდ საკამათენი ბოლოს ცოტა რამ საწრთვენელი, სულისა გასანათენი. მცირე რაც მქონდა, მიძღვნია, არა ვარ ბრძენი ათენი ყველამ შენ ღობა მიბძანეთ, წყალობა მიყავთ ამთენი.

განსრულდა წიგნი ესე: როსტომიანი, ბაამანიანი, ყარა-მანიანი, ამირან-დარეჯანიანი, ვეფხისტყაოსანი, ომინჯაბუ-კიანი, მცირე ბარამიანი, ბარან და გულიჯანიანი, დიდი ბარამიანი, მირიანი, ჩარდავრიშიანი, თიმსარიანი, სიბრძნე-სი-ტრუფე, სარკეთქმულთა, ანბანთქება, კრების ამბავი, შემოდ-გომა-გაზაფხულის ბაასი, ხეხილთქება და ბაასი ვარდბულბუ-ლისა, შამი ფარვანასი, მაჯამა მუნასიბი, წამება ქეთევან-დე-დოფლისა, ქრისტიანისაგან თათართ ბაასი. ესენი აღესწერე მე ცოდვილმან ჩაჩიკაშვილმან მღდელმან ნიკოლოზ რიგი არ იყო ჩემგან ამისი წერისა, მაგრამ ამ მიზეზით რომ დიად შეწუხებული ვიყავ და მწუხარებისაგან გული დიად შეპყრო-ბილი მქონდა ჩემის სასურველის შვილების და მეუღლის ამი-ერ სოფლით გარდაცვალებით, იმას უკან პატრონი და ნუგე-ში არავინ მყვანდა და მარტობით ვალამებდი და მათთვის ვსწუხდი, მამულიდამ მტრისაგან გამოვარდნილი ვიყავ და სამ-წყსო და საყდარი არა მქონდა, რომ მით შეექცეოდი და მე-პუშავა, აუდგე და ეს გულს დაკოდილს, მალამობ, დავადე და ამით უკუვიყრიდი და მწუხარება გამეყრებოდა ხოლმე. ახლა ამას გვედრებით, ვინც იხილოთ ეს ჩემი წლის ნაშრომი, ნუ მიძრახავთ და ნუცა მწყევთ ამათ, რომე ბევრი კარგი სამ-ლთოც და საეროც არის კაცთა შესამატათ. ვინც იკითხოთ და ამ წიგნს შეექცეთ, ჩემთვის შენდობა ბძანეთ, რამეთუ ნა-შრომი ესე დარჩების და ჩვენ წარვალთ. გვედრებით რომ ეს წიგნები ერთმანერთს არ მოაშორვოთ. ღმერთო, მშვიდობაში აკმარე ამის პატრონს ძესა ჩემსა კორნილიეს და ძმასა მისსა. თომასა და ცოლთა და შვილთა მისთა, რომ ჩემად სახსენებ-

ლად და იადგრად ჩემდა დარჩეს და ამაზედ მომიგონონ და არ დაიკარგოს ჩემი გვარი და სახელი. წყეული იყოს ის კაცი თუ ქალი, რომელმაც თხოვნით წაიღოს და ამის პატრონს დაავიწყდეს და აღარ გამოუჩინოს. წყეული იყოს, რომელსაც აქედამ ამბავი მოეწონოს და ან რვეული ამოგლიჯოს და ან ფურცელი აღმოხიოს და ან უბრალოთ არშიაზე ბლაჯვა დაუწყოს ან ფინთად და უნაღვლელოდ და ნისიათ იკმაროს. ამისი მსმენელი კურთხეულ იყოს და იხარებდეს კითხვითა და მის ანბის სმენითა უკუნისამდე. კურთხეულ იყოს, ვინც ამისთანა თუ სხვა რიგი ანბის წიგნები ნახოს და ის გარდაწეროს და იმაზედ იჭირნაუკლოს, რომ ქვეყანაზე პირველი ანბავი არ ამოვარდეს და მათ ფალავანთა ამბავი კი გაახლოს. შესაქცევრადაც ღიად კარგია და ყმაწვილმანც რომ კითხვით ამგვარი წიგნები გატეკოს მრავალს შეიმატებს და კაი სწავლულიც შეიქნება, მრავალს ადგილს გამოიყენებს: სამღთოთა თუ საეროთ, კელმწიფესთან თუ ამკანაგთაგან; ჟამი, მოკვდება რომ მრავლის წიგნის კითხვა ღიდად გამოადგეს:—ამ წიგნში ზოგი ანბავი სრულია და ზოგს ანბავს აკლია ამათ, რომე რომელიც დედანი ვიშოვე, ნაკლები იყო და მერმე ცდიო, ბევრს ვეცადე და შესათავებელი დედანი ველარსად ვიშოვე, თორემ მსუროდა ამათი შესრულებით ყოფ ..

წმინდავ სამებავ, აბრაჰამ ისაკ და იაკობის ღმერთო, მშვიდობასა, დღეგრძელობაში და სიხარულში და მამულის აშენებაში და ცოლითა და შვილ... ბაში და ერთმანერთის სიყვარულში და ერთობაში აკმარე ჩემს... ილს ჩაჩიკას შვილებს კორნილიეს და თომას რომ კითხვ... ოდენ და სიცოცხლითაც უკუნითი უკუნისამდე ამინ...

გაუწყრეს სამება, რამაც კაცმან ან ბატონმან, ან ამხანაგმან, ან ღიდებულმან შეიკარბოს, წაართოს, ან მოპაროს, ან თხემ.. და დამალოს, ან რვეული და ფურცელი ამოგლიჯოს და ამოხიოს, ან... ვინც არ გაუფრთხილდეს ვასრულდა იანვარს კდ, კსპზ, ჩდ....

Переписчикъ свѣдѣнъ Николсоуъ Чачикашвили

говоритъ, что онъ, лишившись жены, сыновей, имѣнія и прихода, приступилъ (въ 1774 г.) къ переписыванію сего сборника и окончилъ въ 1779 году отъ Христа во здравіе и въ долгоденствіе своихъ сыновей Корнилія и Оомы и что пробѣлы въ текстѣ нѣкоторыхъ произведеній произошли отъ того, что у него не было подъ рукою полныхъ оригиналовъ.

На оборотѣ того же 409 листа приведено содержаніе всего сборника прозою и въ стихотворной формѣ. Упѣлѣли 4 строфы, изъ коихъ часть двухъ оторвана.

ამა წიგნსა თუ იკითხავთ, არის შეხვეტილიანი:
პირველ როსტომის ანბავი მერმე ბამანიანი:
ყარამანისა ანბავთან ვიწყოთ ამირანიანი:
და ტარიელ და ლომი ფრიდონ ავთანდილც ვაქოთ ჭკვიანი:
ომიანიისა ანბავი, მერმე მცირე ბარამისა:
ვეცადენით, არ დავაგდეთ ბარამ და გულიჯანისა:
არც დიდი ბარამიანი, ტკბილად უბნობა მანისა:
სამთ გმირთ ბარამის ანბავთან დავსწერეთ მირიანისა...

ჩარდავრიშიანს არ ვაქებ თავი თვითონ მოგაწონოს
... სიბრძნე სიცრუე ერთმანერთსა შეეწონოს:
... ამის ბაასი ანბანთ ქებას დაეკონოს:
... ს ანბავმან კერპთ მსახურნი დააღონოს:
... გაზაფხულის კეხილთ ბაასი ასია:
... რდთან იხარებს შამიან ფარვანა ხასია:
... წამება მაჯამა მასთან ნასია:
... სიც სწერია მათ დაუღუმდათ სასია:
... ში ვათივე უფროი ერთა ღამითა:

Сравненіе сочиненія Низами «Барамгуріани» съ произведеніемъ Руставели «Вепхис-ткаосани» обнаруживаетъ не мало сходственныхъ чертъ. Сравни, напр., сказаніе о встрѣчѣ героями застигнутыхъ морскими разбойниками кунцовъ: тамъ и здѣсь герои побѣ-

ждають морскихъ разбойниковъ и, переодѣвшись въ купца, ведутъ купеческій караванъ дальше, надѣясь, такимъ путемъ вѣрнѣе напасть на слѣдъ разыскиваемыхъ ими солнцеподобныхъ красавицъ.

861. Сборникъ, рукопись на бумагѣ въ 29×19 сант., писана почерками хуцури 18 вѣка: до 43 листа нѣкимъ Иссеемъ, а дальше другимъ лицомъ. Рукопись имѣетъ разбитый досчатый переплетъ, обклеенный бумагою. Она дефектна: не осталось ни начала, ни конца, уцѣлѣвшихъ листовъ 590. Немалая часть листовъ ободрана, изъѣдена чернилами. Рукопись прислана музею свящ. Веніаминомъ Контридзе изъ тифл. греч. церкви св. Николая.

Содержитъ въ себѣ:

1) Ученіе св. Василія Великаго и Мартирія о смиреніи и покаяніи.

2) О христіанскихъ добродѣтеляхъ, сочин. Св. Евфрема.

3) Поученія отцовъ церкви на каждый день (съ 1 марта по 31 августа) о разныхъ христіанскихъ добродѣтеляхъ, проявленныхъ въ жизни тѣхъ или иныхъ святыхъ.

Начало 2-ой части: კაცთ მოყვარებინათვის ქვეყანასა ზედა ვითარცა ემა; конецъ: და წარყვანბნ იგინი კვრცია ავაზაკთა უხუცეს

862. «Караманіани», рукопись въ 30×20 сант., переписана на зеленоватой бумагѣ почеркомъ мхедрули начала 19 вѣка, имѣетъ крѣпкій дерев. переплетъ съ тисненіями; она дефектна: не достаетъ начала и конца, содержитъ въ себѣ только 248 листовъ; изъ коихъ

иные обновлены. Рукопись поступила въ музей отъ наследниковъ Гр. Орбеліани.

Героическо-сказочное повѣствованіе «Караманіани» начинается сообщеніемъ, что оно переведено съ персидскаго языка тѣлохранителемъ груз. царя Давидомъ Орбеліани. ამბავი ყარამანისა სპარსულისაგან ქართულსა ენასა ზედა გადმოთარგმნილი ორბელიანის სარდლის. ქე-შიქჩი ბაშის, ესე იგი მეფის სიცოცხლის მცველის დავითისაგან. თუმცა არა რიტორითა ენითა შეწყობილ არს, მაგრამ ამისთვის დავშვერ თარგმანსა ამას ზედა, ვინაიდგან წიგნი ყარამანისა ქართულსა ენასა ზედა აქამომდე არ იბოებოდა და აწ ვისაც უკეთ გაკეთება გნებავსთ, კარგათ გამართეთ და უცოდველნი იყვენით ყოვლითურთ: **КОНЕЦЪ**: ოვი მნათობო უმაინ, ნუ სწუხ საამ ყარანობის დავის გამწვეს ბევრი ამგვარი საქმეები მოუვაო და რად გიკვირს.

863. **Служебная Минейя** за июнь, июль и августъ мѣсяцы. Рукопись на бумагѣ въ 30×20 сант., писана почеркомъ хуцури начала 18 вѣка, имѣетъ разбитый досчатый переплетъ, обтянутый черною кожею съ тисненіями. Она дефектна; не осталось начала, недостаетъ и конца, уцѣлѣло всего 392 листа, изъ коихъ иныя значительно пострадали. Рукопись поступила въ музей изъ Руйскаго собора.

Содержитъ въ себѣ, кромѣ пѣснопѣній, краткія житія святыхъ и Апостолъ съ Евангеліемъ имъ.

864. **Исторія рода** кн. Орбеліани, рукопись на толстой синеватой бумагѣ въ 31.7×20 сант., переписана 22 іюня 1801 года красивымъ и четкимъ почеркомъ мхедрули рукою протоіерея Соломона. Въ рукописи всего 32 листа. Картонный переплетъ книги сверху обклеенъ печатнымъ листомъ бумаги и потомъ кожею

сть тисненіями, а снутри—только однимъ печатнымъ листомъ. Самъ картонъ переплета составленъ изъ сложенія нѣсколькихъ листовъ, которые расклеились и разъединились. Листовъ въ переплетѣ всего 7. 1-ый есть обрывокъ напечатанной церковными буквами большой книги—акаѳиста Божіей Матери, 2-ой — писанный мелкою скорописью мхедрули, но словами греческими, молитвословъ, 3-ій—послѣсловіе печатной (буквами мхедрули) Псалтири, перевода, видимо, св. Евѳимія Таргмани, 4-ый—часть печатной (церк. буквами) книги, кажется, Требника (въ возгласахъ упоминается св. патріархъ нашъ Антоній), 5-ый—часть Акаѳиста (пис. мелкимъ хуцури), 6-ой—часть метафраса (пис. скорописью мхедрули) и 7-ой—часть молитвослова (разбирается часть Символа вѣры: და სული წმიდა... . აღდგომასა მკუდრეთით)

Заглавіе заключено въ красивомъ орнаментѣ цвѣта бордо и гласитъ: დიდისა პირველმთავრობისა ორბელიანთ ნათესავისა მოხელისა მათისა ქუტყანასა ამას: სიტყუათა და საქმეთა მათათჳს თქმობანი მრავალნი:

«Сказаніе о прибытіи, дѣяніи и княженіи Орбеліани» есть сочин. армянскаго Сюнійскаго митрополита Стефана Орбеліани и составляетъ 65-ую главу его большого труда «Исторіи Сюніи», издан. акад. Броссе въ франц. переводѣ въ 1864 г. подъ заглавіемъ «Histoire de la sionnie» и ставшей извѣстною Европѣ еще съ 1717 года, когда директоромъ берл. королевской бібліотеки Лакрозомъ изъ нея была извлечена, переведена и напечатана «Historia satraparum Orbelensium in Majorie Armenia», второй разъ выпущенная въ свѣтъ въ 1870 году подъ названіемъ «Excerpta ex libri Stephani sy-nensis archiepiscopi, scripto sub finem saeculi XIII». Эготъ трудъ Стефана, дѣятеля XIII вѣка, на груз. языкъ

переведенъ въ 1797 г. кн. Бебутовымъ, который говоритъ, что «Исторія рода Орбеліани» была найдена въ Санаинскомъ монастырѣ во время патріаршества въ Эчміадзинѣ каталикоса Луки и въ царствованіе въ Грузіи Ираклія и списана рукою Теръ-Аракела Теръ-Меликсетовича Теръ-Меликсетіана въ 1797 году и съ армян. на груз. языкъ переведена имъ (Бебутовымъ) по приказанію сардаря Іоанна Джамбакуръ-Орбеліани.

Этому Іоанну Дж.-Орбеліани переписчикъ нашей рукописи протоіер. Соломонъ посвящаетъ слѣдующія четверостишія:

ქ აღვწერე დიდ გვარიანთა ორბელიანთა ცხოვრება:
 მალლისა ჭინელთ მეფისა ტომობა და ვითარება:
 საქართველოზედ ღვაწლნი და გიორგისგან წამება:
 და ლიპარიტ სუმბატ ტარსაიქ ზენასა ინეტარება:
 სპასპეტ სახლხუცად კმობილო ტომო მალალთა გვართაო:
 წინამსრბოლისა სეხნაო, ზღუდვო შენთა სპათაო;
 ეს წარგიწერე რაც ოდენ ძალმედვა მართვა რყუნითაო:
 და ჩვენ დეკანოსმან სოლომონ მღურვა ვყავ ნუსხ კალამთაო:
 ჩავიკითხე და გაემართე და ქსლადსაც დიდათ
 ვემღური, ცუდი იყო და კმელ: წელსა ჩყა.
 ქორონიკონს უბთ: ივნის. კბ.

Митрополитъ Стефанъ прибытіе кн. Орбеліани въ Грузію изъ Чинетіи относитъ къ миѳическому времени. Въ царствованіе перваго груз. царя Парнаваза (IV в. до р. Хр.) они, по словамъ Стефана, уже пользовались большими почестями и, владѣя крѣпостью Орбети (=Са-мшвилде), именовались Орбел-ами (груз. Орбели=орбетецъ). Къ тому же Парнавозовскому періоду относитъ ихъ прибытіе въ Грузію и «Записка о груз. дворянствѣ», составл. царемъ Иракліемъ П-ымъ предъ признаніемъ надъ собою верховной власти Россіи 18 іюня 1783 года (трактатъ между Россіей и Грузіей

былъ подписанъ въ Георгіевскѣ 24 іюля того же 1783 года).—Кн. Орбеліани въ исторіи Грузіи и Арменіи играли видную роль: ихъ родъ давалъ Грузіи выдающихся полководцевъ, прославленныхъ писателей и поэтовъ, мудрыхъ епископовъ и строителей. Въ X—XI в.в. они пріобрѣли такое могущество, что домогались первенства въ Грузіи, но Багратионы, въ лицѣ Георгія III, отца Тамары, успѣли сломить ихъ силу, разгромить весь ихъ родъ такъ, что спасся только, и то случайно, Липаритъ Орбеліани съ 2-мя своими сыновьями—Эликумомъ и Иваномъ. Этотъ то Иванъ въ послѣдствіи былъ вызванъ въ Грузію и отъ него произошли нынѣшніе Орбеліани.

Привожу тутъ отрывокъ, касающійся борьбы царя Георгія III съ Демною и Иваномъ Орбеліани (стр. 6 об.—10):

შემდგომად მრავალთა გამარჯვებათა და დიდდითა მკნებობათა მოკულდა დიმიტრი და მიიღო მეფობა მისი ძემან მისმან დავით, მსგავსმან მამისა ძლიერისა და ბრძნისამან. იცოცხლა ამან წელსა ორსა, და ესეცა მოკულდა: ხოლო ჟამსა აღსრულებისა მისისასა უკმო კათოლიკოსსა, და დიდებულთა და ძმასა თვსსა გიორგის, და მკირესა ყრმასა თვსსა დემნას; წარმოსდგა ხატი მაცხოვრისა, ეგრეთვე ჯუარი ცხოველ მყოფელი და სახარება, და თქვა: ზი დიდებულნო ქართლისანო, თქვენ თავადთ მკნეთ უწყით, უკეთუ ვითარ დაშვრა მამა ჩემი თქვენ ზედა, და კულად განაახლა სამეფო ესე, და ჟამსა სიკუდილისა თვსისასა დიდ დიდითა აღთქმითა. მიბოძა მე სამეფო ესე, ხოლო აწ ვეახლოე აღსასრულსა, და ძმასა ამას ჩემსა გიორგის არარა სიტყუა და ცილება აქუს ტახტისა ამისთვის; აწ ვითარცა მამამან ჩემმან მე მიბოძა სამკვდრებელად ტახტი ესე მეფობისა, ეგრეთვე უბოძებ მეცა ძესა ჩემსა დემნას, და გიმოწმებ თქვენ ყოველთა, და შენ, ძმაო ჩემო გიორგი, იყავ მოადგილედ ჩემდა, და ჰყავ ძალთ მთავრობა

ქუცყანისა ამის, და მიიღე ნაწილი სამკვდრებელისა შენისა, რომელი მოგცა შენ მამამან ჩემმან, ვიდრე აღიზარდოს ყრმა ჩემი. შემდგომად წინ წარმოაყენა ივანე ძე სუმბატ ორბელიანისა, და შეათიცა ყრმასა მას ანდერძისა მისთვის, რათა დაეცვა აღთქმა ანდერძისა, იპყრა კელი ყრმისა, და მისცა კელსა ივანესსა, და შთააბარა მას, და სხვათა დიდებულთა ყოველთა აფიცა, რათა არა ემზაკურათ ყრმისათვის, არამედ ოდეს მოწვევულ იყო ჰასაკათ, ეცხოთ იგი მეფედ. ესე ჰრქუა და მიიციულა, და დაეფლა მამათა თანა თვსთა გელათსა. ხოლო დღეთა მათ ამიერ სახლსა შინა ივანესსა აღიზრდებოდა ყრმა იგი. ამ ჟამად გიორგიმ თვსდა მიიზიდა გულნი, დიდებულთა მთავართანი, და კათოლიკოსისა, და ჰნებევდა გამეფება და ვერ გაებედა გამოცხადება განზრახვსა თვისისა დიდისა სუმბატ ორბელიანისა და ძეთა მისთა ივანესა და სუმბატისთვის. ხოლო შემდგომად ერთისა თთვისა შეკრბენ ყოველნი დიდებულნი და მთავარნი გიორგისთან, სადაცა იმყოფებოდა ივანეცა თვსეულითა; მაშინ განუცხადა გიორგიმ განზრახვა თვისი და მრავლითა სიტკბოებითა არწმუნებდა მათ და ეტყოდა, რამეთუ ოდეს მოიჰსაკების ძმის წული ჩემი, არა უვარ ვჰყოფ ანდერძსა ძმისა ჩემისასა, არამედ დავსვამ ტახტსა ზედა მეფობისა ჩემისასა. ამისთვის დაერთსიტყვავდენ და სცხეს იგი მეფედ, რომელი იყო მარჯუტ ყოველსა საქმესა შინა სიმკაცრისასა და მეფედ გონიერი. ხოლო ამისსა შემდგომად მიეცა ფართოება სამეფოსა მისსა, და მრავალი ომი გარდაიხადა თავით თვსით, და შემწეობითა მჰკნისა სპასალარისა ივანესითა ყოველი სპარსეთი და თურქისტანი შეაძრწუნა. ამან გიორგიმან აიღო ანის ქალაქი რიცხუსა ქი *), და ყოველი ქუცყანა შირაქისა, და უბოძა ამირ სპასალარსა ივანეს, ძესა დიდისა სუმბატ ორბელიანისასა, და დაემკვდრა მათ მამულად; ივანემან ამან დაამარცხა ერთგზის შაჰარმენ, რომელი მოსულიყო ორმოცი ათასის კაცით ანის ქალაქზედ, თუმცა შეეწეოდა მას

*) = 1161 წ.

მეფე გიორგი, გარნა ესე იყო მებრძოლი. ერთ გზის ლტოლ-
ვლ ჰყო დიდი ათაბაგი ელიტიკოზი მინდორსა გაგისასა, რომელი
მოსულ იყო ასი ათასისა კაცითა გიორგისა ზედა, და
ენება ამოწყუტა ყოველთა ქართველთა და შეპყრობა მეფისა,
რომელი დიდითა მანქანებითა და სიმკაცრისა მკნეობითა
ეგოდენ შეაწუხა ივანემან ვიდრე საშუალსა ლამისასა დაუ-
ტევნეს კარაენი საქურველნი და ურიცხვნი უნჯნი და თა-
ვადნი ლტოლვილ იქმნენ, გარნა თუმცა ყოველსა ამას ჰყოფ-
და და სხუასაცა ამას ღუაწლსა ჰსდებდა და დიდ დიდსა სა-
ქმესა მოქმედებდა, სასარგებლოსა მეფისასა, ხოლო იგი თვალ
ღებით უდიდესისა დიდებითა და პატივითა აღამაღლებდა მას,
გარნა მშიშობდა მარადის გულსა შინა ყრმისა მისთვის, რომე-
ლი მისდა იყო შევედრებულ, და ეძიებდა ჟამსა მარჯუტსა,
რათა ევნო მისთვის ფარულითა მანქანებითა, და ვერ ჰპოვებ-
და. იცოდა ესე ივანეცა. ხოლო მამა მისი მოხუცდა და
გარდაიცუალა ამიერ სოფლით და დაეფლა მამათა თვსთა-
თანა, და მიიღეს სამკვდრებელი მისი ძეთა მისთა ივანემან
და ლიპარიტ. ხოლო რიცხუსა სომხურსა ქკვ *) აღსდგა
შფოთი სამეფოსა შინა საქართულოდსასა და სრულიად აღი-
ფხურა სახლი ორბელიანთა. რამეთუ იმეთა გიორგი წელსა
ოცდა ერთსა და ოდეს მოიწია ჰასაკად დემნა, ჯდა ივანე ძმა-
თა და ძეთა თვსთა თანა აგარაკსა მას, რომელსა ეწოდებო-
და დარბაზი. და იშვებდიან. მოვიდნენ მასთან დემნა და დი-
დებულნი, და ჰრქუეს მას: „მოიხსენე, ივანე, აღთქმა შენი და
ფიცი, რომელი შეჰფიცე მეფესა დავითს, და ნუ იქმნები გარ-
დამავალი აღთქმისა, აჰა მოწიენილარს ჟამი შეფობისა ყრმისა
ამის დემნასი, და გიორგი ზის სახატესა მას მცირედითა კა-
ციითა, და ჩუენ შტკიცედ ვართ ფიცსა მამისა ამის ზედა“. მა-
შინ ჰრქუა ივანე: „ნუ იყოფინ ეგე ჩუენდა, რათამცა განვი-
ზრახოთ სიკუდილი ცხებულისა მეფისა, არამედ ფიცისა და
აღთქმისა ჩვენისათვის შევიპყრათ გიორგი ვიდრე გავამეფოთ

*) =1177 წ.

დემნა, და მერმე ვსთხოვოთ მას აღთქმა ფიცისა და კელ წე-
რილი მორჩილებისა ძმის წულისა თვისისა, რომელი მისცა მას
მამამან თვსმან. რა მათ ესე თქვეს, მოუწოდეს ყოველთა და
შემოიყარეს ჯარი. ხოლო ესმა განზრახვა ესე შეურაცხსა
ყრმასა ერთსა, წარვიდა ღამესა მას და აუწყა მეფესა. მაშინ
ამკედრდა იგი ცხენსა და მეყუსეულად ლტოლვითა შევიდა
ტფილისში და მუნ განმაგრდა. არა იცოდა ესე ივანემან, შეკ-
კრებდა სამკედროსა და განჰკარგევდა ჯარსა, და იყუნენ თა-
ნა კმანი ყოველნი, დიდებულნი და ჩინებულნი ყოველნი ივა-
ნესნი და ყოველნი თავეთის რაზმით მოვიდნენ აგარაკსა მასა,
დარბაზ წოდებულსა: ქართლიდამ—ერისთავნი და ჯავახურნი,
და კახეთიდამ ძენი მათნი, კამრაგელ, და ზალელემნა, ეგრე-
თვე ტაშირელნი, კაინელი ჰასან, და ანელი გრიგოლ, და
პირიატიანი, რომელთა ძალნი იყუნენ რიცხვთა ოცდა ათი
ათასი. ხოლო მეფე გიორგი სჯდა ტფილისსა შინა, თვნიერ
ძალთა, და უწოდა რომელსამე ყიბჩალს, რომელსა ეწოდა
ყუბასარ, და ჰპოვა ჯარი ვიდრე ხუთ ათასამდე, და გარდა
მისსა არავინ ჰყვა შემწედ. ოდეს ესმათ შესვლა მეფისა ტფი-
ლისში და მუნ გამაგრება, არღა მოვიდნენ მასზედა, არამედ
ელოდნენ გამოსულასა მისსა. ვინაჲთვან ესრეთ განგრძელდა
საქმე, ვითარცა დაუმყარებელისა სახოვნებისა კაცთასა ჩვეუ-
ლება არს, ეგრეთ გავიდა კამრაგელ თანაკმოზისა მათისაგან
და იღუმალ მივიდა გიორგისთან, ესე იხილა გრიგოლ აპირა-
ტიანმან, ესე იგი მაჟისტროსიანმან, ესეც მივიდა გიორგისთა-
ნა, ეგრეთვე სხუათა იწყეს თვთოეულად გაცლა, და მივიდ-
ნენ გიორგისთან. იწყო განძლიერება გიორგის მკარემან და
მოკლება მკარემან დემნასმან, რამეთუ რომელნიცა მივიდოდნიან,
დიდითა პატივითა მიიღებდა, უზომოსა ნიჭითა განამდიდრებდა.
მათ და ყოველსავე მამულსა ორბელიანთასა აღუთქმიდა მი-
ცემად მათდა. მას ჟამსა შინა ოდეს განძლიერდა გიორგი, ეს-
მა უღონოება ძმის წულისა თვისისა და ივანესი, დიდად მომ-
ზადებული წარვიდა მათ ზედა; რომელიცა ესმა ივანეს, და

თვსი ყოველი ქონება შეიტანა ციხესა მას სამშუღლდესა შინა, სადაცა იყო საუნჯე წინაპართა მისთა, აღსავსე ურიცხვთა უნჯითა, ხოლო დაადგინა მუნ რამდენიმე თავნი კაცნი მეციხოვნედ, და თავადმან ჯართა თვსითა წარიყუანაცა დემნა და წარვიდა ლორეს, და გაამაგრა იგი, ხოლო ლიპარიტ ძითა ორითა წარგზავნა ელიტოზ ათაბაგთან მოსაყუანად ჯარისად შემწედ თვსად. ხოლო შოვიდა გიორგი და ვერა ჰპოვნა იგინი აგარაკსა, მერე შემოადგა ციხეს, და იყო მოასარა დღესა კე და აღიღო იგი, მოსრნა იგი ყოველნი, და ყოველი განძი და ქონება მათი მიიმძლავრა, რომლისა შემდგომად მივიდა და დაებანაკა გარემოს ლორესა. სეკდემბერს ცამეტს შევიდა ივანე ციხეში და იყო მარტის ხუთამდის, ამისთვის შეწუბდენ ციხეში მყოფნი და იწყეს თვთოეულად გაპარვა და ციხიდან საბლით გარდაეშვებოდინ და მივიდოდინ მეფესთან, ხოლო ჩინებულთა და დიდებულთა, რომელნიცა იყუნენ საყუარელნი და თანკმანი ივანესნი, იწყეს მათ იღუმალ წიგნის წერა. შეაბემდიან ისარსა და გასტყორციდიან ციხეში და ურჩევდენ მორჩილებასა, რომელ ეშინოდათ მოსულისა ელიტიკოზ ათაბაგისა ზემორე ჰხსენებულისა.

ხოლო იყო წერილი ესე ლექსად, გარნა ლექსად აღარ გარდმოვიდოდა და ანზად დავსწერე:

„დიდო ივანეე ორბელიანო, მჰკნეო, ძლიერო და უძლეველო, რომელი ხარ ქუცყანისა მის ქინეთისაგან მოსრულ და ტომი თვითმჰყრობელისა მეფისა, ოდეს მოხვედ ქუცყანასა ამას ქართლისასა, აქა ჰპოვე პატივი უზომო, იყავ მთავარი და თავი სახლისა სამეფოჲსა, და სპასალარი გიორგისა, აწ უკეთუ გნებაეს განსუტნება და სიცოცხლე, პატივი სასურველი და განუზომელი მამული შენი, რომელი სჯობს ნახევარსა ქართლისასა, მოვედ და მოართვი ყრმა ესე, ძე დავითისა, დემნა, რომელი იქმნა მიზეზი ბოროტისა შენისა და სხვათა მრავალთა“.

ოდეს აღმოიკითხა წერილი ესე ივანემან, მისწერა მანცა პასუხი, შეაბა ისარსა და გარდააგდო. აიღეს და წარიკითხეს, ხოლო ესე იყო მიწერილი დიდებულთა თანა:

(ესეც ლექსად იყო, და ამბად აღვსწერე)

„ში დიდებულნო საყუარელნო ჩემნო დიდნო და ძლიერ-
ნო, მთავარნო კეთილნო, მე ივანე ორბელიანმან აღმოვიკი-
თხე წერილი სწავებისა თქვენისა, გარნა მე არა მომწონს გან-
ზრახვა ესე თქუნი, რომელი მოგეწერათ ჩემდა. კაცი, რომე-
ლიცა იშვებს სოფელთა ამათ და დაუტევებს ბრძანებასა უფ-
ლისასა; გარდავალს აღთქმასა, იგი მიიღებს ნაწილსა უარის
პყოფელისა, დაუშრეტსა ცეცხლსა შინა დაიწვება და ეშმაკთა
თანა დაედასების; მე კაცი ვარ წარმავალი, ოროს დღის პატი-
ვისათვს მე ვერა გარდავალ მას, რომელიც აღმითქუამს და
ვერცა უარყოფ ფიცსა მას საშინელსა, არამედ მე მოვკუდე-
ბი ფიცისათვის ჩემისა და მივალ სასუფეველსა უფლისა ჩემი-
სა მიერ და მივიღებ ქონებასა გამოუთქმელსა უფლისა ჩემისა
მიერ, რომელ ვერა რომლისაგანმე გაიცარცვებოდეს“. ხო-
ლო თუმცა წერილი ესე ქართულად ეწერათ, გარნა ჩვენ სომ-
ხურად შევსცუალეთ და ლექსად დავსწერეთ.

ოდეს ესმათ დაუდრეკელი ნება მისი, გაათიცხეს ომი.
მაშინ დემნა უგუნურებითა თვსიდა შეშინდა, გამოვიდა ღამე,
ზღუდედ გარდმოვიკიდა, მივიდა ბიძასა თვსსა თანა, და ფერკ
ქვეშ მოექნა და ევედრებოდა მხოლოდ სიცოცხლისათვს. რო-
მლისა მხილველმან მეფემან ფრიად განიხარა და წარგზავნა
დესპანი ივანესდამი და შეუთვალა ესრეთ: „რომლისათვსცა
შენ მებრძოდი ავა მოვიდა ჩემდა, აწ ვისთვსლა ურჩობ, მო-
ვედ ჩემდა!“ მან უპასუხა დესპანსა: „ქეშმარიტი არს, რასაც
იტყვი, გარნა შემომფიცოს მე, რათა არარა მავნოს, და მე მი-
ვალ მისდა“. ხოლო მეფემან შეჰფიცა და შეიკრა მასთან აღ-
თქმითა და დიდისა პირობითა, რომლისათვის იკადნიერა ივან-
ემან და მივიდა მეფესთან. ამ ჟამად დიდათ განიხარა მეფე-
მან და დიდისა სიყუარულითა და პატივით მიიღო იგი ვი-
დრე კელთ იგდო ყოველი ძენი და გუარნათესავი მისი.
ამისა შემდგომად უმტყუნა აღთქმასა თვსსა გიორგიმ, და
დასთხარა თვალები ივანეს და დაასაქურისა იგი, რათა არა
პყოლოდა ემკვდრე, ხოლო უმრწემესი ძმა ივანესი ქავთარეძე

მისი სუმბატ და ძმის წული მისი ზენონ დახოცნა და ყოველნი მამა, ყრმანი, ყოველი ნათესავი და დედანიცა და მეუღლენიცა მისცა ასახოცად და ამოსაგდებად: რომელიმე დაარჩევს, რომელიმე წყალში მოაშთვეს, რომელიმე კლდეზედ დაჩხვებს, და ესრეთ აღმოფხურა ქართლიდამ სახელი მათი ერთევე უბრძანა ახოცა სახსენებელისა ორბელიანთ გვარისა მოთხრობათა საქართუსლოსთა. მერმე უბრძანა ეკკლესიელთა აღწერა ჰაზებისა ამის არა თუ ნამდვლისა, არამედ სიცრუვისა და სხვა და სხვა მიზეზით ბრალდებისა, რადცა ბოროტ ქცევასა ამისსა ჰნებევდა, შემდგომად გინაწესა შეჩვენებაცა, რათა არღა მოიხსენონ სახელნი მათნი და არა დაუტეონ მათგანი საქართველოსა შინა, და დასდვა ანდერძი იგი ბოროტისა საუნჯესა თვისსა. ხოლო იქმნა ესე წელსა უფლისასა ჩროზჲ.

Переводъ:

Царь (Грузіи) Деметре послѣ многихъ удачныхъ дѣлъ и величайшихъ подвиговъ мужества умеръ въ 1158 году. Царство унаслѣдовалъ сынъ его, Давидъ, подобно отцу, мужъ сильный и мудрый; но черезъ два года онъ тоже умираетъ. Въ часъ кончины онъ призвалъ патріарха, важнѣйшихъ дидебуловъ, пригласилъ также брата своего Георгія и малолѣтняго сына Демну; положивъ передъ собою образъ Спасителя, животворящій крестъ Господень и св. Евангеліе, царь произнесъ: «о вельможи иверійскіе, вы и сами хорошо вѣдаете, какъ отецъ мой заботился о васъ, какъ онъ снова возстановилъ это царство и потомъ, будучи уже на смертномъ одрѣ, великими заклинаніями и письменно, завѣщалъ оное мнѣ; нынѣ я и самъ близокъ къ кончинѣ. Братъ мой Георгій не долженъ имѣть никакихъ притязаній и видовъ на этотъ престолъ. Нынѣ оставленный мнѣ отцомъ моимъ царскій престолъ передаю я, при свидѣтельствѣ вашемъ, сыну моему Демнѣ. Ты же, братъ мой Георгій, прими бразды правленія до возмужалости сына моего

и команду войсками страны и пользуйся своимъ удѣломъ наслѣдства, отказаннаго тебѣ отцомъ нашимъ“. Затѣмъ вызвалъ впередъ Ивана Сумбатовича Орбеліани, заставилъ его клясться въ точномъ соблюденіи завѣщанія относительно Демны, причемъ, взявъ его руку, вложилъ ее въ руки Ивана и поручилъ ему сына, и др. дидебуловъ обязалъ клятвою, — не измѣнять малюткѣ, но когда достигнетъ совершеннолѣтія, помазать на царство.

Послѣ сего Давидъ умеръ и былъ похороненъ съ отцами своими въ Гелатѣ. Съ того дня мальчикъ росъ и воспитывался въ домѣ Ивана (Орбеліани). Между тѣмъ Георгій, склонивъ на свою сторону важнѣйшихъ князей и патріарха, пожелалъ царствовать самъ; однако свой замыселъ онъ скрывалъ отъ Сумбата Старшаго Орбеліани и сыновей его Ивана и Сумбата. Мѣсяць спустя послѣ этого, дидебулы и мтавары собрались у Георгія; явился и Иванъ съ своими родственниками. Тутъ Георгій открылъ Ивану свое рѣшеніе и сладкорѣчиво увѣрялъ всѣхъ, говоря: „Когда племянникъ мой выростетъ, я исполню завѣщаніе брата и возведу его сына на царскій престолъ“. Послѣ этого, съ общаго согласія, Георгія короновали. Онъ былъ проворнымъ во всякомъ трудномъ дѣлѣ, человѣкомъ и царемъ разумнымъ.

Послѣ этого царство его расширилось, ибо онъ самъ лично велъ множество воинъ и при помощи своего храбраго полководца (Ивана) заставилъ трепетать передъ собою всю Персію и Туркестанъ. Самъ Георгій въ 1161 г. покорилъ городъ Ани и всю область Ширакъ и пожаловалъ ихъ въ вѣчнос владѣніе главнокомандующему Ивану, сыну великаго Сумбата Орбеліани. Однажды этотъ Иванъ разбилъ Шахъ-Армена,

подступившаго къ городу Ани во главѣ 40,000 чело-
вѣкъ, и ему тогда помогаль и царь Георгій, но
сраженіемъ руководилъ Иванъ. Въ другой разъ, на
полѣ Гагскомъ, онъ обратилъ въ бѣгство 100,000-ую
армію великаго атабеска Ильдигуза, выступившаго въ
походъ противъ царя Георгія съ намѣреніемъ истре-
бить всѣхъ грузинъ и взять ихъ царя; своими искус-
ными и смѣлыми дѣйствіями Иванъ такъ стѣснилъ не-
приятеля, что тотъ, бросивъ ночью палатки, оружье и
всѣ пожитки съ вьючными животными, былъ вы-
нужденъ искать спасенія въ бѣгствѣ. Хотя еще много
подвиговъ и великихъ дѣяній совершалъ Иванъ и царь
воздавалъ ему, наружно, величайшія почести и от-
личалъ его всегда, но, при всемъ томъ, никогда не
переставалъ коситься на него изъ за порученнаго ему
царевича и искалъ только благопріятнаго случая по-
губить его какънибудь; но не успѣвалъ въ этомъ.
Это зналъ и Иванъ. Между тѣмъ отецъ его, Сумбать
умеръ въ преклонныхъ годахъ; власть перешла къ
сыновьямъ его Ивану и Липариту. Въ 1177 году въ
царствѣ грузинскомъ возникли смуты, во время
которыхъ родъ Орбеліани былъ истребленъ. Это слу-
чилось въ силу слѣдующихъ обстоятельствъ: на 21
году царствованія Георгія, царевичъ Демна достигъ
совершеннолѣтія: въ ту пору Иванъ съ братьями и
дѣтьми весело проводилъ время въ своемъ имѣніи,
Агараки (=Дарбази). Туда же пришли царевичъ и
вельможи, которые сказали Ивану: «Вспомни свое
обѣщаніе, данное тобою покойному царю Давиду и не
будь клятвопреступникомъ! Настало время для во-
царенія молодого Демны. Царь Георгій съ немногими
людьми находится въ Сахатѣ. Мы твердо хранимъ
данную нами отцу сего царевича клятву». Иванъ от-

вѣтилъ: «Избави насъ Богъ посягать на особу помазаннаго царя, но для соблюденія клятвы и обѣщаній нашихъ, овладѣемъ царемъ Георгіемъ еще до воцаренія Демны, и попросимъ его исполнить клятвенное обѣщаніе и дать письменное подтвержденіе, что отнынѣ будетъ подчиняться своему племяннику и самъ будетъ довольствоваться только своимъ удѣломъ наслѣдства, оставленнаго ему отцомъ». Сговорившись, всѣ стали сзывать войновъ и собрали войско. Но, свѣдавъ объ этомъ рѣшеніи нѣкій гнусный отрокъ, ночью уѣхалъ и донесъ царю; тотъ, сѣвъ на коня, немедленно ускакалъ въ Тифлисъ и тамъ укрѣпился. Не зная ничего объ этомъ, Иванъ продолжалъ набирать конницу и готовить войско. Всѣ дидебулы и дворяне солидарны были съ Иваномъ и всѣ они, со своими отрядами, отовсюду приходили къ нему въ Агаракъ; тутъ были: изъ Картліи эриставы и джавахцы, кахетинцы, Камрагель, Загелемна, таширцы, Гасанъ Кайенскій, Григоль Анійскій и Апиратіанъ*); численность ихъ войскъ доходила до 30,000 слишкомъ. Между тѣмъ, царь Георгій, сидя безъ войска въ Тифлисъ, призвалъ къ себѣ нѣкоего Кипчага Кубасара съ войскомъ въ 5000 человекъ; другихъ вспомогательныхъ отрядовъ у него не было. Когда князья услышали, что царь вступилъ въ Тифлисъ и укрѣпился тамъ, то непошли на него, но стали выжидать его выхода. Вслѣдствіе этого, дѣло затянулось, и какъ свойственно, вообще, людскому непостоянству, Камрагель, оставивъ союзниковъ, пришелъ

*) По переводу Броссе: „C'étaient les eristhaws de Kartli, les Ghorghoraik, ceux du Djavaketh, Cakhai et ses fils, le grand Camragel. Memna Djagel, ceux du Tachir. Hasan de Caien, Grigol Apiratian d'Ani (Hi st. de la Siounie, p. 218).

тайкомъ къ Георгію. Увидѣвъ сіе, Григорій Апиратіанъ также присталъ къ Георгію; такимъ образомъ, и многіе другіе начали дезертировать и присоединяться къ царю. Сторона Георгія стала усиливаться, а сторона Демны ослабѣвать. Георгій приходящихъ къ нему принималъ весьма радушно, повышалъ ихъ безмѣрными подарками и давалъ обѣщаніе раздать имъ наслѣдственные владѣнія Орбеліани. Чувствуя, наконецъ, превосходство своихъ силъ передъ своимъ племянникомъ и Иваномъ, Георгій перешелъ въ наступленіе. Узнавъ объ этомъ, Иванъ поспѣшно выслалъ свое имущество въ замокъ Самшвилде, въ которомъ находилось казнохранилище его предковъ, переполненное сокровищами и, оставивъ тутъ гарнизонъ подъ командою надежныхъ людей, самъ съ своимъ войскомъ, взявъ царевича, прибылъ въ Лори и сильно укрѣпилъ его, а брата своего Липарита съ двумя его сыновьями отправилъ къ атабеку Элтикузу, чтобы привести его войско въ помощь себѣ. Между тѣмъ, Георгій, не заставъ ихъ въ Агаракѣ, обложилъ самую крѣпость этого урочища и, взявъ ее послѣ 25-дневной осады, перебилъ весь гарнизонъ, завладѣлъ всѣми здѣшними сокровищами и имуществомъ и пошелъ дальше, по направленію къ Лори, вокругъ котораго онъ раскинулъ свой лагерь. Иванъ заперся въ крѣпости Лори 13-го числа сентября и пробылъ тамъ до 5-го марта; соскучились осажденные и, вслѣдствіе этого, многіе стали, по веревочной лѣстницѣ, спускаться съ крѣпостныхъ стѣнъ и переходить къ царю. Затѣмъ, знатнѣйшіе дидебулы, прежніе друзья и соумышленники Ивана, въ виду опасности, грозящей имъ всѣмъ отъ нашествія Элтикуза, старались склонить Ивана къ покорности; они тайкомъ писали ему записки, которыя, обернувъ вокругъ стрѣлы, метали въ крѣпость. Записки

эти писались стихами, но я привожу содержаніе ихъ прозою. Писали такъ: «Великій Иване Орбеліани, мужественный, сильный и непобѣдимый, прибывшій изъ страны Тченовъ, потомокъ царя самодержца! ты, придя въ Картлію, снискалъ себѣ здѣсь великія почести, сдѣлался мтаваромъ и главою царскаго дома и полководцемъ Георгія, если ты дорожишь своимъ положеніемъ, жизнью, почестями и обширнѣйшими наслѣдственными владѣніями, которыя превосходятъ половину всей Картліи, приходи и приведи къ царю молодого Демну, сдѣлавшагося причиной зла для тебя и для многихъ».

Прочитавъ такое посланіе, Иванъ пишетъ отвѣтную записку и, обернувъ ее вокругъ стрѣлы же, метаетъ обратно.

Берутъ и читаютъ:

«О дидебулы мои любезные, князья добрые, великіе и могущественные, я, Иванъ Орбеліани, прочитавъ ваше письменное увѣщаніе, не могу согласиться съ мнѣніемъ вашимъ. Человѣкъ изъ за этой жизни не долженъ нарушать Божью заповѣдь. Я, человѣкъ тлѣнный, изъ за временной жизни и славы не могу попірать данное обѣщаніе и измѣнить страшной клятвѣ, но умру на своемъ словѣ и предстану передъ Господомъ, дабы принять отъ Него неизреченную награду, которая никому не можетъ быть похищаема».—Эта переписка велась на грузинскомъ языкѣ, но мы перевели ее по-армянски. Узнавъ о непреклонной волѣ Ивана, осаждающіе усилили свои удары. Малодушный Демна испугался, ночью, спустившись со стѣнъ крѣпости, явился къ дядѣ, и, упавъ къ его ногамъ, молилъ о дарованіи ему жизни. Тогда царь очень обрадовался и отправилъ посла къ Ивану, велѣвъ сказать ему слѣдующее: «Готъ, за кого ты воевалъ со мною, самъ

явился ко мнѣ; нечего болѣе продолжать тебѣ быть послушникомъ, приходи тоже ко мнѣ!» Тотъ отвѣтилъ: «Справедливо то, что царь приказываетъ, но пусть онъ предварительно поклянется, что непричинитъ мнѣ вреда и нелишитъ меня моихъ наслѣдственныхъ владѣній, въ такомъ случаѣ и я приду къ нему». Георгій поклялся и заключилъ съ нимъ торжественный договоръ, въ силу котораго князь пришелъ къ царю. Сильно обрадовавшійся царь сначала принялъ его очень ласково и любезно, но едва только онъ овладѣлъ его дѣтьми и всѣмъ родомъ князя, какъ измѣнилъ своему общанію и, захвативъ Ивана, выкололъ ему глаза. Той же участи былъ подвергнутъ и зять его царевичъ Демна, котораго, помимо ослѣпленія, еще изувѣчили, чтобы отъ него не рождалось потомства. Младшаго брата Ивана, Кавтара, сына его Сумбата и племянника Зенона царь приказалъ убить; весь ихъ родъ съ дѣтьми мужескаго пола и даже женщинъ истребили: — однихъ удушеніемъ, другихъ утопивъ въ рѣкѣ, третьихъ сбросивъ съ высокихъ скалъ въ пропасть; извелъ онъ изъ Грузіи даже имя Орбеліани, которое вычеркнулъ и изъ груз. исторій. Все это случилось въ 1177 году».

«Исторія рода князей Орбеліани» въ груз. переводѣ Бсбүтова, судя по переводамъ ея Х. Іоаннесова («Исторія князей Орбельянъ», Москва, 1883) и М. Броссе (*Histoire de la Siounie, S.-Petersbourg, 1864, p. 209—241*), не всегда и не вездѣ есть точный и буквальный переводъ съ армянскаго оригинала.

Дата прибытія въ Грузію кн. Орбеліани, относимая груз. источниками (Такайшвили. «Еще одинъ изъ источниковъ исторіи Грузіи царевича Вахушти», СПБ., 1893, стр. 124) къ 768 году по Р. Х. (=къ царств. Баграта Давидовича), есть очевидный анахронизмъ, ибо тогда

(въ 768 году) въ Грузіи не было царя Баграта, сына **царя Давида**. По всей видимости, подъ Давидомъ груз. источники разумѣютъ того брата **Спандіата** Давида, который Константиномъ Порфиророднымъ признается (Ганъ, 2, стр. 14) предкомъ царств. въ Грузіи Багратионовъ, и, возможно, что упомянутый тутъ Спандіатъ есть именно тотъ **Спандіатъ-Рвали**, который появляется въ числѣ грузино-персидскихъ легендарныхъ героев-царей еще до воцаренія въ Грузіи Пварнаоза въ IV в. до Р. X. (Картл. цх., стр. 26)...

865. Давришіани, рукопись въ 33×20 сант., переписана на синеватой бумагѣ почеркомъ мхедрули начала 19 вѣка; она дефектна (начала нѣтъ), уцѣлѣло всего 44 листа. Картонный переплетъ разбитъ. Она поступила въ музей отъ наследниковъ Григорія Орбелиани.

Начинается сказаніемъ о константинопольскомъ царѣ, ქ. იყო კელმწიფე კოსტანუპოლეს შინა მონიკებულო და გამდიდრებული ყოველსა ქვეყანასა სახელგანთქმული.

866 Служебникъ, рукопись въ 30.7×22.1 сант., писана на бумагѣ въ двѣ колонны прекраснымъ строчнымъ хуцури въ 1713 году. Между колоннами и по краямъ ихъ проведены широкія линіи изъ разноцвѣтныхъ красокъ; въ началѣ текста имѣется роскошный рисунокъ изъ красныхъ, синихъ, коричневыхъ, желтыхъ и др. красокъ съ изображеніемъ въ витыхъ кругахъ листьевъ, надъ ними раскрывающихся бутоновъ розъ, а еще выше райскихъ птицъ. Тутъ же изображены Херувимъ, который держитъ въ рукахъ вѣтку пышно-раскрывшагося цвѣтка. Прекрасно разрисованы также и инья заглавныя буквы, киноварью же писаны какъ всѣ оглавленія и инициальныя буквы, такъ равно и нѣ-

которые молитвы чѣлостью. Переплетъ рукописи устроенъ въ видѣ папки изъ картона, обтянутаго сверху и снизу кожею, въ серединѣ и по краямъ переплета вставлены металлическіе листки. Въ общемъ, переплетъ довольно обветшалъ и совершенно отпалъ отъ рукописи. Потетрадное шитье рукописи распоролось и иные листы остаются разнозенными. Всѣхъ листовъ въ книгѣ 121. Она поступила въ музей отъ наследниковъ Григорія Орбелиани.

Редакторомъ этого высокохудожественнаго изданія является ученѣйшій Николай Орбелиани, епископъ Русскій, это тотъ самый святитель, по заботамъ котораго появилась въ свѣтъ рукопись за № 853. Записи его и переписчика Гавріила Деканозишвили:

მე დედა ზარდლის ა ქსელისა უსუსტე კეც კაცი ვმონებ. მემსხუარბლე თუ ხენეში. არა ხენეშთაგან კაწახ ვმონაზონობ. მკობსა ჩემსა ვამკობ ძლისად ნიკოლოზ. მკსენ ვიყო მხილველთაგან ორბელიანი. ფრიად კრძალვით მშრომელი და აღმწერელი წიგნისა ამის სიონის დეკანოზის შვილი გაბრიელ მთაყარ დიაკონი გევედრები ყოველთა, ვინც კელად მიიღებდეთ შენდობაჲს მიბრძანებდეთ ქრისტეს სიყვარულისათვის. ქრისტეს აქათ: ჩლიგ:

Четверостишие почеркомъ мхедрули:

ქ: დავსდგი უღირსმან სანთელი სასანთლესხედა მთებარედ: —
 საჩინოდ მნათი მხილველთა არ კუიშირს ქუეშე მგზებარედ: —
 მკადრე ვარ მწულილად ქურივისა არ მდიდრისებრ მშვე-
 ბარედ: —
 და ვედრივარ პატრონს კსენებად როს მიწად ვიქმნა მდებარედ: —

На оборотѣ листа:

1728. მე ნიკოლოზ ორბელის შვილმან! მროველ ეფისკოპოზმან რუისის ღვთაების საყდარს შევსწირე ეს კონდაკი:

და ერთი კარგი სახარების უდა მოქედლი: ვინც გამოსწიროს ისიმც რისხავს:

Начало: განგება საღვთოთა და სამღვდლოთა წირვათა რამეთუ დიდსა ეკლესიასა და მთა წმიდისა ესრეთ იქმნების. Послѣдованіе божественной и священнои литургіи по чину Великой Церкви Божіей и Св. Горы.

Заключаетъ въ себѣ чинъ литургіи Іоанна Златоуста, Василия Великаго, Григорія Двоеслова, заамвонныя молитвы и чины хиротоніи и хиротесіи.

867. **Чинovníкъ архіерейскій**, рукопись на бумагѣ въ 25×16 сант., писана строчнымъ хуцури 18 вѣка. Имѣетъ разбитый дерев. переплетъ, обтянутый кожею съ тисненіями. Рукопись дефектна: не осталось начала и конца, уцѣлѣло всего 137 разнозенныхъ листовъ, изъ которыхъ иные значительно пострадали. Она поступила въ музей изъ Русскаго собора.

Содержитъ въ себѣ 1) литургіи а) Іоанна Златоуста (съ 3 листа), б) Василия Великаго (съ 42 листа) и в) Григорія Двоеслова (съ 97 л.), 2) молитвы св. Василия Великаго, произносимыя по принятіи св. Таинъ (л. 113), такія же молитвы І. Златоуста, Симеона Метафраза, Св. Кирилла Александрійскаго, 3) кондаки и пѣснопѣнія на Господскіе праздники, 4) приготовленіе къ принятію св. таинствъ.

Начало рукописи: ფვედი ქვემარტებისათვის, და სიმუჯდისა.

Конецъ: ამისა შემდგომად ეტყვს მას: აქა უკლო ქრისტე უხილავად დგას და თვთ. იგი არს მიმხულომელი აღსარებისა შენისა. ნუ გრცხუენის ჩემგან და ნუცა გემინის. რათა არა რაჲ დამიფარო მე. არამედ ყოველივე თვნიერ იგავისა მეტყუალი რომელიცა რაჲ გიქმნის, რათა მიილო მიტევებაჲ.

868. Лѣствица Іоанна Синаита, рукопись на бумагѣ въ 21×16.3 сант., писана на 254 листахъ красивымъ строчнымъ хуцури съ пространными схоліями на поляхъ другою позднѣйшею рукою. На рукописи даты нѣтъ, но, судя по почерку, она не можетъ быть древнѣе 18 вѣка. Переплетомъ служатъ толстыя дерев. доски, обклеенныя грубоватою черною кожею; переплетъ значительно пострадалъ. Рукопись дефектна: начало утеряно. На оборотѣ послѣдняго листа сдѣлана помѣтка, что рукопись принадлежит Виссаріону, а ниже, рукою самого Виссаріона: ვისარიონ რუსეთს წავიდა აგვისტოს თვეს ჩღზ. Виссаріонъ отправился въ Россію въ августѣ мѣсяцѣ 1787 года. Рукопись пожертвована музею кн. Александромъ Давидовичемъ Мачабели 3 мая 1903 года, сообщившимъ, что она привезена изъ Россіи дѣдомъ его Алхазомъ.

Начало Лѣствицы: სამლონი სიბრძენი და აღბრნა მრავალნი.

Конецъ: ხოლო სიყუარული არს ღმერთი, რომლისა არს ღიდებოდა და სიმტკიცე. აწ და მარადის და უკუნიითი უკუნისამდე ამინ.

869. Требникъ, рукопись на бумагѣ въ 21.2×15.5 сантим., писана мелкимъ хуцури 17—18 вѣка рукою свящ. Павла (59 об.). Картонный переплетъ рукописи сверху обтянутъ кожею съ тисненіями, а снизу обклеенъ бумажными листами, на которыхъ ясно читается евангельскій текстъ. Рукопись дефектна: не осталось ни начала, ни конца, уцѣлѣвшіе листы, всего 66, значительно пострадали отъ копоти и др. бѣдствій, такъ что въ иныхъ листахъ чернила выщѣли и текстъ читается съ трудомъ.

870. „Марцухи“, сочиненіе кутаисскаго митрополита Тимоѳея, рукопись на глянцовитой бумагѣ въ 21.2×16 сант., писана красивымъ наклоннымъ хуцури въ 1773 году. Переплетомъ книги служатъ дерев. доски, обтянутыя кожею съ красивыми разнообразными тисненіями. Листовъ въ книгѣ всего 112. Начальный листъ исписанъ разными каракулями, а на 112 листѣ отмѣчено, что рукопись эта есть собственность Руисскаго собора.

Содержаніе:

1. Предисловіе, въ которомъ авторъ говоритъ о цѣли написанія своего сочиненія—Марцухи=Клещи.

2. Хронологія Вселенскихъ соборовъ.

3. Текстъ, заключающій въ себѣ мастерское изложеніе опроверженія разныхъ ересей на основаніи постановленій Вселенскихъ и помѣстныхъ соборовъ.

4. Запись переписчика (л. 112): აღიწერა და სრულ იქმნა სამღთო ესე: მარწყუხი: წელსა 1773: . დღესა მარცხთა: 30: საქართველოსა ზედან: მეფობასა ცხებით გვირგვინოსნისა. მეფისა ერეკლესი ძისა თეიმურაზისა ზე: . და ძისა მათისა კართ მეფისა ერეკლესისა: . საქართველოსა მამამთავრისა: და უფროსად პატრიარქისა ანტონი მეფის იესეს ძისათა: . მშრომელისა მშუშავებელისა ქუთათელ მიტროპოლიტ ყოფილისა და ქართლის არქიეპისკოპოზის ტიმოთესსა. ღმერთო, შეიწყალე ამისი მხიბავი ცოდვილი ქრისტეფორე: .

Переводъ: окончено переписываніе 1773 года мая 30, въ царствованіе въ Грузіи Ираклія Теимуразовича и патріаршества Антонія, сына царя Іессея. Боже, помилуй меня, переписавшаго сіе, грѣшнаго Христофора.

871. Требникъ, рукопись на бумагѣ въ 20×14 сант. въ разбитомъ дерев. переплетѣ съ обтянутой сверху кожею съ тисненіями, писана красивымъ по-

черкомъ хуцури 17—18 вѣка. Рукопись дефектна: конецъ ея утерянъ, всего уцѣлѣло 33 листа. На нижней части переплета, снутри, имѣется слѣдующая приписка рукою мхедрули:

ქ: მიჭირავს

მსვანი: ზღვა

ნი: და შავნი

ოდიშით ლე-

ჩხუმს: ვპყრობ:

ვარ: დადიანი:

Переводъ: «X: Держу Сванетию, море Черное, отъ Одиши (=Мингрелии) владѣю Лечхумомъ я Дадіани!»

Начало: დ'ვა აღბეჭდვასა ყრმისასა ოდეს მიიღებდეს სახელსა დღესა მერვესა შობისა მისისასა.

Конецъ: ეტლითა შით ცეცხლისათა აღიტაცა ელითა ლოცვითა და მარხვითა. ეგრეთვე აწ ჩვენცა ძმანო.

872. Ирмологій съ мѣсяцесловомъ на весь годъ, рукопись на глянцовитой бумагѣ, въ 19.5×13.7 сант., писана круглымъ строчнымъ хуцури 17—18 вѣка. Переплетъ рукописи разбитъ; онъ состоитъ изъ дерев. досокъ, обклеенныхъ черною кожею съ тисненіями (въ центрѣ лицевой стороны изображеніе Богоматери). Рукопись дефектна: не осталось ни начала, ни конца, уцѣлѣло всего 318 листовъ. Начинается словами: მარადის მორწმუნებო. და ვლალადებდეთ კ'ხრ:..., кончается фразою: რომელსა ვსუამ სასმელსა სუთ რათა: თქვენცა სამეფოსა მას შინა მამისასა. ჩემთანავე იდიდნეთ.

873. Лексиконъ С. С. Орбелиани, рукопись на бумагѣ въ 20.5×16.4 сант., писана скорописью мхедрули въ 1763 году рукою Метехскаго протоіерея Іасе. Она въ деревян. переплетѣ, обтянутомъ кожею (частью

ободранною) съ различными тисненіями. Въ рукописи недостаетъ нѣсколькихъ листовъ въ началѣ и концѣ, всего же въ ней 228 листовъ. Она поступила въ музей отъ наслѣдниковъ поэта Григорія Орбеліани.

Начинаетсяя ексть съ середины предисловія *ბულა-ქართული რიცხვის სწავლა* (печатн. стр. XIX), а именно съ цифры «73—ოგ, 74—ოდ.» (до сего все предисловіе утеряно). Дальнѣйшая часть предисловія слѣдуетъ согласно предисловію печатнаго лексикона съ прибавленіемъ списка 72 учениковъ Христовыхъ, стишка въ 7 строкъ и хронологическихъ указателей.

Въ концѣ лексикона приведенъ списокъ названій мѣсяцевъ на различныхъ языкахъ.

Указанный выше 7-мистрочный стишокъ читается:

ეს ლექსიკონი, ჩემი საკონი, ესრეთ სასურვო, ვით ვარდის კონი
ეს ლექსიკონი გულსა ვიკონი, ამის ხილვითა სიბრძნე ვიკონი
მოვედ, მსწავლელნო სიბრძნისანო, მე ამ წიგნისთვის ვხადილობ
გული დაატკბო სიტკბოთი, ყური უგდევით, ვხადილობ
ეძიებდით და ჰაითცა ვახ ღმერთსა მისთვის ვხადილობ
და უქმისა სასჯელისთვის ცრუებად ნურვინ ნანდვილობ.

Далѣе двустипіе:

სიბრძნის წყარო ხარ, მდინარე, უფასოდ ასვამ ყოველთა,
მცირე რამ ცვარი გვაპკურე ჩვენ, სიტკბოებით მთხოველთა.

Потомъ: Отъ сотворенія міра до Христа по груз. счисленію 5198.

Отъ потопа до Христа 2957.

Отъ Авраама до Христа 2015.

Отъ Исхода изъ Египта до Хр. 1515.

Отъ помазанія Давида до Хр. 1012.

Примѣч. автора. Греки отъ сотворенія считаютъ 5508, но груз. счисленіе вѣрнѣе, ибо съ нимъ согласны французскія и армянскія

счисленія. Въ 543 г. появился Аквила Синопскій, понтійскій язычникъ, который, принявъ христіанство и затѣмъ перейдя въ іудейство, искажилъ еврейское писаніе и Рождество Христово написалъ неточно (ქრისტეს გამოჩინება მიფარვით დაწერა)

(Не рукою рукописи, но древнимъ почеркомъ мхедрули) ქ ქრონიკონს უიხ: სომეხთ: აღდგომა. შენმაღათ: თევ-
დროობის კვირა ჯამეს, აღდგომა კვირა ცხოვლობას დაიუ-
ბეს. Въ 1729 году армяне заблудились въ празднованіи Пасхи: недѣлю Θεодора ѣли, а Пасху отпраздновали въ воскресенье Θεоміной недѣли.

Сравненіе текста рукописи съ текстомъ печатнаго словаря показываетъ, что она есть не копія, но одинъ изъ важныхъ вариантовъ труда знаменитаго лексикографа Сулхана Сабы Орбеліани. Въ ней не мало орѳографическихъ, смысловыхъ и лексическихъ различій, упущеній, пропусковъ или вставокъ, иной разъ и толкованіе словъ другое, отличное отъ толкованія печатнаго словаря.

Въ нашей рукописи, какъ отчасти и въ № 75 (см. въ катал. Θ. Жорданіи и нашу статью въ «Иверіи» за 1898, № 139 и 141), масса словъ сопровождается указаніями на ихъ латинскія, французскія, татарскія, армянскія и др. соотвѣтствія и, видимо, нашъ авторъ первоначально хотѣлъ составить не грузинскій только толковый лексиконъ, а вмѣстѣ съ тѣмъ и пространный сравнительный грузинско-греческо-латинско-татарско-армянскій словарь. Такое наше предположеніе подкрѣпляется не только содержаніемъ настоящей рукописи, но и словами самого предисловія, гдѣ Саба Орбеліани, между прочимъ, говоритъ:

„...რაოდენი ძალმედვა, ვეცადე, ელინთა, ლათინთა, იტალიათა, სომხურთა, რუსთა, არაბთა წიგნებთაგან შემოწ-

შებითა გარდამოვიღე და უმრავლესი დამიშთა, ამისთვის, რამეთუ მე ქართულნი საგან ვიდე სხვა ენა არა ვიცოდო და ამათ ენათა რომელიცა სწორედ თქვეს ანუ რომელმან დამაჯერა, იგი დავწერე და რომელნი არა ემოწმნეს, არცაღა მე დავიწმუნე... მე უწინარეს ელოინური ლექსიკონი ვერ ვნახე, თვარე უფრორე რიგით აღვსწერდი“. *Переводъ*: „Какъ могъ, постарался растолковать (слова), свѣривъ ихъ значеніе съ писаніями эллинскими, латинскими, италіанскими, армянскими, русскими и арабскими, но большую часть пришлось оставить, ибо я другого языка, кромѣ грузинскаго, не зналъ, а изъ означенныхъ языковъ я извлекъ то, что въ нихъ было правдиво или что для меня было убѣдительно, что же не соотвѣтствовало дѣлу, тому и я не повѣрилъ... Первоначально же я не нашелъ эллинскаго лексикона, а то бы написалъ въ лучшемъ видѣ“.

Видно, нашъ авторъ потомъ уже приобრѣлъ и греч. лексиконъ и всѣ др. нужные матеріалы и до нимъ обработалъ свой трудъ и придалъ ему видъ толково-сравнительнаго словаря. Примѣры изъ нашего варианта:

ანგელაზა — ანჯელე — ფერიშტა — ჰრიშტაკ

ანდაზა — ნუმნა — ორინაკ

ანაქედ, მაგრამ — ათქვი — აჟლ

აჯა, ვედრებასავით. აყიყათ

ბადიშა, ნიპოტე — ნავსი — თუორ (ნადო: *Ποιρ*)

ბოსტანი, მტილი. არაბულად ეხრა

ბუღბუღი ვარდის ჩიტი — რუსოლინი — ჰახარან

ბუნება — ნატურა — თაბიათ — ბნუთუნ (ნადო: *բնութիւն*)

გატეხა შემუსრვა. ხომერყ. — სინმალ — კოტრიელ (= *კოთრელ*)

გემო — გუსტო — ტადი — ჰამ (= *ჟამ, ჯამაკ*)

გერი — ფილისტრო — ოგა — ხორთა-ტლა

გზინა — შულტა — ქიზირ — ხოჩ

კაჟი — მათო — დელი — ხიევ

გუნძა — პერსონ — სიფათ — ანძ
გუნჯება — ოხშამალ — ნმანა (НАДО: *სძანცხ*)
დათვი — ორსო — აიუ — არჩ (НАДО: *არქ*)
დათვ გუნჯა — კაოპესტარე — კოხელ
დალაქი — ბარბიერო — ბარბირ
დედა — მათერ — ანა — ანნა — მორ (НАДО: *ძაქ*)
დედუფალი — რეჯინე
დიდება — გლორია — ფარქ
დიდი — გრან — ბეუქ — მიემ (НАДО: *ძხბ*)
დედუ — ჯორნ — გუნ — ორ
დედეს — ოჯი — ბეგუნ — ესორ (НАДО: *აქაორ*)
ეკალი — სპინა — თიქან — ფუშ
ენა — ლინგვა — დილ — ლიზ (НАДО: *ქელი*)
გწერ — სკრიბო — იაზეირამ (НАДО: *იაზიჯრამ*)
ზეთა — ოლიო — იალ — ძეთ
ზეპირი — ომილია — ამენტე — აზბარ
ზიარება — კომონიონე ევკარისტია
ზიას — სიედე — ოთურიერ ნსტაწა
ზინან — ასედირე — ოთურმიშსან — ნუსტემეს
თაგი — კაპო — თესტა — ბაშ — გლუხ
თაგისუფადა — ლიბერო — აზატ
თაფლი — მილე — ბალ — მილრ (*ძხერ*)
თუ — სი — აგერ — თე
თუალი — ოქიო — გოზ — აჩქ (НАДО: *აქე*)
აწი — საპეტე — ბილურსან — გიდეს
აწადა — ბილურიდი — გიდეირ
ახგი — ანეტრა — ორდაგ — მარტიმ
კალა — სტანიო — ყალა — კლიეკ (НАДО: *ქქქ*)
კამბეში, გამბეში — მუყულო — ჯამუშ — გომეშ
კანცა — ვირო, ომო — ადამ — მარდ
კლდე — პეტრა — ყაია — ვემ
ქანა — პატრი — ათა, ბაბა — ჰორ (*ჩაქ*)
ნათესაგი — აყრაბა — აზგ (*აგყასქან*)

ნიგოზი—ნიჯე—ყოზ—ჯაუზ—ხინგოს
იქრო—ორ—ყიზილ—ოსკი (*სულჰ*)

И такъ до конца рукописи.

1. Названія 12-ти мѣсяцевъ года, приведенныя на языкахъ еврейскомъ, латинскомъ, грузинскомъ (литературномъ и народномъ), аѳинскомъ, іонско-греческомъ, Бетланіельскомъ (?), каппадокійскомъ, индійскомъ, арабскомъ, ассирійскомъ, египетскомъ, эѳіопскомъ, македонскомъ, армянскомъ, авганскомъ, саркиновскомъ, татарскомъ, Джагадскомъ (ჯაღადის თავე ნაეროზს უკან იწყებოან).

Привожу названія мѣсяцевъ:

Еврейскія: ქსესტი. ბიტერ. მარახუნა. ხასლევი. შაბახ. თამოთ. აღარა. ნისანი. იარი. ილონ. თარგილიონი. სავადი =ксестъ, битеръ, марахуна, хаслеви, шабахъ, ѳамоѳъ, адаръ, нисанъ, іари, илонъ, ѳаргаліонъ, савадъ.

Латинскія: იანვარი, ფებერვალი, მარტი, აპრილი, მაისი, ივნისი, ივლისი, აგვისტოსი, სექტემბერი, ოქტომბერი, ნოემბერი, დეკემბერი.

Грузинскія: აზანი აპანი, სარწყუნისი სარცკუნისი, მირკანი миркани, იგრიკა игрика, ვარდობისა вардобисა, მარილისა მარიალისა, თიბისა თიბისა, ქველთობისა კველთობისა, ახალწლისა ახალწლისა, სთვლისა სთვლისა, ტირისკონი თირისკონი, ტირისდენი თირისდენი.

Груз. народныя: განცხადებისა (Богоявленія), თებერვალი, მარტი, აპრილი, მაისი, ივანობისთვე (Ивановъ мѣсяць), კვირიკობისთვე (Квириковъ—), მარიამობისთვე (Маріамовъ—), ვნკენისთვე, ღვინობისთვე (винный мѣсяць), გორგობისთვე (Георгіევъ—), ქრისტეშობისთვე (Рождественскій мѣсяць).

Аѳинскія: экатособинъ, меткитіонъ, будросіонъ, фонесфоріонъ, мимаκτηріонъ, посидиріонъ, гамеліонъ, антестеріонъ, алафროгунъ, онокіонъ, гергеліонъ, сифорфаріонъ.

Ионско-греческія (იონთა ბერძული): ѿемліонъ, секер-фаріонъ, лаетроміонъ, метагеніонъ, бедареміонъ, епесенонъ, магмакатріонъ, тнестіонъ, писидіонтъ, гемиліонъ, элбабіонъ, маникіонъ.

Бетаніельскія (ბეთანიელთა): деоніось, эракліонъ, днсіось, минитесь, саргитесь, перитесь, ареось, афродисіось, демитріось, элеось, іермеось, метатіось.

Каппадонійскія (კაპადოკიელთა): артана, артуста, артустата, тири, амафтата, ксанѳіоре, сикра, апомендасть, керо, дануѳъ, романа, онданаръ.

Индійскія: асу, кети, мангеръ, по, магъ, фагунъ, кѳетръ, веисахъ, днечъ, акѳаръ, саманъ, бадѳ.

Арабскія: кѳануни, шабатн, ада, сисанъ, айаръ, лазаранъ, тамузъ, абъ, айлулъ, иприніаваль, тшиприніахиръ, кѳануниаваль.

Сирскія (ასურთა): кѳанонхра, сабатисъ, адарисъ, нисанисъ, лаіарисъ, лаіарзаранъ, тамузисъ, абамисъ, илуди, тшипримикидита тшиприминита, кѳанонэдель.

Египетскія (ეგვიპტელოა); повпни, атѳикн, кѳуако, тѳарматн, тулибъ, мекхесь, пиминотн, пѳармонѳиръ, пакѳѳ, павни, энефебетн, тѳовтн.

Эѳіопскія: маскѳаранъ, декаметн, хедаръ, тѳерсасъ, тѳіери, эмакѳалидъ, гамавидъ, міазн, гумбутн, сани, сагмиги (საღმისი), нанатн. •

Македонскія: авдиніось, перетіось, двистріось, кѳандикось, артемелисіось, десіось, панемелиось, ловіось, горинось, иперверсеотеось, діосіось, апелгіось.

Армянскія: навасартн, ѳоридекенбри, сами, тре, кѳагнцъ, аранцъ, маѳеки, кѳріеки, ареви, аріеръ, маргацъ, ѳоротицъ.

Еще армянскія: шамазъ, атѳамъ, шапнатн, наха, гѳамаръ, надаръ, тѳивра, дама, ѳамира, арама, овдана, ниргонъ.

Авганскія: навакартунъ, туленъ, намуцъ, циле, бокаонъ, маре, авчукине (ავჭუკინე), цакулинъ (წაკულინ), бондоке, ворсилинъ, ивханъ, себна.

Саркинозскія: кханонъ, ашбахъ, адаръ, сисанъ, аміаръ, ѣзранъ, ѳамозъ, абъ, амоль, ѳишпринъ, ѳишранъ, кханось.

Турецкія (თათრული ურუმი): кханунвласанъ, шабати-малъ, іаръ-маи, ѳазаранъ-маи, тамузъ-маи, абъ-маи, абуль-маи, тишпринелъ-авалъ, тишпрунулъ-асанъ, кханунлавалъ, азаръ-маи.

Джагадскія: фурдуринъ-маи, уриди-беишати, харладъ, тѳииръ, мурладъ, шаріуръ, меръ, аманъ, азаръ, димаи, шаѳманъ, исфардаръ маи.

2. Названія лунныхъ мѣсяцевъ на арабскомъ, китайскомъ, грузинскомъ (въ переводѣ), арабскомъ, татарскомъ и персидскомъ:

На арабскомъ: маирамъ, сафаръ, рабайалавалъ, рабиаль ахиръ, джумадиалавалъ, джумадиаль-ахиръ, раджафъ, шабанъ, рамазанъ, шавалъ, зилкадидъ, зилѳджи.

На китайскомъ (названія мѣсяцевъ слѣдуютъ по именамъ 12-ти животныхъ, которымъ они посвящены: ყურღუნჯალ (თაგვის წელი—годъ мышь), უქრჯალ (ზროხის წელი—коровій годъ), ფარსინჯალ (ავაზის წელი—барсовый годъ), თაეთინჯალ (ყურღგლის წელი—зайца годъ), ლუიოჯილ (გველის წელი—змѣи годъ), მოლინჯალ (ცხენის წელი—лошади годъ), ყოინჯალ (ყაპუზუნის წელი—обезьяны годъ), შეინჯალ (ქათმის წელი—курицы годъ), თალანჯალ (ღორის წელი—свиньи годъ), ნოხინჯალ (оставлено безъ перевода), ყаყаинჯალ (тоже):

Абабскомъ: хфаръ, бакаръ, намръ, арнабъ, тимсанъ, ѳаіа, фарсъ, ყаყанам, ჰმდუნე, დუჯаჯი, ქალბ, ინჳირ.

Татарскомъ: სიჩნილ, უდიილ, ბაარსილ, თუშყანილ, ლუიილ, იილნილ, იუნთილ, ყუიილ, ფიჩინილ, თაყავილ, იითილ, თანგუზილ.

Персидскомъ: მუშ, გავ, ფილანგ, ხარბუშ, ნჰანგ, მჰრ, ასპ, გუსპანდ, მეიმუნ, მური, საგ, ხუგ.

3. Названія 12-ти зодіаковъ на арабскомъ, грузинскомъ, армянскомъ и латинскомъ языкахъ:

Груз.	Араб.	Арм.	Латин.
ვერძი	ჰამალ	ხუი	არიეთე
კურო	ხორ	კულ	თავრო
მარჩბივი	ჯიზა	იეკარნ	ჯემინ
კირჩხიბი	სართან	ხეუგადინ	კანკრო
ლომი	ასთ	არიუწ	ლიონი
ქალწული	სუმბულა	კუს	ვერჯინე
სასწორი	მიზან	კაშიერ	ლიბრა
ღრიანკელი	არათ	კარიჭ	სკორპიონე
მშვილდოსანი	ყოუხ	ღელანორ	საჯიტარიო
თხისრქა	ჯადი	ზარუოს	კაპრიკორონ
მერწყული	დალუ	აღწელჯურ	აკვარი
თევზი	ძუგ	ძუგ	?

Названія зодіаковъ на грузинскомъ и арабскомъ языкахъ и названія мѣсяцевъ на еврейскомъ и груз. языкахъ приведены также въ пасхалии, помѣщенной въ концѣ пергаментной книги церк. музея, переписанной въ 974 году (см. № 38 и нашу «Мцерлоба», стр. 137—180).

4. Соответствующія названія должностныхъ лицъ на языкахъ татарскомъ и грузинскомъ, турецкомъ и грузинскомъ.

5. Роскошный стрѣловидный листъ съ вѣтвями и съ надписью: а) по вѣтвьямъ: იასემ ვწერე, б) вдоль сторонъ მომიხსენებდეთ მამანო, в) подъ подножкой: მეტეხის დეკანოზს იასეს. ჩნიგ: я Iасе написалъ. Помяните, отцы, метехскаго протоіерея Iасе. 1763.

6. Хронологія: Захарій родился 15 авг. 1760 г.	
Парѣень родился 7 февр. 1763 г.	
Иосифъ родился 14 сент. 1766 г.	
Маріамъ родилась 14 янв. 1767 г.	Одною рукою
Царь Ираклій скончался 11 янв. въ понедѣльникъ, 1798 года.	Другою рукою
Блаженной памяти мать Захаріи скончалась 28 сент. 1771 года	Тюю же рукою, которую писавшей записаны первыя даты
Разореніе Тифлиса сент. 11 1795 г.	Рукою, записавшей даты объ Иракліѣ.
Смерть Агамагомедъ-Хана 9 іюня 1797 г.	

Слѣдуетъ тутъ сказать нѣсколько словъ о днѣ смерти лексикографа С. С. Орбеліани, того самого, о словарь котораго профес. Н. Я. Марръ отзывается такъ: «И по количеству словъ, и, особенно, по качеству объясненій, и по приемамъ, т. е. по плану и по выполнению, словарь этотъ, большею частью унащенный ссылками на лучшіе списки Св. Писанія, далеко превосходитъ грузинско-русско-французскій словарь Чубинова, трудъ XIX-го вѣка, удостоенный Императорскою Академіею наукъ полной Демидовской преміи. Въ послѣднемъ словарѣ большинство ссылокъ представляетъ лишь перепечатку изъ работы грузинскаго лексикографа XVIII вѣка, точно также переведены толкованія Орбеліани, но часто съ ошибками» (Серков. Вѣдом., 1907, № 6, стр. 198).

Ни профес. А. А. Цагарели (Книга «Мудрости и Лжи», 1878, IV, 13) и ни редакторъ издавнаго на счетъ еписк. Александра лексикона Р. Д. Эристовъ не могли установить день и мѣсяць смерти Сабы Орбеліани; они сказали только, что Саба «былъ живъ

еще 10 декабря 1725 года» (см. въ предисл. издавнаго лексикона стр. VII—XII). Это неправда. Въ одномъ и важномъ вариантѣ лексикона С. С. Орбелиани (церк. муз., № 75, in folio), переписанномъ въ 1722 году, какъ мы уже говорили раньше («Иверія», 1898, № 139), помѣчено не рукою текста, но рукою того же времени:

ქ: საბა შიიცივალა: ქრისტეს აქეთ: ჩღვე: იანვარსა:
კვ: მწუხრს: დიდს მოსკოვს: სესეწკას: ბატონის არ-
ჩილ მეფის სასახლეში და იმავე საყდარს დაემარხა-
ბრძანებითა და მრავლის ხარჯითა და თანაწაყოლი-
თა და დიდის პატივითა ბატონიშვილის დარეჯანი-
სათა. მრავალმცა არიან წელნი ცხოვრებისა მისი-
სანი. Въ переводѣ:

«Саба скончался отъ Христа 1725, января 26, вечеромъ, въ великой Москвѣ, на Сесецкѣ, въ дворцѣ господина царя Арчила и былъ похороненъ въ той же церкви (Донскомъ монастырѣ?) повелѣніемъ, иждивеніемъ и сопровожденіемъ царевны Дареджаны *). Да умножатся лѣта ея жизни».

Ясно, что скончавшійся 26 января 1725 года лексикографъ Саба не могъ быть живъ и около 10 декабря того же года!

Въ той же рукописи о днѣ рожденія Сабы замѣчено: დაბადებულა სულხან საბა ორბელიანი ქართულს ქორონიკონს 633 ოკტომბერს კდ რომ ლათინურათ ოთხი ნოეზბერი იქნებოდა დღესა კვირიაკესა. ეამსა შუალამისასა. Родился Сулханъ Саба Орбелиани въ груз. хорониконѣ 1658, октября 24-го (4-го ноября по латинскому счему), въ день воскресный, въ полночь».

*) Дареджана—дочь, переселившаяся въ Россію царя Арчила, который † въ 1712 году).

По этимъ записямъ отнынѣ устанавливаются точныя даты дня ражденія и смерти Сабы Орбеліаны, прожившаго въ семь мѣрѣ 66 лѣтъ, 3 мѣсяца и 2 дня (1725 янв. 26—1658 окт. 24).

Другія даты изъ жизни Сабы Орбеліани не безизвѣстны: въ 1698 году онъ поступилъ въ Гареджіюскую пустынь; въ 1710 году отправился въ Хорасанъ, чрезъ 2 года (въ 1712 г.)—въ Испаганъ. Августа 17 1713 года, Саба, будучи уловленъ римскими пропагандистами въ ихъ мрежи гороздо раньше до этого, выѣхалъ во Францію и, повидавшись съ франц. королемъ, прибылъ въ Римъ, представился папѣ, осматривалъ и описывалъ достопримѣчательности великаго города, потомъ чрезъ Константинополь выѣхалъ (13 мая 1717 г.) обратно въ Грузію.

874. **Законы Вахтанга VI**, рукопись на бѣлой бумагѣ, въ 20.2×15.2 сант., писана красивою мелкою скорописью мхедрули начала 19 вѣка. Рукопись имѣеть разбитый дерев. переплетъ, обклеенный кожею. Она дефектна: недостають листы въ началѣ, серединѣ и концѣ; края листовъ ободраны, особенно пострадали, видимо, отъ огня, послѣдніе листы. Кромѣ того, листы перепутаны также и самимъ переплетчикомъ, перенесшимъ начальныя листы къ концу книги. Всѣхъ листовъ въ книгѣ 101. Она переписана, по порученію именитаго князя Чичуа Георгія, рукою преданнаго ему монаха Максима Манвелашвили (л. 61 об., 74, 77 об.).

Въ уцѣлѣвшей части законы слѣдуютъ въ такомъ порядкѣ:

1. Законы Моисеевы (1—4)
2. Законы греческіе (4—25)

3. Законы армянскіе (25—61 об.)
4. Законы каталикозскіе (61—65 об.)
5. Законы Георгіевскіе (65—66)
6. Законы Бека-Агбуги (66)

(Вставка переплетчика: постатейный указатель законовъ).

7. Законы Вахтанга (77—101).

875. Законы Вахтанга VI, рукопись на синеватой бумагѣ въ 21.5×16.5 сант., переписана небрежнымъ почеркомъ мхедрули, на 66 листахъ. Деревян. переплетъ ея обтянутъ кожею съ тисненіями; застежки переплета, кромѣ одной, оборвались и исчезли. Она поступила въ музей отъ наслѣдниковъ поэта Григорія Орбелиани.

Рукопись заключаетъ въ себѣ только тѣ законы, которые составлены самимъ царемъ Вахтангомъ VI. Законы эти въ рукописи оканчиваются 253 статьей. Въ концѣ имѣется постатейный указатель.

Оканчивается рукопись замѣткой переписчика: *აღესრულა ძალითა ღთისათა. ღმერთმან მოახმაროს მეფის სოლომონის დაეს, ბატონის შვილს მარიამს და ვინცა კი სამართალი გააჩინო, შენდობა უბრძანეთ შრომისათვის ცოდვილს ხუცეს. ზუა თვესა ფებერვალსა ა:—*

Переводъ: Окончено силою Божьей. Богъ да дастъ пользоваться (книгою) сестрѣ царя Соломона царевнѣ Маріамъ. Творящіе праведный судъ, произнесите прощеніе грѣшному священнику. 1801, февраля 1.

876. Сборникъ, рукопись на прекрасной бумагѣ въ 20×15.5 сант., писана красивою скорописью мхедрули на 125 листахъ. Имѣетъ прочный досчатый переплетъ, обклеенный кожею съ тисненіями. Поступила она въ музей отъ наслѣдниковъ кн. Гр. Орбе-

лани и переписана въ концѣ прошлаго вѣка. Содержаніе:

1. Алонзо и Эльвира, — сказаніе очевидцевъ затопленія города Лиссабона.

2. Книга мудрости и добродѣяній — нравоученіе индійцевъ (წიგნი სიბრძნისა და კეთილმოქმედებისა ანუ მღვთმარცობა კაცობრივისა ცხოვრებისა. ინდოთ ზნეობითი სწავლა). Она состоитъ изъ 3-хъ частей.

3. Миѳическія сказанія древнихъ грековъ и римлянъ съ толкованіями.

877. **Жамнь-Гулани**. Рукопись въ форматѣ $\frac{1}{16}$ листа, писана на бумагѣ почеркомъ мхедрули 18 вѣка по 11-ти строкъ въ страницѣ. Рукопись имѣетъ разбитый деревянный переплетъ, обтянутый кожей съ тисненіями. Она дефектна: не осталось начала и конца, уцѣлѣло всего 452 листа, изъ коихъ нѣкоторые разорваны, помараны, зачернены. Въ 1810 году 1 апрѣля она принадлежала (см. л. 153 об.) Ивану Бибилуріи. Часть этого сборника составляетъ рукопись за № 881.

Содержаніе: а) უამბი დიდი სერობისა Послѣдованіе великаго повечерія, б) ქ. პარაკლისი სავდრებელი ყოვლადწმიდისა ღვთისმშობელისა. Просительное молебствіе (параклисисъ) Пресв. Богородицѣ (л. 41), в) აკაფისთჳსი Пресв. Богородицѣ (л. 76), г) послѣдованіе 3-ьяго часа (л. 90, д) სახარებანი ათერთმეტნი საცისკრისა ღვთისანი (л. 154, е) стихиры пасхальныя (л. 187, об.), ж) стихиры постныя и пасхальныя и на недѣли Мытаря и Фарисея (201 об.), з) სვინაქსარი საწელიწდონი თორმეტთა თვეთანი. Синаксарь на весь годъ отъ сентября по конецъ августа (л. 234). Тутъ не позабыта, какъ обыкновенно въ другихъ синаксаряхъ, и св. Нина, которая воспѣвается такъ (л. 330 об.):

ლ ტ ა: . მოციქულო: წმიდაო: ნინო: ვვედრე: მოწყა-

ლესა: რათა: ცოდვათა: შენდობა: მოგვანიჭოს: და: სულთა:
ჩვენთა: დიდი: წყალობა:

ი ბ კო: ბ გ ი: მოციქული: ქრისტესაგან: გამორჩეუ-
ლი—ქადაგი: სიტყვისა: ღვთისა: საკუთარი: მოწაფე. ნინო:
შევამკოთ: დღესა: ყოველთა: ძნობითა. მეოხი: მკურვალე:
მცველ: დაუძინებელი:

იკოსი: კსენება: მართლისა: ქებით: აღესრულების. მარ-
თალნი: საუკუნოდ: ცხოველ: არიან. სულნი: მართალთანი:
ველთა: შინა: უფლისათა. მართალნი. ფინიკებრ: აღყუანეს.
დანერგული. სახლსა: შინა: უფლისასა სულისა: ქნართა: მიერ:
იქებოდენ: ბრძენი. ქადაგი: ქართლისა: განმანათლებელი. დე-
დისა: ღვთისა: წილ: ხუდომილთა: ემბაზი. სძალი: ქრისტესი:
მოციქული: ჩვენი: ათთა: მცნებათა: ღუთის. მხილველებრ:
შომღები. მოვედით: შევამკოთ: დღეს. ყოველთა: ძნობითა:
ნინო. მეოხი მკურვალე: მცველი: დაუძინებელი:

Стихиры въ честь Св. Георгія Побѣдоносца на
день его колесованія (10 ноября):

წმიდისა: მოწამისა: გიორგისა: ურმის: თვალს: შესღვა
(მ. 272 ობ.):

ლ ტ ა: მოციქულო: წო: სხვა მოწამემან: — სხვა: ყოვე-
ლივე: გიორგისა: აპრილსა: ცამეტსა (?): ჰპოვე:

ი ბ კო: დ გ ი: მოიმუშაკე: რა: ღ თისა: მიერ: და: გა-
მოსჩნდი: მუშაკად: პატიოსნად: ღ თის... მსახურებისა: გიორ-
გი: და: სათნობათა: მკვლელუი: შეუვკრიბე: თავსა: შენსა:
რამეთუ: ცრემლით: დასთესენ: და: სიხარულით: მოიმკენ. და:
სისხლი: დასთხინ: და: ქრისტე: შეიძინე: და: მეოხებითა:
შენითა: წმიდაო: მონიჭებ: სოფელსა: დიდსა: წყალობასა:.

Въ концѣ рукописи на оборотѣ полуобръзаннаго
452 листа рукою текста читается:... ჩემ ცოდვილის.
ველმწიფის... შვილის (?) დავითისთვის შენდობას... სასუფე-
ველსა Для меня грѣшнаго царя... сына Давида проше-
ние... во царствіи... (дальнѣйшихъ листовъ нѣтъ).

878. **Житія святыхъ**, рукопись на бумагѣ въ 15X10 сант., въ разбитомъ переплетѣ, писана красивымъ почеркомъ мхедрули въ 1800 году іеромонахомъ Григоломъ по распоряженію Теймураза, сына царя Георгія XII. Въ рукописи писанныхъ страницъ 180. Содержитъ въ себѣ житія св. Георгія Побѣдоносца (1—26), Св. Евстафія (26—45), Св. Воиифанта (45—60), Св. Полиевкта (60—78), Св. 40 мучениковъ (78—90), Св. Варвары (108—127), св. Параскевы (127—135), св. Евфросиніи (135—147) и св. Евпраксіи (147—179).

Предъ текстомъ (въ началѣ рукописи) имѣется изображеніе креста и по сторонамъ его надпись буквами асомтаврули: ჯუარო ქრისტესო დაიფარე მეფის ძე თეიმურაზ აზიბ: Крестъ Христовъ, покровительствуй царевичу Теймуразу. Аминъ. На листѣ 25 переписчикъ Гіоргій (=Григоль) заявляетъ, что царев. Теймуразъ родился 23 апрѣля. На л. 107 об. ეს მერკვირისა წამება და ლარდარი (?) პეტრიწის თქმულია ამისთვის ორივე ერთად დავსწერე... მეცნიერთაგან დიდად სასურველ ენა მზეობა პეტრიწისა. Въ концѣ текста, по сторонамъ креста: ჯუარო ქრისტესო, დაიფარე მეფის რძალი ელენა. Крестъ Христовъ, покровительствуй невѣсткѣ царя Еленѣ. На оборотѣ этого же листа (180) слѣдуетъ указатель статей, а потомъ запись почеркомъ текста: ყოველთა ამათ წმიდათა მადლი მეოხება და ლოცვა შემწე ყყავნ მცველ და მფარველ სულით და კორცით კეთილმსახურსა მეფის ძეს თეიმურაზს და კეთილმორწმუნეს მეფის რძალს ელენას რომელთა ღვთის მოყვარებისათვის აღიწერა წიგნი ესე. ხოლო მორჩილებით მშრომელი ლოცვით მოხსენებისა მოქენე ვარ ყოველად უღირსნი იერომონახი გრიგოლ. 1800, აგვისტ. 27.

На поляхъ растолкованы слова:

კამსი არს მთავარი.

გიორგი მუშაკად ითარგმნება.

მანქანი არს ქახრაკი

იქცევისა არს მბრუნავი

ორდანი არს იარაღი
კამლი არს ფერკოთ საცმელი
ქურუმი არს მლუდელი კერპთა
მცანგალი არს მრისხანე იასა-
 ული
ქურცია არს ჯეირანი
 თანამოსაგრე თანამოგარევე გი-
 ნა მოგზაური
ლაღა არს შუღლი
როჭიკი არს ულუფა
ანახი არს ჯდომა ერთად
სასწაული არს ნიშანი
სამოთხე არს ბალი
უხუცესი არს უფროსი
სახშილი არს ცეცხლთა საგზე-
 ბელი
მსიგად არს აღრე
მუნ არს იქი
თაატრო არს სახილველი სა-
 თამაშოთა
ძფოფიანარე არს დუღილი
ცვილა არს სანთელი
მარტვილი არს წამებული
ქლაშინდი სამეფო წამოსასხამია
 ფილონის მსგავსი
საგრება არს მგზავრობა
სიდა არს ჩიტი
კობდე არს ზღვის პირი კლდო-
 ვანი
კბილთა ქვეშე თქმა — დურჩული
პარასკევა — მომზადება
მტოვარი — ჯაშუში
მჩნობი (მარჩივი?) არს ორი

სტრატეგია ესე არს მხე-
 დართმთავარი
სამსჯელი — ლურსმანი
მუნთქვესვე არს მაშინვე
სპასპეტი არს მხედართ უფ-
 როსი
მროწლი არს ნახირი
კრდალი არს ჭაკი ცხენი
მწემა არს უმცროსი
ნაჭი არს საპოძვარი (!)
ვანი არს სადგომი
დრატკანი არს ფლური
სარკმელი არს სახლის საჭვრე-
 ტი გინა სასინათლო
რგალი არს სპილენძი
ფესვი არს სამოსლის ქობასა-
 ვით
აშატი ეწოდების ფაშასა და
ანთიშატი მის მაგიერს
ფელარცა არს ბაზარი
მოწლე არს მოწადინე
სიანგი არს ქვაბი [ლოფი
გვადრუცა არის ფიცრის კო-
 აღამი მხრის ნიშანია
დარნაკი არს კუბო
დუქსი არს მეფის უმცროსი
ნეყზგა არს ყინვა ძლიერი
დუსკუმა არს მაღალი საფ-
 ლავი
გოდოლი — კოშკი მაღალი
სანახება — ახლო-მახლო
ჩათხუტი — ზუჩი გინა ჩაჩქვანი
სიდანი არს თეთრი ფარჩა

ხვასტანგა არს საქონელი
სქემა არს სახე

დასჯანი — მოციქული მეფისა
მარტვილი მოწამე

კერეანი — კელეპტერი
ენკრატისა არს დედათ მოწესე

ესოს მოძღვარა არს ნახირი
ღუძელი არს ფურნე

ფსკერი არს ძირი

შენა არს ქათვი გინადორბლი

დაკვინა არს პირფართო სარ-
წყული

ხდამი არის წინააღმდეგობი.

ქსენდუქსა — უცხოთ სადგური
სახლი

იუმებდა — იდროებდა

ჭილა არს კილობი

შადაკარტა — მონაზონთ სამო-
სელია

დაჭივი — ულუფა

მნე არს მოვალე

ნაგბოლგი არს ნახაში

ხანკი არს ხარჯი

დაწვა არს ლოყა

ნაშთი არს დანაშთენი

879. **Сборникъ**, рукопись частью на бѣлой и частью на синей бумагѣ, въ 17×10 сант., писана красивыми почерками мхедрули 18 вѣка, имѣеть крѣпкій картонный переплетъ и заключаетъ въ себѣ 42 листа. Содержание:

1. თარგმანი მამაო ზეენოსი. Толкованіе молитвы Господней.

2. სწავლა ქრისტეს ვნებისათვის და გლოვისათვის სულისა. Ученіе о страстяхъ Христа и сокрушеніи души

3. ბძქენი ადმოსავლეთისა გინა განზრახვა მისი სახელმწიფოსათვის მმართველებისა შეძენობილი სამადლობელად აწმკრობელისა მეფისად იმერთა სოლომონისა თავადისა მიერ აღექსანდრე ამილახორის შვილისა.

Последнее сочиненіе — **Мудрецъ восточный** — авторомъ его Александромъ Амилахоришвили посвященъ царю Имеретіи Соломону. Оно содержитъ въ себѣ: 1) предисловіе, въ видѣ письма, обращенное къ Соломону царю (л. 31), затѣмъ слѣдуютъ: гл. 1-ая, მეფეთა მმართველობისა

О правленіи царей (л. 32), гл. 2, თავადთა და მთავართა სამეფოთასა О князьяхъ и правителяхъ царства (л. 54 об.), гл. 3, მკედართა და მთავართა მათათვის О войскахъ и начальникахъ ихъ (л. 35 об.), гл. 4, საქლდელოთა წესთათვის О порядкахъ духовенства (л. 36. об.), гл. 5, ვაჭართათვის О кушахъ (л. 37, об.), гл. 6, გლეხთათვის გინა მიწის მოქმედთა კაცთა О крестьянахъ или земледѣльцахъ (л. 38 об.), гл. 7, სამოქალაქოთა სჯულთა დადებისათვის О гражданскихъ законахъ, гл. 8, სწავლისათვის მეცნიერებისა და კელოვნებისა О наукахъ и искусствахъ (л. 40, гл. 9 საქურველითა უმეტეს ისახელების მეფე ანუ მშვიდობით Вооруженіе ли прославляетъ царя или миръ (л. 40 об.), гл. 10 საყოველთაოდ გასინჯულობა Общее обзрѣніе.

Рукопись пожертвована музею Давидомъ Лукашвили, სძლავიშიმъ въ коніцъ ся помѣтку: ამ წიგნის შემნახი დავით ლუკაშვილი ჩუბე წელსა Хранитель сей книги Давидъ Лукашвили 1885 г.

880. Сборникъ, рукопись въ $\frac{1}{32}$ долю листа, писана почеркомъ мхедрули на бумагѣ въ 49 листовъ. Она имѣетъ деревянный переплетъ, обтянутый кожею съ тисненіями. Рукопись принадлежала нѣкоей Софії и содержитъ въ себѣ: а) еванг. повѣствованіе о женщи-нѣ, помазавшей ноги Іисуса Христа и б) жизнеописаніе мученицы (Марины и др.).

Л. 5: შეგვიწყალენ ჩვენ, ღმერთო, დიდითა წყალობითა შენითა. კაცთ მოყვარე, გვედრებით, ისმინე ჩვენი. მგრმეცა ვვედრებით სიცოცხლისა, სიმშვიდისა, ცოდვისა მოტევებისათვის მხველისა შენისა სოფიოსთვის, რამეთუ მოწყალე და კაცთ მოყვარე ღმერთი ხარ და შენდა...

Л. 48 об.:... აცხოვნე სული ჩვენი სოფიოს.

Л. 49: ეს წიგნი სოფიოსია. Сія книга Софії.

Начало первой статьи: მას ჟამსა შინა ვვედრებოდა ვინმე იესოს ფარისეველთაგანი, რათა ჭამოს პური მისთანა და შევიდა სახლსა მის ფარისევლისასა და დაჯდა. და იყო დედაკაცი ვინმე ქალაქსა მას შინა, რომელი იყო ცოდვილ...

Начало житія св. Марины: დასაწყისი პირველი ღირსის მარინესა წამება... მშუენიერი ბრწყინვალე იყო უფლისა ნებისა ქალწული წმიდა, მლოცავი იყო ქრისტეს ნებისა და არ ინახვის უტურფესი მსგავსი მისი შუენებისა. Конецъ: მეც მადღებრძელე გიორგი მწერალი თავისუფალი:... თავი და ძმებიც უცოცხლე სოფიოს. რაც იქმნას მათგან ნაშენი. ამინ.

881. Часословъ съ пѣснопѣніями, рукопись безъ переплета, въ 16-ую долю листа, писана по 11 строкъ въ страницѣ почеркомъ мхедрули 18 вѣка. Рукопись дефектна: начало утеряно, осталось всего листовъ 127. Она составляетъ часть рукописи за № 877.

Приписки: Л. 127: ეს წიგნი არის ლაზარესი იაშვილისა. ვინც მოიპაროს. Л. 127 об.: მე სახლთ ხუცესმა და მილახვარმა ქაიხოსრომ ეს ჟამნი ხერავისილამ მოვიტანე ბატონმა რომ ა... ზრიკის (?), ციხელსა (?). ეს წიგნია ლაზარეს იაშვილისა...

Начало ... ღნი: საგსე: ცოდვით: ქრისტე: .. Конецъ: რათა გიგალობდე: შენ: კურთხეულნო: გიხაროდენ: სძალო: უ(ს)ძლოო: —

882. Постановление VI Вселенскаго собора, рукопись на бумаге въ 15×10 сант., безъ переплета, писана красивымъ мелкимъ почеркомъ мхедрули, киноварью оглавления и первыя буквы каждой статьи. Рукопись дефектна: конецъ утерянъ, осталось всего, до статьи лზ (=67-ой), листовъ 62. Начало: წესი და განგებაჲ და ჰსჯულის კანონი მეექუსისა კრებისა ას სამეოცდა რვათა წთმამათა, რომელნი შეკრბეს კოსტანტინუპოლის ახალსა ჰრომ-

სა. На поляхъ имѣется толкованіе словъ: ატორი—არს. ბრუდატრუში (стр. 58 об.), შატრევანი არს გადასაჯარებელი ქვეშ საფენთა ანუ ცხენთა (л. 61), კერმა—არს ფარა უინა ახია.

883. **Космосъ**, рукопись на бѣлой бумагѣ, въ 16×10 сант., 22 листа, писана почеркомъ мхедрули конца 18 вѣка и языкомъ школы Антонія I-го. Оглавленія писаны киноварью. Начало: ცათათჳს ვითარმედ რაჲოდენნი არიან ცანი... არისა სიბრძნითა არა არსისაგან იქმნენ არს ნებითა ღვთისათა. О небесахъ, о томъ, сколько всего небесъ, которыя изъ небытія волею Бога получили бытіе. Дальше идутъ главы:

Гл. 1. О 4-хъ главныхъ элементахъ, кои суть огонь, вѣтеръ, вода и твердь.

Гл. 2. О 2-омъ небѣ и его движеніи

Гл. 3. О неподвижности земли и обращеніи небесъ

Гл. 4. О моряхъ и водахъ.

Гл. 5. О томъ, на что потребны воды

Гл. 6. О томъ, почему морская вода вкуса соленнаго? почему моря, въ которыя втекають рѣки, не переполняются?

Гл. 7. О воздушномъ пространствѣ, гдѣ находятся звѣзды

Гл. 8. О вращеніи небеснаго шара и движеніи солнца, луны и звѣздъ

Гл. 9. Какъ узнаемъ, что солнце и др. свѣтила движутся

Гл. 10. О 4-хъ временахъ года

Гл. 11. О семи поясахъ, называемыхъ семью небесами

Гл. 12. О воздухѣ или вѣтрѣ.

Гл. 13. О парѣ

Гл. 14. О туманѣ

Гл. 15. О громѣ и грозѣ

Гл. 16—17. О томъ, почему зимою не бываетъ грома и грозы

Гл. 18. О снѣгѣ и дождѣ

л. 19. О градѣ

Гл. 20. Откуда появляются роса и иней

Гл. 21. О радугѣ

Гл. 22. О ниспадающемъ съ неба огнѣ

Л. 1 ый. ოთხნი ნივთნი ჰქმნა ღმერთმან საკმარად სო-
ფლის აღშენებისა, რომელ არიან ცეცხლი და ქარი, წყალი
და მიწა. ესენი დასაბამნი და ძირნი არიან ყოველთა არსთანი
და არიან აღმდგომ ურთიერთას. Четыре стихии употребилъ
Господь при мірозданіи, а именно огонь (=теплоту),
вътеръ (=холодъ), воду (=влагу) и землю (сушу), ибо
они составляютъ начало и базисъ всякой твари.

Замѣтимъ тутъ, что такого мнѣнія объ этихъ
стихіяхъ держались знаменитые Гипократъ (460—372
до Р. Х.) и Галіенъ (=восточ. и груз. Джалинозь—
Джанаозъ). Ученіе ихъ распространилось по Грузіи
издревле же: стихіи эти извѣстны житіи Авива Пе-
кресели (VI в.) и автору Шатбердской хрестоматіи (X
в. См. подроб. въ нашей Исторіи Грузіи, стр. 364—365).

Конецъ: მაშინ, ოდეს მოწმედილი უახი იქმნების და
ამასცა განფენილად ვარსკულავად ვიტყვიო.

884. Изъясненіе архіер. литургіи и толкованіе вещей,
на ней употребляемыхъ. Рукопись на бумагѣ въ 17×11
сант., переписана на 23 листахъ іеромонахомъ Григо-
ломъ почеркомъ мхедрули въ 1792 году іюня 10.
Отъ тонкаго картоннаго переплета осталась только
нижняя половина, а вмѣсто верхней половины встав-
ленъ неписанный листъ рукописи; на внутренней

сторонѣ котораго разрисованъ (черными и красными чернилами) большой красивый крестъ. Содержаніе.

მღუდელმოთავრის ლიტურგიისა განმარტებაჲ სახისმეტყველებითი, ვითარმედ ყოველსავე მღუდელმოქმედებასა მისსა საიდუმლოებითი ძალი უპყრიეს. Каждое священнодѣяніе архіерейской литургіи заключаетъ въ себѣ силу таинства. Въ этомъ смыслѣ авторъ толкуетъ слова: перковь, алтарь, священникъ, звонъ (колокольный), входъ архіерея въ храмъ, встрѣча его крестомъ, его облаченіе, слѣдованіе за архіеремъ священнослужителей, молитва предъ амвономъ, риза, стихарь, епитрахиль, поручи, палица, виссонъ, омофоръ, панагія, митра, посохъ, держаніе свѣчей, сидѣніе на кафедрѣ, омовеніе рукъ и т. д.

885. **Размышленіе о смиреніи**, рукопись на бумагѣ въ 18×12 сант., писана почеркомъ мхедрули 18 вѣка. Она не имѣетъ переплета, дефектна: недостаетъ начала и конца, уцѣлѣло всего 18 листовъ. Содержитъ въ себѣ размышленіе о смиреніи частей человѣческаго тѣла и дѣлится на главы. Начало: ვაი მუდამ მუცლის აღ... მტირალი და მოზივარი; конецъ: ეს არის სულთ ჩემო ღმრთის კელში.

886. **Риторика**, рукопись—тетрадь на бумагѣ въ 8 листовъ, въ 21×17 сант.; она писана почеркомъ конца 18 вѣка и языкомъ Антоніевской школы. Она дефектна: не осталось конца, прерывается на словѣ რიტორიკასა. Начало: თეს კელოვნებისა სარიტოროჲსა, ესე იგი სამკვერმეთქოჲსა. წიგნი პირველი. თეს საზღურისა სამკვერმეთქოჲსა და წვალეებისა ნაწილთა მისთა.

887. **Діалоги**, рукопись—тетрадь на бумагѣ въ 19

листოვ, ვ 21X17 სანტ., პისანა პოჩერკომ მხედრული 19 ვწკა, ნე იმწებე პერეპლეთა ი ნი ობერტკი, დეფექტნა: ნე ოსტალოს ნაჩალა, კონცა ი სოდერჯიტე ვ სებე დიალოგი, კოტორე ვედუტე მეჯდუ დუხოვნუკომე ი ეგო უჩენუკომე ობე ობუჯანნოხტეხე პასტურე ი პასომეხე — ხრისტიანე პო უჩენიო სუენენეგო პისანიე. ნაჩალო: და სჯიროდეს მისოვის. კონეცე: რაგვარადაც ქრისტემ შეიყვარა ეკლესიაო.

888. პრეტა ო მუტარე ი ფარისეე, სლოვო სუ. იოანნა ზლა-თოუსტა, რუკონისე — ტეტრადე ნა 2-ხე ბუმაჟნუხე ლისტაქე ვ 24X18 სანტ., ბეზე პერეპლეთა, პისანა რუკოე იწ-კოეგო შიო შიციშვილი (ღმერთო შეიწყალე შიო ციცი-შვილი). ზაგლავიე: თქმული წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩვენისა იონანე (?) ოქროპირისა იგავისა მისოვს მეზუტარისა და ფარისევლისა: მამო გუაკურთხენ: . ნაჩალო უჩენიე: საყუარელნო, ორნი კაცნი აღვიდოდეს ლოცვად ტაძრად, ერთი ფარისევლი და ერთი მეზვერე. კონეცე: და მღვდელობს სადა თვთ მღუდელი მთავრობს იესუ.

889. ლუნუიქე ი პლანეტუიქე, რუკონისე ნა ბუმაგე, ვ 23X19 სანტ., პისანა ნა 72 ლისტაქე პოჩერკომ მხედრული რუკოე კონცა 18-გო ი ნაჩალა 19-გო ვწკა: ნაჩალო ი კონეცე რუკონისე უტერენი; ონა ბეზე პერეპლეთა, ნო სნუტა კრეპკო. ფილიგრანუ ბუმაგი სლუჟიტე კორონა სლოჟნაგო რისუნკა სე ნადპისე ვნიჟუ ვ ოდნუ სტოჩკუ ბეზე დათე. რუკონისე ესე ჩასტე კნუიგი, იზუწენიე უ გრუზინე პოდე ობუიქე ნაზუენიე «სამტუარიო» = ლუნუიქე. უცწლწუხე ჩასტე სოდერჯიტე ვ სებე გლავე:

1. პირველი დასაწყისი ფილოსოფოსთაგან გამოკრებული თუ კაცი რომელსა ეტლსა ზედა იშვების.
2. ეტლების პატრონობა დაბადებულთა ზედა

3. Начало пропущено (л. 7 об.), но заключаетъ въ себѣ хиромантію

4. თავისა, შუბლისა და თმის შეტყობა
5. სახის და სახეხედან რაც ასხია მათი შეტყობა
6. მკერდისა და წვივისა და ფერკის შეტყობა
7. ავის დარისა და კარგის დარის შეტყობა
8. მთავარისათვის ი ღუნი.
9. მთვარისა და ეტლების შემოყრა
10. მთვარის სადგომში შესლვა, სიმარცხე და სიკეთე
11. პატრონობა მთავარის ყოველს დღეხედა
12. ზოდიაქოს შეტყობა
- 13—14. დამყალბულის (!) ცისა და კრკალების შეტყობა
15. ბურჯების ცოდნა ვარსკულავებითა
16. მზე რაგვარად შვეა ბურჯებში
17. იმის სადგომსა, თუ როგორ ენიშნება პატრონობა-ზედა (სმ. ლ. 72)
18. მთვარის შობა და დაღევნა (სმ. ლ. 70)
19. Утеряна.
20. ყოვლის თავის და ყოვლის დღისა საუკუნო თუ რომელს თვეს ან რომელს დღეს რომელს ბურჯში შვეა და რა ენიშნება თავის ხასიათი ყოველს დღეხედა
21. უწინარეს შეტყობა ეტლებისაგან დარების გამოცვლა.
22. უწინარეს დარების გამოცვლის შეტყობა
23. ბურჯების ხასიათის შეტყობა
24. თუ ბურჯები რომელს ქვეყანაზედ უფლებს
25. თუ რაყამს იუფლებს ეტლნი ადამის ტომზე
26. თუ ბურჯები რომლის რიგით და სახით ვარიგებულან.

890. Сборникъ, рукопись на зеленой бумагѣ, въ 21×17 сант., сшита въ видѣ тетради въ 10 листовъ, прежде имѣла обертку изъ толстой бумаги (нижняя часть ея уцѣлѣла). Рукопись писана скорописью мхедრული. Содержание:

I. „კატის ომი“ — сатирическое сочинение известнаго груз. поэта, современника Царя Ираклія II, Зах. Габашвили, направленное противъ католикаса Антонія I.

Начало: ბრძოლა ძლიერი კატისა თავუთა მიმართ და სამთა (?) სხუათა ნათესავთა ცხოველთა მიერ შეწევნითა თავუთაგან კატისა მიმართ, რომელი იქმნა მეფობასა სპარსთა ზედა ძლიერისა შაჰუნ შაასსა, რომელსა ნადირშაობითცა უწოდებდენ კაცნი სპარსეთისანი, თქმული შაირად ისაყა (?) მცირისა მიერ, რომელმან დალექსა პირის პირად მოთხრობანი ამბავთა მისთანი.

Всѣхъ четверостишій въ сочиненіи показано 78, а само сочиненіе раздѣлено на 3 части, кои суть

1. კატაჲ (туть 37 четверостишій).

2. ოდეს სიკუდიდ განიწირა კატაჲ მკულელთა თვსთაგან, მაშინ მანცა კელი განჰყო შურის გებად მტერთა თვსთა ზედა, რომელსა წინა მდებარე ესე გაუწყებსთ აღმომკითხუბლთა (четверост. 38—58).

3. აქა გრგვნვთ გოდება კატისა კუდსა ზედა თვსსა, რომელი მოკუბთილ იქმნა თავუთა მიერ (четверост. 59—78).

Сравненіе текста съ текстомъ Чубиновскаго изданія показываетъ, что послѣднее издано съ пропускомъ словъ и цѣлыхъ четверостишій и съ измѣненіемъ словъ и фразъ. Привожу 5 первыхъ четверостишій:

ყოველს მგრძნობელს ცხოველს შუა წინ წარმოდგა ნაზად კატა,
მას მიუგავს თავი ლომსა, სინჯათს ბეწვ კარდამატა,
ვეფხის კუდი, ორბის ჭანგი თავსა ზედან დაიხატა,
ღ თავვთა ბრძოლა, ჳერში ქროლა სიმხნით გაიანდამატა.

კატამ თქუა მშთან, გოლიათ მქვან აწ მომეწყურასისხლთა
დენანი,
ომში ბრუნვანი, სისხლში ცურუანი დღე ბედნიერად შესა-
გებნანი;
ოდეს იქმენ მეფედ, შუქ მოიფედ, გუალე, მიუხე, კელ ჰყავ
კებნანი,

ღ ამაყად ზევადად შეჰკრიბე ზევადად თაგვთა მძოვრები დასა-
ფენანი.

ასფოდელოს მოედანსა ფქკლის სახლი არი არი,
შიგ მკვდრობდა თაგვს ჯარი, ვითარ ცისა ცვარი ცვარი,
ზედ მიეტევა ციცი ბეგ, ლოშქრი გაჰსდის მწარი მწარი,
ღ ლიტინით გახლტა გამოხლტა, უზმამ შთანთქა მწვარი მწვარი.

პუმბერაზს ტანსა გარდიცვა კატამ აბჯარი რკინისა,
გარს უქროლებდა მარტორქა ჭანგით გამხევი ტვნისა,
კუდი გავაზედ გარდიდვა ომის მეგონე ლხინისა,
ღ თაგუთა საშუალ დაბრუნდა, ვითა შემსმელი ღვნისა.

რა ნახეს კატა მიჰრილი, შეკრბა რაზმად თაგვი თაგვი.
ვითა ზღუდე შემოველნეს, კატას გახდა ბაგვი ბაგვი,
კუდი ძირში მოაკუნიწეს, გავა დარჩა ბლაგვი ბლაგვი,
ღ კუდის რიკი რალას გარგებს, სახლს ხომ ველარ დაჰგვი დაჰგვი!

Последнее четверостишие:

78. გამოესალმა ციკა სოფელსა, აკოცა კუბრნას კეთილ-
მყოფელსა:
ქაბას დავდგები ქველ საყოფელსა, სოფელს ვაძაგებ პირ-
დამყოფელსა,
მუნ მოლლად ვიყო აქ ყოფას ძნელსა, იქ განვისვენო ულო-
სეს (?) ველსა,
ღ აღარ გტანჯვდეთ ჩემთ ჭირთ მომთქმელსა. ვაი თქვენგან
კიდე მუნ ვასთავ ქსელსა!

II. ხილთაგან ურთიერთისადმი ბაასი, ყვედრება და თვს-
თვისთა თავთა ქება. Преніе между фруктами, сочинение,
относимое то къ царю Теймуразу, то Гарсевану Чо-
лакашвили. Оно состоитъ изъ 28 четверостишій.
Привожу первое и послѣднее четверостишія:

I. უყურეთ ხილთა ქცევასა, რისა ამბისა მთქმელია,
ფერ შუწნიერი, ძირ წუთილი, ცოტაი ხან მდგომელია,
უხუცესი და პირველი მარწყვ მიწას მდგომელია,
ღ სხუას ხილსა ასრე მოუსწრობს, ვით რომ შუბისა წვერიცა
28. ქალნი ვით მზენი იპყრობენ სავისეს ქიქასა ხელითა,

რა მიმიღებენ სასმელად, აჰყვავდებიან ფერითა,
 რისხვის ბუდესა დაჰფუშვენ, მჭურეტი, ტრფობიან შვენვითა,
 ღ მიჯნურთა გულთა ატკობენ სხივითა მათთა მკვლელითა.

891. Христианское учение (катохизисъ), рукопись на бумагахъ въ 22×18 сант., писана скорописью мхедрули на 49 листахъ; она безъ переплета, сшита въ семь тетрадей и переписана въ Георгіевской крѣпости въ 1818 году, 13 августа, а часть (стр. 93—96) 13 февраля 1817 года. Позднѣйшимъ хозяиномъ рукописи былъ знаменитый грузинскій писатель Даніилъ Чонкадзе, авторъ безсмертнаго „Сурамись-Дихе“, который на послѣдней страницѣ пишетъ: „ესე წიგნი კონქაძესი არის წელსა აბრილის კოცსა დღესა დაიწერა ჩუჰს. დანიილ კონქაძე 18^{XI}/_{XI}48“.

Христианское учение излагается въ видѣ вопросовъ и отвѣтовъ.

На 93—94 стр. авторъ перечисляетъ обитателей земнаго шара и въ такомъ порядкѣ:

1. Евреи, 2. сирійцы, 3. халдеи, 4. индійцы,
5. персы, 6. Арабы, 7. Абиссинцы, 8. Магнитцы (?),
9. Эты (ეტი), 10. Заламонитцы, 11. Саркинозцы,
12. Каспы, 13. Агванцы, 14. Парфы, 15. Эниды,
16. Эѳіопы, 17. Египтяне, 18. Ливійцы, 19. Кеты,
20. Сены, 21. Эламиты, 22. Ферезы, 23. Гергессеи,
24. Идумеи, 25. Самаряне, 26. Финикияне, 27. Клогманцы,
28. Скирійцы, 29. Касійцы, 30. Писидійцы,
31. Пасфлагонійцы, 32. Галаты, 33. Франги, 34. Эллины,
35. Оеталійцы, 36. Гмиры (გმირნი), 37. Дроды, 38. თვალ მუღჯლნი,
39. გრემზნი, 40. Спаны, 41. Алманы,
42. Нисиры, 43. Долматцы, 44. Латиняне, 45. Леме-
 რიეცი, 46. Лейлыцы, 47. Зиндійцы, 48. Критяне,

49. Булгаршы, 50. Русин, 51. Мусульмане, 52. Крымшы, 53. მარტორქანი, 54. ძაღლის პირნი, 55. Пинийшы, 56. Англезы, 57. Картвелы, 58. Шведы, 59. Кабадокийшы, 60. Квиринийшы, 61. Кателаны, 62. Валахи, 63. Хивийшы, 64. Унгры, 65. Ляхи, 66. Черкезы, 67. Лазы.

892. Сборникъ, рукопись на зеленой бумагѣ, въ 21×17 сант., писана на 44 листахъ, почеркомъ мхедрули, въ 1825 году. Она безъ переплета, листы разноразны. Содержитъ въ себѣ «Планетникъ», «Лунникъ», «Хиромантию», «Сонникъ».

Начало планетника ეტლი სავამკაცო მართალი და ქეშმარიტი, თქმული ბრძენთაგან; КОНЕЦЪ: სრულ იქნა ათორბეთის თვის საეტლო კალანდრა (!) კაცისა და ქალისა 7, 1825.

Начало лунника: კალანდრა, თქმული ეზდრა წყურლისა, მართალი და ქეშმარიტი.

Начало хиромантии: კელისა და ფერკის ფრჩხილების მოკვეთისათვის თქმული ბრძენთაგან (л. 24).

Сновиденія приведены въ алфавитномъ порядкѣ (листы 28—41).

Сказаніе о лунѣ и др. планетахъ заканчивается сказаніемъ о землетрясеніи и громѣ по народному повѣрію.

Заканчивается замѣткой переписчика «окончено октября 8, 1825 года».

893. Сборникъ, рукопись въ 21×17 сант., писана на бумагѣ скорописью мхедрули почеркомъ начала 19 вѣка, на 6 листахъ. Она безъ переплета, въ видѣ простой тетради. Содержитъ въ себѣ формы писемъ посланій и прошеній отъ лицъ высокопоставленныхъ къ высокопоставленнымъ, епископамъ и католикозу, къ

князьямъ и царямъ и обратно. Имѣются, напр., письма:
3-ზე: отъ Чкондидели (митрополита) къ царицѣ-
Елисаветѣ.

5-ოე: отъ еписк. Ниноминдскаго Сабы къ Дадіани...
ქ. ძირ მოდგამ სიბრძნე ფდსა (!), ტომით განგება მდიდარსა,
გონება ვრცელსა, რჩევა ნათელსა, ხმალ კაპარქ მომაგრე-
ბულსა, მტერთათვის ლახვარ მსობელსა, პირველ ოდიდგან
ღღესც მპყრობელობით დიდებულსა, სვე დოვლათ ზეა
გარდამო მონიჭებულსა, ლუთის სათნოსა მართლ მორწმუ-
ნესა ზღვის პონტოდ კერძოდ მპყრობელსა და ამირთ ამირსა-
სპასპეტსა ივერთა ერთასა დადიანს პატრონსა მათი დიდე-
ბულობის და ზეშთამო ბრწყინვალეების კელ განპყრობით
მლოცველი ნინოწმინდელი საბა საბაოთ მადლ მონიჭებით
მდაბლად ლოცვა-კურთხევას ამოდ ბედნიერად, უვნოდ და
უგანსაცდელიოდ ნეტარებას მოვახსენებთ და კელს კოცნას
ვკადრებთ. მერმე ჩვენში დიდის ქებით სამეტყველო ზეშთა
დიდებით განდიდებულსა დადიანის ძეს ნიკოლოზს.

7-ოე: Отъ эристава Рачи Ростома къ царицѣ, до-
чери грузинскаго царя, государынѣ... საქართველოს მე-
ფის ასულს დედუფალსა ბატონს მარად მათად საკადრად ქე-
ბით მადიდებელი და სამსახურის უზომოდ წადიერი რაქის-
ერისთავი როსტომ მათის ღვთის მოყვარებით ყდ უბრწყინვა-
ლესად და უგანათლებულესის თავის საკადრის სამსახურს და
ბედნიერად ბრძანების სიხარულს ვაკადრებთ.

8-ოე: Отъ владѣтеля Мингреліи Каціи Дадіани къ-
царицѣ Грузіи... აღმოცისკრებულო ორიონო, ასულო და-
დიანისო ქართველთა და კახთა დედუფალო პატონო მე უმ-
რწმემს ძმა და ერთგული თქვენი დადიანი კაცია მრავალს
თქვენის სახელმწიფოთა დიდებათა სიმადლოთა და ბედკეთილო-
ბათა მიერ მოსაზრულის თავის საკადრის მოკითხვას და კე-
თილ სუფევით ნეტარების წადილს მოვახსენებთ.

9-ოე: отъ царицы къ ея дядѣ владѣтелю Дадіани.

12-ოე: отъ Ираклія II къ его зятю владѣтелю

დადიანი მაგათის ყოვლად ყოვლითურთ სახელოვნებით და დიდებულებით განძლიერებულის და სიმკნე ახოვნებით განთქმულის სამართოს და სამამაცოს ზნეობით შექურვილის თავის ნახვისა და კარგად ბრძანების დიდად მოწადე მეფე ერეკლე მრავალს უჭირველად ბძანების წადილს მოვახსენებ სიძეს ბატონსა დადიანს ვიკითხავთ მათს უვნებელად და მშვიდობით სუფევას.

13-08: Отъ католикоса Грузіи къ царицѣ. ...ჟამ მარად ლოცვით უვიწყად მათი მხსენ მგონე ამერთა კათალიკოზი ბესარიონ მდაბლად სამსახურის წადიერებით ნატსვიანობას და ქრისტეს მიერ ლოცვა-კურთხევას მოგახსენებ.

894. Сборникъ, рукопись на толстой бумагѣ, въ 31×21, безъ переплета, въ видѣ тетради, въ 8 листовъ. Рукопись переписана въ 1816 году 22 іюня рукою священника Эгнатія.

Содержаніе:

1. წმიდისა ქეთევანისთვის სიტყუა, сочиненіе католикоса Грузіи Антонія I. Оно не дописано до конца, прерывается на словѣхъ თანა (стр. 1).

2. ინსტრუქცია, ე. ი. სამღუდელოსა მსახურებისა თანამდებობა ტფილისის ბლალოჩინის მღუდელ კანდელაკისა გავრიილის მიერ ყოველთასაზოგადოაა ტფილისისა სამღუდელთა თანა. Инструкція отъ благочиннаго Гавріила къ тифлисскому духовенству, состоитъ изъ 13-ти статей-наставленій о томъ, какъ должно исполнять священнослужительскія обязанности. Инструкція составлена во время экзаршества митрополита Варлаама (1811 — 1817).

3. წყალობითა ღვთისათა ჩუბნ ალექსანდრე პირველი იმპერატორი და თვით მყურობელი სრულიად როსისისა დასხუათა და სხუათ განუაცხადებთ საყოველთაოდ. Манифестъ Императора Александра I-го, данный въ Петербургѣ 25 декабря 1815 г. о соглашеніи Россіи съ Австріей и Прусіей.

895. **Требникъ**, рукопись на тонкой бѣлой бумагѣ, въ 20×14 сантим., красивымъ почеркомъ хуцури, 17—18 вѣка. Она сшита потетрадно, переплетъ ея утерянъ, и дефектна: начало и конецъ ея тоже утеряны, уцѣлѣло всего 245 листовъ.

Въ **Требникѣ** приведены различныя молитвы и молитвословія, а именно:

Л. 31: ლოცვა ეკლესიისა საფუძველის დადებისა

Л. 49: ლოცვა წასა ტრაპეზსა ზედა, დაცემულსა გინა დარღუტულსა

Л. 51 ობ: ლოცვა კელთ დასხმასა წიგნის მკითხველისა და მგალობელისაჲ

Тамъ же: ლოცვა კელთ დასხმასა კერძო დიაკონისა

Л. 52: ლოცვა კელთ დასხმასა მთავარ დიაკონისაჲ

Л. 54 ობ. ლოცვა კელთ დასხმასა წინამძღვარისა

Л. 55: ლოცვა კელთ დასხმასა ეპისკოპოზისა

Л. 59 ობ. ლოცვა შეგინებლისა მკამელსა ზედა

Л. 63 ობ. ლოცვაჲ რაჟამს ტარიგს შესწირვიდენ ეკლესიასა შინა

Л. 64: ლოცვა მსხვერპლსა ზა პირუტყვთასა

ლოცვა ყოველსა ზედა საკმარსა შეგინებულსა

Л. 64 ობ. ლოცვაჲ ქურჭელსა ზა ზა შეგინებულსა

Л. 65: ლოცვა სნეულსა ზედა

Л. 66; ლოცვაჲ მათ ზედა რნი ეპისკოპოზისაგან გინათუ მღდლისაგან შეკრულ იყვნენ ანუ თუ თვთ თაენი თვსნი კრულ იყვნენ

Тамъ же: ლოცვაჲ მათ ზედა, რნი სარწმუნოებისაგან შესტეთს და კდ მოიქცეს, შეინანოს ვითარცა რჯულის კანონმან მოსცეს ლოცვაჲ

Л. 67: ლოცვაჲ ზღვასა ზედა და წყალსა

Л. 67 ობ. ლოცვა მონაზონსა ზედა ცთომილსა და კდ მოქცეულსა სოფლადვე თვსად.

Л. 68: ლოცვა სახლსა ზედა შეგრძნებულსა.

შ. 69: ლოცვა სეტყვისა

შ. 70: ლოცვა დედაკაცსა ზედა რაჟამს შობდეს ძნელად

შ. 70 ორ. ლოცვა უკეთუ არა წმიდათაგანი შთავრდომილიყვეს ზეთსა ანუ ღვინოსა

შ. 71: ლოცვა რაჟცა პირველი ნაყოფი შემოვიდეს

შ. 71 ორ. ლოცვა ყურძნისა ეკლესიასა შინა რაჟამს ეგულეზოდის ქამა

შ. 72: ლოცვა აღშენებასა სახლისა

ლოცვა ახლისა სახლისა

ლოცვა შესღვისა ახალსა სახლსა

ლოცვა წმიდისა ტრიფონისი ყოვლისათვისვე ყანისა, ვენაკისა და ბოსტნისა ჭია ავნებდეს

შ. 74 ორ. ლოცვა სულთა ბრძოლისა

ლოცვა ნუგეშინისცემა სულთა

შ. 84 ორ. ლოცვა რაჟამს ეგულეზოდის დაძინებაჲ

შ. 85: ლოცვა შემდგომად ძილით აღდგომისა

ლოცვა ვნებულსა ზედა რომლითამე საღმობითა

ლოცვა მოკუტცასა თმათასა

შ. 86 ორ. ლოცვა კუტცასა წუერთასა

შ. 111 ორ. ლოცვა მოქცეულთა ზედა

შ. 115: ლოცვა წმიდათა მესუკეველთა

ლოცვა მოგზაურთა ზედა

შ. 116: ლოცვა ოდეს მღვდელი სახლად შევიდეს

ლოცვა ყრმათა ზა მოყვანებულთა კელის დადებად

ლოცვა წყუედასა კაცთასა

შ. 119: ლოცვა ჰაერთა დაწყნარებისათვის

ლოცვა ნაფსა ზედა რაჟამს ზღვად შთაგდებაჲ

ეგულეზოდის

შ. 121: ლოცვა ურთიერთს დაგებროს

შ. 127: ლოცვა შეზავებისათვის ჰაერთასა

შ. 128: ლოცვა სამწყსოსა ზედა ცხოვართასა

შ. 129: ლოცვა დანერგვასა ვენაკისსა

ლოცვასა სთლობასა ყურძნისასა

- ლოცვა და კურთხევა ბადისა
Л. 130: ლოცვა გზასა წარმავალსა ზედა
ლოცვა სამკალსა ზედა
ლოცვა ბრძოლასა მტერისასა
ლოცვა წიგნის კითხვისათვის
Л. 132: ლოცვა ცხროანსა ზედა
Л. 141 ობ. ლოცვა ოდეს იშვილობდეს ვინ
Л. 213: ლოცვა დადგენასა მთავართასა

Переводъ:

Молитва на основаніе церкви.

- „ надъ павшей или поколебавшейся тра-
пезой (престоломъ)
„ при возложеніи рукъ на чтеца и пѣвца
(псалта)
„ при посвященіи въ иподіакона
„ „ „ „ діакона
„ „ „ „ игумена
„ „ хиротоніи во епископа
надъ скверноядшімъ
„ „ агнемъ, приносимымъ въ жертву
въ церкви.
„ „ жертвеннымъ животнымъ
„ „ всякимъ оскверненнымъ
„ „ оскверненною посудю
„ „ больнымъ
„ „ тѣми, которые отлучены епископомъ
или священникомъ, или сами себя
связали
„ „ тѣми, которые, измѣнивъ вѣрѣ,
опять возвратились въ нее
„ „ моремъ и водою

- „ „ монахомъ заблудившимся и вернувшимся опять въ свое селеніе
- „ „ заговореннымъ домомъ
- „ „ противъ града родахъ
- Молитва надъ роженицею при затруднительныхъ
- „ „ виномъ или масломъ, когда въ нихъ попадетъ нечистота
- „ „ первымъ плодомъ
- „ „ виноградомъ
- „ при постройкѣ дома
- „ на освященіе новаго дома
- „ при вступленіи въ новый домъ
- „ св. Трифона на сохраненіе всякихъ нивъ, виноградниковъ и огородовъ отъ вредящихъ имъ насѣкомыхъ
- „ на исходъ души
- „ „ утѣшеніе души
- „ „ сонъ грядущій
- „ послѣ сна
- „ надъ страдающимъ какою либо болѣзною
- „ при стриженіи волосъ
- „ „ „ бороды
- „ надъ обращенными
- „ св. Месукейцевъ
- „ надъ путешествующими
- „ при входѣ священника въ домъ
- „ „ возложеніи рукъ на отроковъ
- „ „ смертоносной язвѣ
- „ на утишеніе вѣтровъ
- „ при спускѣ лодки въ море
- „ при примиреніи
- „ на благораствореніе воздуха
- „ надъ стадомъ овецъ

- „ при насажденіи виноградника
 - „ предъ началомъ сбора винограда
 - „ и благословеніе мрежей
 - „ надъ отправляющимся въ путь
- Молитва надъ жатвою
- „ при борьбѣ съ врагомъ
 - „ на чтеніе книгъ
 - „ надъ одержимымъ горячкою
 - „ при усыновленіи
 - „ при поставленіи властей.

Переводъ и обследованіе почти всѣхъ такихъ же молитвъ и чиновъ можно видѣть въ капитальномъ трудѣ магистра богословія прот. Корн. Кекелидзе «Литургическіе груз. памятники въ отечественныхъ книгохранилищахъ и ихъ научное значеніе» (Тифлисъ, 1908, стр. 82 и др.).

896. Великій нанонъ Св. Андрея Критскаго, рукопись въ 25×15 сант., писана на бумагѣ изящнымъ круглымъ почеркомъ хуцури 18 вѣка. Филигрань бумаги—корона --безъ даты. Рукопись сшита потетрадно, содержитъ въ себѣ листовъ 69 и не имѣетъ переплета.

Заглавіе: დასდებელი მწუხრისანი, რეცაა წარმოჩინებულნი შემწეთანი, თქმულნი ანდრია კრიტიელისანი.

Начало: თვთად: მინდა ცრემლთა მიერ აკოცა შეცოდებათა ჩემთა კელით წერილსა ო... .

Конецъ: უხრწნელო ღვთის მშობელო. დაიცევ ქალაქი შენი. რომელი ესე. შენ მიერ მეცხს სდედ. შენ მიერ მოაქუს ძალი და შენ მიერვე სძლევს მტერთა. ზეშთა ექმნების განსაცდელთა მბრძოლონ გარე მოაქცევს და ჰმართებს განსაგებელთა თვსთაე:.

897. Сборникъ, рукопись на бумагѣ, въ 21×15

сант., писана красивымъ хуцური въ 1768 году рукою протоіерея тифл. Сіонскаго собора Николая. Она имѣетъ бумажный переплетъ и заключаетъ въ себѣ всего 34 листа. На послѣдней (34) страницѣ еписк. Германозъ Мровели заявляетъ, что рукопись на его счетъ переписана для церкви Спаса.

Содержаніе:

1. Слово Евфрема Сирина на преображеніе Господа Іисуса Христа. სვესა ავგუსტოსა: ვ: წმიდათა შორის ნეტარისა მამისა ჩვენისა ეფრემ ასურისა სიტყუაჲ ფერისცვალებისათჳს უფლისა ღვთისა და მაცხოვრისა ჩვენისა იესოჲ ქრისტესისა: მამათ გვაკურთხენ:.

2. Служба на 30-ое января въ честь священномученика Ипполита и великихъ священноначальниковъ Василия Великаго, Григорія Богослова и Іоанна Златоуста.

898. Рукопись (тетрадь) на бумагѣ, въ 18×11 сант., писана крупнымъ строчнымъ хуцური 19 вѣка, на 13 листикахъ и заключаетъ въ себѣ прошенія о дарованіи побѣды Христелюбивому росіійскому воинству, произносимыя на утрени, литургіи и вечерни.

899. Сборникъ, рукопись на бумагѣ, въ 15×10 сант., писана красивымъ почеркомъ хуцური 18 вѣка на 72 листахъ. Она остается безъ прежняго своего переплета, шитье потетрадное разорвалось, расклеилось; рукопись дефектна: нѣтъ начала и конца, недостаетъ лѣстовъ и въ серединѣ. Содержаніе: а) Акаѳистъ Пр. Богородицѣ, б) Молитвы къ св. причащенію и в) Краткій мѣсяцесловъ съ тропарями и кондаками.

Начало: იბაკონი: წმიდისა: ღვთის: მშობლისანი: რომელსა: დაუჯდომელი: ეწოდების: . Упакои Богородичные,

называемые акаѳистомъ. Далѣе: ზეშთა მბრძოლისა ჩვენისათვის და მოღვაწისა უძღვევლისა...

Л. 20 ობ. წესი და განგებაჲ წმიდისა ზიარების ლოცვისა

Л. 45 თვესა დეკენბერსა

Л. 53. განგება სადილის ჟამისა

Л. 59 ობ. ჟამნი პირველი მზისა

Л. 62 ვალობა მეორისა მოსეს სჯულისა

Л. 76 თვესა ფებერვალსა.

900. Ирмосы и Богородичны, рукопись на бумаге, въ 19×14 сант., писана красивымъ хуцури 17—18 вѣка. Она не имѣетъ переплета, дефектна: начала и конца нѣтъ, листы (всего 14) разнознены, первый листъ рукописи довольно пострадалъ.

Начало: ძლისპირნი და ღუთისმშობლისანი. სასწაულითა იქსნა ერი ობ.

Конецъ: შენ რომელმან იქსენ სამნი ყრმანი საკმილისაგან შეუწუტლად და სახედ გამოაჩინენ. მშობლისა შენისა. გიგალობთ მორწმუნენი. უფროსად ამაღლებულო კურთხეულ ხარ. ნამათა ჩუენთა ღმერთო ყოვლად დიდებულ ხარა. სამებაჲსა მიუწდომელსა ჩუენგან და საგრე შეუწერელად სამ გუამოვნად ცნობილსა და ერთ არსებით ქებულსა ვაკურთხევდეთ...

901. Сборникъ, рукопись на бумаге, въ 20×15 сант., писана красивымъ строчнымъ хуцури въ 1721 году, на 384 листахъ; имѣетъ дерев. переплетъ, обтянутый коричневою кожей съ тисненіями. Въ началѣ помѣщены рисунки: Рождество Христово, Введение во храмъ, Распятіе, Вознесеніе, Успеніе Богородицы. Работа не грузинская, но русская: на послѣднемъ рисункѣ пропечатано: Іс Хс Успеніе Прѣтѣя Бѣцы.

Содержаніе:

1. ქება დიდება და შესხმა და გალობა ყოვლად წმიდისა უბრწუნელისა დედოფლისა ჩვენისა ღუთის მშობლისა მარადის ქალწულის მარიამისა და უწყება უბიწოსა მის სანატრელისა მოქალაქობისა მისისა შობიდან მიცვალებაამდე. აღწერილი ნეტარისა მამასა ჩვენისა მაქსიმეს მიერ ფილოსოფოსისა და აღმსარებელისა, თარგმანებული ღმერთშემოსილისა მამისა ჩვენისა ეფთვიმესი.

Житіе и восхваленіе Пресвятой Богородицы отъ ея рожденія до успенія, писанное блаж. отцомъ Максимомъ Философомъ и Исповѣдникомъ и перевед. богоноснымъ отцомъ нашимъ Евѡиміемъ († 1028 г. 13 мая*) (Л. 8—171).

2. Маргалити—Жемчугъ. Заключаетъ въ себѣ ученіе отиовъ о терпѣніи.

3. თქმული წმ. და ნეტარისა მღვდელმთავრისა კლე-მენტოს რომთა პაპისა და წმ. მოციქულისა პეტრეს მოწაფისა... რომელი ესე მიუწერა რომით იპერუსალიმს წმ. იაკობის მიმართ ძმისა უფლისა ბრძანებითა წმ. მოციქულისა პეტრესითა. Слово св. и блаж. священноіерарха Климента, папы Римскаго и ученика ап. Петра, написанное имъ изъ Рима въ Іерусалимъ по повелѣнію ап. Петра св. Іакову, брату Господню.

4 Указатель содержанія книги.

Запись: დაიწერა წიგნი ესე მარგალიტი კელითა ფრიად ცოდვილისა რუსიელი მღვდელ ჰონოზნის კლიმიაშვილის იოსებისათა სამეფუფოსა ქალაქსა რუსეთს მოსკოს და შეესწირე წიგნი ესე რუსი ხატსა ხთაებისსა ვინც გამოსწიროს, ისიმც რისხავს და მისნი განწყობილნი და ნურც იქსნების სულით და კორციით და რანიც წნი სვინაქსარსა შიგან სწერიან, ისიმც რისხავს გამომწირველსა. ანბ. ჩლკა. Переписана книга сія Маргалити рукою грѣшнаго Руисскаго іеромонаха Іосифа Климіашвили въ царствующемъ градѣ

Москвѣ и пожертвована Руисскому храму Спаса въ 1721 году.

902. Сборникъ, рукопись на бумагѣ, въ 18×12 сант., писана строчнымъ хуцური 17—18 вѣка; имѣеть дерев. переплетъ, обтянутый кожею, дефектна: нѣтъ начала и конца, уцѣлѣло листовъ 302; пожертвована музею Ан. Дав. Мачабели. Заключаетъ въ себѣ: Часословъ, мѣсяцесловъ, тропари, кондаки и апостольскія и евангельскія чтенія.

Начало 1-го уцѣлѣвшаго листа оторвано.

Конепъ: შთასა თაბორისა ვაძმოუ

903. Синаксарь важнѣйшихъ праздниковъ въ году, рукопись на бумагѣ, въ 20×16 сант., писана круглымъ строчнымъ хуцური, на 152 листахъ, почеркомъ 18 вѣка. Имѣеть картонный переплетъ, обклеенный кожею. Переписана по порученію и на счетъ монаха Германа и, какъ онъ и самъ пишетъ (л. 152), содержитъ въ себѣ

1. Чтеніе на дѣль рожества Богородицы (8 сант.),
2. Метафраза 14 сентябрия
3. Мученичество св. Димитрія
4. Восхваленіе и воспѣваніе введенія во храмъ Пресв. Богородицы
5. Мученичество св. велико-мученика Раждена
6. Житіе св. Николая Мирликійскаго
7. Успеніе Пресв. Богородицы, ея воспѣваніе и восхваленіе

Этотъ Германъ, въ 1775 году уже епископъ Руисскій, пишетъ собственноручно (122 об.): ქ. მე შროვებმა გერმანემ შევსწირე წმიდა ესე მეტაფრასი წმინდასა ამას ეკლესიასა ხატი ფერისცვალებისასა სულისა ჩემის საოხად

და მოსახსენებელად. ვინც გამოსწირავს, რისხვასა მღვთაებ-
სასა მიიღებს. ნურვინ იკადრებთ ამის გამოწირვასა. სეკდენ-
ბერს იხ ქარონიკონს უფგ.

Х. Я, Руисскій епископъ Германъ, пожертвовалъ
сей метафрасть св. перкви Образа преображенія въ
моленіе за мою душу и въ поминовение... въ хорони-
конѣ 1775-омъ, сентября 17-го.

Тутъ же рукою Руискаго еписк. Іоны Гедева-
нидзе: ქ. მე იონა პროველი თანა შერთებული გედავანის-
ძე აზრისა ამის რომელ არს წინაწერილი. ამინ.

Загѣмъ рукою Руискаго же епископа Юстина Ма-
галадзе записъ отъ 1791 года 18 ноября: ქ. მე იუსტი-
ნე პროველი ურბნელ ყოფილი იუსტინე მაღალაძე აზრისა
ამის თანახმა ვარ, რომელ არს წინა წერილი. ამინ. ქარონი-
კონს უოთ, ნოემბერს იხ.

Сравненіе текста житія св. Раждена съ текстомъ
печатнаго его житія показываетъ массу различій. Ср.:

Заглавіе (л. 70): თვესა: აგვსტოსა: გ: წამებაჲ და ღვაწლი
წმიდისა დიდისა მოწამისა რაყდენისა, რომელი იწამა ქამთა
დიდისა მეფისა ვახუანგისათა სპარსთა მიერ ქართლს შინა:
სოფელსა შინა წრომს: . მამაო გვაკუთხვენ:

Начало: მოწამეთა კსენებითა ვითარცა იქმნა განძლომაჲ
ღვთის მოყვარეთაგან და მარტულთა მოყვარეთა. რამეთუ მო-
წამენიცა განუძლომელითა სიყვარულითა მსუფისა მათისაჲთა
მოტყინარე იყვნეს უმძაფრეს ცეცხლისა:..

(Л. 74) იყო სამგზის სანატრელი, ვითარცა ძუღლნი მა-
ტიანენი გუაუწყებენ და მიმოგანთესულობაჲნი ესე ვითართა
უწყებაჲთანი. ვითარმედ იყო ნათესავით სპარსი, დიდთა და
დიდებულთა მთავართაგანი და საკუთართა შორის სპარსთა მე-
ფისათა წარჩინებულ და შჯულითა იყო იგი ცეცხლის მოსავე
და მსახურ მზისა და მთოვარისა, რომელსაცა არწმუნეს ასუ-
ლი მეფისა აღსაზრდელად: რამეთუ წესი იყო მაშინ სპარსთა
შორის ვითარცა ჩუენ ქართველთა შორის, რომელსა მამა

მძუძედ უკმობდეს და დიდად რადმე პატივად ანიჭებდეს ესე ვითართა საქმეთა მთავართა და დიდებულთა თვისთა.

მას უამსა დიდმან მეფემან ვახტანგ ინებაჲ შხახლობაჲ სპარსთა მეფისა, და მოსთხოვა ცოლად ასული იგი, რომლისადა მამა მძუძე ქმნილ იყო სანატრელი იგი და ოდეს ქმნეს ქორწილი და მოიწივნეს ქართლად, თანა ყვა ნეტარცა ესე და მეფემან ვახტანგ დიდითა პატივითა და შემსგავსებულობითა არხანგითა ვითარ ჰმუშნოდა მთავრობაჲსა მისსა, ესრეთ პატივსცა ნეტარსა მას და დიდნი სოფელნი და აგარაკნი შიანიჭნა და საკუთარ და თანამზრახველ ყო იგი, და არა მხოლოდ ოდენ მთავრებრივისა და დიდებულებისა მისისა შესატყვისობისათვის, არამედ სიკეთისა და სათნოებაჲთა მისთა ღირსებისათვის, რამეთუ ჯერეთ მამულითა შჯულითა მყოფი არა უდარეს ნათელღებულთასა იქცეოდა, რამეთუ ყოვლითა სათნოებითა შემკულ იყო, რომელსა გუასწავებს სახარებისა სჯული, სიმართლითა და კეთილშობილთა, მოწყალებითა და სიმდაბლითა და სიმშვიდითა და სხვათა ყოვლითა სათნოებითა, რომელი საყვარელ და სათნო არს ღუთისაჲ. ამისთვის საყვარელ იყო ყოველთა მიერ და უფროჲსად მეფისა მიმართ აქუნდა საკუთრებაჲ ესოდენტა კეთილთა მისთათვის. ა ამედ ფრთხილ იყო და მახვლცა გონებითა ნეტარი რაჲდენ, იხილა რაჲ წესი ქრისტიანობისა და სარწმუნოებაჲ მტკიცე და შჯული ქართველთა, იწყლა გული მასი საყვარულითა ქრისტესითა და ცეცხლებრ მოტყინარე იყო სარწმუნოებისათვის და სუროდა ნათლისღებისათვის, რომელი იგი პირველვე განათლებულ იყო საქმეთა მიერ კეთილთა და აღბეჭდულ ღუთის მსახურებითა.

ზედაჲს ზედა მივალნ იგი ეკლესიად და ისმენნ სიტყუათა საღმრთოთა და ქადაგებათა სჯულისათა, და პირველ ნათლისღებისა, ვითარცა ესთქუ, არა უდარეს გამოჩნდა იგი აღრიდგან ნათელღებულთასა, ხოლო ნათელ ილო რაჲ, უმეტესად წარმატა სათნოებითა და მის ზედა მოფენილი იგი მადლი სულისა უმკურვალესად აღატყინა მის შორის, რამეთუ

მარადის გამოიკუთვნა ცხორებასა წმიდათასა და უფროჲსა და მოწამეთათჳს სურვიელ იყო და ნატრიდა ცხოვრებასა მათსა და აღსასრულსა, ვითარცა იტყჳს ბრძენი სოლომონჲ; და ილოცნა, რათა იგიცა ღირს იქმნეს, ინებოს თუ ღმერთმან ღუაწლსა მას წამებისასა და შესუბად სასუმელსა უკუდავებისასა. და ესრეთ განშუშნებულ იყო და შემკულ ღუთის მსახურებითა, ვიდრეღა თანაწარკდა სიყრმითგან ღუთის მსახურებასა შინა აღზრდილთა და ამისაჳს საყუარელ იყო ყოველთა მიერ და საკუთარ მეფეთა და მთავართა.

ხოლო ოდეს მიშუშბითა ღუთისაჲთა აღდგეს სპარსნი ქრისტიანეთა ზედა და აღიძრნეს ურიცხვთა მკედრებითა, რამეთუ დიდი იყო მაშინ ბრძოლაჲ და დაუცხრომელი მტერობაჲ ქრისტიანეთა ზედა და უფროსად ბერძენთა მიმართ: ხოლო ჩუჲს ქართველთა მომართ ამისთვის, რამეთუ ეძვნებოდა ჩუჲსნი ბერძენთა მიმართ სიყუარული და ერთობაჲ და ესე იყო ნებაჲ მათი. რათა ჩუჲსცა მათთანა მტერ ვექმნნეთ ბერძენთა.

მაშინ აღილაშქრეს, ვითარცა ვთქუ, მეფემან სპარსთამან ურიცხვთა მკედრობითა და დიდითა ძალითა თჳსითა პირველ მოიწივნეს საზღვართა ქართლისათა და ენება დამორჩილებაჲ მათი, რათა ესენიცა თანა წარიტანოს, ხოლო ქართველთა ესე არა ენება და არცა მიერთნენ, არამედ შეივლტოდეს ციხეთა და ქალაქთა შინა, რამეთუ მაშინ ბერძენნი უცალო იყვნენ და ვერ ეძლო შეწვენაჲ ქართველთა. მაშინ მეფემან ვახტანგ განამაგრნა ციხენი და ქალაქნი და თჳთ დადგა მცხეთას სამეფოსა მას ქალაქსა შინა. მოვიდეს სპარსნი *) და აღავსეს ქართლი სპათა სიმრავლითა და გარე მოიცვეს მცხეთა, ხოლო განიყვნეს იგინი, რამეთუ ზოგნი დადგეს აჭკალას, ზოგნი ნაქუჯობაქევს და დიღუმიტ კერძოჲ და უმრავლესი მხედრობაჲ მუხრანით კერძოჲ და შიდა ქართლს, იმიერ და ამიერ მტკურისა. და იყო მიმდემი ბრძოლაჲ და ურთიერთას კუტ-

*) მე 80-ე წ. 422 წელს ბერძენ-სპარსთა შორის დადებულ ხავი-დგან, ე. ი. 502 წელს (გიბბონი, ტ. III, გვ. 531, ტ. IV, გვ. 367).

თებაჲ; რამეთუ გამოვიდინ მცხეთით რჩეული მხედრები და დაუცხრომლად ებრძოდინ და ზოგჯერ სძლევედნ სპარსთა და მშვედობით შემოიქციან ქალაქად და ზოგჯერ იძლინიან ქართველნი და მოისრვოდეს მათ მიერ და განგრძელდა ბრძოლა იგი ვიდრე ოთხ თუჲმდე.

დღესა ერთსა ჩუტულებისა ებრ ვანიდა რაჟდენ ბრძოლად, რამეთუ იგი უმეტეს სხუათა ქართველთასა უმკურვალეს ებრძოდის სიყვარულისათ ქრისტესა, რამეთუ იყოცა წმიდაჲ ესე ახოვან წყობათა შინა და გამოცდილი და რჩეული მებრძოლი, რამეთუ მრავალგზის განსრული და მძლე ქმნილი ძალითა ქრისტესითა ძლევა შემოსილი უვნებელად შემოიქცის; კუალად განვიდა არმაზით კერძო და ბრძოლა ყო მათდა მიმართ. ხოლო იგინი მარადის უმზირდეს და ენებაჲ ცოცხლივ შეპყრობაჲ მისი, რამეთუ დიდად ძლევედ შეერაცხა შეპყრობაჲ მისი ცოცხლივ, რამეთუ ეძვნებოდა მათ ქრისტიანობაჲ მისი და მამულისა შჯულისა დაჭევებაჲ და ახოვნებისა თვსცა მისისა ენებაჲ კელთ გდება მისი. ცნეს რაჲ სპარსთა, მუნ დაბანაკებულთა, მზიო უყვეს იმიერ და ამიერ და გზისა სივიწრითა ვერღარა ეძლო პირის პირ შეტევებაჲ და შეიპყრეს სანატრელი იგი მკედარი ქრისტესი და შეკრული წარიყვანეს წინაშე სპარსთა მეფისა. ხოლო ცნა რაჲ მეფემან შეპყრობა წმიდისა რაჟდენისა, განიხარა ფრიად, ვითარმცა სრულიად მძლე ქმნილ იყო ყოველთა წინა აღმდგომთა თვსთა; და ვითარცა წარადგინეს წინაშე მისსა, იხალა იგი მეფემან და ეტყოდა მზიარულითა პირითა; გიხაროდენ, მზნეო რაჟდენ-მშვედობა შენდა, სადა უკუჲ იყავ ესეოდენთა ეამთა, რაჲსა თვს უარ გიქმნიეს მამული შჯული და შედგომილ ხარ შჯულსა უცხოსა, რომელი არა გასწავეს მამათა შენთა და ბრწყინვალისა მზისა წილ და ცეცხლისა და სხუათა მათ მნათობთა მსახურებ ჯუარცმულსა კაცსა, რომელი ჰურიითა მოაკუდინეს და შენ იგი ღუთად შეგირაცხიეს, ანუ არა ესე ყოველი ესრეთ არსა?..

ესმა რაჲ ესე მეფესა, .. მყის იქმნა ეპისკოპოზნი სამეფო-

სა თვისიანი და სიმრავლე სამღდელოსა მწყობრისა და წარავლინა იგინი სამეუფოთა ნიშთა სიმრავლითა სოფელსა მას, რომელი ზემო ვაკსენეთ—წრომს; სადა იგი იყო დაკრძალული მრავალ მოღვაწე იგი გუამი ღვაწლით შემოსილისა მის მოწამისა:—

და ვითარცა მიიწინეს მუნ და იხილნეს ნაწილნი იგი წმიდანი, დიდითა შიშითა და სურვილითა შეემთხვნეს და აღმოიღეს მიერ სამარხოთ და სურნელებაჲ მიუთხრობელი გარდაეფინა და აღავსო ყოველი იგი ადგილი. და აღიღეს მუნით და წარემართნეს გალობითა და ფსალმუნებითა, სანთელთა და კეროვანთა სიმრავლითა და საკმეველთა სურნელებითა და წარიღეს ნიქოზს საეპისკოპოზოსა მას ეკლესიასა, მისვე მეფისა ვახტანგის მიერ აღშენებულსა. ცნეს რაჲ ესე მეფემან და დედოფალმან, ვითარ შუჰნოდა ღვთის მსახურებაჲსა მათსა და სიყვარული იგი მოწამისა აწუტვდა, შორს მიეგებნეს დიდითა სურვილითა და სარწმუნოებითა, ცრემლით ამბორს უყოფდეს და შიშით შეემთხუტოდეს მთავართა და ღიდებულთა თვისთა თანა, და ქუპითნი ბრკივ თანა ჰყვებოდეს ცხედარსა მას წმიდისასა, და მიიწინეს ნიქოზს და მუნ დაკრძალნეს დიდითა დიდებითა და პატივითა სამგზის სანატრელისა მის გუამი, და დღესასწაული შუჰნიერი შეუმზადეს თუჰსა აგვსტოჲსა სამსა დღესა წამებისა მისისასა. ხოლო შემდგომად ამისა, ვითარცა აწუტვდა სურვილი მოწამისა მეფესა მას ღვთის მსახურსა, ტადარი შუჰნიერი აღუშენა ციხესა შინა უჯარპისასა სახელსა ზედა წმიდისა რაჲდენისასა, და ესრეთ სხუაჲ ეკლესია მისი ველსა ზედა უჯარპისასა, რომელსა სამგჯობობით უკმობენ სადიდებელად ყოვლად ძლიერისა ღვთისაჲ სამებისა ერთ ღვთაებისა განუყოფელისა და შეურევნელისა მამისა და ძისა და ყოვლად წმიდისა სულისა, რომელსა შუჰნის ყოველი დიდებაჲ აწდა სამარადოს და დაუსრულებელთა მათ საუკუნეთა უკუნისამდე ამინ.

Блаженный Ражденъ, какъ передаютъ древнія хроники, происходилъ изъ Персїи и былъ молочнымъ

отномъ супруги Вахтанга Горгасала († ок. 531 г.) Балендухты, дочери персидскаго государя. Прибывъ въ Грузію, онъ полюбилъ новое отечество и принялъ христіанство. Но когда послѣ 80-лѣтняго перемирія (съ 422 года) открылась война персовъ и грековъ *) и персы вступили въ Грузію въ 502 году (422 + 80), чтобы идти въ Грецію, шахъ потребовалъ на свой судъ Раждена, осмѣлившася вѣру отцовъ переимѣнить на вѣру Христа. Раждень оказался истиннымъ Христіаниномъ, непоколебимымъ исповѣдникомъ догматовъ православной церкви. Разъяренные персы замучили его и убили (3 авг. 504 г.) въ сел. Цромъ. Когда персы ушли, его останки царь торжественно перенесъ въ Никози и похоронилъ въ большомъ храмѣ, назначенномъ кафедрою епископовъ Никозели. Затѣмъ, во имя его же построилъ храмы и въ городѣ Уджармъ и въ мѣстности Самгори, назначивъ ежегодно праздновать память святого великомученика Раждена 3 августа.

904. Сборникъ, рукопись на бумагѣ, въ 13×9.5 сант., писана мелкимъ красивымъ строчнымъ хуцурн. Досчатый переплетъ обтянутъ кожею съ тисненіями. Рукопись дефектна, не осталось начала, уцѣлѣло всего 205 листиковъ. Вообще она довольно устарѣла, пожелтѣла, хотя переписана въ 1688 году. Переписчикомъ ея является нѣкій Саба (л. 42, 163 об.) и Николай Магаладзе, котораго имя, вязью писанное, читается въ началѣ (на переплетѣ снутри), на 129 и 176 листахъ. Пожертвована музею Александромъ Давид. кн. Мачабели.

Содержаніемъ рукописи служатъ часословъ, тро-

*) Гиббонъ, III, стр. 531 и т. IV, стр. 367.

пари, кондаки, мѣсяцесловъ, ученіе о зодіакахъ, псалтирь, стихиры и послѣдованія; въ ней имѣются слѣдующія изображенія: **Анакіи** Послушникъ (აკაკი მოჩილი) (л. 63), **Срѣтеніе** (л. 129 об.) съ надписью: შეიწყალე მღვდელი ნიკოლოზ, **Усценіе** (л. 160), и еще иллюстраціи къ ученію о зодіакахъ (л. 107, 123, 132, 136, 137, 138, 140, 144, 150, 156).

Не лишены интереса слѣдующія записи:

Л. 86 (почеркомъ мхедрули): ქ: თვესა ფებერვალსა: ცხრასა დღესა: ოთხშაბათსა. ეამსა მესამესა დღისასა. წავიდა. ბატონის. შვილი. ერაკლე. ისპანს. მპყრობელობასა. მძლავრისა. ველინამადისასა. რომელსა. ეწოდა. პირველ. თამაზხან: ქორონიკონს უკე:

X. Мѣсяца февраля 9-го, въ среду, въ 3 часа дня отпраздился царевичъ Эркле въ Испагань, въ царствованіе сильнаго Велинамада, называвшагося первоначально Тамазханомъ, въ корониконѣ уке (=1737 году).

Л. 163 (рукою хуцури): 1. თვესა აგვისტოსა იკურთხა, კათალიკოზათ. მეფის. ძე. ანტონი. ულბ. ქრისტეს. აქათ: ჩლმდ:

2. თვესა (другимъ почеркомъ хуцури): ოკტობნებრსა კ დღესა შაბათსა. ვეკურთხე მე მღვდელად მალ-ლაძე მდივნის სოლომონის ძე. მდივანი ნიკუ პატიოსნისა და ყოვლად სახატრელის ყოვლისა საქართველოსა და აღმოსავლეთისა კუ პატრიარქის. მეფის. იესეს. ძის ბატონის. ანტონისაგან. მრავალმცა არიან წელნი ცხორებისა მისისანი: ქრისტეს აქათ ჩლმდ: ქორონიკონსა: ულბ.

3. (др. почеркомъ хуцури): ქრისტეს აქათ ჩლმდ: უმდ: დეკენებრსა: ივ: გარდააყენეს კათალიკოზი ანტონი მეფის ძე.

Переводъ:

1. Въ августѣ мѣсяцѣ посвященъ въ католикосы царевичъ Антоній (=I-ый) отъ Христа 1744.

2. Мѣсяца октября 20-го, въ субботу посвященъ

во священники я, Магаладзе, мдивана Соломона сынъ, мдиванъ. Николозь честнѣйшаго и всеблаженнаго всей Грузіи и Востока католикоза—патріарха царя Іессея сына господина Антонія—Да умножитъ Богъ лѣта жизни его. Отъ Христа 1744, короникона үлб.

3. Отъ Христа 1756 = უმდ, дек. 16-го свергли (съ патріаршаго престола) католикоса Антонія царевича.

Л. 163 об. (рукою текста): ღმერთო აღღევრძელოც მამაჲ ნიკოლოზ მკცხეთის სუტის ცხოველისა: ღმერთო შეიწყალე საბაჲ. Боже, дай долгоденствіе Николаю (Магаладзе) игумену Мухетскаго животворящаго столба (патріаршаго собора Дванадесятый апостоловъ). Боже, помилуй Сабу.

Л. 205 (красивымъ почеркомъ мхедрули):

Отъ сотворенія до Ноя 2200 лѣтъ,

Отъ Ноя до Авраама 1140,

Отъ Авраама до Моисея 470,

Отъ Моисея до Давида 230,

Отъ Давида до плѣненія вавилонскаго 760,

Отъ плѣненія вавилонскаго до Христа 700, всего

же 5500;

Отъ рождества Господа до Его крещенія 30,

Отъ крещенія до распятія 4,

Отъ распятія до плѣненія 1070; всѣхъ лѣтъ отъ сотворенія до нынѣ 7081(?), корониконѣბა(==1553 г.).

Въ году мѣсяцевъ 12, недѣль 52, дней 365, часовъ дневныхъ 4380, столько же и ночныхъ, всего 8760.

Отъ Адама до нынѣ всего годовъ 7215(?), корониконѣ тов(?) (по к-ну 1688, а отъ Адама 1707!)

905. **Требникъ**, рукопись на бумагѣ, въ 16×11 сант., писана почеркомъ хуцури рукою діакона Георгія (л. 198 на 203 листахъ. Досчатый переплетъ сверху обтянутъ

черною кожею, а снизу листами древней пергаментной рукописи. Она дефектна, не осталось начала и конца, бумага устарѣла, почернѣла.

Начало: ჩვენ კაცთა ცხოვრებისათვის გამოუთქმელითა მოწყალებითა.

Конецъ: და ვიწუროთიდე მე სიმართლეთა შენთა ყოველსა ეამსა შეურაცყვენ.

Наша рукопись содержитъ въ себѣ такія молитвы, какъ и вышеописанный требникъ (№ 895), но еще въ большемъ количествѣ, таковы, напр., молитвы, приносимыя надъ усопшимъ младенцемъ (58 об.), благословеніи стола (ლოცვაჲ სუფრის კურთხევისა, л. 195), вынось усопшаго изъ дома и др.

Пергаментные листики, прилѣпленные къ дерев. переплету, содержатъ въ себѣ житіе какого то святаго. Оно писано языкомъ и почеркомъ аѳонскихъ дѣятелей XI вѣка. Привожу, что разбирается:

და ჰკურნებდა მეცნიერსა და რაჲ ძმაჲ იგი მცირედ მც...
...თესვად გულის სიტყუთა ბოროტთა. რმ ხოლო დღესა ერთსა კადნიერ იქმნა და უპყრა კელი და გამოუცხადნა მას გულის სიტყუანი მისნი. ხოლო ..გი კურთხეული ეტყოდა მას: ნუ ძმაო: ნუ შეიწყნარებ სიტყუათა მაგათ შეგინებულთა მტრისათა. არა... სახე ანგელოზთაჲ გმოსია და მკედრად და.. ქრისტესა აღბეჭდილ ხარ: სიწმიდისათვის და უბიწოებისა მოიქსენენ მაცხოვარი იგი და სულ თქვნა (!) და ტირი...

...სინანულად... რომელ დაუტკობ... და გლოჲა წარიკადო თავს... ესე რაჲ მესმა მისგან და სხუაჲ მრავალი: განეშორა მისგან გულის სიტყუაჲ იგი ბოროტი და იწყო ძმამან სირცხვლად ფრიად: რომელ ვერცაღათუ თუალთა თვისთა შეიძლებდა ზე ახილვად: ხოლო ქრისტეს მოყვარემან მან დედაკაცმან სახიერებითა თვისითა იწყო ნუგეშინის ცემად მისა .. ნუ გრცხუენის ძმაო, რამეთუ გულის სიტყუაჲ ეგი არა სულისაგან შენისა იყო, არამედ ეშმაკისაგან, რამელი შეა...

906. **Цвѣтная тріодь**, рукопись въ 16.2X10.8 сант., писана почеркомъ 18 вѣка, на тонкой бѣлой бумагѣ, красивымъ мелкимъ строчнымъ хуцури, на 314 листахъ, рукою «грѣшнаго Θомы». Досчатый переплетъ рукописи обтянутъ черною кожею съ тисненіями. Листы книги загрязнены, начала и конца рукописи не осталось. Она пожертвована музею Ал. Дав. Мачабели. На синей бумагѣ, прильпленной къ переплету съ внутренней стороны, имѣются весьма важныя записи почерками мхедрули; онѣ хотя изрядно пострадали, но все же разбирается слѣдующее:

1. დედა ელისაბედ მომიკვდა დეკემბერში თუთხეკტს ქორონიკონს უნგ (Елисавета † 1765). ჩემი ძმა სოლომონ მოკვდა მარტში ერთსა დღესა ქს (Соломонъ † 1 марта...). მე მაკურთხა კირილე ბოდბელმა თიბათვეში: ბ. ქორონიკონს უობ—я посвященъ Бодбійскимъ митрополитомъ Кирилломъ іюня 2-го 1784 года (Кирилль Бодбели былъ убитъ лезгинами 28 іюня 1792 г.).

2 (другою рукою):

ქ აჩილუფ რანგილალა სუსანი სუბულლარ (ვარ)
 ჩარ თარათუან ოხალარ, ბ'ნდ იეთმიშ ბულბულლარ ვარ
 ქ ბრუხ ოლდუმ ბაშაგარ ნაგის ხოშ გულ....
 შაჰაბაზ თოვ ოთურეურ ნაბე ჩარ ყულარ
 გელდი ყასლი ბეარზ ბულბულარა ბა..
 ბანღივარ ღურ ფარვანა შამ ჩრალინდ
 თუიჩ ველინილარი აჰმი საღის ოლლან
 დინდან დონარ.

Въ этомъ стихѣ татарско-персидскими словами, видимо, восхваляется Шахъ-Аббасъ 1-ый: раскрылись разноцвѣтно лиліи, сумбулы, съ 4-хъ сторонъ слышится пѣніе 1070-ти соловьевъ. Мнѣ дана свобода.. Шахъ Аббасъ державно сндмтъ (посылаетъ?)... 4-хъ рабовъ.. Пришелъ любезный.. валіи... совратятся съ вѣры.

907. **Акаѳистъ** Божіей Матери, рукопись въ 10.7×8.3 сант., писана частью мелкимъ хуцури на бѣлой бумагѣ, почеркомъ 17—18 вѣка (лл. 1—31) и частью на синеватой (32—59), въ 1810 году. Рукопись имѣетъ досчатый переплетъ, обтянутый зеленою бумагой. Книга поступила въ музей отъ наслѣдниковъ Григорія Орбеліани. Въ началѣ книги имѣются роскошныя изображенія (числомъ 26) изъ жизни Пресвятой Богородицы. Рисунки помѣщены на лѣвой страницѣ листа, а на лицевой сторонѣ слѣдующаго листа (начиная съ л. 2-го) идутъ кондаки и Упакои, содержанія которыхъ соотвѣтствуютъ и самыя изображенія.

Иллюстраціи-изображенія слѣдуютъ въ такомъ порядкѣ:

1. Покровъ, 2. Благовѣщеніе, 3. Благовѣщеніе, 4. Благовѣщеніе, 5. Осѣненіе, 6. Привѣтствіе Елизаветой Богородицы, 7. Богородица съ Захаріей, 8. Рождество Христово, 9. Поклоненіе волхвовъ, 10. Поднесеніе даровъ волхвами, 11. Возвращеніе волхвовъ, 12. Бѣгство въ Египетъ, 13. Срѣтеніе Господне, 15. Отрокъ Іисусъ во храмѣ, 15. Величаніе Воплотившемуся, 16. Ангелы прислуживаютъ Іисусу, 17. Ангелы прислуживаютъ Іисусу...

Переписчикъ 2-ой половины рукописи, Давидъ Абашидзе замѣчаетъ (л. 59):

მე დავით აბაშიძემ დავსწერე ნამდვილიდამ გარდამოწერით უნაკლულოდ და იმაში შეცთობა რაოდენიმე ვპოვე, თუ აქაც იყოს ცთობა რაიმე, მომიტყვევთ, ჩემი დანაშაული არ არის. დაიწერა წელს 1810-ს იანვრის 27 (переписан 27 янв. 1810 г.).

Начало (л. 2): იბაკონი წმიდისა ღვთის მშობლისანი, რომელ არს დაუჯდომელნი, ბერძნულად აკასტიკონი.

ზეშთა მბრძოლისა ჩემისათვის და მოღვაწისა უძლეველი-

საე, ვითარცა შენ კსნილნი განსაცდელთაგან სამადლობელსა აღვსწერთ, ღუთის მშობელო ქალწულო, შენდა მომართ მოსავნი შენნი, არამედ ვითარცა გაქუს ძლიერებაჲ უბოძოლველი ყოველთაგან ვნებათაჲ განმათავისუფლენ მე, რათა გიგალობდე შენ: კურახეულო, გიხაროდენ სძალო უსძლოოჲ.

908. Размышление о страстях Господних, рукопись на бумагахъ, въ 9.5X7 сант., писана красивымъ строчнымъ хуцури, на 148 листахъ; имѣетъ прочный дерев. переплетъ, обитый сверху желтою и снизу синева-пестрою бумагою. Пожерт. музею наследниками кн. Григ. Орбеліани.

Заглавіе: წიგნი ლოცვათა განკითხვათასა კლიტენი მკურვალედ ქმნულნი, რომელნი განახუმენ გულისა კართა დაკშულისა ცოდვათა მიერ, თარგმნილი პეტრეს მიერ მოძღუროსა ტფილისელისა იტალიურისა ენისაგან სომხურად და სომხურის ენისაგან ვიდრე მესამედ განზრახვადმდე ქართულსა კმასა შინა მეშვიდე ინე ჯენბაკურიან ორბელიანისაგან და მისსა ქუცმორე ვიდრე ბოლოდმდე მესხის დავითისაგან კვალად ქართულად.

Книга сія переведена съ италіанскаго на армянскій языкъ духовникомъ Петромъ, а съ армянскаго на грузинскій Іоанномъ Дженъ-Бакуріанъ-Орбеліани и Давидомъ Месхи въ 1712 году.

Текстъ оканчивается обширнымъ послѣсловіемъ (л. 136 об.) переводчика І. Орбеліани—სიტყული მთარგმნელისა იმცნე, მ აღმოკითხულო, и потомъ (л. 144 об.): მიწა მიწისაგანი მეშვიდე იოანე ჯენბაკურიანი ორბელიანი.

Въ концѣ почеркомъ мхедрули (л. 148):

ქ ოსეს იესე: მხილველთა: გექე ნები: ნათანაველისა: ამისთვის: შენდობასა: წარმოიტყოდეთ: ჩემ: უგბილისა: ხენეშისა: მწერ ლისთვის: ოთხასო: შლად მიიწიოს: და ესე: ეგოს თუ:

На л. 64 об. представленъ шарообразный кругъ съ обозначеніемъ въ немъ всѣхъ страстей Господнихъ

909. Апостолъ съ указателемъ на весь годъ, рукопись, въ 12.3×7 сант., л. 319, переписана на прозрачной бумагѣ церковнымъ изящнымъ круглымъ почеркомъ; имѣетъ прочный картонный переплетъ съ тисненіями. Поля листовъ украшены прекрасными виньетками, заглавія—роскошными заставками; иныя страницы иллюстрированы миниатюрами и все это исполнено киноварью, золотомъ и др. красками. Великолѣпное это изданіе, продолженіемъ котораго служитъ двойникъ его по исполненію № 910, появилось въ свѣтъ въ началѣ XVIII вѣка, до 1712 года, когда правителемъ Грузіи былъ Вахтангъ VI-ой. (См. 90 стр. № 910).

Содержаніе:

Л. 2. პირველი სიტყუა საქმისათვის მოციქულთასა და უწყებაჲ განწესებისათვის თავთასა.

Л. 4 об. სიტყუა ბ წიგნისა ამისთვის, რომელ არს საქმე მოციქულთა.

Л. 6 об. განწესებაჲ თავთა წმიდათა მოციქულთა საქმისა.

Л. 11 об. Роскошное изображеніе пророка и псалмопѣвца Давида въ сонмѣ 12-ти пророковъ.

12—58 Дѣяніе Апостоловъ

60—65 იაკობ მოციქულის წიგნი კათოლიკე

65—70 პეტრე მოც. კათოლიკე ა და ბ

71—86 იოანე მოც. ებისტოლენი

86 — იუდა მოციქ.

87 — პავლე მოც. ებისტოლენი

პრომანელთა მიმართ

კორინთელთა I და 2 (111 და 132 გვ.)

გალატელთა (14 6)

ეფესელთა (152)

ფილიპოსელთა (160 ობ.)

კოლასელთა (164 ობ.)

თესლონიკელთა (164—170)

ტიმოთეს მიმართ (178)

ტიმოთეს მიმართ 1 (195)

ტიმოთეს მიმართ 2 (200 ობ.)

ტიტეს „ (205)

ფილიპონის „ (207)

210—236 წმიდისა ნათლით შემოსილისა აღსებაჲსა საძიებელი. Указатели чтений свѣтлой Пасхи.

237—256 გამოცხადებაჲ წმიდისა იოანე მახარებელისა და ღვთის მეტყველისა, რომელი გამოუცხადა მას ღმერთმან. Откровение Св. Іоанна Богослова.

257—317 ზანდუკისაწე იწღო. Указатели на весь годъ.

Текстъ нашей рукописи представляетъ важный вариантъ, весьма близкій съ текстомъ Апостола № 345, переписаннаго по нашему мнѣнію не позже X вѣка, а по словамъ Θ. Жорданія (см. его Описание рукоп. церк. музея, выѣ. 1, стр. 329) даже въ VII—VIII вѣкѣ. Привожу нѣсколько параллельныхъ мѣстъ.

Дѣян. 1. 1

№ 909

Печат.

Армян. *)

ჭ ღის მოყუარეო

ჭი ღმრთის მოყუარეო თეოფილე

• **Թեօփիլէ**

О, боголюбивый

О, боголюбивый

Θ Θεοφιλη

Θεοφιλη

Дѣян. 1, 3

მრავლითა სახითა =
Во многихъ обра-
захъ

მრავლითა კეშმითა =
რითითა სახითა =
во многихъ ис-
тинныхъ обра-
захъ

• **Ի բազում արձույտի**
լիւրքի
Во многихъ обра-
захъ (приспособле-
нiяхъ) дня (во дни)

*) Венеціанское издание 1805 года (**Ի վենետիկ 1805**).

Дѣян. 2; 9

№ 909

პართნი და უჟიკნი და ელამიტელნი და მკვდრნი შუამდინარისანი, ჰურიასტანისანი და კაბადუკიაესანი ფრიგვიასანი პამფილიისანი, ეგვიპტისანი და ადგილისა ლუბიისანი =

Парѣяне и Ужики и Еламиты и обитатели Междорѣчя, Уриастанца и Каппадокии, Фригии, Памфилии, Египта и мѣстности Лубии

№ 345

ქ. პავლს მოციქულისა წიგნი კოლასელთა მიმართ =

Павла Апостола книга къ Коласеямъ

Печат.

პართნი და მიდნი და უჟიკნი და ელამიტელნი და მკვდრნი შუამდინარისანი, ჰურიასტანისანი და კაბადუკიასანი, პონტოისანი და ასიაესანი, ფრიგვიისანი და პამფილიისანი, ეგვიპტიისანი და ადგილისა ლიბიისანი =

Парѣяне и Мидяне и Ужики и Еламиты, и обитатели Междорѣчя, и уриастаны и кабадукии и понтои (остальное какъ въ русскомъ)

№ 909

პავლე მოციქულისა წიგნი კოლასელთა მიმართ

(какъ въ № 345)

Армян.

Պարթևք և Մարք և Իլամայեր և որ ընտկեալ են ՚ի Միջագետս, ՚ի հրէաստանի և ՚ի Գամբրո, ՚ի Պոնտոս և յԱսիա ՚ի Փիլիպիայ և ՚ի Պամփիլիայոս և ՚ի Կիլիկիոս Լիբիայոս =

Парѣевы и Мары и Иламиты и которые населены въ Междорѣчьи, перестаны и гамиры и понтосы ... (остальное какъ въ русскомъ)

Печат.

კოლასელთა მიმართ ეპისტოლე წმიდისა პავლე მოციქულისა კქ კოლასეამქ შესანიშნავი წიგნი სანთი პავლა აპოსტოლა*)

*) Въ армянскомъ: *Թուղթ Պողոսի Առաքելոյ առ Կիլիկիոս-յիւն* = Письмо (собств. «бумага») Поголоса Апостола къ Коглосеямъ.

პავლს მოციქოვლი
 ქრისტს იესოჲსი
 ნებითა ღთისაჲთა ღ
 ტიმოთე ძმაჲ კოლა-
 სეს შინა წმიდათა ღ
 მორწმუნეთა ძმათა
 ქრისტს იესოჲსი მი-
 ერთა: მადლი თქნდა
 ღ მშუდობაჲ ღუთი-
 სა მიერ მამისა ჩუე-
 ნისა:

თავი: ა: მადლო-
 ბაჲ: კოლასელთა:
 რჯს: დასახლეოვ-
 ლე ბოვლთა: ღოვ-
 თისა: სათნოებე-
 თა: ვჰმადლობ ღმერ-

თსა ღ მამასა ოღისა
 ჩნისა იჯ ქესსა: მს
 ვილოცავ თქნთვს:
 რ გოვესმა სარწმო-
 ვნოვებაჲ ეგე თქოვ-
 ენი: ქს იჯს მი-
 მართ სიყოვაროვლი
 ეგე თქოვენე ყლთა
 მიმართ წმიდათა

პავლე მცქლი იესოჲ
 ქრისტესი

ნებითა ღთსაჲთა და
 ტიმოთე ძმა კოლა-
 სეს შინა წმიდათა ღ
 მორწმუნეთა ძმა ქე
 ივედოს მიერ: მა-
 დლი თქნდა ღ მშუ-
 დობაჲ ღ მიერ მა-
 მისა ჩნისა და ოვ-
 ფლისაჲ იესოჲ ქეს-
 სა:—

ვჰმადლობთ ღმერთ-
 სა და მამასა ოღ
 ჩნისა იჯ ქესსა
 მდის თქნთვს ვი-
 ლოცავ. გუესმა სა-
 რწმუნოებაჲ ეგე
 თქუენი ქე იჯს
 მიმართ და სიყუა-
 რული ყოველთა მი-
 მართ წმიდათა

თავი 1:

1. პავლე მოცი-
 ქული იესო ქესი
 ნებითა ღმრთისათა
 და ტიმოთე ძმა.

2. კოლასეს ში-
 ნა წმიდათა ღ მორ-
 წმუნეთა ძმათა ქე
 იესოს მიერ.

3. მადლი თქუენ-
 და და მშუდობა
 ღმრთისა მიერ მა-
 მისა ჩუენისა და
 უფლისა იესო ქრი-
 სტესსა

ვჰმადლობ ღმერ-
 თსა და მამასა უფ-
 ლისა ჩუენისა იე-
 სო ქესსა მარადის
 თქუენთვს ვილო-
 ცავთ.

4. გუესმა სარ-
 წმუნოებაჲ ეგე
 თქუენი ქე იესოს
 მიმართ და სიყუა-
 რული ყოველთა
 მიმართ წმიდათა.

Въ № 345 1-ая гл. Посланія къ Колосеянамъ
 дѣлится на вступленіе (отъ 1 ст. до 1/2-ы 3-ьяго) и 5
 главъ, въ которыя входятъ стихи:

въ 1-ую отъ 3-ьяго (отъ сл. «благодарю») до 8-го

- ВО 2-УЮ „ 9-ГО ДО 14-ГО
 ВЪ 3-ЬЮ „ 15-ГО ДО 20-ГО
 „ 4-УЮ „ 21-ГО ДО 23-ЬЯГО
 „ 5-УЮ „ 24-ГО ДО 3-ЯГО СТ. 2-ОЙ ГЛАВЫ.

Надписаніе сихъ главъ:

1-ой: (см. выше)

2-ой: თავი: ბ: ლოცვაჲ: მათთვის: სიბრძნედ: მიმართ: მოქმედებისა: ძალისა: ებრ: მოთმინებით: მათლობითოვრთ(=მადლობითოვრთ): თესყოფისა: სიწმიდისა:

3-ზეი: თავი: გ: ქეს მიერ: დაბადებოვლისა: და კოვალად: დაბადებისა: რომელარს მიახლებითა: ლქათა:

4-ой: თავი: დ: წარმართთა: თვს: შემოსლვისა: კორციითა: ქრისტესითა: და ვნებითა: სარწმოვნობისა: გან:

5-ой: თავი: ე: შრომათა: მისათავს: მოძღოვარებისა: რომელთა მიჰყავს: წარდგინებად: ღოვრისა:

Такихъ дѣленій нѣтъ въ № 909, но въ остальномъ его текстѣ значительно приближается къ тексту № 345.

Римл. 1, 6:

№ 345

№ 909

Печ.

Армян.

რლისა იგი თქოვენცა ჩინებოვლ ხართ ქრისტე იესოვას მიერ==

რლთა შორის ხართ თქვენ ჩინებულნი იესოვ ქრისტესნი==

რლთა შორის ხართ თქვენცა წოდებულნი იესო ქრისტესნი==

Յորս և գուք էք կոչեցիս Յիսուսի Գրխառսի

Для чего и вы избраны Христомъ Иисусомъ

Между которыми вы, избранные Иисуса Христа

Между которыми вы, призванные Иисусомъ Христомъ

Въ армянскомъ тоже *կոչեցիս* — призванные.

Римл. 1, 17

Въ № 345 ვითარცა წერილარს ამბავოვმისი (какъ

писано у Аввакума); въ № 909 и др. нѣтъ сл. აზაკოჲ.
მისი у Аввакума.

Римл. 1, 24

№ 345

რათა
გინებოვლ
იყვნენ
კორცნი მათნი
მათ თანა ==
Дабы осквернены
были тѣла ихъ
вмѣстѣ съ ними

№ 909

და გინებაჲ
კორცთა
მათთა
მათ თანა ==
И для
оскверненія
тѣлесъ ихъ
вмѣстѣ съ
ними

Печат.

(какъ въ № 909)

Римл. 1, 25

რომელთა
ცუალეს
ქეშმარიტებაჲ
იგი ღუთისაჲ
სიცროვეითა
და ოვმსახოვრე-
ბელ იქმნეს და
მსახოვრებდეს
დაბადებოვლთა
და არა დამბადე-
ბელსა ==

რომელთა იგი
გარდაცვალეს
ქეშმარიტებაჲ
ღ'სჲ სიცრუვედ
და პატივსცემდეს
და ჰმსახურებდეს
დაბადებულთა და
არა დამბადებელსა
რომელ იგი არს
კ'ხლ უკ'ე ა'ნ ==

Которые замѣ-
нили истину
Божію ложью
и сдѣлались
неслужащими
и служили
рожденнымъ, а
не Родившему
не Родившему

Которые замѣ-
нили истину
Божію ложью
и почитали
и служили
рожденнымъ, а
не Родившему,
Который благо-

словенъ во вѣки,
аминь.

Въ груз. печ.: «...рожденнымъ болѣе нежели Родившему; въ арм. «тварямъ, а не Творцу» (*Կ արարածն և ոչ Կ Արարիչն*). Конецъ въ послѣднихъ такой же, какъ въ № 909-омъ.

Ср. еще:

(Римл.)

2,1: № 345: Թ ԿԱՇՈ յՈՅՎԵԼԻ ՐՈՄԵԼԻ ՄՋԻ ԲԱՄԵՏՄ
ՐՈՄԼԻՏԱ ՏԱՄՋԵԼԻՏԱ ՄՋԻ ՄՈՅՈՅԱՏԱՏԱ ԹԱՎ-
ՏԱ ԹՅՏԱ ԸԱՄՋԻ ԲԱՄԵՏՄ ՄԱՏՎԵ ԻՔՄ ՐՈ-
ՄԵԼՏԱ ՄՋԻ

№ 909: Թ ԿԱՇՈ յՈՅՎԵԼԻ ՐՈՄԵԼԻՇԱ ՄՋԻ ԲԱՄԵՏՄ
ՐՈՄԼԻՏԱ ՄՋԻ ՄՈՅՍՄԱՏԱՏԱ ԹԱՎՏԱ ԹՅՏԱ ԸԱԻ-
ՏՋԻ ԲԱՄԵՏՄ ՄԱՏՎԵ ԻՔՄ, ՐՈՄԵԼՏԱՇԱ ՄՋԻ.

Печ. ԹԻ ԿԱՇՈ յՈՅՎԵԼԻ, ՐՈՄԵԼԻՇԱ ՔՏՋԻ ՄՈՅՍՄԱՏԱՏԱ
ԹԱՎՏԱ ԹՅՏԱ ԸԱԻՏՋԻ, ԲԱՄԵՏՄ ՄԱՏՎԵ ԻՔՄ, ՐՈ-
ՄԵԼՏԱՇԱ ՔՏՋԻ

2,20: № 345: ՄՈՃԼՈՅՐԱԸ ԻՃՅԼՏԱ

№ 909: ՄԱՏՄԱՎԼԵԼՈԸ ՄԵՄԵՄՄՐՏԱ ԸԱ ՄՈՃԼՈՅՐԱԸ
ԻՃՅԼՏԱ.

910. Сборникъ, рукопись на такой же бумагѣ (л. 455) и такого же размѣра, какъ и № 909 и пожертвована музею наслѣдниками того же кн. Орбеліани. Она тоже украшена великолѣпными миниатюрами, виньетками и заставками. Переписана, какъ и № 909, въ началѣ 18 вѣка рукою Гавриила, который пишетъ, (л. 90), что онъ переписалъ эти книги во время управленія Грузіей Вахтанга VI. ԵՂԵԹԻՏԱ ԼՎԵԻՏԱՏԱ ԸԱ ԶՐՃԱՆԵԹԻՏԱ ՏԱՔԱՐԹՎԵԼՈՏ ԳԱՄՅԻՏ ՍԱԿՐՈՆԻՏ ՎԱՅԿԱՆԵՑԻՏԱ ՄԵ ՓՐՈՒԸ ԱՇՈՃՎԻԼՄԱՆ ԸԱ յՈՅՎԵԼՏԱ ԿԵՐՃՈՒ ԸԻՍԿՈՆՏԱ ՄՆԱՐԻՎԵՑԵՏՄԱՆ ՏԻՈՆՏԱ ԼՎԵԻՏԻՄՄՈՃԼԻՏ ԸԵՔԱՆՈՅԻՏ ՄՅԻԼՄԱՆ ԳԱԶՐԻԵԼ ՎԸՄՄԵ

რე წმიდა და სულთა განმანათლებელი სახარებაჲ სამოციქულო, იოანეს მოხილვა და დავითი ესე; უწყის უფალმან, გაკრძალვით ვსწერე და თუ რამ მცდარ ვიყო, ნუ მწყევთ, გვედრები, ოვფალნო მრავალჲცა არიან წელნი ცხორებისა ძისა მეფისა ვახტანგისნი.

Содержаніе:

1. Псалтирь (2—90)
2. Часословъ (92—)
3. Акафистъ Божьей Матери (201—218)
4. Молитвы покаянныя (219—)
5. Пасхалія съ груз. короникономъ (313)
6. Тропари и кондаки
7. Мѣсяцесловъ (363)
8. Миниатюрныя изображенія:
 1. Псалмопѣвца Давида (л. 1)
 2. Св. Троицы (л. 128 об.)
 3. Иларіона-Грузина, Евѣимія-Таргмани, Георгія Мтацминдели и св. Нины
 4. 12-ти Апостоловъ (298)
 5. Благовѣщенія
 6. Рождества
 7. Срѣтенія
 8. Крещенія
 9. Воскрешенія Лазаря
 10. Вербнаго Воскресенья
 11. Преображенія
 12. Воскресенія Христова
 13. Ряснитія
 14. Вознесенія
 15. Сошестія Духа Святого
 16. Успенія Богоматери
 17. Давида, Соломона
 18. Аарона, Езекииля

19. Или, Амоса
20. Аггея, Моисея
21. Малаиля, Иакова
22. Ионы, Елисея
23. Аввакума, Софонии
24. Иессея, Самуила
25. Свимсона, Авдия
26. Захарии, Даниила
27. Исаии, Иеремии
28. Гедеона, Нафана
29. Николая Мирликійскаго, Иоанна Златоуста
30. Григорія Богослова, Василия Великаго
31. Сильвестра Папы римскаго, Климія Анквирскаго
32. Св. Анѳимоза, Аѳанасія Вель.
33. Группы изъ св. Георгія, св. Димитрія, св. Θεодора и св. Евстаѳія (321)
34. Картины, написанной на тему: „Романозу пѣвцу Богоматерь вручаетъ хартію“ (322 об.)
35. Христось съ Апостолами (362)

На об. послѣдняго листа четверостишія почеркомъ мхедрули:

აწ გიძღვნი ძმასა უხუცესსა ვანბტანგ მონურად მოსველი
რომ იქნას შენდა გამწმენდლად ახალი მერვე მოსველი
ეს გზახვს ვინატრი სიშორით, შემქნია თვალი მოსველი
და კელთ პურობს მომიგონებდე, საფერიც კვოე მოსველი.

Состояніе текста нашей рукописи по сравненію съ текстами рукописей музея за № 38—974 года (см. описаніе въ 1-омъ вып.), № 913, 914 и армяцкой Псалтири изд. венеціанскаго (*Ի Վենետիկ 1805*) и іерусалимскаго (*Թիբուսիղիմ, 1869*):

1. Заглавіе.

№ 38 : დავითი (=Давити) = Давидъ

№ 910 : დავითნი (=Давитни) = Давиды

Печ.

Арм.: *Գրքը սուրբաւոյց Դաւիթի* = Книга Псалмовъ Давида.

По замѣчанію Delitzsch-a (Die Psalmen) на языкѣ древней церкви Псалтирь прямо называлась «Давидомъ» (Н. Вишняковъ—О происхожденіи Псалтири, 89, прим. 1), какъ она, — добавимъ мы отъ себя, — искони вѣковъ называется и у грузинъ.

2. Надписанія и распредѣленія.

Въ надписаніяхъ такъ-называемыхъ **пѣсней степеней** (пс. 122, 124, 131, 133) имя Давида, опущенное въ переводѣ **70-ти**, въ № 38 сохранено только въ надписаніи пс. 131 и надписаніе это читается такъ: ვალთბაჲ აღბავალთბაჲ ლოცვაჲ დავითისი და განცხადებაჲ ქრისტისი = пѣсьнь степеней. Молитва Давида и откровеніе о Христѣ.

Въ № 38 псалмами Давида названы псалмы: 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 42, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 66, 67, 68, 69, 85, 90, 92, 96, 100, 102, 108, 109, 131, 138, 139, 140, 141, 142, 143, всего 72.

Затѣмъ слѣдуютъ псалмы:

Сын. Корея: 41, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 83, 84, 86, 87, всего 11.

Ненадписанные: 1, 2, 32, 70, 93, 94, 95, 98, 103, 104, 105, 106, 107, 117, 130, 132, 133, 144, 147, всего 19.

Асафовы: 49, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, всего 12.

Непоименованные: 15, 91, 97, 101, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 127, 128, 129, 136, 137, всего 17.

Начинающіеся словами аллилуія: 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 118, 134, 135, 145, 146, 148, 150, всего 15.

Соломоновы: 71, 126.

Звамовы: 89.

Салмы съ надписаніями историческаго содержанія (см. наше «Мцрлоба», стр. 184):

58: რაჟამს შიავლინხა საოვლ მოკლვად დავითისა

Когда Сауль послалъ убить Давида

32: რაჟამს მოვიდა დავითი ნობამდ აბიმელექისა

Когда пришелъ Давидъ въ Нобамъ къ Аби-мелекху

56: ქოვაბსა მას ოღოლამისა

Въ пещерѣ Одоламской

51: რაჟამს დოიკი შეასმენდა დავითსა

Когда Доикъ доносилъ на Давида

62: რაჟამს ივლტოდა დავით ოვდაბნოსა მას იდოვშიაჲსასა

Когда уѣжалъ Давидъ въ пустыню Идумійскую

63: მზიფელნი ასმენდეს დავითს იყო რაჲ ქოვაბსა მას

Зифеи доносили на Давида, когда онъ находился въ пещерѣ

55: რაჟამს იყვნეს ოვცხო თესლნი გეთს

Когда инородцы были въ Геѣ

59: შემდგომად სიკოვდილისა საოვლისა

По смерти Саула

50: რაჟამს ახილა ნათან წინწყლმან დავითს

Когда уличалъ Давида пророкъ Наѳанъ

3: რაჟამს ივლტოდა პირისაგან აბესალომისა

Когда онъ (Давидъ) бѣжалъ отъ Абессалома

7: სიტყოვათათჳს ქოვსისთა ძისა იემინისთა

О словахъ Кхуса, сына Јемина

Привожу далѣе надписанія и нѣкоторыхъ др. псалмовъ.

с. 1:

№ 38: ფსალმავნი ა პსალომъ (=псалмуни) †.

№ 910: ფსალმუნნი დავითისი პირველი—пс. Давида первый

№ 913: ფსალმუნნი დავითისი ზედა წარუწერელი ებრაელთა შორის Пс. Давида не надписанный въ еврейскомъ (текстѣ)

№ 914: ფსალმუნნი პირველი აღილუთია †—Пс. первый. Аллилуія.

Печат.: ფსალმუნნი დავითისი *)— пс. Давида

* Предъ симъ идетъ общее оглавление всѣхъ псалмовъ— „დავით წინასწარმეტყველისა და მეფისა გალობა“ Давида пророка и царя ძეგლი, а предъ этимъ на первомъ (заглавномъ) листѣ— названія всей книги «Давითნი»=Давиды (Псалтирь).

Армян.: *Սաղմոս 'Ի Դավիթ*—Пс. (сагмосъ) отъ Давида. 1.

Пс. 2.

№ 38: ფნი ბ—Пс. 2

№ 910: ფნი დავითისი ზედა წარუწერელი ებრაელთა შორის Пс. Давида, безъ надписанія у евреевъ

913 : ფნი დავითისი—Пс. Давида.

914

печат.

Армян. *'Ի հերթախցուց գրոց երկուքեան սიգა ընդ մի հა.*

մարեն: Սաղմոս Բ—Въ еврейскихъ писаніяхъ

оба эти (псалма) за одинъ считаются.

Пс. 3.

въ № 38, № 910, армян. и русскомъ (изд. 1892, СПб. Синод. типогр.) отсутствуетъ „უდაბნოსა შინა — въ пустыню=греч. „en ti eremo“.

Пс. 4.

№ 38: ფნი დ. დასასროკლსა განწილვისათჳს. ფნი

დავითისი Пс. 4. Въ концѣ раздѣла *) , псаломъ Давида

№ 909 : დასსრულსა გალობათასა ფ⁷ნი დავითისი

№ 914 Въ концѣ пѣснопѣній Пс. Давида

№ 913

Печат.

Армян.: *Ի կատարած օրհնութեան. սաղմոս երգոյ ի Դաւիթ*
Въ концѣ благословенія Пс. пѣнія отъ Давида

Пс. 16,

№ 38: ლ⁷ ა დავითისი რაჟამს იდევნებოდა დავით საო-
ზლის მიერ Молитва Давида: когда преслѣ-
дусмъ былъ Давидъ Сауломъ.

Въ № 909 и во всѣхъ другихъ (и въ армян., греч. и русскомъ) только: Молитва Давида.

Пс. 18.

Только въ № 38 къ концу обычнаго написанія прибавлено: საღთთა რჩეოვლთაჲ ო ბოჲსტვენნიჲს იზ-
ბრანნიკაჲს.

Пс. 19.

Только № 38 къ концу обычнаго написанія при-
бавляетъ: რაჟამს შვიკრიბნა სენეკერიმ ძალნი და ტუოვედ
წარიტეინა ყოველნი, წარმოვიდა ისმსა ზელა==Когда соб-
ралъ Сеннекеримъ силы и, полонивъ всѣхъ, пошелъ
на Иерусалимъ.

Пс. 24.

№ 38: ფნი კდ დავითისი. წესი ლცვთა და თხვთა

Пс. 24 Давида: Порядокъ молитвъ и прошеній.

№ 909 и др.: ფნი დავითისი Пс. Давида.

Армян. *Ի կատարած. Սաղմոս ի Դաւիթ*==Въ концѣ,
пс. отъ Давида.

*)=Греч. * Τῆς κλερονομιᾶς.

пс. 26

№ 38: ფსალმუნი დავითისი წინა ცხებისა სამოელის მიერ
Пс. Давида предъ помазаніемъ чрезъ Само-
эля.

№ 910, № 913 и печат.: ფსალმუნი 26. ფსალმუნი
დავითისი პირველ ცხებისა Пс. 26. Пс. Давида
прежде помазанія

№ 914: ფსალმუნი დავითისი პირველ ცხორებისა. კვ
Пс. Давида прежде жизни. 26

Армян.: *Սս 'ի Դավիթ մինչև օմիպ էր. իզ.* Пс. отъ
Давида пока (онъ) помазанъ бытъ 26.

Пс. 28

№ 38: ფსალმუნი კვ ისალომъ 28

№ 910 : ფსალმუნი დავითისი გამოსლვისათჳს კარვისა

№ 913 Пс. Давида къ исходу скинии. (собств.

№ 914 «палатки»).

Печат.

Армян.: *Սս 'ի Դավիթ. օրհնութիւնս նաւակառկայ Տա-
ճարին* Пс. отъ Давида благословеній об-
новл. храма.

Пс. 29

№ 38: ფსალმუნი დავითისი კთ განახლებისათჳს სახლისა
Пс. Давида 29 къ обновленію дома

№ 910, 913 и Веч.: ფსალმუნი გალობაჲ განახლებისა-
თჳს სახლისა დავითისა пс.-пѣніе къ обнов-
ленію дома Давида

№ 914: ფსალმუნი დავითისი. გალობაჲ განახლებისა სა-
ხლისა დავითისა пс. Давида. Пѣніе на обновл.
дома Давида.

Армян.: *Սս օրհնութիւնս նաւակառկայ տաճարի 'ի Դա-
ւիթ: ԻՐ՝* пс. благословен. на обновл. храма
отъ Давида. 29.

с. 33

Въ № 38 вм. обычнаго: ფსალმუნი დავითისი რაჲჲმს შეცვალა თავი თვისი სხოვად აბიმელექის თანა მღდელთ მოძლოვრისა და წარვიდა Пс. Давида, когда онъ, измѣнивъ видъ свой предъ Абимелекомъ первосвященникомъ, ушелъ.

пс. 34

Только въ № 38 вм. обычнаго надписанія (ფსალმუნი დავითისი Пс. Давида) читается: ფსალმუნი ღდ. დავითისი რაჲჲმს ივლტოდა იგი საოვლისაგან და მოიკსენებს დოვქსცა და ზიფელთაცა და მათ, რომელნი შემასმენელ ექმნეს მას და მღდელთ მოძლოვართაცა, რომელნი მოსრნა საოვლ=Пс. 34 Давида: когда онъ, убѣжавъ отъ Саула, упоминаетъ и Доэка *) и зифреянъ *) и тѣхъ, которые донесли на него, и первосвященниковъ, которыхъ перебилъ Сауль.

пс. 35

№ 38: ფსალმუნი ღე დავითისი აღსასროვლსა რაჲჲმს იგი კელთ იგდო დავით საოვლ და არა მოკლა Пс. 35 Давида: въ кониѣ, когда Давидъ захватилъ Саула, но не убилъ его.

№ 910 и др.: ფსალმუნი 35. დასასრულსა მონისა ღუთისაჲ დავითისი=Пс. 35 въ кониѣ, раба Божія Давида

Армян.: *Սո 15. Ի կանոնիս Ժողովի սն. Սո. Ի ԲԲ.*

Пс. 35. Въ кониѣ, раба Господня. Пс. отъ Давида.

3. Въ № 38-мъ почти каждый псаломъ оканчивается словами: დიდებაჲ თაყვანისცემაჲ=слава, поклоненіе, и потомъ тутъ же указывается, сколько стиховъ

*) Въ томъ же № 38 читается (въ кониѣ рукописи. См. Миерлоба, стр. 184) დოჲო Доикъ, ზიფელნი ვიფელნი.

въ данномъ псалмѣ и во всѣхъ предыдущихъ вмѣстѣ; послѣ же 150-го псалма отмѣчено, что во всей Псалтири стиховъ 2900. Счетъ стиховъ въ иныхъ псалмахъ на единицу меньше русскаго и армянскаго счисленія.

4. Тексты:

№ 38,

№ 910, печ. и др.

Армян.

(4, 7)

გოვლთა ჩუენთა
ნაყოფისაგან იფ-
კლითა ღოვინითა
ზეთითა მათითა გა
ნამბრავლენ შენ იგინი

გულსა ჩანაყოფი-
საგან იფკლისა და
ღვინისა და ზეთისა
მათისა განმბრავლ-
დეს

*Մրտից մերոց ի պո-
յոյ ցարենոյ զինւոյ
ձիւիւց իւրեանց ըցու-
ցեր զնոսս*

6, 2

შილხინე მე ოვთა-
ლო=

გამკურნე მე უთა-
ლო

*Բժշկես զանձն իմ
Իսուխի զանձնս մօյ*

Греч.: Eleison
me, Kyrie.

Испѣли меня Го-
споди

6, 9

ისმინა ოვთაღმან
ჯე ღოცვისა ჩე-
მისაჲ, ოვმან თ-
ყვნსკჲ ჩემი შეი-
წირა

ისმინა უთაღმან ვე-
ღრებისა ჩემისა, უნ
ლოცვაჲ ჩემი შეი-
წყნარა

*Կառու տէր ձայնի լս-
ւոյ իմոյց լառու տէր
սպօխից իմոց և տէր
զինպրօւածս իմ ըն-
կարու*

Услышалъ Го-
сподь гласъ моли-
твы моея, Го-
сподь поклоненіе
мое принялъ

Услышалъ Го-
сподь моленіе мое,
Господь молитву
мою принялъ

Услышалъ Го-
сподь гласъ плача
моего, услышалъ
Господь молитву
мою и Господь
моленіе мое при-
нялъ.

8, 3

რამეთოვ ვიხილე-
ნით ჩოვენ. ცანი

რ ვიხილე მე ცა-
ნი ქმნულნი თით-

8, 4

*Տեսից զերկինս ըզ-
ցարծս մասարնց քոց...*

ქმნოვლნი კელთა	თა შენთანი.. ვარ-	...
შენთანი ... მარ-	სკვლავები რომელ	...
სკოვლავები რომელ	შენ დაათუხნე	<i>հասրահեցեր</i>
შენ დაჰბადე	Ибо увидѣлъ я	Увидѣлъ я небеса—
Ибо увидѣли мы	небеса — дѣло	дѣло перстовъ Тво-
небеса — дѣло	Твоихъ перстовъ;	ихъ... звѣзды, что
рукъ Твоихъ...,	звѣзды, что Ты	Ты утвердилъ.
звѣзды, что Ты	создалъ	
родилъ		

9, 4

9, 5

რ ჰყავ სამართალი	რ ჰყავ სამართალი	<i>արարեր վրաստա-</i>
შენი, მშჯავრი ჩე-	ჩემი და მშჯავრი	<i>տան իմ և վրաստանի</i>
მი=იბო Ты про-	ჩემი=იბო Ты	Производилъ Ты
изводилъ судъ.	производилъ	судъ мой и тяжбу
Твоей, тяжбу мою.	судъ мой и тя-	
	жбу мою	

31, 2: სიკვლისა	პირსა	<i>’ի քերտն</i> (въ уста)
37, 8 სოკლისა	გულისა	<i>սրտի</i> (сердца)
55, 4 კორციელმან	(тѣлесный)	<i>մարդ</i> (человѣкъ)
61, 7 ცხოვრებაჲ	(жизнь)	<i>յօրութեան</i> (сила)
148, 1 ბრძანებლ	(повелѣніе)	<i>սահման</i> (граница)

Ис. 9, 2 (=9, 3). Въместо груз., греч. и русскаго „...имени Твоему, Всевышній“ въ арм. іерусалимскомъ изд. 1864 года читается: *«սնուան պիանդ արձրելու»* = Имени Господа твоего Всевышняго.

Ис. 9, 7=9, 8: вм. груз. (№ 38, № 910, печ. и др.), греч. и русскаго «Господь» въ арм. (венепіанс. и іерусалимскомъ) стоитъ Богъ (*սուսուած*).

Ibid. 9, 11=9, 12: вм. гвуз. (печ., № 910 и др.), греч., арм. и русскаго „живущему на Сіонѣ“ въ груз. № 38 читается: *რომელნი დამკვდრებოვლ ხართ სიონს* = которые живеете на Сіонѣ.

Ib. 9, 12=9, 13: вм. груз. (печ., № 38, № 910 и др.),

греч. и русскаго „не забываетъ вопля“ въ арм. (венец. и іерус.) читается: *սչ մոռցաւ տէր զաղօթն* = не забылъ Господь молитвы).

Ів., 9,22=9,23: „Да уловятся они“ № 38 передаетъ: —*დაიყენეს* № 910, печ. и др. — *შეპყრობილ იქმნენ* — задержаны будутъ, арм. — *արգելցին* будутъ задержаны.

Ів., 9,24=9,25: вм. греч., груз. (печ. и № 910), русск. «Господа» въ № 38 и арм. стоитъ *ճմերտի* = Богъ

Ів., 9,25=9,26: вм. греч., груз. (печ. и № 910) и русскаго „Твой“, въ № 38 и въ арм. слѣдуетъ „Его“ (*Յոսնո* = *հորս*).

Ів., 9,35=9,36

№ 38: *Սեն Սեօթուհիքն ցկլաքնի ամարտաքանտանի և օքե-
տուհիքն* Ты сокруши руки гордящимся и
недоброму

№ 910 и печ.: *Սեօթուհիքն ցկլաքնի օղբուհիքն և օքե-
տուհիքն* Сокруши руку грѣшному и
недоброму

Арм.: *խորտակեցի բազուկ մեղաքորի և չարի*

Да сокрушится рука грѣшнаго и злого.

Пс. 10,1: вм. греч., груз. (печ. и № 910), арм. и русскаго „какъ же вы говорите душѣ моей: «улетаю» въ № 38 читается: «какъ же онъ говоритъ душѣ моей: „я улетаю“ (*զիտար ցեպուհիս սուղևս հեմս յօցեալեցորդի*).

Ів., 10,2

№ 38: *հատամտս ցեպուհիքն ճնեղևս Սինս փարօղևադ
գօղևիսս ֆրտեղտա* Чтобы метнуть во тьмѣ
тайно въ правыхъ сердцемъ

№ 910, печ. и др.: *հատամտս ցեպուհիքն ճնեղևս Սինս
չտօբի ցեպուհիքն օղբուհիքն և օքե-
տուհիքն* Чтобы стрѣлять во тьмѣ
въ сердцемъ правыхъ

Арм. *ձգել ընդ խաւար տնայելի ոչք սկզիկ ևն սրտիք*

Стрѣлять во тьмѣ въ тѣхъ, которые праведны сердцами.

Ів., 10,5: вм. русскаго „любящаго насиліе ненавидитъ душа Его“ читается: въ

№ 38: ვის ოკუოვარს ცოდვად მას ჰსძიოვლს თავი თვისი
Кто любить грѣхъ, тотъ ненавидитъ само-
го себя

№ 910, печ. и др.: Кто любитъ обманъ, тотъ ненавидитъ душу свою

Арм.: որ սիրէ զսխալ, ստիպյ զանձն իւր

Кто любитъ грѣхи, ненавидитъ душу свою

Пс. 11,7: вм. фразы „когда ничтожные изъ сыновъ Человѣческихъ возвысились“ читается:

въ № 38: სიმაღლითა შენითა სოკლგრძელ იქმენ ყოველთა ძეთა ზედა კაცთასა
Высокою Твоею
будь долготерпѣливъ на всѣхъ сыновей
людскихъ.

Печ. и др.: სთა შენითა დაიცვენ ძენი კაცთანი

Высокою Твоею сохрани сыновъ людскихъ

Въ арм. „...всликими сдѣлаешь Ты сыновъ людскихъ“.

Ср. еще: 12,2

№ 38: საღმობად გოვლისა ჩემისა დღეთა

№ 910: საღმობანი გულსა ჩემსა დღე და ღამე

Арм.: *ყოღբ. որտի իմոյ զառարկ*

12,3

№ 38 и всѣ другіе: განახաղեն თոვალნი ჩემნი

просвѣти очи мои

Арм.: լոյս տուր տէր աչքս աչաց իմոյ
Свѣтъ дай, Господи,
глазамъ моимъ

Во всѣхъ грузинскихъ имѣется, но въ армянскихъ (венец. и іерусал.) пропушено предложеніе: «Καὶ ψολο

to onomati Kvriov tov ypsistov»=ვაკებდე სახელსა უფლისა მად-
ლისასა (12,6).

13,4

№ 38: ვ^ა საკამადსა პოვრისასა ლ^ა არა ხადეს

Печ.: საქმელებზ პურებზ უფალსა არა ხადეს

Туть въ остальныхъ (арм., греч. и русск.) тоже
стоитъ „Господа“ вм. „Бога“, какъ въ № 38.

34,27

Въ армянскомъ (іерусал. изд.) пропущены слова:
«*ընդ արգարութիւն իմ: ասացեն յամենայն ժամ մեծ է ասու-
ած և այք կամին*»=правоты моей, говорятъ во всякое
время (въ № 38—ყოველსა ყამსა, въ печ.—მარადის):
„великъ Богъ“ и которые желаютъ

№ 38, № 910, печ.

Арм.

Цс.

17, 3	კებით ვხადე	ვხადო	<i>Օրհնելով կարգացի</i>
114, 2	ვხადოდე	ვჰხადოდე	<i>կარգაცի</i>
114, 4	ვხადე	ვხადე	„
117, 5	ვხადე	ვჰხადე	„
21, 2	კმა ვყავ		„
119, 1	ლაღადვყავ	ლაღადვჰყავ	„
16, 6	ლაღადვყავ		„
4, 1	ხადილსა ჩემსა		<i>ի կարգով իմում</i>
4, 3	ლაღადვპასა ჩემსა		„ „ „
17, 6	ლაღადვყავ	ვჰხადე	<i>սպարაკիցի</i>
120, 5	გიცვას შენ		<i>ყահსიցէ ეღել</i>
120, 7	ღაიცვას სული შე- ნი ოვფალმან		<i>ყահსიցէ ასე ყანძან „</i>
120, 8	ოვფალმან იცვეს შესლოვად შენი და გამოსლოვად		<i>Տէր պ ահსიցէ ყմուս և ეღել „</i>
27, 7	ავოვარო	ავ ^ა რო	<i>խոսուական ხელე</i>
117, 1	ავოვარებდით		„ <i>ხეხროდე</i>

107, 3	აღვიარო	խատուիսն հզէց
21, 22	გიგალობდე	օրհնելից
25	აღვიარო	սպამսა მათელიց
107, 3	გიგალობდე	օրհնելից
17, 34	ლოვაწლსა	'ի պատերազմ'
„ 39	ბრძოლასა	'ի պատերაզմի
26, 3	ერი (печ. ბანაკი)	պատերაզմ
149, 1	ოვგალობდით	Օրհնեցէք
150, 1	აქებდით	„
148, 1	„	„
146, 1	„	„
147, 1	აქებდ... ოვგალობდ	Գովես... օրհնես
5, 4	რამეთოვ შენ ღ'ი არა ეგრე ხარ ვითარმცა გინდა ოვრჩოვლოვ- ბაჲ	ուչ թէ դու աստու- ած կամիս վանօրէ- նակիւն=არა თუ შენ լմերտօ ցինდა ურջუլօցեբաჲ
5, 9	გოვლი მათი ამო არს. სამარე—ზე-ღე- ბოვლ არს კორკი მათი	և յերար նոցա նա- նրեակք են յրպես վերեզման բացէ կ- կիրգ *) ნոցա=და გულნი მათნი ამო- ნი არიან, ვითარცა სამარე, ღია არს კორკი მათი
17, 43	ღამადგინა მე მთავ- რად=ПОСТАВИЛЪ МЕНЯ КНЯЗЕМЪ	կացուցէ վիս վրակի=
9, 18	რამეთოვ არა ოვკე	ПОСТАВИЛЪ МЕНЯ ГЛАВОЮ
9, 19	დაივიწყოს გლახა-	ուչ իրպառ մ'առնայ თէր վაզբოսն=НЕ

*) Въ іерус. изд «բացեն կիրիգք»=пусть откроютъ гор-
тани.

კი=ибо не на вѣки
будеть забытъ
бѣдный

совсѣмъ забудеть
Господь бѣднаго

9,26 ძვისა	ჯარი
9,35 ოკეთოვრისაჲ	„
14, 3 ბოროტი,	ჯარი
ოკეთოვრი (14,4	ჯარაყირბ (=ბო-
	როტი მქნელი
2, 6 მეოფედ	ქაყალარ
5, 2 მეოფეო	„
9,36 მეოფე	„
134,11 მეფე	„
2, 2 მეფენი	ქაყალორე
135, 8 მფლობელად	ქუჩანოსკან
135, 9 ხელმწიფებად	„
23, 9 მთავარო	ქუჩანე
15, 8 ჰვალობდა	ენბაყალ
იხარებდეს (12,5)	„
ვიშვებდეთ (9,2)	ენბაყაყე
იშვებდეს (20,1)	ენბაყენ
ვიხარებდეთ (9,14)	ენბაყაყე

Въ № 38 совсѣмъ нѣтъ 6 стиха 61 главы

5. Изъ грузино-армянскаго словарнаго матеріала.

ტიგა თხიერთა (32,6; 118,83)	აჩქა, აჩქ
განსა საოვნჯეთა (32,6)	ყანბა
ტანჯგა ტანჯვანი (38,10)	თანჯანა
ვასხა აღნადგინები (54,11)	ქაჯი
ბოჯვა ბოჯვი, ბუ (101,6)	რლ
არწივა ორპისა (102,15)	არბაქ
ბარბოქა აღატყდებოლა (104,32)	რირირხეოლ
ბახჯანა ხეანი (118,96)	ქაჩან
ცნობა ვცან (118,152)	ბანსაყ
ბანაკობა საყოფელნი (121,3)	მნოსილქან

ნაში საკვრველი (45,8)	ნაშანი
ნიგოუბა ნივთებდა (49,19)	ნიქქქქ
ნივთებდენ (57,2)	ნიქქქქ
ღვანო ღვინითა (4,7)	ქჩნოქ
ზეთი ზეთითა (4,7)	პქქოქ
თუ თუ (123,1)	ჩქქ, ქქ
ლაღვა (6,9)	ლლქ (ტირილისა)
ბაწი (17,23,18,7)	ან-ქქ (უბიწო)
კაპანჭა (10,2)	კაყარა
წუნწუბა (10,6)	ბბოქ
ქაშა მარადის (15,7)	ქამჩნაქნ ბამ
ზვანაკი ზოვარაკი (21,12)	ქოლარაქ
ტომი (21,27)	თანამ
(თათრ. თახუშ — თესლი, ტომი, გვარი)	
ზანა ინგ. ბაარი (=ბარის, ველის)	ქაქქქ (22,1)
პატივი პატივსა (28,1) (შეგრ. პატი)	აყათრ
ტამანი ტამარსა (28,8)	'ქ თამარქ
ქაღაქი ქალაქსა (30,22)	'ქ რაყაქ
ვაშა ვაშა-ვაშა (34,25)	ქაქ ქაქ
" " (34,21)	აქა აქა
" " (39,15)	ქაქ ქაქ
ჯოჯოხეთი (113,25)	ღიქ
სამანა საზღვარი (73,17)	თანამან
ჭეშმარიტებს ზმარათქქქ	
ღაღადი აყაყაქ	
აჭა თანა	
ვეშა ვეშაპნი (148,7)	ქქაყაქ
ვეშაპისა (73,14)	ქქაყაქქ
ტოგება დოვტევეს (16,14)	ქქიქ
ღოგვა აყიქქქ	
ასანაკი — შანაქ (104,9)	
დათან - ჟაყან (105,17)	
აჭანონი — ლარაქქ (105,16)	

აღსები (იოსებე) — *იქსსქ* (104, 17)

ბელფეგორ — *რჩრჩყოქ* (105, 27)

ფინეზ — *ჩხსსქ* (105, 29)

სეონი — *შჩჩჩ* (134, 11)

სიონი — *შჩჩჩ* (134, 20)

ამონეგელი — *ამოქრჩაგქ* (134, 11)

ოკ — *ოქქ* (135, 10)

ფანაზ — *ჩაროქქ* (35, 15)

ქელესია — *ჩქჩქჩქ*

ქერუბინი — *ქჩქქქ*

6. Къ исторіи перевода груз. Псалтири.

Въ пергам. сборникѣ нашего музея, переписанномъ въ 1035 году (№ 135), имѣется толкованіе на псалмы древняго автора; толкованіе 11-ое касается 14 стиха 16 псалма: „განძღეს ჳამადითა მათითა, დაუტევეს ნეშტი მათი ყრმათა მათთა“. Этотъ стихъ не сходится ни съ греческимъ, ни съ русскимъ переводами, разнится и съ армянскимъ, но не измѣненъ въ той груз. общепотребляемой Псалтири, о которой Георгій Мташминдели говоритъ, что онъ ея перевелъ съ греческаго оригинала **дословно**. Толкованіе указаннаго стиха *) сопровождается слѣдующимъ предувѣдомленіемъ:

განძღეს ჳამადითა მათითა, დაუტევეს ნეშტი მათი ყრმათა მათთა.
თგე: ია.

არა ვითარ იგი რომელნ მე ჳგონებენ, ვითარმედ საქმელსა ღორისასა შეასმენს აქა გალობის მომცემელი. რამეთუ არა რაჲ შემავალი შეაგინებს კაცსა, არამედ ძესა იტყვს და

*) Ср. (Ис. 16, 14):

Груз.: Насытились ѣдомымъ своимъ, оставили остатокъ свой дѣтямъ своимъ.

Арм.: *յազիցոսն իբրոկրոզք և խոլին գնաուցուածս արդոյս իբրևոնց*
Насытились ѣдомыми и оставили остатки дѣтямъ своимъ.

Русск.: Сыновья ихъ сыты и оставляютъ остатокъ дѣтямъ своимъ.

Греч.: Echortasthisan kai vion aphikan ta catalipa tis nepiis avton.

ეგრეთვე ჰებრაელსაცა გამოჩინებულად წერილი ვპოვეთ, რამეთუ ბანინ წერილარს სიტყუასა მას ჰებრაელთა შორის გალობასა, რომელი შვილად ითარგმანების, არამედ მათ შესამენს ვითარცა ჯეკმა უმეცართა, რამეთუ შვილები ღუთისა მიერ მოელო სიმრავლედ და არა თუ სათნოებაჲ რამედ დაუტევეს, არამედ ნეშტი იგი საბოროტისა მათისაჲ სამკვდრებელისა წილ მისცეს მათ. ხოლო გამოცხადებაჲ ზემო წერილისაჲ ამის არს ესრე: ბერძულსა ენასა ღორისაჲ სახელი და ვითარცა თქუა კაცმან ძებითაო შეტყუებულად საცნობელ არს, რამეთუ ღორისასა ვიონ ჰქვან და ვითარცა ვინ თქუა ძებითაო. ვიონვე ჰქვან და მისგამო მრავალთა თარგმანთა სომეხთაცა და ქართველთაცა რომელთამე ღორისად უთქუამს და რომელთამე იგი სიტყუაჲ რეცა სატოხე უჩნდა. და ზუ სიტყუაჲ იკმიეს და ქამად გამოთარგმანეს სომეხთაცა შორის და ქართველთაცა შორის. ხოლო ჩუენ ღუთისა მოწყალებათა ისჯჱს ნეტარისა, რომელი ხუცეს ყოფილიყო წმიდისა იპარუსალიმისა ეკლესიასა, რომელმან დავითი გამოთარგმნა უთხად წიგნად სავსედ მისსა თარგმნილსა წიგნსა შინა ესრე სახედ ვპოვეთ ვითარცა ესე დავწერეთ კრძალულად.

Переводъ:

„Не такъ, какъ полагають иные, будто тутъ псалмопѣвецъ подразумѣваетъ **кормъ свиней**, — ибо ничто входящее не оскверняетъ челоуѣка; но онъ говоритъ здѣсь о **сынѣ**; тоже самое мы нашли явно написаннымъ и по-еврейски, ибо въ еврейскомъ текстѣ) этого псалма стоитъ «benin», которое переводится словомъ „сынъ“. Неразумнымъ (безпросвѣтнымъ) уясняется, что они дѣтей получаютъ отъ Бога на продолженіе потомства (букв. на размноженіе), а они не оставляють какой либо добродѣтели, но вмѣсто наслѣдства даютъ имъ останки злости своей. Вышеписанное недоразумѣніе произошло отъ употребленія по-гречески слова „ζωον“, означающаго и свинью и сына; во многихъ переводахъ,

и армянскихъ и грузинскихъ, слово это передано какъ „свинья“, нѣкоторые же среди какъ армянь, такъ и грузинъ, принявъ его за гнусность, поняли въ смыслѣ переносномъ и перевели въ значеннн „ѣсть“. Мы же, Божьей милостью, въ книгѣ блаженнаго Исихія, св. іерусалимской перкви пресвитеромъ бывшаго, переведшаго Псалтирь въ четырехъ книгѣхъ, полностью нашли тоже самое, что мы и написали бережно.

911. **Часословъ**, рукопись на бумагѣ въ 8.4×5.9 сант., на 290 листахъ, въ прочномъ переплетѣ, писана въ 18 в. почеркомъ хуцури (съ 285 листа другимъ позднѣйшимъ почеркомъ мхедрули). Поступила отъ наслѣдниковъ поэта Григ. Орбеліани. Въ заглавіи книги стоитъ слово წინამძღვარი—Предводитель, но въ ней заключаются молитвословія, тропари, кондаки, акаѳистъ и мѣсящесловъ.

Начало: აღდგე რაჲ ძილისაგან, პირველად ესე წართქვი: აღდგომილნი ძილისაგან შეგივრდებით შენ, სახიერო, და ანგელოზთა გალობასა გიღაღადებთ, შენ ძლიეროჲ. წმიდახარ, წმიდახარ, წმიდახარ, შენ ღმერთო ჩვენო, ღვთის მშობლისა მიერ შეგვიწყალენ ჩვენ: ცხედრისაგან და ძილისა აღმადგინენ ჩვენ ოვფალო.

Конецъ (писан. перк. почеркомъ): პატიოსანმან სარტყელმან შენმან. არს სიმტკიცე ქალაქისა შენისა უბრძოლველ და საუნჯე კეთილთა გამოუთქმელთა, რომელმან მხოლომან ჰშევ მარადის ქალწულმან:

Замѣтка переписчика (на листѣ переплета):

მოიკსენე ოვფალო ამისი მწერალი მონაჲ ღვთისაჲ ოვჭიქ(?).

ცტტრ: ჩვ=1500.

Конецъ рукописи (почеркомъ мхедрули): ქრისტეს აქეთ ჩუიზ. ზედნადები იზ. კელთა ზ. შობა უფლისა მ. დიდ აღება დღე ლთ. მარხუანი იწყებთან იანვარს იზ. კორცთა ე.

რება ფებერვალს ბ. ხარება დიდ ღ. წმიდა აღდგომა მარტის
კმ. ამაღლება მაისის ზ. სულის წმიდის მოსვლა მაისის კზ.
მოციქულთ მარხვა დღე ლე. პეტრე-პავლობა ბ — ქრისტეს
აქეთ ჩჰიი. ზედნადები კს. კელთა ბ. დიდ აღება დღე გმ....
აღდგომა აპრილის იც. ამაღლება მაისის კზ...

Въ мѣсяцесловѣ не позабыты и св. Грузинской церкви: св. царица Кетевана († 13 сент. 1624 г.), Иларіонъ-Грузинъ (стр. 239), св. Або († 7 янв. 786 г.), Евфимій Таргмани († 13 мая 1028 г.), Георгій Мтацминдели († 30 іюня 1066 г.), св. Нина (стр. 211), Хитонъ-михетскій праздникъ (210 об.), Колесованіе патрона Грузіи Георгія Побѣдоносна (10 ноября). Приведены и тропари нѣкоторыхъ изъ нихъ.

Тропарь (ოხითა) Кетеваны: მოწყულუმან სურვილითა საღთოჲთა წყლულებანი მრავალნი თავს იხსენ და ტანჯვათა ფერადობანი ახოვნად დაითმინენ. ვინაცა წარმავალისა დედოფლობისა წილ სუფევა ზეცისა დაიმკვდრე სამ ზვის სანატრელო ქეთევან ვედრე ქრისტესა ღმერთსა მოწყალეებად სულთა ჩვენთათჳს. Далѣ слѣдуетъ იაკოჲ V-накои.

Тропарь живоноснаго столба михетскаго: კათოლიკე ეკლესიისა დღესასწაული სუეტისა წმიდისა და კუართისა საჟფლოსა ნათელი შემოჰკრებს კიდეთა სოფლისათა და უკვდავებად წმიდად მირონსა გვწყაროვებს, რომელნი წმიდასა ღუთისმშობელსა და მისგან შობილსა ქრისტესა თაყვანისვსცემთ. რათა ვპოოთ ცხოვრება სულთა ჩვენთა. Далѣ слѣдуетъ იაკოჲ.

Тропарь св. Нины: სიტყვსა ღუთისა მსახურთა თანა მოსაგრეო და ანდრიას ქადაგებისა წარმართებოჲ ქართველთა განმანათლებლო და სულისა წმიდისა ქნარო ნინა ვედრე ქრისტესა ღმერთსა შეწყალეებად სულთა ჩვენთათჳს. Далѣ იაკოჲ.

Служба и тропарь Георгію Мтацминдели, подвижнику грузинскаго Афонскаго монастыря: თა ივნისსა ღ წმიდისა მამისა ჩვენისა გიორგი მთაწმინდელისა ქართველთა მონას-

ტრისა: ლტნსა ღმერთო მამათა ჩნ: ქმი: ბკა: დი: რად აკ:
თორმეტთა მზეთა შორის მნათობთა მათ სოფლისათა
ვითარცა მთიები ჰრწყინავ ნათლითა ღუთის მეტყუბლებს
თანა, ბრძენო გიორგი. რამეთუ აღიდა მიცვალებად შენი სას-
წაულითა თვსთა მეგობართასა ქრისტემან ღმერთმან ჩვენმან,
რთა გადიდებთ მეოხ გუეყავ ჩვენ.

912. **Евангеліе Матѳея**, миниатюрная рукопись на бумагѣ въ 7.6×5.3 сант., въ бумажномъ значительно поврежденномъ переплетѣ, писана на 50 листахъ самымъ мелкимъ строчнымъ хуцури 18 вѣка, въ два столбца. Поступила въ музей отъ кн. Тамары Мачабели. Заключаетъ въ себѣ не весь текстъ евангелія Матѳея, но только отъ начала до 22 стиха 23 главы, остальное недописано (lacune).

Текстъ, за исключеніемъ нѣкоторыхъ орфографическихъ разпочтеній, одинаковъ съ переводомъ св. Георгія Мтацминдели.

913. **Псалтирь**, рукопись на бумагѣ въ 9.1×9 сант., на 217 листикахъ, въ прочномъ досчатомъ переплетѣ, обитомъ коричневой кожею, писана красивымъ строчнымъ хуцури XVIII вѣка (водянаго знака нѣтъ на бумагѣ рукописи). Поступила въ музей отъ наследниковъ Григ. Орбелиани. Счетъ псалмовъ указанъ арабскими цифрами. Текстъ заканчивается (стр. 215 об.) загадочною записью въ четыре слова (1709?).

Начало: დავით წინასწარმეტყველისა მიერ ქებაჲ. კ.
კანონი ა. ფსალმუნნი დავითისი ზედა წარუწერელი ებრაელ-
თა შორის. ა. დავიდა პროკა ხვალენი. 20. Канонъ г.
Пс. Давида, ненадписанный въ еврейскомъ (текстѣ), г.

На л. 217 почерк. мхედруლი:

აწ გულისხმიერ იქმენ, ყრმაო სულითა

ვიხილე ტაძარი, აღსავსე ნათლითა,
დაფუძნებულ შვენეიერ ორით კუთხითა,
ხარისხნი მისნი მისის რიცხვითა
ესხნენ ექუს ათეულნი კარნი ოქროსანი
და აქუნდა სამ-ერგასნი სასინათლონი
მივლენან ჟუსიკნი მაშინა ტირილით
მეძაენი და მემრუშენი განსცხრებიან მუნ სულით.

914. Псалтирь, рукопись на бумаге, въ 9.9×6.9 сант., на 225 листикахъ, въ прочномъ деревян. переплетѣ, писана красивымъ строчнымъ хунури въ 1715 г. и пожертвована музею кн. Анной Эристовой. Въ коншѣ приведены пѣснопѣнія Давида, пророка Моисея, молитвы Анны, матери Самуила, пророка Аввакума, прор. Исаи, прор. Іоны, трехъ св. братьевъ, трехъ св. отроковъ, Пресв. Богородицы, пророка Захаріи. Затѣмъ слѣдуетъ:

1 (л. 220): ვითარ ჯერ არს რათა იკითხვიდენ დავითსა ყოველსა წელიწადსა შინა. Порядокъ чтенія Псалтири въ продолженіе всего года.

2 (л. 221 об.): რიგი დავითის კითხვისა.. დიდთა მარხვათა: порядокъ чтенія Псалтири въ теченіе Великаго поста.

3 (л. 222 об.): ანდერძი გიორგისი, წმიდისაჲ მამისა ჩუენისა. Завѣщеніе св. отца нашего Георгія (Мтацминдели).

4. Отъ переписчика (л. 224 об.): აღვსწერე ყოვლად უღირსმან მონაზონმან რომანოზ წმიდაჲ ესე დავითი გარესჯის მრავალმთას მონასტერსა წინამორბედის იოანე ნათლისმცემლისას გიორგი ერისთვს ძემან დავსწერე ჩემის სულის საღიხინებელად. მოიხსენე ოვფალო მამა, დედა ჩემი, ძმანი, დანი ყოველნი ჩემნი თვისნი და აღმზრდელნი. მოიხსენე და განუსვენე, ქრისტე, განსასვენებელსა შენსა, სადა იგი არს ვალობაჲ და ზატიკობაჲ, ფუფუნებაჲ და წყაღნიცა ცხოველ-

ნი ღიან სულნელითა მით ნიავ-სულნელებისათა, სადა იხილებიხ ფრიადი მყუდროებაჲ შუჴნიერებითა. შით ანგელოზთათა, მუნ დააწესე ბებია ჩემი მარამ და ბიძა ჩემი ონოფრე. ქრისტე კაცთმოყვარე, ნუ მოახსენებ ძვირთა მათთა და მეც მათთან დამაწესე.

ვიწყე წმიდაჲ ესე დავითო დღეთა ზატიკისათჳ მენელსაცხებლეთ კვირიაკის წინადლით შაბათს და სრულ ვყავ შობითაგან ბრმის კვირიაკის წინა დლით შაბათს, დღესასწაულსა წმ. მეფეთა კოსტანტინე და ელენესთა ჯვრის გამოჩენასა.

აღიწერა: მისსა: კა: ქართლს, მეფობასა, იესესა, ძისა ლევანისსა. კათალიკოზობასა. ძმისა მისსავე. დომენტისა: ქორონიკონსა: უგ: მომხსენე ქრისტე იესოჲ რომანოზ. ამინ. Писано мая 21, въ Картли царствованія Іессея, сына Левана, въ католикозство брата его Доментія, въ корониконѣ 1715. Помяни, Христе Іисусе, Романоза. Аминь.

Этотъ Романозъ сынъ арагвскаго Эриваста Георгія (1696—1723), убитаго турками въ 1723 года, въ 1745 году, уже въ санѣ митрополита, находился въ Москвѣ и тамъ оставилъ прекрасное сочиненіе *წიბწილი ღალადებისა*—*кимвалъ взываній*. (см. опис. № 150).

Начало рукописи: ფნი: ჰლი: ალჲ:—

ესე იგი არს
ქებაჲ და გა-
ლობაჲ ოჲ ანუ თ(უ)
გალობა და ქება:

Переводъ: псаломъ первый. Аллилуія, т. е. хваление и воспѣваніе Господа или же воспѣваніе и восхваление

915. Греческій нотированный Ирмологіи, рукопись писана на бумагѣ, въ 20.2×14.16 сант., л. 150, имѣеть картонный переплетъ, обтянутый кожей; на 1-омъ листѣ имѣется помѣтка: საქართველოს მეფის ძე

დავითის ძის გრუზინსკომუ ცარევიჩუ დავიდი პრინადლე-
ჯიგუ. Поступила въ музей вмѣстѣ съ №№-ами 918,
917, 918, 919 и 920 изъ библиотеки тифл. Духовной
семинари.

916. Греч. нотиров. Ирмологій, рукопись на бумагѣ
въ 15.5×10.2 сантим., л. 230, имѣеть деревянный пере-
плетъ, обтянутый кожею съ тисненіями.

917. Греч. нотир. Ирмологій, рукопись на бумагѣ
въ 16.5×11 сантим., л. 293 съ припискою въ началѣ
საქართველოს მეფის ძის დავითის ძის Принадлежитъ сыну
груз. царя Давиду. Имѣеть переплетъ, обтянутый кожею
съ тисненіями.

918. Греч. нотир. Ирмологій, рукопись на бумагѣ,
въ 21×14.5 сантим., л. 82, имѣеть досчатый пере-
плетъ, обтянутый кожею съ тисненіями. Дефектна
вѣтъ начала и конца. На 1-омъ листѣ приписка груз.
царевича Давида, что она принадлежитъ ему.

919. Греч. нотиров. Ирмологій, рукопись въ 21×15.2
сант., л. 227, имѣеть прочный деревян. переплетъ,
обтянутый кожею. На 1-омъ листѣ помѣтка: «царевича
Давида».

920. Греч. нотир. Ирмологій, рукопись въ 17×11
сант., л. 504, имѣеть прочный деревян. переплетъ,
обтянутый коричневаго цвѣта кожею съ тисненіями.
На 1-омъ листѣ приписка საქართველოს მეფის ძის დავი-
თის ძის. Принадлежитъ груз. царевичу Давиду.

921. **Греч. нотир. Ирмологій.** Въ рукописи всего 4 бумаж. листа (18.3×12 сант.).

922. **Литургія Іоанна Златоуста,** рукопись, въ видѣ свитка, длиною 3 аршина и шириною 20.2 сант., писана на прочномъ желтомъ пергаментѣ строчнымъ хуцури XIII вѣка. Пергаментъ спитъ изъ 3-хъ отдѣльныхъ кусковъ. Въ началѣ текста имѣется прекрасное изображеніе Іоанна Златоуста во весь ростъ съ раскрытымъ свиткомъ въ рукахъ и съ надписью *წმიდითაბე ოქროპირი* Святой Іоаннъ Златоустъ. Подъ изображеніемъ буквами асомтаврули. *ჟამის: წირვა: . წმიდისა: . ითაბე: . ოქროპირისა* = Литургія Св. Іоанна Златоуста. На полѣ нѣсколько заглавныхъ буквъ, которыя разрисованы чудно. Переписчикъ Св. Литургіи себя отмѣчаетъ въ двухъ мѣстахъ: въ текстѣ киноварію (съ конца строка 19) и въ началѣ, вдоль изображенія Св. І. Златоуста, и оба раза называетъ себя Габріэломъ (*ამისსა მხიბავსა გაბრიელსა შეუხდენენ ღმერთთან ამინ*). Въ концѣ 1-го куска имѣется приписка позднѣйшею рукою: *ღმერთო შეიწყალე სული სარასი*. Боже, помилуй душу Сарры.

Текстъ рукописи читается нелегко, такъ какъ чернила значительно выцвѣли и померкли, особенно же въ концѣ, гдѣ буквы совершенно изгладились.

Начало: *იკლვის ტარიგი ღვთისა ძე მამისა, ამხმელი ცოდვათა სოფლისათა ცხორებისათეს სოფლისა, ვითარცა ცხოვარი კლვად მიიგუარა და ვითარცა კრავი იგი წინაშე მრისუძლისა თვისისა უკმობელი ესრეთ არა აღადებს პირსა თვისსა სიმდაბლითა თვისითა სასჯელი თვისი მიიღო, ხოლო თესლ-ტომი მისი ვინმე*. Переводъ и подробное описаніе этой рукописи смотр. у прот. Кир. Кекелидзе — «Литур. груз. памятники...», стр. 48—52, Илитарій А.

923. Отрывокъ пѣснопѣній великой пятницы, рукопись на 2-хъ пергаментныхъ листахъ въ 26×21.5 сант., писана строчнымъ хуцури XII в. Она пожертвована музею И. Е. Петровымъ.

Начало: ქმეთისა მიმართ სახიერისა ხოლო ჩუენ ვლადებთ რომელი მოხუალ ჩუენთვის... ვინ არს წმიდაჲ.

Конецъ: რომელსა ულადებთ რამეთუ არაჲვინ არაჲ.

924. Перечень семи смертныхъ грѣховъ, рукопись на 2-хъ бумажныхъ листахъ (20.5×15.5 сант.), переписана почеркомъ мхедрули 19 вѣка. Поступила въ музей изъ Кватахевскаго монастыря. Перечисленіе грѣховъ слѣдуетъ въ такомъ порядкѣ: 1. ამაართავნება — гордость, 2. შური зависть, 3. მრისხანება — гнѣвъ, 4. მცობარება — лѣнь, 5. ანგარება — стяжаемость, 6. ნაყროვანება — жадность и 7. არა წმიდება — нечистота. Каждый изъ этихъ грѣховъ имѣетъ по 7-ми видовъ (и они указаны).

925. Рукопись Кватахевскаго монастыря на 9 листахъ, шпигтыхъ въ видѣ простой тетради, безъ обертки, безъ переплета, писана въ 1863 году, частью чернилами и частью карандашомъ, рукою монаха Николая Джобинашвили.

Содержитъ въ себѣ а) стишокъ Н. Джобинашвили, въ которомъ авторъ жалуется на свою судьбу, б) стихъ о Рождествѣ Христа и постройкѣ Кватахевскаго монастыря и в) стихи о царяхъ и владѣтеляхъ Грузіи и Осетіи, а именно:

Объ Иракліѣ II: მე ფეხო განბანილთა მიერ ეკლესია ვადიდე იესო, სული შენი მომბერე კლებულსა.

О Царицѣ Даріи: ვინ არს მიზეზი არსთა მკობისა,
მანცა წიაღმყო დედოფლობისა.

О царѣ Георгіѣ: ქრისტეს ჩვენთვის გარდამოსულსა

- იესოს ვმონებ ღმერთ გასასრულსა,
Объ немъ же: პისტიტელ პიდიტ ალაპიტვე
იესო ჩემო მამა უშავე.
- О царской невѣсткѣ Кетеванъ: ვინ დავითს ეყმო-ეთვისა,
მან სძლად მყო მალლის მეფისა.
- О Леонъ царевичъ: ტომია მეფეთა ძესა
ლეონ სახელად მძესა
ღვთის მშობლად სასოიანი.
- Объ Юлонъ (Вахтангъ) ლომად იუდას ბაკეთად
ვახტანგ ირაკლის ნაკვეთად.
- О Давидъ: ქრისტესა ღმერთსა ვესავ სამვბით
დავითის ღვთის მამის ტომობით.
- Объ Иоаннъ: სასოებად მაქვს ძელი ცხოველი,
მრჩობლსა ცხოვრებას მისგან მოველი.
- О Багратъ: იესოს ვმონებ ყოვლის მპყრობელსა,
ვადიდებ ჩემსა განმამღთობელსა.
- О Фарнаоузъ: ღთისმშობელმან წიაღით მფარნა,
ვაზ კეთილთა მე რტოდ შემეწყნარა.
- О Соломонъ царъ: დავითის ნორჩი
ჯვარის მტერს მოვრჩი
უძლოთა მეტრფე
ლომებრ მყეფე
მტერთ სისხლთ მჩქეფე
იმერელთ მეფე.
- Объ его матери: სძლად მომიწოდა პალატმან
სახლმან სოლომონ ბრძნისამან.
- О Соломонъ II: ვინ დავითისით ჩვილმან იღმერთა,
მან ძღვეით მყო მეფე იმერთა
კეთილ ძირთაგან რტოვანი,
მეფედ ვაზ ბაგრატოვანი.
- О Тамаръ царицъ: დედათა მარილი ვარ.
- О Кашии Дадіани: ვინ ამკენა ციანი მარადიანი
მით ვფლობ ქვეყნად მე დადიანი.

- О Маміи Гурісли: სადგურ ელიასი მიყვარს
მისი კმა მიაპებისა,
მამამ სჯულთ საფუძვლად ძველად
ქყონდს მსაყდრა ათორთ მზაძველად.
- О Мухранъ-Батонѣ: ერთი ღმერთი მწამს ერთი ბატონი,
სარდალთ სახლთხუცეს მუხრან ბატონი.
- О Кашии Дадіани: დადიან
იგურდივ ვარსკვლავნი ცისა
რა მიდრკა ციალი მზისა.
წავიკითხე მომეწონა
ლექსთ წყობილნი მოთხრობანი:
იმერთ შეყრა მენგრელთანა,
ერთად მათი მხნეობაი,
მტერთა ძლევა, აფხაზთ დევნა,
ყივილი: და ჰეო! აი!
შემდგომ ღზინი, ღვინის სმაი
ერთად მათი მხნეობაი:.

О царяхъ Осетіи:

ჩვენ ვიყავით ცხრანი ძმანი ჩარქონიძე ქახილანი,
ოს-ბალათარ, დავით სოსლან ოთხთ სამეფოთ მებრძოლანი,
სოყურ, გიორგი, ფილაროს და ჯადაროს მტერთა რისხვით შემ-
ჩვენნი ძმანი სამნი ბერნი ხედვარნი
ისაკ, რომანოზ და ბასილ იქმნეს ქრისტეს კაი ყმანი,
საიქიოს მოიმედეს სააქაოს კარგნი მდგარნი კარი,
კარსა ზედა სიმაგრე გუაქეს და საბაჟოც, აქ გვიჭირავს ხიდის
ოქროსა და ვეცხლის მიწა იმდენი გუაქეს ვითარ წყალი
კავკასიონი დავიჭიროთ სამეფოს გაუდარი
ქართველ ბატონს და მოვტაცეთ, არ დავაგდეთ ჩვენი გვარი
მომწვდა, ფიცით მილალა, მან დაიდვა ჩვენი ბრალი,
მარტო წამოველ, მე შევცდი თან არა მყვანდნენ ჩემნი ძმანი,
ფიცი გატეხა ავკაცმა იცოდა მქონდა მე ძალი,
ბალათარ ფიცსა მიენდო, გულში არ ჰქონდა სადარი,

წყალსა მიეცა ბალათარ, აღობრდა ოსთა მათ ჯარი,
ვინც ეს ლექსი აღმოიკითხოთ, მცირედ ბძანეთ შენდობანი.

926. Рукопись на 3-хъ бумажныхъ листахъ въ 22.6X18 сант., писана почеркомъ мхедრული монахомъ Никономъ Джобинашвили и поступила въ музей изъ Кватахевскаго монастыря.

Содержитъ въ себѣ стихотвореніе „დაფიქრებულის ლუარსაბის მოგონება ქვაბთახევის მონასტერსა შინა“:

შორს რასმე ვხედავ, სად მთანი დიდნი
აყუდებულან, ტყით დაბურვილნი.

მცირესა ველზედ,
ორს მტკიცე სვეტზედ
სდგას მშვენიერი აქ ეკლესია,
რომელ არ უჩანს, ვის უღესია,
ვისი არს შრომა, ვისგან არს კმნილი,
ვისგან შეჰქმნია კარნი დახშული;
და მე, მის ხილვად აქვე მყოფელი,
ვხედავ, მყეფარებს შავი მფრინველი.

შაო მფრინველო, შავათ მოხილო, ბერისა მზგავსო,
შენმა ყეფამან გული აღავსო!

ნეტა რას იტყვი ყვრე მყეფარე,
რა იქნებოდა ეს არგ-მარე?

ნუ თუ ოდესმე, დროსა წაჩსულსა,
მეფის დავითის სახელ განთქმულსა,

როს ბერნი მრავლად აქ ჰყობდენ შვებას,
ახლა მომითხრობ შენ მათსა ქებას,

მათსა სიამეს, ჩვეულებასა,
მათს ერთგულობით მეფის ხლებასა,
მათსა სიმხნესა, ძლიერებასა,
მათს მხიარულთა ჳიროთ მოკლებასა?
ორნი ბევრნი,

ჰაბუკნი ბერნი

იყვნენ, სტკებებოდნენ სვე-ბედნიერად.

ყველა იგინი,

ლოცვაში გმირნი

სამოდ სცხოვრობდნენ სრულ ბედნიერად.

სად არს ის ბერნი,
ტკბილ მიმგებელნი,
სულით შექმნილნი,
აწ უკვე მტვერნი?!

როს მტერნი მათხუ მიესეოდნენ
ბერთ ძლევდნენ, სჩეხდნენ... და იწევბოდნენ,
ურთი ერთ შორის აღირეოდნენ,
ლუთისა ვედრებას თვით ხვიანობდნენ...

ნეტა რას იტყვი, სით მოფრენილი,
რომლის გრძნობით ხარ შენ მოლხენილი?

ნუ თუ შენ უცხოთ, აქა მყოფელთა,
იგონებ ჩემებრ, მეტყვი ყოველთა:

როს სიწრფოებით

ყველა გოდებით,

ამ ტაძარს გარე მოესხმოდიან

ამაყად სდილნი,

ბერნი თუ ჩჩვილნი,

საღმართო დიდებას ტკბილად ხმობდიან

დღეს დღესასწაულს,

მას უკვე წარსულს,

სრულის პატივით შეამკობდიან;

მათი ერთობა და სიყვარული,

თვითონ ვედრება იყო ფარული,

მათი სიცოცხლე, მათი ცხოვრება

სიკვდილისაგან გაოზრებული

ნუ თუ შენც ჩემებრ მშობელს ქვეყანას

მოშორებულხარ და იგლოვ ამას,

თუმკ მოგონებით გახელებული

მოსთქვამ უწყალოდ დაწყლულებული!

მარა ვინ არის შენი მსმენელი?

ვინ არს ხუგეშის აწ მომცემელი?

შაო ფრინველო, ბერისა მზგავსო,

შენმა ყეფამან გული აღავსო!

სით მოფრენილი, სადაური ხარ?

ნეტა თუ რისთვის გაშმაგებულ ხარ!

რადას მიშველი საარებულსა,

ნულარ მიბრალებ ცოდვილსა, წყლულსა!..

927. Труды св. **Василія Великаго**, рукопись въ 42×28 сант., писана въ двѣ колонны строчнымъ хуцури. Книга въ разбитомъ дерев. переплетѣ, обитомъ кожею съ тисненіями, дефектна: не достаетъ начала и конца, уцѣлѣло всего 261 лист., изъ конхъ два пергаментные (въ концѣ), а прочіе—бумажные. Листы бумажные пострадали почти всѣ отъ ветхости и дурного храненія, буквы, иногда цѣлыя слова и фразы поблекли такъ, что позднѣйшему читателю пришлось ихъ освѣжить черными чернилами.

Она писана 3-мя почерками: 1) до 8 листа рукою Габріеля, 2) отъ 8 до 259 листа древнимъ 13 вѣка почеркомъ и 3) отъ 260 до 261 почеркомъ 13—14 вѣка.

На стр. 1-ой рукою текста помѣчено: *ⲡⲉⲣⲉⲱⲃⲟⲛⲟⲩ ⲉⲩⲱⲙⲓⲁ*—Переводъ Евѳимія (Святогорца).

Содержитъ въ себѣ сочненія Василія Великаго и его же толкованіе на псалмы 1, 7, 14, 15, 25, 29, 33, 37, 44, 45, 48, 59, 61, 114 и 115. Толкованіе это есть копія съ пергаментной рукописи музея 1035 года (см. выше № 135), изъ которой одну главу мы уже напечатали въ нашей „Мирлоба“ *) (стр. 204—234). (Ср. съ кievскимъ издан. 1829 года подъ названіемъ: «Бесѣды св. отца нашего Василія Великаго, архіеп.

*) Переписчикъ этой великолѣпной рукописи 1035 года Давидъ Джибисдзе говоритъ: „Главнѣйшее богатство—назидаться книгами. Солнце и луна сотворены для тѣлесныхъ нуждъ нашихъ, а книги—для просвѣщенія нашей души. Потому я переписалъ сію книгу (Псалтирь) и положилъ въ монастырѣ Шатберди для назиданія юношества. Пропшу васъ, которые будете подвизаться подъ виднымъ симъ солнцемъ, не позабыть насъ, превратившихся въ прахъ и пыль, ибо наступитъ время, когда и мы, какъ и наши предшественники, не будемъ болѣе наслаждаться чтеніемъ“...

Кесаріи Каппадокійскія, на псалмы, съ греческаго на російскій языкъ переведенныя».

На пергаментныхъ листахъ уцѣлѣла часть древней рукописи, а именно 51 глава: თავი: ნა: სიტყუაჲ ესე უკანაესკნელსა მას ღღესა დიდისა მის ღღესასწაულისსა დადგა იესოჲ ღაღადყო უკუეთუ ვინმე მოვიდენ ჩემდა და სუმიდენ და რომელსა ჰრწმენეს ჩემი ვითარცა თქუა წიგნმან მდინარენი მცლისა მისისაგან დიდლიან წყლისა ცხოვლისანი:.

Далѣе слѣдуетъ толкованіе этихъ словъ.

928. **Житіе св. Шіо**, рукопись на бумагѣ, въ 16×14.2 сант., въ прочномъ досчатомъ переплетѣ, обтянутомъ кожею съ тисненіями, писана на 85 листахъ красивымъ хуцури начала 18 вѣка и пожертвована музею свящ. Иродіономъ Гургенидзе. Впереди текста имѣется слѣдующее четверостишіе, подписанное рукою—вязью царя Вахтанга VI-го:

ცოდვისაგან: . უხამური: . გვედრები: . მამა: . შიო: .
პორროტითა: . ნაყროვანი: . შენთა: . ღვაწლთვის: . მამაშიო: .
ვის არ გწაღდა: . საზღო: . რამე: . ორ: . კაკალი: . მამაშიო: .
ღ: . ფარვას: . ვითხოვ: . ეშმაკისას: . მქურო(?): . მადლთა: . მამაშიო: .

Вязью: ვახტანგ==Вахтанგъ.

Заглавіе, заключенное въ красивую заставку, гласитъ: ცხოვრებაჲ და საკრველებანი წმიდისა და ნეტარისა შიოჲსნი, რომელი იყო ანტიოქიათ შუამდინარისათ ასურეთისა. ხოლო მოიწია ქვეყანაჲდ ქართლისა და დაემკვდრაჲ სარკინისა მღვმესა. რომელი ესე აღწერა ღირსმან მარტვრი, რომელსა ეწოდა პირველად ივ, რომელი იყო მოწაფეთაგანი წმიდისა იესთა კოსტანტინოპოლით: . გვაკურთხენ მამაო: .

Начало: ესენებითა წმიდათათა ოდესმცა სადა იქმნა განძღობა. ცნობის მქონებელთაგან. არა თუ ვინმე საღ წარტყუნულ იყოს გონებითა ეშმაკისა მიერ და თუალნი სულისნი აქუნდეს ყდ უმხედველო, რამეთუ წერილარს: ესენე-

ბაჲ მართლისა ქებით აღესრულებს... Съ 64 листа слѣ-
дуютъ сказанія и 18-ти чудесахъ св. Шю.

Конецъ: ესერა წიგნი აღმოკითხა გულ ჰყრობილ იქ-
მნა სარმიანე და ბრძანა ყოველთა ეპისკოპოსთა მუნ მოსლვაჲ.
ყოველთა თანა სავსებაჲსა ეკლესიისასა და მრავალი მადლო-
ბაჲ შეწირა ღუთისაჲ. და ნეტარისა მამისა შიოჲს მიმართ.
და სამადლობელად ამისთვის განუჩინა, რათა კანდელი ერთი და
სანთელი ერთი დაუშრეტელად კათოლიკე ეკლესიით ენთო-
ბოდის საფლავსა ზედა წმიდისა შიოჲსსაჲ:.

Въ концѣ помѣтка: принадлежитъ архимандриту
Нодару. Другою рукою: кушилъ я Григоръ Нукрадзе
отъ Джорджадзе въ 1853 году, 18 декабря.

На послѣднемъ листѣ молитва противъ змѣи поз-
днѣйшимъ мхедрули

სახელითა ზღვთისათა მამისა და ძისათა და წმიდისა სუ-
ლისა, გველი მოვკალ უფლისათვის
გველი მოვკალ უფლისათვის
გველი მოვკალ უფლისათვის.

(აქა სამჯერ ჯვარი გადიწერე და სოქვი ესე ლოცვა):

ქირთაშნელი ვარ
ქირთაშნით მოვალ
ქირთაშ მაცვია,
ქირთაშ მარტყია
ვერა, ვერა, ვერა.

ილან ილა უსურ
სურუნ იათარ.

Послѣднія слова татарскія и озна-
чаютъ: змѣя такъ подуетъ, что
гуртъ ляжетъ.

929. Рукрпись на 3-хъ пергаментныхъ листахъ,
писана строчнымъ хуцури: 2 листа, въ 17×12 сант.,
писаны однимъ почеркомъ, а 3-ий—другимъ. Они со-
ставляютъ часть мѣсяцеслова.

930. Караманіани, рукрпись на бумагѣ въ 21.8×17.4
сант., писана скорописью мхедрули на 7 листахъ,

сшитыхъ въ видѣ простой тетради. Составляетъ часть большого сочиненія Караманіани. По характеру письма ее можно отнести къ 18 вѣку.

Начало: და მუნ. მყოფთა. ფალავანთა ყარამანისთვის ვედრება სწადღათ, რომ .. ეს ქვეყანაში წასვლა მოეხსენებინათ.

Конецъ: იასაულთავანსა: ერთსა დევსა. ასეთი სილა შეპოკრა. რომ. მაშინვე. მიწასთან. გაასწორა. და მეორესაც. ესრეთ. უყო.

На л. 2 об. идетъ глава аѣ ყараманისაგან. და სხვათა ფალავანთა. სანადიროთ. წასვლა. და გზასა. შინა. ყარამანისაგან ნადირის ნახვა და დაკარგვა ყარამანისა.

На л. 6 глава: аѣ ყარამანის წასვლა შაჰარიჯანინში აქვანი დევისაგან ზორაბის დედის მუშთარის გამოსახსნელად.

931. Части различныхъ рукописей: на 2-хъ листикахъ, въ 17.8×9.7 сант., идетъ молебенъ Пресв. Богородицѣ, на 2-хъ листикахъ, въ 19×13.4 сант., отрывокъ ученія о судномъ днѣ, на 11 листахъ, въ 19.5×14.4 сант., часть Псалтири, на 2-хъ л. чтенія изъ Трестника, на 1-омъ листѣ отрывокъ изъ синаксаря.

932. 9 листовъ, различныхъ форматомъ, писаны почерками мхедрули; на 2-ухъ изъ нихъ имѣется указатель содержанія утерянныхъ рукописей, на 1-омъ писаны груз. буквы въ алфавитномъ порядкѣ, а потомъ უფალო იესო ქრისტე სწავლა კეთილად მოუხდინე მონასა შენსა მიტროფანეს, რათა ისწავლოს წიგნი და გალობა სადიდებელად შენისა ერთარსისა ღვთაებისა, на 5 листѣ идетъ послѣсловіе обновленнаго сборника «Гулани» почеркомъ мхедрули:

ზე აღიდნეს ღმერთმან მრჩობლსავე შინა ცხოვრებასა ძე სანატრელისა სრულიად საქართუძლოს მეფისა ირაკლისა

უწმიდესი და უნეტარესი ყოვლისა საქართველოს კათალიკოზ-პატრიარხი და მწყემსი ალავერდისა წმიდის გიორგის ეკლესიისა ანტონი, რომელმანცა გულსმოღვინებით მიბრძანა მე ყოვლად უღირსსა მონასა მისსა მღუდელ დეკანოზს სოლომონს შეეკურა და განახლება გულნისა ამის... რომლისაცა სამუშაო მიზნად ამისად მომეტა ბარნაბისშვილის მკედლის გიორგისაგან მასცა მიეტევნეს შეცოდებანი მისნი... იუნისსა: ე. წელსა: ზუდ: Переводъ: Да возвеличитъ Богъ въ обѣихъ жизньяхъ сына блаженнаго всей Грузіи царя Ираклія святѣйшаго и блаженнѣйшаго всей Грузіи католикосъ-патріарха и пастыря Алавердскаго Антонія, по усердному приказанію котораго я, протоіереи Соломонъ сшилъ и обновилъ этотъ гулани... 5 іюня 1804 года.

933. **Барсова-Кожа III.** Руставели, изд. Вахтангомъ VI въ 1712 году съ его толкованіями этой поэмы. Книга не имѣетъ переплета, дефектна: начало (до 412 четверостишія) утеряно, въ концѣ изъ толкованія Вахтанга осталось всего 183 пункта. Къ концу поэмы, которая заканчивается 1589 четверостишіемъ, прибавлены еще два четверостишія, приведенныя выше въ Описаніи № 859. Толкованіе царя Вахтанга сдѣлано тяжелымъ языкомъ.

Начало: თარგმანი პირველი წიგნისა ამის ვეფხისტყაოსნისა: . თქმული ბატონისშვილის გამგებელის პატრონის ვახტანგისა: . მე ვსწერ ძმის წული მეფის გიორგისა და ძე ლევანისა გამგებელი ქართლისა ვახტანგ წიგნსა: ამას ამისთვის უცხო დინარობითა და სოფლის ნივთთა შემსჭვალვითა სამეძაოდ სთარგმნიდენ: მის რიტორისა და ბრძენ მეცნიერისა: კეთილად ნამუშავევისა სამუშაოსა მსგავსად თვალთა, რომელთა ვერა სცნობენ მცნობელნი: და ჭიქასა ქვად პატიოსნად საკელსდებენ და მარგალიტთა მძივად პატივ სცემენ.

934. „საქართველოს გაზეთი“ = Газета Грузіи за 1819 годъ № №-ра 5 и 12. № 5-ый вышелъ въ свѣтъ 4 апрѣля, а № 12-ый 23 мая. Каждый №-ръ состоитъ изъ 2 листовъ въ 36×22.5 сантим. Текстъ напечатанъ въ 2 колонны красивымъ мхедрули.

Содержаніе № 5: Петербургъ. Высочайшія повелѣнія. Объявленія главнаго правителя Грузіи. Иностранныя извѣстія. Высочайшіе приказы по войскамъ. Распоряженія тиф. губернатора относительно красивыхъ домовъ, сѣрныхъ бань, хашныхъ харчевенъ, кузницъ, дабаханъ, мыловаренныхъ домовъ, мясныхъ лавокъ и пр.

Содержаніе № 12: Петербургъ. Высочайшія повелѣнія. О гербовой бумагѣ. Повѣсть дѣвицы Маріамы (მოთხრობა ქალის მარიამისა) (продолженіе въ слѣд. №-рѣ).

Редакторъ не названъ ни въ одномъ №-рѣ. Газета издавалась въ Тифлисѣ.

935. „თბილისის უწყებანი“ = Тифлисскія Вѣдомости, № 3-ий груз. журнала 1832 года, на 12 листахъ, въ 20.2×16 сант., напечат. красивымъ мхедрули, пожерт. музею Ѳ. Д. Жорданія. Содержаніе:

Исторія Грузіи. Царствованіе Ираклія I (стр. 49—58).

Стихосложеніе. Призывъ грузинъ къ защитѣ отечества предъ вторженіемъ въ Грузію персовъ, сочин. Генер.-лейт. сенатора кн. Георгія Эристова (стр. 58—64).

Начало: ახ, ივერხო, ისმინეთ ჩემ მოხუცის თხოვანი!

გლისხმა ჰყავთ, განსაჯეთ, ლექსთა მკობა წყობანი
მოიგონეთ მამათა ძველნი კეთილ ცნობანი,

სიყვარული, ერთობა, სიმატლის თქმა, ტრფობანი,
ახ, ივერხო, ისმინეთ ჩემ მოხუცის თხოვანი!

Поэма. Осетинская повѣсть (продолженіе) (стр. 64 — 67).

Критика. Замѣтка о груз. обычаяхъ — похороны царей. Подписана инициалами С. Д.

Оканчивается журналъ фразою: იცი, რომელ იმ კაცს წარსულს კვირას სტაქანს ღვინოში დაუკარგავს გონება, ახლა ეძებს და ვერ უპოვია.

Подписано: ნებადართულარს დაბეჭდვად. ტფილისი თე-ზერვლ-ის 5-სა 1832 წელსა. Печатать разрѣшается 5 февр. 1832 г.

936. Мученичество св. Кетеваны, соч. Димитрія Георг. Мухранскаго, изд. въ Петербургѣ въ 1819 году. Въ книгѣ всего 14 листовъ. Житіе св. царицы Кетеваны († 13 сект.) и предисловіе, заключающее въ себѣ похвальное слово въ честь сочинителя, написаны 16 ти сложнымъ стихомъ. Житіе дефектно: начало, утеряно; первое четверостишіе читается:

ქეთევანისა პატიჟთა მე ვიტყვი მათდა მეტებით
არვინ დაჰსჯილა დედათგან მისებრივ გამომეტებით:
კორცს გლეჯდნენ გაზეებით, ლურსმებით ჩხვლეტდენ მწვეტებით
მოქუფრით სისხლი სწოებოდა ძარღვების დასაწყვეტებით.
Конецъ: უხამს დაჯდეს ღირსი ვინმე მისთა ღვაწლთა აღსაწერად
მთაწმინდელი ან სინელი, პეტრიწი ჰყვეს კალმის მკერად
მოკლეს სიტყვით შეამკვეროს გრძელი ტანჯვა მრავალფერად
მათ მოგვითხრონ შესაზარად, არ სასტიკონ გულსაგმერად.
დიმიტრი.

На л. 1-омъ: მის მალალ ბრწყინვალეობას
უმოწყალეს კელმწიფეს თა-
ვადს დიმიტრი გიორგის ძეს
ბაგრატიონს

Въ концѣ похвальнаго слова (л. 14):. Отъ Мухранъ-Батона Григола Ивановича.

937. ლეოღრაფიული ლექსიკონი ახლისა აღთქმისა. Лексиконъ географическихъ именъ Новаго Завѣта, перев. съ русскаго языка іеромонахомъ Тарасіемъ и напечат. въ Петербургѣ 1824 года, съ видомъ Іерусалима, картами Передней Азіи и Палестины. Въ книгѣ страницъ 136. Имѣеть прочный переплетъ. Последнимъ хозяиномъ книги былъ Никонъ Джобинашвили.

938. Слово о священствѣ св. отца нашего Іоанна Златоуста, перевод. съ славяно-русскаго языка на грузинскій въ 1842 году іеромонахомъ Тарасіемъ. Изд. въ Москвѣ въ 1845 году. Всего стран. 279. Поступила въ музей изъ библіотеки тифл. Духовной семинаріи.

939. «Кмнулебись-Цодна», книга издала въ Тифлисѣ въ 1721 году (изъ 148 страницъ уцѣлѣло всего 82). Въ предисловіи царь Вахтангъ VI говоритъ, что онъ это сочиненіе перевелъ изъ персидскаго „Aiathi“ при ближайшемъ содѣйствіи Мирза-Абду-Риза Гавризскаго. აწ მეფემან მეფეთამან ვახტანგ ეს ფარსული აიათი რომელ- არს ქმნულების ცოდნის წიგნი: ზიჯი თალა მასალა და სხვა ოქმების წიგნები ვთარგმნე: მირზა აბდურიზა თავრიზელის წიგნის კითხვითა და თანა შეწევნითა და სტროლაბიც ქართულად გამოვიღე ნუ უკუე ისწავონ და წადიეს იყვნენ ფილოსოფოსობისად: და ინებონ და შეასრულონ ქართულისა ენითა ფილოსოფოსობა და გამოიღონ და ჩემთვისაც შენდობის მოქენე ვარ, რამეთუ საქმეთაგან საცნაურ არს ვითარმედ მრავალნი კირნი მინახვან ამა წიგნთა ზედა: და არცა თუ მეფობისა მსახურება დამიკლიეს.

Книга заключаетъ въ себѣ ученіе о зодіакахъ, климатахъ и астрологіи. Языкъ перевода тяжелый съ обычной Вахтанговской безграмотностью.

940. **Служебникъ**, изд. въ Тифлисѣ въ 1710 году. Книга въ прочномъ дерев. переплетѣ; въ 1775 году она подарена была Руисскимъ еписк. Германомъ архид. Ильѣ.

Открывается книга предисловіемъ, сообщающимъ, что служебникъ печатается въ царствованіе Каи خسро, трудами и иждиваніемъ его управляющаго паревича Вахтанга, подъ руководствомъ іеромонаха Германа и рукою типографщика Михаила Степанешвили Унгро-влахели (=венгро-валахца), въ городѣ Тифлисѣ, отъ Христа въ 1710 году. На обор. этой страницы помѣщенъ груз. гербъ въ четверугольникъ, по краямъ котораго пропечатаны слова Псалмопѣвца: ეფუცა უფალი: დავითს: ქეშმარიტებითა: და: არა: შეურაცხყოს: იგი: ნაყოფისაგან: მუცლისა: შენისა: დავსვა: საყდართა: შენთა. (Псал. 131, 11).

Подъ гербомъ напечатаны слѣдующія четверостишія, объясняющія рисунокъ герба:

ამ შურდულითა დავით სძლო გოლიათს ართუ ზავებდა:
ლომნი ტახტისა სოლომონს შვდს სიბრძნეს მოუსწავებდა:
მკსნელი ვინ აღთქმას უდებდა ქმნულთ ეგრეთ გაუთავებდა:
და ვით ძალედვა და შეჰგვანდა მის მტერზედ ეგრე დავებდა:
ქართველთ მეფენი დავითის გვარტომით მოდგმობითა:
თვთ ყოვლად წმიდა უბიწო არის მათ ძირთაგან შობითა:
ვართ მისთჳნ წილად ხლომილნი და მისის იმედობითა:
და ამაღ არ ვიქმნეთ უხილავთ მტერთაგან ლახვარ სობითა:

На слѣдующей стр. извѣщеніе Вахтанга объ устройствѣ въ Тифлисѣ типографіи, а далѣе—обращеніе типографщика Михаила Степанешвили Унгровлахели простить его, если въ книгѣ окажутся какія-либо ошибки.

Въ концѣ книги на особой страницѣ помѣщено

изображеніе царевича Вахтанга, а на оборотѣ слѣдуютъ стихотворенія:

1) ვითარცა უცხონი იხარებენ ხილვასა ზედა თვისთა სამკვი-
დრებელთასა:

და ზღვათა შინა მავალნი ხილვასა ზედა ნავთ საყუდელთასა
ეგრეცა მესტამბენი იხარებენ განსრულებასა ზედა წიგნთასა.

2) на валахскомъ языкѣ:

ქ: პრეკუმ ჩეი სტრეინი დორესკ: მოშია სეშვაზე:.

კინდ სინტინტრაღტე ცარე: დენუპოტ სეშაზე:.

ქ: ში კაჩეი ჩეს პრე მარე: ბატუწ დე ფურთუნა:.

ში როაგა პრე დუმნეზეუ: დე ლინიშტე ბუნა:.

ქ: აშა ში ტიპოგრაფი: დოკერცი სფერში რე:.

ლაულა ნენჩეტატა: დაუ: ში მულცემირე:.

По утверждённому Луизы Бакаловичъ это шестости-
шіе слѣлано не на языкѣ валахскомъ, а на языкѣ тран-
сильванскихъ романцевъ (Д. Бакрадзе. Археологическое
путешествіе по Грузіи и Адчарѣ. СПБ., 1878 г., стр.
6). Къ сожалѣнію, г. Луизою Бакаловичъ шестости-
шіе оставлено безъ перевода и мы не можемъ сказать
точно, что именно въ немъ говорить первый груз.
типографщикъ.

941. Псалтирь, напеч. въ 1807 году буквами хуцури, въ переплетѣ, съ наставленіями, какъ читать псалмы, съ типикомъ и груз. алфавитомъ (уставнымъ, строчнымъ и скорописнымъ). Первый (заглавный) листъ утерянъ, на оборотѣ др. листа имѣется гербъ груз. царей Багратіоновъ, на стр. 3-ьей слѣдуетъ:

დროსა ყოვლად უბრწყინვალესისა უკეთილმსახურესისა
და უმაღლესისა სოლომონ მეორისა მეფისა ყოვლისა იმერე-
თისასა და კეპილორწმუნისა დედოფლისა მარიამ დადიანის
ასულისა, კურთხევითა ყოვლად სამღუდელთა იმერეთისა
მღუდელმთავართათა დაიბეჭდა ღვთივ სულიერი წიგნი ესე

ფსალმუნთა სამეფოსა ქალაქსა ქუთათისს. პალატსა სამეფოსა
წელსა, ქეს აქეთ ჩუხ: თთუსსა მარტსა რიცხუსა 13.

Печатано въ царствованіе всеіятельнѣйшаго благо-
честивѣйшаго и высокаго Соломона 2-го, царя всей
Имеретіи, и благовѣрной супруги его Маріамы Дадіа-
новны... въ 1807 году, 26 марта, въ городѣ Кутаисѣ.

На обор. послѣдняго 239 листа:

სტამბის უზუცესობითა თავადის სახლთუხუცის ზურაბ
წერეთლისათა კელითა მესტამბე რაზმაძე რომანოს ზუბაშვილი-
სათა ნაпечатანა при завѣдывающемъ типографіею кн.
сахлтхуцеса Зураба Церетели, рукою типографшика
Размадзе Романоза Зубашвили.

942. **Евангеліе**, въ 10.5×7 сант., напечатано церк.-
грузинскимъ алфавитомъ въ 1817 году, въ Сачхерѣ,
въ типографіи дворца сардаря сахлтхуцеса Григорія
Церетели по заботамъ Гелатскаго архимандрита Захаріи.
Заключаетъ въ себѣ четвероглавъ съ указателями не-
дѣльныхъ чтеній и восхваленіе еванг. Матѳея (въ на-
чалѣ текста). Имѣетъ крѣпкій досчатый переплетъ,
обитый серебряными листами. Переплетъ запирается
одной серебряной застежкой (другая утеряна). Книга
поступила въ музей отъ протоіерея Іакова Чиджавадзе.

943. **Акаѳистъ** Пресвятой Богородицѣ съ молеб-
нымъ канономъ ей же, книга напечатана буквами
мхедрули на бумагѣ, въ 13×10 сант., имѣетъ пере-
плетъ кожаный съ тисненіями. Она дефектна: недо-
стаетъ начала до 17 стр., а въ концѣ (съ 91 стр.) вмѣсто
утеряннаго печатнаго текста вставленъ рукописный.

944. **Христіанское ученіе**, напечат. въ Римѣ въ
1800 году. Книга дефектна, не осталось начала до стр.

5 и конца съ 416 страницы. Картонный переплеть книги отпалъ. Въ началѣ (стр. 5) читается:

საქრისტიანო მოძღვრება გინა წუროთა შვიდთა საიდუმლოთა ზედა გარდმოთარგმნებული იტალიანის ენისაგან ქართველს მხედრულს ენასა ზედა საქართველოს გორელი ტლუკანთ სომეხი დავითისაგან. მთავრობასა კლემენტოზ მეთორმეტე ჰრომის პაპისასა სასწავლოსა შინა უცხოთასა, რომელსა ეწოდების ფროფაგანდა ვიდე სადიდებლად დედისა ღთისა მარიამ ქალწულის უმანკო ჩასახვისა და სასარგებლოდ სულთა სულიერთა ძმათა და დათა ქრონიკონს ქრისტესი ჩლოგ და მეორედ დაიბეჭდა ქრონიკონს ჩლეზ ბრძანებითა უფროსთა.

Стр. 407:... გეხვეწები... შენი... უმცირესი მონა გრიგოლ ბაღინანთი ახალციხელი სომეხი მღვდელი წმ. პაპისა მოთარგმნე და კრებისა ფროფაგანდისა სასწავლოსა შინა მსწავლებელი სომხურს და ქართულს ენათა და სომეხთ მონასტრისა წმ. მარიამისა ეგვიპტელისა უფროსი წმ. დედა ქალაქსა რომისა, ოცს გასულს ოკტებერის წლის უფლისა ჩე 1800.

945. Краткій катихизисъ и крат. Свящ. Исторія Ветхаго и Новаго Завѣта, рукопись безъ переплета, безъ начала (утеряно до 15 страницы), безъ конца (на послѣдней страницѣ стоитъ цифра 76).

Въ концѣ имѣется записъ позднѣйшею рукою, что книга эта переведена съ русскаго языка іеромонахомъ(?).

946. Часть напечатаннаго (въ 18 вѣкѣ) евангелія. Книга дефектна: утеряны начало до 259 стр. и конецъ отъ 293-ей. Заключаетъ въ себѣ часть Новаго Завѣта отъ 21 тл. Дѣянїя Апостоловъ до 11 гл. Іоаннова Откровенїя.

947. Служебникъ изданъ въ Тифлисѣ въ 1783 году, имѣеть дерев. переплеть, обитый кожею.

I-ая стр.: სადიდებელად წმიდისა თანაარსისა: ცხოველს-
მყოფელისა სამებისა მამისა, ძისა და სულისა წისა, დროსა
ყდ უბრწყინვალესისა უკეთილმსახურესისა და უმაღლესისა
იოაკობი მეორისა, მეფისა ყოვლისა საქართულოდსა: და კე-
თილმორწმუნისა დედუფლისა დარეჯან დადიანის ასულისა და
კეთილმორწმუნეთა მეფის ძეთა და ასულთასა: კურთხევითა
უნეტარესისა და უწმიდესისა მეფის ძის ანტონი პატრიარხისა
ყოვლისა საქართველოდსათა. დაიბეჭდა წიგნი ესე საღმრთოსა
მსახურებისა სამეფოსა ქალაქსა ტფილისს: პალატსა სამეფო-
ფოსა: წელსა დასაბამითგან სოფლისა ესეა, ხოლო განკორ-
ციელებითგან სიტყუსა ღისა ჩღპგ. და ქართულსა ქორონი-
კონსა უოა თთუჰსა აგვსტოსა რიცხუსა იბ. Переводъ: На-
печатана книга сїя въ царствованіе всесіяющаго благо-
честивѣйшаго и высочайшаго Ираклія второго, царя
всеї Грузіи и благовѣрной парицы Дареджаны Дадіа-
новны и благовѣрныхъ царевичей и царевенъ, благо-
словеніемъ блаженнѣйшаго и святѣйшаго царевича Ан-
тонія, патріарха всеї Грузіи, въ Тифлисѣ, въ палатахъ
царскихъ, въ годъ отъ сотворенія 7291, а отъ вопло-
щенія Слова Бога 1783, въ груз. корониконѣ 471,
мѣсяца августа 12.

На оборотѣ этого листа гербъ груз. царей. По-
слѣдній листь гласитъ:

1. Сравненъ съ русскимъ текстомъ игуменомъ Три-
филіемъ.

2. ღრამმატიკისა კანონსა ზედა განმართვთა.. პროპის
მართვთა უღირსის ხუცის ოსეს ძის იოანესითა.

3. წარმოდგა ახლისა ამის ბეჭდისა ასოჲ მესტამბეთ უხუ-
ცესობითა ტირაკუ პოლოს ტირაკუ ოპანისიან ჰაჲოსიან
კოსტანტინუპოლედლისათა:

4. ზედამდგომარეობითა ტუსისშვილის კნიაზ მოლარეთ-
უხუცესის შიოშისათა:

5. დაზგის მმართველობითა მისის უმაღლესობისა კარის მღუდლის უღირსის აბრაჰამურიაცოფილისითა.

6. და მეორეს დაზგის მმართველობითა და მწერლობითა კარის საყდრის ხუცის დავით უღირსისათა:

948. **Служебникъ**, напечат. въ Тифлисъ буквами хуцури. Книга имѣеть деревян. переиметь, обитый кожею съ тисненіями. Она дефектна: не осталось начального листа, нѣтъ и листовъ съ 219 страницы. Поступила въ музей отъ Табліашвили.

Содержитъ въ себѣ: а) წესი მცირის მწუხრისა ტიბიკონისაებრ, б) წესი დიდისა მწუხრისა, რომელ არს ღამის თევა (съ замѣткою, что это исполняется въ Пасху на заутрени), в) წესი სამღუდლოსა და საღმრთოსა წირვისა (чинъ священной и Божественной литургіи), е) საღმრთო მსახურბა (Божественная Литургія Василия великаго).

На книгѣ даты нѣтъ, но въ серединѣ, на стр. 55 имѣется рисунокъ Распятія русской работы съ пропечаткою вокругъ: განმახლებელი ბეჭდისა ამის ძე მეფის თეიმურაზისა მეფე ირაკლი ჭმრავალ ჟამიერ ობნოვიგელიო სეი печати сыну царя Теймураза Ираклію многая лѣта.

Книга напечатана еще до смерти царя Теймураза, послѣдовавшей въ 1762 году, ибо за него молятся (стр. 124), какъ за живого. Тамъ читается (стр. 124):

წმიდისა პატრიარხისა ჩვენისა ანტონისათვის, პატრიოსანთა მღდელთა, ქვეს მიერ დიაკონთა და ყოვლისა სამღდლოსა დასისა და ერისა მისისათვის ოც მიმართ ვილოცოთ.

კეთილ მსახურისა მეფისა ჩვენისა თეიმურაზისა თვს და ძისა მისისა კეთილმსახურისა მეფისა ირაკლისა, კეთილმორწმუნისა დედოფლისა ჩვენისა ანნასთვს და კეთილმორწმუნისა დედოფლის დარიასა: და კეთილად შობილთა ძეთა მეფისათა ვახტანგისა და გიორგისა და ასულთა მისთასა ანნა, ელისა-

ბედ და თამარისთვის და ყოვლისა პალატისა და მკედართ ყრმებისა მათისათჳს ო^ღ მიმართ ვილოცოთ.

ВЪ КОНЦѢ (стр. 216) ГОВОРИТСЯ, ЧТО КНИГА ВО ВСЕМЪ СОГЛАСОВАНА СЪ РУССКИМЪ ТИПИКОМЪ:

იუწყეთ, შეიღწო ეკლესიისანო, რ^ღ ესე წიგნი ს^ღლოსა მსახურებისა გინა განგებაჲ მწუხრისა და ღამისთვისა ეამთ- ვითარებისაგან საქართველოსა ქყნასა შინა მწერალთა მიერ განრყენილიყო და წინა უკმო მე^ღ ნაკლულთ განწესება კანონისა და გალობისა ეწერათ, და ამითვემე უმეცრებითა დაე- კნინებინათ. ხოლო აწ ძალითა ღ^ღისათა სრულსა და ქ^ღსა რუ- სულსა საღთოს მსახურებისა წიგნსა ზედა შევამოწმეთ და ჩ^ღნი პ^ღლი, რ^ღლი მას ეწამებოდა, იგი დავსწერეთ, ხოლო რ^ღა მწე- რალთ შეეძინათ, იგი ყ^ღვე დაუტევეთ. და ესე არს ქ^ღტი და სრული ვ^ღა რუსთა ეკლესიასა უპყრია.

ხოლო ესეცა უწყებაჲ მღდელთა და დიაკონთა. მასვე რუსულსა საღთოსა მსახურებისა წიგნსა შინა ეწერა, და რ^ღლნიცა საკმარნი იყვნენ, დაღათუ ქ^ღშმარიტად ყ^ღნივე სა- კმარნი, გარნა სივრცისათ^ღს არა ყ^ღნივე აღვსწერეთ, არამედ რომელნიცა მ^ღდის და უფროსად საკმარნი იყვნენ იგი ყ^ღნი გარდმოვიღეთ და შეწყობისთვის სიტყუაჲთასა ლექსისა და მარცვლისა წინაუკმო დასხმითა ენასა ქორონიკონსა ზედა გან- ვაწყეთ და რომელნიმე უმწველილესნი დაუტევეთ, ხოლო ვ^ღრცე- ლად და სრულად მას შინა იპოვების:

რუსულისაგან ქართულად გარდმოცემასა შინა ღვაწლითა და შრომითა ხუტეის მონაზონისა ეფრემისათა:

ზედამხედველობითა და ქართულსა ენასა ზედა შეწყობი- თა მოძღვრისა და უღირსის მღდლის ზაქარიასითა:

თანა შეწვევითა ისაკ მცირისათა

მომმუშაკებელი და წარმომადგინებელი ასოსა ამის სიო- ნის დეკანოზი ნიკოლოს: მცირე ამათგანი მხატვარი იოანე.

949. Прошение о Царствующемъ Домѣ, произносимое на Великой ектеніи, и табель высокаторжественныхъ

дней. Тетрадь въ 16 страницъ, напеч. почеркомъ хуцури по распоряженію кн. Алексія Голицына. Въ заглавіи изображеніе Христа съ надписью Іс Хс,

950. «Преданіе», сочин. Іоанна Дамаскина, напечатан. въ Москвѣ въ 1744 году, 28 мая издженіемъ архіеп. Іосифа, подъ руководствомъ священно-монаха Христофора. Досчатый переплетъ книги разбитъ и нижняя его половина утеряна. Въ книгѣ всего 430 стр. Она поступила въ музей изъ Икортской св. Архангеловъ церкви.

Полное заглавіе: ღირსისა მამისა ჩვენისა იოანე. მონაზონისა და ხუცისა დამასკელისა. გარდამოცემა უცილობელი. მართლმადიდებელისა სარწმუნოებისა: ვითარმედ მიუწდომელ არს ღთი. და ვითარმედ არა ჯერარს ძიებაჲ და გამოწულილვაჲ არა (!) მოცემულთა ჩვენდა წმიდათა წინასწარმეტყველთა მოციქულთა და მახარებელთა მიერ. გვაკურთხენ მამაო:

Сочиненіе дѣлится на 4 книги, изъ коихъ въ 1-ой 19 главъ, во 2-ой 35, въ 3-ей 29 и въ 4-ой 28.

Въ концѣ помѣщенъ подробный указатель.

951. Псалтирь. Напечат. церковно-строчными буквами; она въ дерев. переплетѣ, обитомъ коричневаго цвѣта кожею съ тисненіями. Книга дефектна: не осталось начала, нѣтъ и конца (съ 433 стр.). Кромѣ 150 псалмовъ заключаетъ въ себѣ еще пѣснопѣнія Моисея, Исаи, 3-хъ отроковъ, Пресв. Богородицы, Самуила и др.

952. Псалтирь. Книга напечатана въ Москвѣ въ 1764 году красивымъ хуцури; она имѣетъ разбитый дерев. переплетъ, обитый коричневою кожею съ красивыми тисненіями. Книга дефектна: не осталось конца (съ 488 страницы).

Въ концѣ приведена молитва, которую должны возглашать монахи въ кельяхъ во время чтенія канонъ.

953. **Псалтирь**. Книга напечатана и содержитъ въ себѣ тѣже псалмы и пѣснопѣнія, какія имѣются въ № 951. Она дефектна: не осталось начала (до стр. 9), нѣтъ и конца (съ 297 стр.). Имѣетъ крѣпкій дерев. переплетъ, обтянутый красною кожею съ красивыми тисненіями.

954. **Молитвенникъ** (ლოცვაბი), второй разъ напечат. на груз. языкѣ въ Тифлисѣ въ 1717 году, 28 февраля, въ царствованіе Вахтанга VI и управленія сына его Бакара. Книга имѣетъ крѣпкій дерев. переплетъ, обтянутый черною кожею съ тисненіями. Листы тамъ дѣсять обновлены рукописью.

На лицевой сторонѣ переплета, съ внутренней стороны, замѣтка почеркомъ мхедрули: $\text{ეს ლოცვაბი ვკუთვნიბი თავადი ბეჭად ჩოჯავადი}$. Сей Молитвенникъ принадлежитъ кн. Бежану Чиджавадзе.

955. **Молитвенникъ**, напеч. въ 1717 году, въ гор. Тифлисѣ, почеркомъ хуцури. Книга въ 13.5×8.7 сант., безъ переплета, пожертвована музею П. Карбелашвили. Она дефектна: утеряно въ началѣ до стр. 2 и въ концѣ отъ стр. 292.

956. **Апостоль**, напечат. церковными буквами хуцури. Книга въ 31×20 сант., безъ переплета, дефектна: не осталось начала до 7 страницы и конца отъ 386-ой.

Содержитъ въ себѣ книги Новаго Завѣта отъ

დწიანია Апостოლოვჲ დო Посланія къ Евреямъ Св. Апостола Павла съ прокимнами и указателями чтеній.

Л. 303: დაიბეჭდა წიგნი ესე სამღუდელო სამოციქულო ღრამატიკისა კანონსა ზედა განმართვითა და პრობის მმართუტლობითა სიონის იკონომოს დეკანოსისა ოსეს ძის იოანესითა: კელითა მესტამბე რაზმაძე რომანოზ ზუბაშვილისათა. ქე, ქრისტეფორე შემეწყალე დღესა მას განკითხვისასა. Напечатанъ сей Апостолъ подь руководствомъ Иоанна Оседзе рукою типографшика Размадзе Романоза Зубашвили. Христе, помилуй меня Христофора въ день судный.

957. Священное и Божественное Евангеліе, напечат. въ Тифлисѣ въ 1709 году, въ царствованіе Георгія и управленія Грузіей Вахтанга VI Левановича и подь руководствомъ іеромонаха Николая Орбелишвили. Книга въ дерев. переплетѣ, обтянутомъ кожею съ евангельск. изображеніями. Она дефектна: не достааетъ начала до 2 гл. Еванг. Матѳея, иные листы выпали изъ книги и исчезли. Имѣется и подробный указатель чтеній. Въ концѣ, на листѣ переплета имѣется изображеніе царевича Вахтанга, сидящаго на тронѣ и держащаго въ правой рукѣ, вмѣсто скипетра, крестъ. Онъ одѣтъ въ древней персидско-грузинской царской одеждѣ. За трономъ воинъ, паднявший вверхъ мечъ. Вокругъ изображенія—надпись управляющаго Грузіей Вахтанга VI:

მადიდებელი: წისა: სამებისა: და: ერთარსებისა: ძე: გვარ: ტომობით: დავითიან: პანკრატიონი: ძე: ძირთავან: კეთილოვანთა: ძის: ძე: მეფეთა: გამგებელი: ქართლისა: ბატონის: შვილი: ვახტანგ: შომღები: ბექდისა: ამის: უფალო: დაიცევ: ორთავე: შინა: ცხოვრებასა: მეუღლით: ძიით: და: ასულით:

958. Требникъ, напечат. въ Тифлисѣ въ 1784 году буквами хуцури. Книга дефектна: не осталось заглавнаго листа, утерянъ конецъ съ 678 страницы. Она въ деревян. переплетѣ, обитомъ кожею съ красивыми тисненіями.

Начало: დროსა ყოვლად უბრწყინუალესისა უკეთილმსახურესისა და უმაღლესისა ირაკლი მეორისა, მეფისა ყოვლისა საქართველოჲსასა: და კეთილმორწმუნისა დედუფლისა დარეჯან დადიანის ასულისა. და კეთილმორწმუნეთა მეფის ძეთა და ასულთასა: კურთხევითა უნეტარესისა და უწმიდესისა მეფის ძის ანტონი პატრიარხისა ყოვლისა საქართველოჲსა, ჩვენისა უწმიდესისა სინოდისათა: დაიბეჭდა წიგნი ესე საღმრთო კურთხევანი სამეფოსა ქალაქსა ტფილისს: პალატსა სამეფოსა: წელსა... ჩღბდ თთუჲსა ფებერუალსა რიცხუსა ა. ...Въ царствованіе всеіятельнѣйшаго благочестивѣйшаго и высочайшаго Ираклія второго, царя всеі Грузіи, и благовѣрной царицы Дареджаны Дадіановны, и благовѣрныхъ царевичей и царевенъ, благословеніемъ блаженнѣйшаго и святѣйшаго царевича Антонія, патріарха всеі Грузіи, члена Святѣйшаго Синода, — напечатана книга сія божественная — Требникъ — въ царствующемъ городѣ Тифлисѣ, въ палатѣ царской, 1784 года 1 февраля.

959. Требникъ, изданный въ Тифлисѣ по переводу съ греч. языка Кипріана Самтавели съ подробнымъ указателемъ въ концѣ. Книга дефектна: въ началѣ недостаетъ заглавнаго листа, въ концѣ послѣдній 627 листъ прилѣпленъ къ переплету. Досчатый крѣпкій переплетъ обклеенъ черною кожею съ тисненіями. Книга пожертвована музею Самсономъ М. Цагерели.

960. Требникъ, напеч., въ разбитомъ дерев. пере-

плетѣ (верхняя половина переплета утеряна). Книга дефектна: начало утеряно (до стр. 32), нѣтъ и конца (съ 569 стран.). Пожертвована музею свящ. В. Карбелашвили.

961. **Часословъ**, напечат. въ Тифлисѣ управляющимъ Грузіей Вахтангомъ VI, въ царствованіе Каихосро, въ 1710 году, подѣ руководствомъ Николая Орбелишвили. Книга имѣетъ дерев. переплетъ, обитый кожею съ тисненіями. Она дефектна, утерянъ конецъ съ 429 страницы.

962. **Часословъ**, напечат. въ Тифлисѣ въ 1717 г., въ царствованіе Вахтанга VI. Имѣетъ деревян. переплетъ, обтянутый кожею съ тисненіями; книга дефектна: конецъ (съ 448 страницы) и мн. др. листы утеряны.

Книга—2-ое изданіе и такого же содержанія, какъ и № 961.

963. **Служебникъ**, напечат. въ 1710 году буквами хуцури, въ Тифлисѣ, съ изображеніемъ (см. № 940) герба груз. царей и царя Вахтанга VI. Книга дефектна: листы разрознены и иные утеряны; переплетъ досчатый и обтянутъ черною кожею съ тисненіями. Первый и послѣдній листы приклеены къ доскамъ переплета.

964. **Служебникъ**, напечат. въ Тифлисѣ въ 1710 году, въ царствованіе Каихосро и управленія царевича Вахтанга съ изображеніемъ герба груз. царей, царев. Вахтанга VI съ извѣстными предисловіями Вахтанга и типографщика Степана унгро-Влахели. Въ концѣ вставлена рукописная тетрадь съ просительной молитвой къ Спасителю; сія тетрадь переписана въ Кизлярѣ 15 апрѣля

1817 года рукою Іакова Христефорешвили Майсурадзе. Имѣть деревян. переплетъ, обитый черною кожею.

965. Октоихъ, напечат. буквами хуцური въ Тифлисъ въ 1720 году, въ царствованіе Вахтанга VI съ такимъ же изображеніемъ его (Вахтанга), какъ въ № 957. Книга имѣть дерев. переплетъ, обитый кожею съ тисненіями. На оборотѣ і листа имѣется изображеніе герба груз. царей. Тамъ же на верхнемъ полѣ рукою мхедрули: უოდვილის: ბერის: იოსებ: ყოფილის: კაკლაშვილის: ილარიონის: . არის: . წმიდა: . პარაკლიტონი: . ვინ იკითხვიდეთ, შენდობას ბძანებდეთ ბატონო: . Параклитонъ принадлежить монаху Іосифу Какалашвили. Читатели, простите меня.

966. Октоихъ, въ 31X20 сант., напечат. въ Тифлисъ, въ 1762 году, буквами хуцური. Книга дефектна: недостаетъ начала до стр. 8, нѣтъ и послѣднихъ 2—3-хъ листовъ съ 584 страницы. Иные листы довольно пострадали. Отъ деревяннаго переплета уцѣлѣла одна нижняя доска. На стр. 583 имѣется слѣдующее послѣсловіе редакторовъ изданія:

შესტამბეთ უხუცესობითა სიონის დეკანოზის ნიკოლოზისათა და უღირსის ხუცის მხატვრის იოანესითა, ზედამდგომითა მდივნის ედიშერ თუმანისშვილისათა და მასთანა საკმართა ზედა გარჯითა ზაქარია მარკოზის შვილისათა. დაზგის მმართვეი მღუდელი დავით...

სრულ იქმნა ძალითა რთისათა წიგნი ესე პარაკლიტონი, რლ არს სავედრებელი, სამეფუოსა ქალაქსა ტფილისს თთუტსა მარტსა ა, ქვს ჩლმბ (=1762).

Переводъ: подъ главенствомъ надъ типографщиками Сіонскаго протоіерея Николая и недостойнаго священника рисовальщика Іоанна, подъ надзоромъ

мдивана Эдишера Туманишвили и наблюдателя по матеріальной части Захаріи Маркозашвили, управляющаго типографіей свящ. Давида... Исполнено печатаніе сего Параклитона въ Тифлисъ, марта 1, кор-кона 1762.

967. **Миней мѣсячная**, напечат. въ 18 вѣкѣ церк. буквами хуцури. Книга дефектна: недостаетъ заглавнаго листа, нѣтъ и конца съ 356 листа. Начинается Миней отъ 1 сентября и кончается 30 ноября. Деревянный переплетъ книги сверху обить черною кожею съ красивыми тисненіями, а снизу перекрытъ листами самой рукописи. Имѣются слѣдующіе синодики, записанные разными почерками мхедрули 18 вѣка:

На оборот. сторонѣ переплета: ქ. ლელა აღესრულა აგვისტოს 1, ქკს უდ. ღმერთი აცხოვნე. Лела скончалась августа 1, 1774 года.

На об. 356 л.: ქ. ჩემი და ლელა მიიცვალა აგვისტოს 1: დღესა პარასკევსა: ჟამსა მებუთესა ღამისასა: ქკს აქეთ ჩლოდ: ქკს უდ.: ქ. გრიგოლაშვილი მიიცვალა სექტემბერს: კა: ქკს უდ: კვირას. ქ. გრიგოლაშვილი გოგია მიიცვალა ნოემბერს ოცდაათს...

Моя сестра Лела скончалась августа 1, въ день пятничнѣй, въ 5 час. ночи отъ Христа въ 1774 году. Григолашвили 1774 года. Григолашвили Гогია † ноября 30.

968. **Миней за сентябрь, октябрь и ноябрь**, напеч., какъ и № 967, въ 18 вѣкѣ. Дефектна: въ началѣ недостаетъ нѣсколькихъ листовъ и заканчивается книга 356 листомъ. Иные листы значительно пострадали. Переплетъ деревянный, обить кожею, разбитъ и отвалился.

969. Праздничная Минея, напечат. въ 19 вѣкѣ, буквами хуцури. Она дефектна: утеряно въ началѣ все (до 17 сентября) и въ концѣ отъ іюля 20. Переплетъ книги отпаль и исчезъ. Шитье потетрадное, прочное.

970. Библия груз., напеч. въ Москвѣ въ 1743 году, мая 1, Бакаромъ Вахтанговичемъ, съ гербомъ царей Грузіи, пасхалией, подробнымъ указателемъ. Книга имѣетъ деревян. переплетъ, обитый черною кожею съ тисненіями. Верхняя доска переплета треснула. Книга поступила въ музей изъ мѣстной семинаріи. Въ началѣ имѣется помѣтка: «Пожертвована въ 1876 году въ Семинарскую бібліотеку протоіер. І. Басхаровымъ».

Предисловіе и послѣсловіе этого изданія заключаютъ въ себѣ краткую исторію груз. Библии и ея московской редакціи. Авторъ предисловія Бакаръ Вахтанговичъ пишетъ: „Царь Арчилъ († 1712 г. въ Москвѣ) сильно желалъ собрать и восполнить груз. Библию, книги которой были разнознены, частью утеряны, иныя же дефектны, напр., книга Іисуса сына Сирахова и кн. Маккавейскія, кромѣ того имѣющіяся въ наличности книги были безъ дѣленія на главы и стихи или же искажены переписчиками. Царь Арчилъ, собравъ все, что было, во-едино, привелъ въ порядокъ и недостающее перевелъ по мѣрѣ силъ своихъ, а отецъ нашъ Вахтангъ (VI), желая напечатать сію книгу въ Тифлисъ, пригласилъ типографщика изъ Валахіи и издалъ кое-что изъ пророковъ. Мы же трудъ Арчила сличили съ славянскимъ переводомъ Библии весьма тщательно и теперь, полагаемъ, что груз. Библия по точности не уступитъ Библии еврейской, ниже греческой, сирійской, болгарской, армянской».

Послѣсловіе царев. Вахушти: „Еще древними наши-

ми переводчиками были собраны и переведены книги Ветхаго и Новаго Завѣта, но онѣ, вслѣдствіе неблагопріятныхъ обстоятельствъ, подверглись искаженію; книги Библіи до кн. Царствъ были вмѣстѣ, остальные —отдѣльно каждая, кн. I сына Сирахова, кн. Маккавейскія и кн. Новаго Завѣта не были вмѣстѣ съ кн. Ветхаго Завѣта. Царь Кахетіи Арчилъ, прибывъ въ Москву въ царствованіе Петра Алексѣевича, приступилъ къ собиранію всѣхъ этихъ книгъ; по его просьбѣ правитель Грузіи Вахангъ VI прислалъ ему всѣ книги Библіи, какія тамъ существовали, другія имѣлись у него самого, и затѣмъ приступилъ къ сличенію груз. текста съ русскимъ; успѣлъ раздѣлить его на главы, а кн. Маккавейскія и I сына Сирахова перевелъ самъ. Бакаръ возымѣлъ намѣреніе напечатать этотъ трудъ Арчила, поручивъ мнѣ предварительно раздѣлить его на стихи. Принявшись за дѣло, я нашелъ въ трудѣ Арчила большіе недостатки: ибо онъ груз. Библию исправилъ по др.-слав. переводу, а не по той русской Библии, которая исправлена была согласно греческой, сирійской, латинской и болгарской Библиямъ; и потому пришлось вновь приступить къ сличенію груз. Библии съ этой послѣдней русской редакціей. Псалтирь, Пророки и Новый Завѣтъ уже были исправлены и напечатаны Вахангомъ VI въ его тифлисской типографіи, остальное же мы раздѣлили, согласно русскому переводу, на главы и стихи, измѣнивъ иные обороты, оставили безъ измѣненія названія звѣрей, животныхъ, рыбъ, растений, не измѣнили и собственныхъ именъ. Совершивъ сіе, мы передали нашъ трудъ въ груз. типографію, дѣйствующую въ Свесенкѣ (სვესენკე) подъ руководствомъ іеромонаха Христофора Гурамишвили и Мелхиседека Кавкасидзе, который слѣдилъ,

чтобы печатаніе было исполнено во всемъ согласно нами исправленному... Отъ Христа 1742, сентября 7.

971. Библия груз., напеч. въ Москвѣ въ 1743 году (см. № 970). Книга дефектна: въ началѣ недостаетъ нѣсколькихъ листовъ, иные листы тамъ и сямъ также пострадали. Изъ крѣпкого деревяннаго переплета уцѣлѣла только нижняя доска. Потетрадное шитье держится прочно.

972. Библия груз., напечат. въ Москвѣ въ 1743 г. (см. № 970). Книга дефектна: недостаетъ въ началѣ заглавнаго листа. Верхняя доска деревяннаго переплета разбита и одна половина исчезла. Поступила она въ музей изъ Гифл. св. Николая церкви. Текстъ книги испещренъ обильными исправленіями позднѣйшей рукою.

973. Библия славян., напечат. въ Москвѣ въ 1766 году, въ царствованіе Императр. Елисаветы Петровны, которая сама изображена на оборотѣ заглавнаго листа. Библия содержитъ въ себѣ книги Ветхаго и Новаго Завѣта. Картонный переплетъ книги сверху обитъ кожею, снизу—бумагою зеленаго цвѣта.

974. Шестодневъ, т. е. **Параклитикъ** на славянск. языкѣ, издан. въ Москвѣ въ 1627 году, въ царствованіе Михаила Ѳеодоровича и въ патріаршество отца его Филарета. Книга въ 28×18 сант. и въ ней всего листовъ 351. Деревян. переплетъ книги обитъ кожею съ тисненіями; верхняя доска переплета треснута. На л. 350 об. читается:

„...Великаго Господина и Государя святѣйшаго Кирь-Филарета патріарха Московскаго и всея Русіи печатати сію Богодохновенную книгу **Шестодневецъ**, рекше вкратцѣ избранная отъ книги Октоиха, написанное правило церковное, ..Начата бысть печатати... 7133... и совершеннаже бысть влѣто седмь тысящъ рле-го сентября въ 9 день“...

975. Архіератиконъ, на греч. языкѣ, напечат. въ 1778 году Антоніемъ Вортоли съ благословенія іерусалимскаго патріарха. Книга въ 35.6X24.4 сант., листовъ въ ней 32. Кожаный переплетъ книги отпаль.

976. Архіератиконъ, на греч. яз., издан. въ томъ же 1778-омъ году и тѣмъ же Антоніемъ Вортоли. Книга того же размѣра, какъ №975, и, кромѣ печатныхъ 64 страницъ, содержитъ въ себѣ еще греческихъ рукоп. листовъ:—9 въ началѣ и 1—въ концѣ. На этихъ 9 листахъ писана Литургія Іоанна Злагоуста. Книга имѣетъ дерев. переплетъ, обитый кожею съ золотистыми тисненіями. Верхняя доска переплета треснута.

977. Служебная греч. Минія на августъ, напеч. въ 1797 году. Въ книгѣ 182 стр. Она въ 29.3X20.6 сант. Кожаный переплетъ отпаль, но на немъ имѣются разныя тисненія. На оборотѣ заглавнаго листа имѣется слѣдующая груз. приписка: უფალო იესო ქრისტე წყალობითა ღთისათა ს^ად საათაბაგოს ახალციხის მიტროპოლიტის ეგნატოს — უფალო იესო ქრისტე ღ^ათით წყალობით ს^ად საათაბაგოს ახალციხის მიტროპოლიტი ეგნატოს. წ^აო ღ^აო, წ^აო ძლიერო, წ^აო უკუდაო შეგვიწყალებ ჩვენ. Съ Божіей милостію всего Саатабаго—Ахалциха митрополитъ.

Эгнатіосъ. — другою рукою: იოსებ ჩიტაძე მღვდელი. Свящ. Іосифъ Читадзе.

978. **Греч. Евангеліе**, напечат. въ 1791 году въ Енетихинѣ (Enetihsin). Предъ четвероглавами помѣщены изображенія евангелистовъ — Матѳея съ крылатымъ ангеломъ, Марка съ крылатымъ львомъ, Луки, взирающаго на воссѣдающую въ облакахъ Богоматерь съ Превѣчнымъ Младенцемъ, и Іоанна, смотрящаго на реющаго въ воздухѣ орла.

979. **Новый Завѣтъ**, напечат. на армянскомъ языкѣ съ указателемъ содержанія. Въ книгѣ 746 стр. Она въ деревян. переплетѣ, обитомъ сверху коричневою кожею съ тисненіями и снизу пестрою грубою матеріею мѣстнаго издѣлія.

980. **Книга** печатная, на сирійскомъ языкѣ (стр. 637). Имѣеть крѣпкій деревян. переплетъ.

981. **Разрѣшительная грамота** на греч. языкѣ, данная патріархомъ іерусалим. Поликарпомъ княгинѣ Кетаунѣ (კეთაუნე ქეთაუნე) въ Константинополь, въ 1816 году. На нижнемъ полѣ груз. красивая надпись скорописью мхедрули: წყალობითა ღვთისათა გორგე ეპისკოპოსისი მებგრელობისა Божіей милостью Георгій, епископъ Мингреліи. Тамъ же другою рукою: მიტროპოლიტი ბოდბელი Митрополитъ Бодбійскій.

982. **Манифестъ Александра Благословеннаго** на русскомъ языкѣ, данный въ Вѣнѣ 9 мая 1815 года.

983. **Высочайше утвержденныя** (11-го мая 1830 г.)

правила назиданія и утвержденія въ вѣрѣ перешедшихъ въ Христіанство. Правила заключаютъ въ себѣ 16 пунктовъ и напечатаны на одномъ полулистѣ формата обыкновенной писчей бумаги. Полное заглавіе: უმაღლესად დამტკიცებულნი ია-სა დღესა მისსა ჩუღ წელსა კანონნი მოძღურებისა და განმტკიცებისათვის ახლად ნათელღებულთასა ქრისტიანებრსა სარწმუნოებასა შინა.

984. **Геометрія.** Ученическая тетрадь въ 6 листовъ на русск. языкѣ пажа Тарханова, датированная 1825 г. Поступила въ музей изъ Кватахевскаго монастыря.

985. 8 обрывковъ различныхъ книгъ (синаксаря, мнѣи, мѣсящеслова и др.). На уцѣლѣвшемъ синаксарномъ листѣ за ноябрь мѣсяцъ слѣдуетъ краткое житіе св. Гоброна рукою текста 13—14 вѣка: ამასვე დღესა (=17 ნოემბერს) წმიდისა დიდებულისა მოწამისა **გობრონისი**, რომელსა ეწოდებოდა მიქელ და სიზნისა და ახოვნებისა მისისათვის უწოდეს გობრონ, და მის თანა წმიდათა. ესე ნათესავით იყო ქართველი დიდებული და სახელოვანი. ჟამსა მას, ოდეს აბუღკასიმ მეფემან სპარსთამან ილაშქრა სომეხთა და ქართველთა ზედა, მაშინ მოაოკრა სომხითი და სამცხე და მოადგა ყველის ციხეს და იცა ბრძოლა ძლიერი და მრავალი ახოვნებაჲ აჩუცნა წინ გობრონ. რამეთუ გამოუკდის ციხით და ებრძოლის ძლიერად. ხოლო უჯანაჲსკნელ გამოიღეს ციხე იგი და შეიპყრეს წინ იგი და მისთანა ასოცდაათ ცამეტნი აზნაურნი და აიძულებდეს ყოველთავე დატევებასა სჯულისაჲსა. ხოლო მათ არა ინებეს დატევებაჲ ქსი და შედგომა უსჯულოსა მის: მაშინ წმიდაჲ გობრონ წარგზავნა საპრობილედ. ხოლო სხვანი იგი მოსწყვიდნა მახვლითა. და მერმე ბრძანა მოყვანებაჲ წმიდისა გობრონისი. და მრავლითა ლიქნითა და აღთქმითა კალ ყო ცთუნებაჲ მისი. და ვითარ ვერ დაარწმუნ-

ნა. შდ მრავლისა ტანჯვისა მახვილითა წარკუტთა წე თავი მისი. ესე იქმნა ჟამსა მას აღარნასეს მეფობისასა.

986. «Толкованіе алфавита», сочин. Іоны Хелашвили, рукопись въ 20.5X16.1 сант., въ прочномъ деревян. переплетѣ, обитомъ желтоватою кожею съ тисненіями по краямъ; она переписана декабря 10, 1830 г. Книга посвящена царевичу Ильѣ Георгіевичу, по порученію котораго авторъ и исполнилъ эту работу въ 1828 году. За „прекрасное“ исполненіе этой работы—толкованія алфавита—автора хвалятъ и посвящаютъ ему похвальные стихи царевичи Іоаннъ, Теймуразъ, Миріанъ и др. Пожертв. музею И. И. Перадзе.

«Толков. алфавита» есть ничто иное, какъ толкованіе тѣхъ или др. библейскихъ словъ. Примѣры:

ა: არსება თვთმყოფი, არა მოქმენე შემტკიცებისა...

ბ: ბუნება იგივე არსება თავით თვისით სული, უსხეულო ცხოველი.

გ: ბანუსაზღვრებელი -- ყოველგან მყოფი ყდ ყოველსა შინა და ყოველთავე ზედა უზესთაესი.

Прилагаю и посвященія Іонѣ Хелашвили:

ლ. VI: მამო იონავ, ამა ანბანთა განმარტებისათვის ღირსხარ ქებისა და გალობისა შენდა შეწირვად ესრედ ლეკუტთა:

აწ იხარებენ დამანნი

რადგან განმარტენ ანბანნი.

მეფის ძე იოანე, მარჯუპნეს გიანბორები.

იანვარს 15-სა 1829-ს წელსა.

Стран. 114:

წინასიტყვაობა.

ივერიის ნორჩსა ვაზსა კეთილსა;

ოქრო ნილოსა, ტკბილად მომდინარესა,

ნეკტარსა სამღთოს, მწურუალთ (?) განმა..(?)

ანთრაკს მშუპნიერს სიბრძნის გამოკრთოლველსა
საუნჯეს საღმრთოს, სულისა მომბერვალსა,

სიმდაბლით გიძღვნი ამა ჩემსა ნაშრომსა,
ვინადგან მაქუს მე სურვილი მსახურებად
იხარებს სული, თუ სათნო იყოს თქუნდა,
შოდღვრისა ჩემის სულიერის მამისა
ონიქსის მსხგავსად განმახარის გულსა.

Стр. 115: მის მაღალ ღირსებას მღუდელ მამა იონას

1. მაღლისა ძეო, სიბრძნისა მზეო,
ვნებათა მძლეო, ეშმაკთ მთრგუნველო,
2. ნათლის მფრქვეველო, გონება ვრცელო,
შოზს გამჭვრეტელო, გოლად მეტყუტლო,
3. ქველის საქმეთა უხვად მფენელო,
ნუგეშის წყლისა მაპკურებელო,
4. სამართალია, იდიდებოდე,
უცხო თესლთადა შემწყნარებელო.

სოლომონ რაზმაძე.

Стр. 115: იამბიკონი ლოცვამან ანა

1. იყავნ ხსენება დღეს წინასწარმეტყუტლის,
2. ოხად მეორის თვისისა მოსახელისა,
3. ნებად უფლისა მის გზათ წარმართებელის,
4. აქუნდეს ამასცა ნიჭი მისუტ პირუტლის
5. სწავლით განათულად უმეცარ გულს სიბნელის.

მეფის ირაკლის ძე მირიან.

წელსა 1817, სექდ. 22-სა.

Тамъ же:

თქმული პეტრე ლარაძესაგან.

1. აღჰსრულ მაღალს კათედრასა სამღუდელოსა
2. დღეს იჩუდნები პავლესებრ ტეტიქსობით
3. იქუხებ, ჰსწავლას ნათელ ჰყოფ მსმენთ გულეზსა,
4. აღატრფობ ერთა-ერთ სამოზის ნათლისად
5. ამად დავსტებები, ვახარებ, მოგილოცა:—

იანვ. 14-სა, წელსა 1813-სა.

Стр. 116: თქმული მეფის ძის იოანესაგან.

1. დღეს აღმოსცენდა ძირთაგან კელაანთა
 2. მთიები დიდი ბერი მამა იონა,
 3. გვიკუამს ჩუენ ვიშუბდეთ შობის მაგის დღისათჳს,
 4. ვინადგან გვგებ ტაბლასა სულიერსა,
 5. ამისა გაჲო ჩუენც შევესუამთ სადღეგრძელოს.
 1. იონა ბერსა, მონოზანთა გვრგვნსა
 2. ახალ რიტორსა, ლუთის მეტყუტლების ჭურსა,
 3. წიგნთა კელმხებსა, ქადაგების აქსონსა
 4. და ყოფა-ქცევით ძუტლთ მამათ შენადარისა
 5. მონოზონების კანონთა სრულ დამცუტლსა,
 1. მსურს მიძღუნად მისდა დღეს ეს იამბიკონი,
 2. ვინადგან ესე იღვწის ყოველთ ქართუტლთათჳს,
 3. ამისთჳს ჯერარს ჩუენდაცა სიხარული,
 4. მხიარულება მის ანღელ სენზობისათჳს
 5. და ნეკტართ შესმა დღეგრძელობისათჳს.
- ივნისსა 11-სა, წელსა 1822 სა.

987. **Сборникъ**, рукопись на бумагѣ, въ 20.8×16.3 сант., писана скорописью мхедрули, на 53 страницахъ, Картонный переплетъ обитъ коричневой кожей. Пожертвов. музею И. И. Перадзе. По характеру письма рукопись не древнѣе 18 вѣка. Содержаніе:

1. Житіе святаго и великаго первомученика Георгія Побѣдоносца (1—34).

2. Сказаніе св. Андрея Іерусалимскаго, критскаго архіепископа, о рождествѣ Владычицы нашей Богоматери и Присноблаженной Дѣвы Маріи.

988. **0 степеняхъ родства**, рукопись на бумагѣ, въ 16.5×10.7 сант., въ деревян. переплетѣ, обитомъ кожею съ тисненіями. Она дефектна: начало и конецъ утеряны, уцѣлѣло всего 15 листовъ, къ концу (л. 16—44)

прибавленъ еще «Карабадини» (руководство по народной медицинѣ). Листы 1—15 писаны мелкимъ скорописнымъ мхедрули почеркомъ 17—18 вѣка, а другіе листы въ 1857 году. «Степени родства» есть переводъ съ греч. законовъ Мануила, 1038 года (л. 1 об.). **Карабадини** переписанъ дворяниномъ Іосифомъ Эліозишвили. Переплетъ книги весьма поврежденъ

989. Груз. грамматика, рукопись въ 22.7×17.5 сант., писана на синеватой бумагѣ, почеркомъ мхедрули. Рукопись дефектна: не осталось заглавнаго листа, утерянъ конецъ съ 41 листа.

Заключаетъ въ себѣ только этимологію. Уцѣлѣвшая часть рукописи раздѣлена на 14 главъ. Языкъ изложенія тяжелый, неудопонятный. Падежей показано семь:

წრფელობითი	კაცი	კაცი, — ები
ნათესაობითი	კაცისა	კაცთა, — ებისა
მიცემითი	კაცსა	კაცთ, — ებს
შე	კაცი	კაცი, — ები
დაწყებითი	კაცისაგან	კაცთაგან, — ებისაგან
მოთხრ.	კაცმან	კაცთა, — ებმან
მოქმედ.	კაციისა	კაცთამო, — ებითა
წოდებ.	კაცო	კაცო, — ებო

990. Сборникъ, рукопись на бумагѣ, въ 20.5×17.2 сант., писана въ 1836 году скорописью мхедрули. Деревян. переплетъ обитъ кожею, но разбитъ. Она дефектна, недостаетъ начала, нѣтъ и конца.

Заключаетъ въ себѣ сказочныя произв. «Чарь-Давришіани» и «Миріани» и еще нѣсколько анекдотовъ—басенъ.

991. Тетрадь въ 6 листиковъ, въ 21.5×17.1 сант., безъ переплета, писана почеркомъ мхедрули въ концѣ 18 вѣка и заключаетъ въ себѣ отрывочныя свѣдѣнія о Сагареджиниѣ Соломонѣ Бучуашвили, о холерѣ и. пр.

Начало: სოლომონის შეიარაღებულ მოგზაურობა და მისი მოგზაურობის შესახებ აღწერილობა, სოლომონ ბუჭუაშვილი იქ კარგა მალიმალ ტანსა დაბანდა გავას გაუსვამდა კელსა. სოლომონ ქვეით წაბძანდა დედა მამამ დალოცესო...

Конецъ: მივე სატანჯველსა ურიებმა..

992. Евангеліе груз. Четвероголавъ съ указат. чтеній на весь годъ, рукопись на бумагѣ, въ 20×16 сант., написана въ двѣ колонны строчнымъ древнимъ хуцури, рукою Шіо Цицишвили (ქრისტე აცხობე შიო: ციციშვილი). Она дефектна: недостаетъ многихъ листовъ въ началѣ, въ концѣ и въ серединѣ (въ разныхъ мѣстахъ); сильно пострадали начальные листы, которые ободраны. Уцѣлѣло въ рукописи всего 258 листовъ. Переплетъ, деревянный, обитъ черною кожею, разбитъ и устарѣлъ.

993. Евангеліе греческое, Коридетское, VIII-го вѣка, изъ Сванетіи попавшее въ Гелать и оттуда доставленное въ музей еп. Киріономъ. Рукопись на желтоватомъ пергаментѣ, въ 29×24 сантим., писана въ 2 столбца, по 28 стр. въ столбцѣ, четкимъ унциальнымъ греческимъ шрифтомъ; она дефектна: 1-ый листъ попорченъ до 9 стиха 1-ой главы, нѣсколько др. листовъ утеряно, уцѣлѣло всего 249 листовъ, но изъ нихъ пострадали, кромѣ 1-го, еще листы 2, 3, 25, 26, 34, 38, 39, 72, 73 (отрѣзана $\frac{1}{4}$ листа), 74, 75 (зачернѣна приписки), 76, 77, 78, 82, 247 (пострадала 1 строка приписки) и 249 (довольно стерлась верхняя датированная).

владѣній Джакелей, эриставтъ-эриставовъ груз. царя, а потомъ «атабаговъ» и пашей Месхетии до 1829 года. Большая часть приписокъ и записей сдѣлана рукою Иоанна Часдзе (X в.), его сына Бешкена, † ок. 1045 г. (Карт. Цх. I, 224; Н. Géorg I, 318), Мурвана I Бешкеновича, † ок. 1070 г. (Карт. Цх., 212), Бешкена II Мурвановича († 1118 г.), Мурвана II Бешкеновича (XII в.) и его сына Котль-Арсгана, того самаго, который предлагалъ Тamarъ Великой ввести въ Грузіи нечто въ родѣ парламентарнаго правленія.

Греческія приписки и часть грузинскихъ записей и приписокъ принадлежатъ первоначальнымъ хозяевамъ рукописи—Хуцесисдзе=Хуцесисивили (=греч. запис. Κυρορoulos). Родословіе ихъ по этимъ записямъ:

Маркозъ

Иванъ

Микѣль (супр. Саломе)

Питиріонъ

Петре.

Тутъ не указывается Гіоргій Хуцесисдзе (зап. на 249 об.), жертвующій половину своего виноградника храму (?), за другую половину получающій 11 асарій *)

*) *ასარი*=асари понадается и въ груз. Евангелии (Matth., 10, 29) и оно перешло въ него изъ греческаго Евангелія, въ которомъ имѣемъ «*assarion*»=Кантабр. (изд. Безы) «*assario*»=русск. «ассарій». Въ арм. венеціанскомъ изданіи вм. ассарій стоитъ *ղանգի* («данги»), а въ іерусалимскомъ *ղանկի* («данки»). Ср. *սեռչ սնո տոո ետոն սեռոն զսեռչօղջոն?* Арм.: *Ո՞չ սպարէն երկու ճնճղուէր զանգի միո՞ղ զանկին*. Арм. «*чичгуккн*» (воробей) не соотвѣтствуетъ груз. «сири» (=греч. *strouthós*)—маленькая птица (*passerculi*).

и вручающій свое пожертвованіе Стефану въ Долисканѣ, въ корониконѣ 41 (=821 г.). Этотъ Гіоргій, по всей видимости, былъ отцомъ Маркоза и дата, которою заканчивается его дарственная записъ, показываетъ, что наша рукопись могла появиться въ свѣтъ за много времени до того, во всякомъ случаѣ не позднѣе VIII вѣка.

Таже дата возобновляетъ въ нашей памяти и др. важныя событія тогдашняго времени: 26 янв. 826 г. ворвавшимися въ Артануджъ сарацинами звѣрски были убиты (въ храмѣ Петра и Павла) царь Грузіи Ашотъ Великій. Груз. войска, стоявшія въ Долисканѣ, узнавъ о вторженіи враговъ, напали на нихъ и перебили всѣхъ до единого. Въ самой Долисканѣ большую церковь воздвигъ царь Сумбатъ († въ 958 году).

Изъ приписокъ не видно, когда, по какой причинѣ и какимъ путемъ наша рукопись попала въ Сванетію. Ея одна записъ касается постановленія Кальскаго общества Сванетіи о томъ, что убійцы отвѣтъ за свое дѣяніе должны дать предъ чтимымъ у нихъ св. Квирикомъ. Эту книгу тамъ видѣлъ (въ 1853 г.) генераль Бартоломей, который, описавъ ее кратко, далъ о ней знать Кутаисскому губернатору Левашову. Послѣдній, выписавъ рукопись изъ Сванетіи, отправилъ ее графу Панину, а этотъ передалъ ее академику М. Броссе. Потомъ она была возвращена еп. Гавріилу и попала въ книгохранилище Гелатскаго монастыря; отсюда еп. Кириномъ, какъ било сказано, она доставлена была въ Тифлисъ, въ церк. музей груз. Духовенства.

Изученіе Коридетскаго евангелія пока еще не закончено. Нѣмецкій ученый Зодень, познакомившись съ нашей рукописью, высказалъ мысль, что она родственна съ списками Катабригенскимъ и Госкіеров-

скимъ, что всѣ эти три списки—представители своеобразнаго типа, которымъ всего вернѣе передается текстъ, установленный въ Кессаріи Памфиломъ и Евсевиємъ ок. 300 года и что этотъ кессарійскій текстъ, въ свою очередь, всего ближе къ первоначальному еванг. тексту (Матеріалы по Археол. Кавк., вып. XI, подъ редак. граф. Уваровой, стр. XVI, примѣч.).

Текстъ Кор. Евангелія изучалъ и И. Евс. Евсѣевъ по порученію Имп. Моск. Арх. Общества, которое само фототипически издало одну главу нашей рукописи,—Евангеліе Марка вмѣстѣ съ изслѣдованіями Зодена и Евсѣева.

Наконецъ, тотъ же вопросъ въ высокой степени интересовалъ и насъ. Съ текстомъ К. Ев. мы тщательно сличили тексты имѣющихся въ рукахъ нашихъ груз. списковъ IX—X вѣка (сп. Урбнисскій, Ксанскій, Θεодоровскій, Георгіевскій, Евѡиміевскій и др.) и нашли, что Кор. Евангеліе служило справочною книгою для груз. ученыхъ каждый разъ, когда приходилось имъ приступить къ исправленію и пополненію переведеннаго издревле съ греческаго языка текста грузинскаго Евангелія (см. объ этомъ наше большое неизданное еще изслѣдованіе „Грузинскій текстъ Четвероевангелія по Урбнисскому кодексу и другимъ др.-груз. спискамъ въ сравненіи съ переводами греческимъ, латинскимъ и армянскимъ“).

Дешифровкой записей и приписокъ Кор. Евангелія занимался акад. Броссе, но неудачно: многія изъ нихъ совершенно не замѣчены имъ и не тронуты, другія же прочитаны неправильно, неточно. Онъ не только не сумѣлъ осилить дешифровку мног. грузинскихъ записей, но ничего не могъ сказать и о тѣхъ греч. записяхъ, въ которыхъ упоминаются Никифоръ

რით³⁾ ესე კორიდეთი ოდეს
 ოთხთავი წაიდეს და ეკლესია
 გ... განვ(წირე) მოვჰკიდე⁴⁾ კე-
 ლ... და ამავე ეკლესიას დავდე-
 ლ შევსწირე შავგოლისძე⁵⁾ წმი-
 დსა ლთის მშობელსა კორი-
 დეთისასა ქემისა სოლისათის
 და ქემისა შვილისა ბეშქენის
 სადღეგრძელოდა გავიკეთე მა-
 რიამობა დღეი სააღაპოდა რა-
 ზომნიც ხუცესნ იყენ, ჟამსა
 წირვიდენ⁶⁾ სხოდ ეკლესიას
 ჰკაჴმიდეს ზეთით, სანთლით
 და ყავრით და სატრაპეზოსა
 ქემსა ბეშქენს სიცოცხლესა და
 გამარჯებასა ოლოცვიდენ. შე-
 მიწირავს ყოვლით ფერით შეო-
 ვალადა და ოცილობლადა. და
 ვინც შეოცვალოს, შემციცვა-
 ლების სჯოლისაგან ქრისტიან-
 ნობისაგან, იოდამც თანა და-
 ისაჯების და მისმც თან არს
 ნაწილი მისი და თვის არს და
 ორიგინესმც თან არს ნაწილი
 მისი და იგიმც დიაც, რომელ-
 მან იოვანე ნათლისმცემელსა
 თავი მოჰკეთა და ღმერთმან
 ორიათ სინანოლითა ნო შეობ-

отвелъ тебѣ сей Коридети
 вмѣстѣ съ Гобіари³⁾. Ко-
 гда четвероглавъ унесли и
 церковь Георгія ограбили,
 я ее обновилъ и, присту-
 пивъ къ дѣлу⁴⁾, въ эту
 же церковь положилъ и
 пожертвовалъ Шавголис-
 дзе⁵⁾ Святой Богородицѣ
 Коридетской во спасеніе
 души моей и сына моего
 Бешкена долгоденствіе ус-
 тановилъ агапъ для себя
 въ день Успенія; сколько-
 бѣ ни было іересвъ, пусть
 служатъ литургію⁶⁾, кромѣ
 того, пусть украшаютъ
 церковь слеемъ, свѣчами
 и дранью, и за братской
 трапезой молятся за здравіе
 и преуспѣяніе моего Беш-
 кена. Жертвую всецѣло
 неприкосновенно и без-
 спорно, (кто измѣнитъ, да
 измѣнится отъ вѣры Хри-
 стовой, да будетъ наказанъ
 вмѣстѣ съ Іудой и да удо-
 стоится его доли и со-

³⁾ У Броссе да მეწესლობ რთ“ (безсмыслица).

⁴⁾ У броссе: გავჰკიდე.

⁵⁾ У броссе: Авгоლისдзе.

⁶⁾ У Броссе: ამას—это.

დვნეს⁷⁾. მე ივანსა ქემითა კე-
ლით დამიწერია ნიშნად და
ჰვეკელად⁸⁾.

участвичества и да съ Ори-
геномъ удѣлъ того, и да
онъ женщина та, которая
отсѣкла главу Іоанна Кре-
стителя, и Богъ да не про-
ститъ его и за покаяніе
еврейское)⁷⁾. Мною, Ивановъ
собственноручно писано
(sic), въ удостовѣреніе и
нетвердою⁸⁾ рукою.

2. Красивымъ мхедрули XI вѣка (л. 73).

ქ: ეთ'გო: ბეშქენ ლ'თის სწო-
რო მიწამან შენმან იოანე და-
ვიწე

X. Эриставъ-эриставовъ Бе-
шкенъ, прахъ твой Іоаннъ
сгорѣлъ (!)⁹⁾.

3. Красивымъ церковно-гражданскимъ почеркомъ X—XI в. (л. 73).
სახელითა: ლ'თისაათა და მე-
ოხეებითა წმიდისა ლ'თის მშო-
ბელისაათა წმიდისა იოვანე
ნათლის მცემლისაათა და შე-
წევნითა წ'ისა გიორგისითა.
და ყოველთა წმიდათაათა მე
ცოდვილი პიტირიონ ღირს
ვიქმენ შემოსად ამათ წმიდათა
ოთხთავთა სალოცველად თა-
ვისა ჩემისა და მშობელთა ჩემ-
თათ'ს: მიქელისთ'ს და სალო-
მესთ'ს ა'ნ:

Именемъ Бога и заступни-
чествомъ святой Богоро-
дицы, святаго Іоанна Кре-
стителя и вспомошество-
ваніемъ святаго Георгія и
всѣхъ святыхъ, я, грѣшный
Питиріонъ¹⁰⁾ удостоился
разодѣтъ святой сей Четве-
роглавъ въ моленіе за меня
и родителей моихъ, Микеля
и Саломе. Аминь.

⁷⁾ Въ скобкахъ заключенное отсутствуетъ у Броссе.

⁸⁾ У Броссе ჰველიად (безсмыслица).

⁹⁾ У Броссе эта приписка отсутствуетъ.

¹⁰⁾ У броссе вм. «грѣшный Питиріонъ» читается только
«Питироснъ» (ib., p. 274).

4. Древнимъ красивымъ вязнымъ мхедрули (л. 73 об.)

ქ: ჩნ მორვანს: და აგათასა: მზგუჯისენებია წსა ლთის მშობელისა კორიდეთისადა თიხიე ორი პარტახუი: ლნ გომარ: ჯონ: არა ვინ ოქციოს ესე ჩნგან მკიცე (?) არს თა: ლთსა: ონდეს.

Мы, Мурвань и Агата носимъ святой Богородицѣ Коридетской въ Тихчиз двѣ пустоши. Богъ да спосигъществуетъ. Никто да не измѣнитъ. Это твердо съ нашей стороны, если Богу угодно будетъ ¹¹⁾.

5. Вязнымъ мхедрули рукою Бешкена I (л. 74)

ქ: სახელითა: ლთისაჲთა: მე ბეშქენ ჩემისა სძლისა ხოაშაქისა ხოვიშნობითა კორიდელთა ხოცესთა სატანტროი: დრამაი რაზომიცა გამოვიღოდა აღარავინ აოლოს და ჩემისა ძისწოლისა ბექაისა სალოცვად და სოლისა... ხარებად შეიმოსებოდით რაზომნიცა იყონენ ლთის.

Именемъ Бога, я, Бешкенъ ходатайствомъ моеи невѣстки Хоашаки распорядился, дабы никому не измѣнять слѣдуемой коридетскимъ священникамъ іерейской драмы; и въ моление за моего внука Бекная и души (его) возрадованіе облачайтесь сколько бѣ ни было бого(носныхъ отцовъ)...

У Броссе отсутствуетъ груз. текстъ и стоитъ только фраза: *Moi Beshken et ma fiancée Khouachak nous avons offert à Coridethi»* (ib., p. 275). Хуашакъ была не невѣстою (fiancée) Бешкена, а невѣсткою, матерью его внука Бекни.

¹¹⁾ Правонисаніе словъ записи древнее: Морванс вм. Мурванс, окциос вм. укиос, tho вм. thū, ондес вм. ундес; У Броссе вм. ლნ (Богъ) читается ო-ბ (Господь), вм. Коридетхисада—Коридетхиса да.

6. Вязнымъ мхедрули рукою Бешкена П=Бекһи *) (л. 74 об.)
 ქ: ამას ზორვით რომე პაპისა ჩემისა კელითა დაწერილი არს: დაშავებულიყო მე ძისწოლმან მისმან ბეშქენმა განვაცხოვლე (?) და მე დამიმტკიცებია რაიცა სალოცავი თქენ დააკლოთ... სოლსა თქნსა დააკლოს მას დღესა განკი... ჩნ ობრალონი ვართ თქნ გაგი...

Написанное на оборотѣ сего рукою моего дѣда было повреждено; я, внукъ его Бешкенъ обновляю и утверждаю. Сколь вы убавите моления... столь и убавится душѣ вашей въ тотъ день судный... Вина не на насъ, вы...

Этой записи нѣтъ у Броссе.

7. Тою же рукою (л. 75)

ქ: ესე მე ბეშქენ: ჩემითა: კელითა: დაწერე: ესე რაიცა ჩემთა: მშობელთა: და ჩემგან დაწერილი არს: განალამც მტკიცე იყო: რომე სატანტროი გამოდებულა: ამის... რაიცა ხუცესი კორიდეს არს ხარებად... სახლსა შიგან ხუცესი არ იყოს და ვერ წირვიდეს. სატანტროს..(რომე)ლნიც წირვიდენ რადმცა ვინ სთხოვდა კრულმც არის.. და ვინ ლოცვასა დააკლოს, იგიმც კრულია ღვთისა პირითა...

Это я, Бешкенъ, моею рукою написалъ. Это, моими родителями и мною написанное, конечно, твердо. Что „сатантрой“ платилось, то... Сколько бѣ іереевъ ни было въ Коридети благовѣстити... Не будетъ дома іереевъ и не могутъ служить... Кто, когда будутъ просить, не будетъ служить, да будетъ проклятъ... Неисполняющій службы моей да будетъ проклятъ именемъ Бога...

*) На лицевой сторонѣ 74 листа Бешкенъ I своимъ внукомъ называетъ Бекһи; на оборотной сторонѣ того же л. Бешкена I-го дѣдомъ своимъ именуется авторъ записи Бешкенъ. Если «Бекһи» не есть сокращ. «Бешкенъ», то придется считать у Бешкена I-го двухъ внуковъ — Бекһи и Бешкена II.

Изъ этой записи Броссе приводитъ только слова: „J'ai écrit de ma main“ и относитъ ихъ къ автору записи № 5.

8. Красивою вязью мхедрули рукою Мурвана II (л. 76—78):
 ქ: სახელითა: ლუთისაჲთა. და-
 გიწერე ესე დაწერილი: მე მუ-
 რვან თქნ: სრულად კორი-
 დელთა: თიხჩეთი: დედისა
 ლთისადა: შეეწირა: მურვანს:
 და აგათასა და თქუენ: ნა-
 კაუვდ (?): ვითა მექონებოდა:
 ზ ვითა გარდასაკდეველი: იყო:
 ამისთვის არაი გარდაგაკდევინე:
 ფორცელი: ამოკოეთილი: იყო
 და არ... ვინე: ავიღე: თქუენ-
 გან: სამსახური: ორმოცდა...
 და ფორცლისა: ამოკოეთილი-
 ცა გაგიშოი: და თიხჩეთი: მო-
 გეც: მამოლობ(ითა) მამოლი:
 თქუენი: ეგრევე იგი: მამოლი
 (თქენსა ერდგულოებასა ში-
 გან: ვინც შე(შალოს კროლ)ია:
 პირითა ლთისაითა: — შემოგა-
 გდე პელპელი: სამოცი: მაგრა:
 ათი: გაგიშოი. და ორმოცდა
 ათისა: ბოტინატისაი: ავიღე:
 ჩემთვის: ჩემისა: სოლისათვს.
 და საკელისუფლოდ: ყოვლად:
 ფერად: თიხჩეთს. ქ-სისა კაბი-
 წისა: ნიგოზისაი შეეწირა: და
 განაღა ჰაგრევე იყო: და ვინ-
 ცაღა რაი.. ნოს: თქუენიმც.
 ბრალნი და ცოდვანი:... მც:
 კორიდეთისა ლთის მშობელი:

Во имя Бога, написалъ сіе
 написанное я Мурванъ вамъ
 всѣмъ коридцамъ. Тихчі-
 ети Матери Бога пожертво-
 вали Мурванъ и Агаѳа...
 И потому я не взыскалъ
 съ васъ платы за листья,
 но взялъ сорокъ..., а плату
 за листву простилъ, а Тих-
 чіѣти отдалъ вамъ съ
 имѣніями..., а наложилъ на
 васъ 60 пелпеловъ, а 10
 простилъ, но взыскалъ на
 50 ботинатовъ... Написано
 моею Мурвана рукою и я
 же утверждаю.

პრისხავს: ქ: ესე ვითა (ჩემითა) კელითა: დამიწერია მე მორვანც... (ვამ)ტკიცებ: ჩემნიცამც: ბრალნი და: ცოდვანი ოზღვონ: ვინ ამისთვის: სცვლიდეს ოზღვიოს ღმერთმან.

Изъ этой длинной записи академикомъ Броссе прочитано всего 20 первыхъ словъ (р. 276). О значеніи сл. «ботинати» см. ниже примѣч. 14.

9. Красивою рукою супруги Мурвана П (л. 78 об.)

ქ: ამა პატრონისა ბრძანებისა X. სეგო патрона моего მე ელცა მამტკიცებელი ვარ. ველწნიე и я Эғни утверждаю.

Надпись отсутствует у Броссе.

10. Переходнымъ почеркомъ Ивана Матешели (л. 121—122):

ქ: სახელითა: ღთისათა: და: Именемъ Бога и посредничествомъ св. Богородицы შოამდგომლობითა: წმიდისა: ღთისმშობელისათა: მე ივანე: მათეშელმან¹¹): დაგიწერე: მიქელ: ხოცესსა: კორიკეს: ძესა: მას: ეამსა: ოდეს: პარსმან: გამგებლად: იყო: შოღელეთი: ივან: წმიდასა: თანა: რომელ: მიწა: იყო: მისი: ნახევარი: ნიგოზითა: ვიყიდე: გიბედნიერენ: ღმერთმან: ამა დაწერილსა: მოწამენი: არიან: ვაშანაი¹²): და იანე: საკორიდელი: და თადეოი: და ნადირბერი: და პეტრე¹³): და

Именемъ Бога и посредничествомъ св. Богородицы я, Иоване Матешели написалъ Микелю іерею Корикиездзе тогда, когда Парсманъ былъ управляющимъ. Въ Шогхелети землю близъ Иванъ-Цминда, половину ея я купилъ (для васъ), заплативъ орѣхи. Богъ да осчастливитъ ее вамъ. Свидѣтелями сего написаннаго были: Вашанаи и Іане Сакоридели, и Оадеои, и Надирбери, и Петре, и всѣ

¹¹) У Броссе: Иоване მათეშელმან (р. 276).

¹²) У Броссе: ვაყანაი?

¹³) У Броссе: იოანე საკორ...ლი და თი... კოვი და პეტრე. Кроме того пропущено имя свидѣтеля Надиръ-Бери.

სროლად: კორიდიელნი: დაიწერა: ნადირისძვისა: კელითა და ვინცა: ესე: დაწერილი: შალოს. ათი: ბოტინათი¹⁴): ზლოს: და ესე გაგებოლი ჰასრევე იყოს.

11. **Рукою**

სახელითა ლათისათა: და მეოხებითა წისა ლათის მშობელი-სათა: ესე დაწერილი მე მორვან დაგიწერე: შენ: მიქელ ბუცესა იო(ვანე)სძესა: მამის მამაი შენი მარკოზ ხოცესის-შვილი: იყო და მისი კერძი შამოლი შენდავე მომიცემა მკოიდრად: შეოცვალეებელად შენდა და შეილთა და მომავალთა შენთადა: ესე ჩემგან და შეილთა და მომავალთა ჩემთაგან: მტკიცე: არს: არ კელი შეუვალს: არც კელისოფალსა: ჩემსა: შლად და ქცევად ამისად: შენგან: სამსახორი: ამილია: ერთი ჯორი და ერთი კარი.

Этой записи нѣтъ у Броссе.

12. **Рукою Бекхи**

ქ: ესე: ვითა: მამასა: ჩემსა:

коридцы. Написано рукою Надиридзе и кто сие написанное нарушить, съ него взыщется 10 ботинатов¹⁴), а это постановление сохранить свою силу.

Мурвана I.

X. Именемъ Бога и посредничествомъ Святой Богородицы это писанное я, Морванъ написалъ тебѣ, Микелю іерею Іо(ванс)сдзе. Отца твоего отцомъ былъ Маркозъ Хупесиспвили и принадлежащее ему имѣніе утверждается за тобою, дѣтьми твоими и будущими (наслѣдниками) твоими. Сіе твердо со стороны моей, дѣтей и наслѣдниковъ моихъ, нерушимо и неприкосновенно и со стороны моего чиновника. Получены мною отъ тебя въ услуженіе одинъ мулъ и одинъ быкъ.

¹⁴) У Броссе безсмыслища: გადახჯი- требуется (въ записи) выплатить не несуществующее на груз. языкѣ გადახჯი: (гада- наджи), а «ботинати», монету, употребляемую въ Грузіи ртѣ времени императора Никифора Ботината (1078—1081).

მორვანს: დაოწერია: მე: ბექაი
მოწამე: ღ მამტიკებელი ვარ:

цомъ моимъ Морваномъ,
свидѣтельствую и утвер-
ждаю и я, Бекѣай.

Этой записи нѣтъ у Броссе.

13. Рукою Мурвана П.

ქ: ამა პაპისა ჩემისა დამტიკ-
ებულსა მე მორვან ვამტიკ-
ებ:

X. Sie утвержденное дѣ-
домъ моимъ, утверждаю и
я, Морванъ.

Этой записи нѣтъ у Броссе.

14. Рукою Бешкена (л. 131—132).

ქ. სახელითა ლთისაითა და
მეოხებითა და შოამდგომელო-
ბითა კორიდეთისა ლთის მშო-
ბელისაითა დაგიწერე ესე და-
წერილი მე ბეშქენ თქუენ კო-
რიდელთა ერთობ სოფელსა
მას ეამსა, ოდეს ახალი ბეგა-
რი დაგდევ, წინაის რამ წრე-
ბოდა. ვცან, რომე ბრალი
მექნა, მევე გაგიშოი. ესე და-
მედვა: კნვაი, მკაი, თიბაი, სა-
ლეწავი გამწეობაი (?) არ გე-
მართლებოდი ღ მით გაგიშო-
ი. მწირველნი ხართ ჩემნი
და მშობელთა ჩემთანი. სხოაი,
რაიკ გწერებია, ეგრევე იყოს.
ესე ვინმე გიქციოს და გაქნე-
ვინოს, კრულმც არს პირითა
ლთისაითა და დედისა ლთისა
მგმობართამცა თანა არს ნაწილი
სოლისა მისისაი, კელითამცა
მლდელთ მოძლოართა ღ მლდელ-
თა ჯოართა კრულია ამინ:—

X. Именемъ Бога и хода-
тайствомъ и посредниче-
ствомъ Коридетской Бого-
матери написалъ сие я,
Бешкенъ, вамъ, всѣмъ жи-
телямъ коридетцамъ, тогда,
когда я, наложивъ на васъ
новую бегару, нашель ее
несправедливой и простилъ.
Требовалось съ васъ па-
хать, жать, косить, по-
могать въ молотьбѣ. Съ
васъ не слѣдовало этого
и потому я отмѣнилъ.
Должны вы служить обѣд-
ню за меня и моихъ роди-
телей. Другія обязательства
ваши остаются въ силѣ.
Кто это нарушитъ или
потребуется отъ васъ ис-
полнить, да будетъ про-
клятъ именемъ Бога и
удѣлъ души его да будетъ

вмѣстѣ съ хулителями Богоматери, рукою архіереевъ и крестомъ іереевъ да будетъ онъ проклятъ. Аминь.

Изъ записи № 14 Броссе приводитъ только нѣсколько неправильно прочитанныхъ словъ (стр. 277).

15. Рукою Мурвана П (л. 132 об.)

ქ. ესე ვითა მამასა ჩემსა გაოგია, რაიც არა გაჭირვებოდა, გაოშია *), მე მორვანცვამტკიცებ ჩემს ერდგულებასა შიგან. კრულია მშლელი:

X. Сіе распоряженіе отца моего, касательно того, въ чемъ онъ не притѣснялъ васъ *), и я, Морванъ утверждаю усердно. Проклять нарушитель.

Объ этомъ у Броссе нѣтъ ни слова.

16. Рукою Котль-Арсгана (л. 132 об.)

ქ. ამა პატრონთა პაპისა და მამისა ჩემისა ბრძანებასა მე უოთლ არსლან მამტკიცებელი ვარ:

X. Сіе патроновъ моихъ, дѣда и отца, повелѣніе утверждаю и я, Котль Арсганъ.

Объ этой записи совсѣмъ умалчиваетъ Броссе.

17. Некрасивымъ мхедрули (л. (187—188))

კალისა და კალისა კევი ერთობილი. რაი გინდა საქმე მოყვეს, ვინ და ვინ მოკდეს, ვინ და ვინ დაიკოდოს ან და ვის ბოროტ შემოყვეს დავითა პასოხვისა გამცემი წმიდა კვირიკოს გინდა რა ვინ დიდად საშინელის ოქროპირისა. მტკიცე

Кала и Кальское ущелье цѣлостью. Какое бы дѣло ни случилось, кто бы и ктобы не былъ убитъ, кто бы ни былъ контужень или же ктобы ни натворилъ злодѣяніе, таковой отвѣтствовать будетъ.

*) Сдается и другое членіе: „რაიც არა გაჭირვებდა ბეშქენ“. И еще (какъ читаетъ Е. Такайшвили): „რაიცა რა გაჭირვებოდა გაოშია“.

და უქცეველი არის. ვინ და-
შლის შეოსროლობისათვი შეუ-
ცვალელებელი ამა პირსა ზედა
რაც ქნისა მათისა საქმესა მო-
ყვეს წმიდისა კვირიკეს კალი-
სა თაუსდებობითა და შუვა-
მდგომლობითა დაუწრეთელი
დავიდევით ყოველთა წერილი
ესე საერთოდა. სე.

святому Квириакоу или же
велико страшному Злато-
усту. Твердо и неизменно.
Кто нарушить, за не-
исполнимостью незыблемое
постановление, тотъ будетъ
отвѣтствовать за свое дѣя-
ние. Святого Квирика каль-
скаго ручательствомъ и по-
средничествомъ постанови-
ли сіе неизсякаемое писаніе
мы всѣ воедино.

Изъ этой записи Броссе читаетъ только 5 началь-
ныхъ словъ и то неправильно: Валиса вм. Калиса,
Валисхеви вм. Калис-хеви.

18. Красивымъ круглымъ хуцури. (л. 192 об.)

ქ სახელითა ღთისაჲთა. ესე
ღაწერილი მე თიხჩე დაგიწერე
შენ იოანე და გიორგის ირ. ფ-
მეთისა ჩემისა კერძისა ნახე-
ვარი. ღმერთმან გიბედნიერენ
თქუენ და თქუენტა მომავალ-
თა. დაიწერა გამგებლობასა
იოანე ფ. ჩუტღის სა ტანო-
ტრობასა კორიდელის სა; დორ-
ჩელი იოანე ტახირი, თავგო-
ვისძე პეტრე და სროლად კო-
რიდეთი. და ვინცა ესე დაწე-
რილი შაღოს, ოიბ ღრაჰკანი
ზღოს და ესე არცა ეგრე იშა-

X. Во имя Бога писано сіе.
Я Гихче передалъ (букв.
написалъ) тебѣ, Іоанну и
Гіоргію. Половину моеѣ
доли въ Ирметіи да
осчастливитъ Богъ вамъ
и потомствамъ вашимъ.
писано во время управленія
Іоане Пичуели, танутерства
коридетскаго. Дорчели Іо-
аннъ Тахири¹⁵⁾, Тавгоги-
дзе Петре и весь Кори-
дети, и кто измѣнитъ сіе
писаніе, (въ штрафѣ) 82

¹⁵⁾ У Броссе tanouter, и переводъ совершенно неправильный.

ლობს:

драхмы¹⁶⁾ заплатить, но оно (писание) все же сохранить силу.

19. Переходными церковно-гражданск. буквами (л. 247—248).

ქ. სახელითა ღთისათა ოდეს მიქაელ ხოცესსა. ცოლი მოკვდა ტეიხოცისა ასოლიმისი ზეთევი დაწერეთ ერთხ კარი და ერთი ფორი. ერთი დრაჰმანი ერთი... ერთი ხხაი.

Во имя Бога, когда умретъ жена священника Микеля, дочь Теихуция; напишите въ нея приданое 1 быка, и одну корову, одну драхму...; одну козу.

Броссе читаетъ: „სახელითა ღთისათა ოდეს მიხაელ ხოცესსა მოკვდა ტე კუცისა ასოლი“, а переводитъ такъ: «Au nom de Dieu, quand mourut la femme du prêtre Mikhael, fille du prêtre (?) Théodoré». Изъ «Тейхоція», не знаемъ, какъ составляется prêtre Théodoré, ибо имя „Θεοδоре“ никогда не пишется ტეი, всегда თე = Θε.

20. Переходнымъ церк.-гражданскимъ и черкомъ Георгія Хуцисдзе (л. 249)

ქ. სახელითა (მამისა და ძისა) და (სულისა) წმიდისაჲთა მე გიორგი დავასხი ვენაკი (და) ოკც და საცახევროს (თუ „საცა ტყე არის“) მე გიორგი ხუცისძემან შევწირე ნახერი(?) ნახევრისა ფასი ავიღე დასაჯერებელად ჩემად: იან. სა ასარისა ... სა... თესავსა არცა ჩემ ..თა... მოკლეს (!) შობით ძმისა ჩემ... სადა ხუცდრე(პულიყო)... ცხებულისა თანა... სტეფანე დოლისყა(ნას) ქსა და.

Во имя Отца и Сына и Духа Святого. Я, Гіоргій насадилъ виноградникъ ... въ Сапахевро я Гіоргій Хуцисдзе пожертвовалъ половину его, за другую половину взять стоимость въ мое удовлетвореніе — 11 ассаровъ по рожденію брата моего... Къ помазаннику... Стефанъ въ Долискану въ корониконъ 41 (=821).

16) V Броссе безсмыслица: „იბდრასი კო=iabdrasi (p. 279).

Относительно этой записи Броссе замѣчаетъ (стр. 28г): «На этой же стр. имѣется большая надпись заглавными буквами, которая вывѣтрилась такъ, что мы не могли ни скопировать, ни прочесть». Запись дѣйствительно сильно пострадала, но дата и много др. словъ, иногда и цѣлыя строчки читаются ясно.

21. Круглымъ хуцури (л. 249).

ქ. ესე ოთხავი(?) ღ ერთი სა-
ხარებაჲ განთჳსული კორიდუ-
ლი დაშლილი ვპოე ჟამთა სი-
გრძობათა. მე ერისთავთ ერის-
თავმან ბეშქენ შევჳკაზმე: ესე
ოთხთავი მოვქედე ჯუარითა
და ცუარითა, სახარებაჲ მათი
სადაგად შევმოხე. აწ ვინცა
იკითხვიდეთ და იმსახურებდეთ
წმიდათა ამათ წიგნთა, ღრ-
ცვასა მომიხსენეთ ცოდვილი
ესე და უღირსი, რომელსა დი-
დად მეკმარების შენდობაჲ
დღესა მას განკითხვისასა:

Этотъ Четвероглавъ и од-
но Евангеліе расчлененное
Коридетское, найдя раз-
валившимися отъ долготы
времени, я, эриставтъ-эрис-
тавъ Бешкенъ переплель:
сей Четвероглавъ оковаль
крестомъ и позолотилъ,
Евангеліе же ихъ (корид.
отцовъ) украсилъ проще.
Нынѣ кто будете читать и
употреблять святая сіи
книги, въ молитвахъ по-
мяните меня грѣшнаго и
недостойнаго, которому
много поможетъ прощеніе
въ день тотъ судный.

Вмѣсто двухъ книгъ у Броссе является только одна.

22. Грузинско-греческими буквами на доскѣ переплета:

Thavsa sippesothas verilaris xemthvia xorphnebisa.

Этѣ=слова Псалтири (39,7), гдѣ читается: თავსა წიგნთასა
წერილარს ხემთჳს=русскому. (39,8): «Въ свиткѣ книжномъ на-
писаю о мнѣ». Послѣднее же слово ჯობნებისა—превосходить,—
авторомъ прибавлено отъ себя.

Въ заключеніи отмѣтимъ, что наше чтеніе записей Кор.
Евангелія мы, предъ слачею ихъ въ типографію, провѣрили
вмѣстѣ съ Е. С. Такайшвили и при его содѣйствіи исправили
чтеніе всего нѣсколькихъ словъ.—фотографіи записей Кор. Ев.
хранятся особо въ витринѣ музея за № 993.

994. Октоихъ, рукопись на бумагѣ, въ 26×21.1 сант., л. 349, писана почерками хуцури: до л. 23 и еще листы 237 и 239 въ 1711 году, далѣе до конца—древнимъ. Рукопись дефектна: не осталось начала и конца, дерев. переплетъ разбитъ. На листѣ 22 об. переписчикъ говоритъ, что книга сѣя подверглась обновленію по приказанію Зураба Эриставишвили Эшикагабаша 31 августа 1711 года (ქობნიკონსა ტეთ). Переписчикомъ др. части является Юсебъ (см. 31 об.). Она передана въ музей благоч. свящ. Борчалинскаго уѣзда Ил. Шубладзе.

Начало: სათხოვბათა მიერ...

Конецъ: სდვის ბაღე და თევზთა სიმრავლე შეა...

995. Постановленія IV Всел. собора и Сборникъ Іоанна Постника, рукопись на синеватой бумагѣ, въ 15.9×10.8 сант., писана на 108 листахъ скорописью мхедрули 18 вѣка. Переплетъ книги составленъ изъ нѣсколькихъ листиковъ, писанныхъ старымъ почеркомъ хуцури (въ началѣ) и почеркомъ мхедрули въ концѣ (листы эти—часть русско-груз. словаря). Рукопись кончается словами переписчика свящ. Петра: მოკნებულ ყავთ ლოცვათა შინა თქვენთა წმიდანო მეუფენო, ცოდვილი პეტრე მღვდელი, რომელმან სხვსა დაშურებისათჳს და სახმარად მიცემისათჳს აღწერე სჯულის კანონი ესე: დედანთაგან ქეშმარიტთა და მართალთა: . Пожертвована музею Симономъ Ясон. Барнабисишвили въ 1906 году.

Начало: სჯულის კანონი მეექვსისა კრებისა წესი და განგება ას სამეოც და რვათა წმინდათა მამათაჲ, რომელნი შეკრბეს კოსტანტინეპოლის ახალსა ჰრომსა...

Конецъ (л. 10): და სხვანი. რომელნიცა იპოვნეს მგომბარნი შეაჩვენეს. Далѣе идетъ постатейный указатель (101—108).

996. Толкованіе (часть) на Евангеліе Матѣея, рукопись на пергаментѣ, въ 27×20 сант., писана скорописнымъ строчнымъ хуцури XI вѣка. Рукопись безъ переплета, дефектна: недостаетъ начала, нѣтъ и конца (съ 32-ой тетради); въ 31-ой тетради уцѣлѣло всего 128 листовъ вм. 248—и ($31 \times 8 = 248$). Она поступила въ музей отъ священника Чхартішвили изъ Гуріи. Листы весьма загрязнены и много пострадали.

Толкованіе на Евангеліе Матѣея есть сочиненіе св. Іоанна Златоуста. Оно переведено съ греческаго языка на грузинскій св. Евфиміемъ Таргмани (въ 1002 году, какъ датируется въ другихъ экземплярахъ). Текстъ чписанъ въ 2 колонны переходнымъ почеркомъ.

Начало: უგუნ ურთა ვიეთმე ვერ გულისხმაყვეს, არამედ წინა აღმდგომ ურთიერთას... სიტყუაჲ მათესი...

Конецъ: რამეთუ უკუეთუ მოვიქცეთ სინანულად: გუაქუს იგბ თანა შევწიდ:

Рукою мхедрули (стр. 95): უწყოდეთ რამეთუ სიტყუა წიგნისა ამის ტკბილ არს უფროს თაფლისა და გოლგულისა, უკეთუ არა ვისმინოთ. უმწარეს არს უფროს ნაღელისა და სამსალასა. მოიხსენე უფალო ფრიად ცოდვილი იოსებ. Слово сей книги слаже меда и медовыхъ сотовъ, а для невѣрующихъ горыше желчи и яда. Помяни, Боже, весьма грѣшнаго Іосифа.

997. Сборникъ, рукопись на толстой бумагѣ, въ 23×16 сант., писана древн. почеркомъ хуцури. Она дефектна, не осталось начала, нѣтъ и конца, уцѣлѣло всего 285 листовъ, изъ коихъ 3 вставлены въ позднѣйшее время. Деревян. переплетъ обитъ кожей съ тиснениями. Она поступила въ музей отъ свящ. Чхартішвили.

Заключаетъ въ себѣ: а) Часословъ и б) Апостолъ

сь Евангеліями на Великій постъ, на періодъ Пятидесятницы и на избранные праздники минейнаго круга.

Начало: თორა კაცთ მოყვარებისა შენისა მეცნიერებისათა ღირს მყავ მე ცოდვილი და უღირსი აღდგომად ძილისაგან და შესლვად წმიდასა ტაძარსა შენსა..

Конецъ: (283 об.) განადიდა ონ ყოფა ჩნისა და ვიქმენით ჩვენ სახარულევან.

998. **Тріодъ Цвѣтная**, рукопись на такой же бумагѣ и такого же размѣра, какъ и № 997, писана тѣми же чернилами и тѣмъ же почеркомъ, какъ тотъ же № 997. Переплетъ книги отпалъ и утерянъ. Она дефектна: нѣтъ ни начала, ни конца. Уцѣлѣло всего 368 лист. Она поступила въ музей изъ Шемокмеди отъ святи Чхартішвили. На 223 об. нѣкій архим. Арсеній извѣщаетъ, что «рукопись сія принадлежитъ Спасу Шемокмедской церкви» (წიგნი ესე ეკუთვნის მაცხოვრის ეკლესიას შემოქმედისას—არსენ არხიმანდრიტი). Церк. почеркомъ (л. II об. и 226): ღო მოიხსენე აზნაური სვიმონ გაბრიელის ძე იორაიშვილი, ჩლ-სა წელსა. Боже, помяни дворянина Свим. Габр. Юраишвили. 1700 г.

999. «**Бааманіани**,» рукопись на бумагѣ, въ 32.1 X 21.1 сант., переписана тѣмъ же авторомъ, которымъ переписаны № 860 и № 858, составляетъ часть № 860 и содержитъ въ себѣ 80 листовъ. Она безъ переплета. Иные листы или часть ихъ неписаны и тамъ же отмѣчено переписчикомъ: აკლია (=lacune) (См. 26 об., 32 об., 52 об., 72 об., 75 об., 77 об., 78 и 80). Книга поступила въ музей отъ наслѣдниковъ кн. Григ. Орбеліани.

Начало: აქედამ დაიწყება ბაამან კელმწიფისა ამბავი. Отсюда начинается сказаніе о царѣ Бааманѣ.

Бааманъ является послѣднимъ государемъ въ ска-
зочно-миѳической генеалогіи др.-персидскихъ легенда-
рныхъ царей, кои суть:

Кайморсъ.

По Картл. Цх.

Сіамекъ

Гушангъ

Таймуразъ

Джимшедъ

Фридуна

Фридонъ

Сельмъ, Туръ, Иреджъ

Іареди

Миноджеръ

Манучаръ

Кайкувадъ

Кайкавусъ

Кекапосъ

Сіавакушъ

Фраварша

Фаршоротъ

Сіавушъ

Шіюшъ

Кайхосро

Кайхосро

Лоарсабъ

Гушташабъ

Вашташабъ

Шпандіатъ

Спандіатъ.—Рвали

Рустемъ

Афрасіабъ

Бааманъ (Бааманъ Ардаширъ).

Открывается рассказъ побѣдоносной войной Баа-
мана съ египтянами, потомъ онъ завязываетъ брань
съ индійцами; происходятъ страшныя битвы. Бааманъ
всюду одерживаетъ вверхъ. Заканчивается рассказъ
на §-ѣ აქა ბაამანის და მისთა ლაშქართა გატეხა ბარზინისა-
გან და ბაამანის გარდაკვეწა. Здѣсь Барзимъ разбиваетъ
Баамана и его войска и Бааманъ обращается въ бѣг-
ство. Въ двухъ сраженіяхъ, говорится въ этомъ §-ѣ,
Бааманъ потерялъ 60,000,000 воиновъ (ცხოში. გულო-
ვანი. მეომარი. დაიკოცა და დატყვევებს, რომ კაცთა. გონე-

ბა. და ჭკუბ. ვერ. მოიგონებს. რომ აღვრიცხოთ. ექვსასი. ასი. ათასი. მოკვდა, და დატყვევდა. ამ ორს შეგმაში. და-აკლდა. ბაამანს. მერმე ბაამან (далѣе іасице).

1000. **Параклитонъ** (Октоихъ), напечат. на груз. яз. въ 1772 году буквами хуцури. Уцѣлѣлъ отъ книги, въ 31X19.5 сант., только одинъ листь (по старому счету—л. 115-ый).

Послѣсловіе гласитъ:

ესე იუწყებოდედ ყოველთა მხილულთა ამის წიგნისა პარაკლიტონისათა: რომელიცა შრომა უწმიდესმან ძმამან ჩუბნმან ყოვლისა ზემოესა საქართუბლოესა კათალიკოს-პატრიარხმან მეფის ძემ ანტონი მიილო განსწორებასა ზედა წიგნისა ამის პარაკლიტიკოსსა, ვითარცა თვთ ჰსწერს ან-დერძსა თვსსა შინა წიგნის ამის თავსა მდებარესა, ბერძული-საგან გარდამოღებასა ექმნა რუსეთს ყოფასა თვსსა ქალაქსა ვლადიმირს, ვითარმედ არა აქვსთ სერობად კანონი ლუთის-მშობლისა გარდა ორთა მათ კანონთა რომელთა თვთ მოუ-თხრობს, და აქაცა დადებულ არს იგი, კმა იყო შრომად, მაგრა რომელნიცა ბერძენნი დროსა ჩვენსა იყოფებოდენ, მათგან გუეუწყებოდა ესრეთ, ვითარმედ არსო კანონი სერო-ბასა რუა კმა. და არსო იგი სხუად წიგნად და არა თანა ჩართულ წიგნსა ამას პარაკლიტონსა, და ფრიად ვიმეცადი-ნეთ ჩუენ მათდამი, რათამცა გუხილვა და ვინათგან დროსა ჩვენსა აქ მყოფთა ბერძენთა არა აქუნდათ და არცა ვის უწინარეს ეხილვათ ქუტყანასა ამას და ჩუენ საქართუბლოესა ერნი ვინათგან საკუთარ წოდებულ ვართ, ფრიადი სურვილი გვაქუნდა ლუთის მშობლის სერობის კანონისა თან დადება პარაკლიტონსა ამას შინა, ამისთვის ჩვენ რომელიცა პირველ ჩვენსა დაბეჭდილი ქალაქსა ამას პარაკლიტონი იყო და მას შინა სერობის კანონი ლუთის-მშობლისა იგი დავდევით და განვაწესეთ დაბეჭდვად და თან შერთვად წიგნსა ამას. 1772. მეფე ქართლისა და კახეთისა ირაკლი. Царь Ираклій опо-

ვწიანებს, что католикось-патріархъ Верхней Грузіи
Антоній много труда положилъ на исправленіе сего
Октоиха, напеч. въ Тифлисъ въ 1772 году.

1001. **Праздничная Минейя**, напеч. въ Москвѣ въ
1808 году на синеватой бумагѣ (въ 40.4×22.7 сант.)
буквами хуцури. Уцѣмѣло только 2 листа. Послѣсло-
віе Димитрія Багратіони:

ღვთის შეწევნითა, ზესთა ზენითა,
მოსკოვს შემზადდა სტამბა ქართული,
ქსნის ერისთვსა დავითის ძისა
გარჯამის ღუაწლით არს გამართული,
ვინ იცო ძველად ახტალის მწყსემად(?)
აწ რუსთ სინოდის წევრად შერთული,
გიძღუნისთ ივერთა, ამერ-იმერთა
წიგნს დღესასწაულთ(?) მბეჭდუპლი სრული,
მასთან იახსა, ვინ არიონა
შრომის მდინარე ცენძურობითა,
მიტროპოლიტმა გამშინჯ-განმჭურიტ
გეგეკასისქემ ძუპლ გუარობითა,
ნიკიფორიასა მკითხუპლ მსწორითა
იგულსმოდგინეს საკმარობითა,
ზაიჭასქემან, ვით ძესტამბემან,
ჰმართა ყოვლითა სახმარობითა,
სტამბის მუშაენი ითხოვენ
შეცთომის მოტევებასა
წარმკითხუპლთაგან არ უნებსთ
კრულებით სულიებასა(?)
მაშურალთა უხამსთ კურთხევა,
ნუ გარდავხდებით მცნებასა,
სივრცე გასინჯეთ წერილთა,
მაშინლა ბრძანებთ ქებასა.

თქმული დიმიტრი ბაგრატიონისა.

Въ послѣсловіи говорится, что Минея напечатана бывшимъ еписк. Ахталскимъ и теперь членомъ Святѣйшаго Синода Варлаамомъ Эристовымъ (тѣмъ, который съ 1811 года былъ Экзархомъ Грузіи).

1002. Службы рождеству и успенію Пресв. Богородицы на осетинскомъ языкѣ, напечат. осетинскими буквами въ Тифлисѣ въ 1867 году. Книга въ 22.7×15 сант. и въ ней всего 52 стр. Поступ. отъ М. Джанашивили.

1003. Одинъ листъ, писанный въ 2 колонны по черкомъ мхедрули 18 вѣка на бумагѣ въ 35.5×21.8 сант. Содержитъ въ себѣ а) конецъ извѣстнаго завѣщанія царя Давида Возобновителя отъ словъ ქუჩელნი ჩემნი ზემონი და ქუცმონი, ხოლო დრაჰკანნი ცუტა და ჩემთა ალალი და თუალ მარგალიტი ხახულისა ლუთისმშობლისადა შემეწირავს, и б) Чинъ и распорядокъ коронаванія царей во Мцхетѣ (წესი და განგებაჲ დარბაზობისა, რომელი აღესრულების მცხეთას კურთხევასა მეფეთასა) вмѣстѣ съ чиномъ мироваренія тамъ же. Во время этихъ торжествъ святители (=36) Грузіи садятся въ такомъ порядкѣ (რაჟამს იკურთხოს მეფე და დაჯდეს ტახტსა ზედა, ებისკოპოსნი ამ წესით დასხდენ):

მარჯუცხე:

1. ბრძანოს ქართლისა კათალიკოსმან და დაჯდეს მეფისა ტახტსა ზედა მოკიდებით ნატითა და ბალიშითა.
2. შემოვიდეს დიდის სომხითის მიტროპოლიტი და

მარცხენე:

1. შემოვიდეს ქვიანდიდელი და დაჯდეს მარცხენით მეფისა ნატითა და ბალიშითა
2. შემოვიდეს მთავარეპისკოპოსი და დაჯდეს ნატითა

დაჯდეს ნატიოთა და ბალი-
შითა

უბალიშოთ

3. შემოვიდეს მაწყვერელი და დაჯდეს ნატიოთა უბალიშოთ
4. შემოვიდეს კიხიხელი და დაჯდეს უნატოთ
5. შემოვიდეს ნინოწმინდელი არხიმანდრიტი და დაჯდეს
6. შემოვიდეს ანჩელი არხიმანდრიტი და დაჯდეს
7. შემოვიდეს წურწყაბელი და დაჯდეს
8. შემოვიდეს ერუშნელი და დაჯდეს
9. შემოვიდეს წინწყაროელი და დაჯდეს
10. შემოვიდეს წილკნელი და დაჯდეს
11. შემოვიდეს ურბნელი და დაჯდეს
12. შემოვიდეს სამთავენელი და დაჯდეს

3. შემოვიდეს აბბა ალავერდელი და დაჯდეს ნატიოთა უბალიშოთ
4. შემოვიდეს კუმურდოელი და დაჯდეს
5. შემოვიდეს იმხნელი და დაჯდეს
6. შემოვიდეს მტკბევარი და დაჯდეს
7. შემოვიდეს წყაროსთაველი და დაჯდეს
8. შემოვიდეს მანგლელი და დაჯდეს
9. შემოვიდეს რუსთველი და დაჯდეს
10. შემოვიდეს კაწარელი და დაჯდეს
11. შემოვიდეს მრუელი და დაჯდეს
12. შემოვიდეს ნიქოზელი და დაჯდეს.

აქა მამათმთავართა...

13. შემოვიდეს ვალაშკერტელი და დაჯდეს
14. შემოვიდეს კარელი და დაჯდეს
15. შემოვიდეს ხარკაშნელი და დაჯდეს
16. შემოვიდეს წალკელი და დაჯდეს

13. შემოვიდეს ბოლნელი და დაჯდეს
14. შემოვიდეს ანელი და დაჯდეს
15. შემოვიდეს ტფილელი და დაჯდეს
16. შემოვიდეს ბანელი და დაჯდეს

17. შემოვიდეს ქერემქალაქე-ლი და დაჯდეს. 17. შემოვიდეს ღბანელი და დაჯდეს.
18. შემოვიდეს დადაშნელი ღ და დაჯდეს. 18. შემოვიდეს გიშელი და დაჯდეს.

Садятся:

а) по правой сторонѣ отъ царскаго трона: католикось Грузіи, митрополить Сомхити, архіереи: мацкверели, кизикели, ниноцминдели, анчели, цурцкабели, эрушнели, шинцкароели, цилкнели, урбнели, самтаვნели, валашкертели, карели, харчашнели, цалкели, черемели, дадашнели

и б) по лѣвой сторонѣ отъ царскаго трона: чкондидели, архіепископъ (мцхетскій), алавердели, кумурдоели, ишхнели, мтбевари, цкароставели, манглели, руствели, кацарели, мруели, никозели, болнели, анели, тпилели, банели, дбанели и гишели.

1004. „Толкованіе алфавита“, сочин. Іоны Хелашвили, рукопись, въ 21X14 сант., л. 29, переписана въ 1828 году ноября 2, рукою самого автора. Имѣеть прочный картонный переплетъ, обитый коричневой кожею съ золотистыми тисненіями и надписью: „алфавита грузински“. На заглавномъ листѣ имѣется помѣтка „მე იონა ხელაშვილს მომიტომევია წიგნი ესე ბრწყინვალე“, я Іона Хелашвили приношу сію книгу сіяющую“. Тамъ же другою рукою: „Сія книга принадлежитъ ученику 3 класса кн. Михаилу Андроникову“. Она передана въ музей Ал. Ал. кн. Мачабели изъ сел. Курта 10 іюня 1907 года.

Содержаніе книги такое же, какъ № 986. На заглавномъ листѣ (2-омъ) имѣется восхваленіе І. Хелашвили, составленное царевич. Теймуразомъ Георгіевичемъ и имъ же переписанное:

ამბანი (?) ღირს არს ესე შემკობად ამბანითავე (?)
აღებაძვე, ბრძენთა, ბონიერებით, ღიღთა
ესე შითარის, ზეციებრითა შიხზითა
იხსთვლე ქეთილი, მოსაგები ნეტართა
აღონ მრფეს, პირი ჟღერს რა ტურფასა
შაღრესობენ ურიად ქების ღირსებად
ჟოვლადსა შინა ჩუხნებულნი ცნობანი
ძნობს წინწილებად ჟევრად ხატად კელოვნებით
ჯიღლოდ ჰსთქვიან ზ ღირს იქმენ ქებასა მრავლად
მამაო იონა მდაბლად ს'დ საქართუტლოს მეფისძე
თეიმურაზ.

1005. **Новый Заветъ** груз., напечат. буквами мхед-
рули въ началѣ 19 вѣка (даты нѣтъ на книгѣ).
Письмо четкое, красивое. Книга, въ 24,9X19 сантим.,
дефектна: не осталось заглавнаго листа, уцѣлѣло все-
го 307 л. (по старому счету 614 стр.). Картонный
переплетъ разбитъ и отпалъ, шитье книги тоже
распалось. Въ концѣ каждаго Евангелія указывается
сколько въ немъ главъ и зачатъ. Кроме того, въ
началѣ евангелія Марка, Лукы и Иоанна приведены
восхваления этихъ евангелистовъ. Предъ началомъ кн.
«Дѣяніе Апостоловъ» имѣется слово о томъ, почему
книга эта названа такъ. Въ евангеліяхъ зачала указаны
въ самомъ текстѣ, а не на поляхъ. Книга поступила
въ музей отъ М. Джанашвили.

1006. **Груз. Евангеліе** съ подробными указателями
чтеній и мѣсяцесловомъ, напечатан. красивымъ ху-
щури на прекрасной бумагѣ съ множествомъ орнамен-
товъ и минячуръ. Евангелисты изображены съ сим-
волами: Матѳей съ ангеломъ, Маркъ съ тельцомъ,
Лука со львомъ, Иоаннъ съ орломъ. Послѣ каждой

евангельской «главы» даются всѣ тѣ свѣдѣнія, какія и въ № 1005. Въ книгѣ, въ 36.5×26.8 сант., всего 602 листа. Она безъ переплета, но сшита весьма прочно. Поступила въ музей отъ М. Г. Джанашвили.

1007. Географія всеобщая на груз. языкѣ, перепис. скорописью мхедрули въ 1730 году, на синеватой бумагѣ, въ 16.5×10.9 сант., л. 71. Рукопись въ крѣпкомъ деревян. переплетѣ, обитомъ черною кожею съ красивыми тисненіями. Передана въ музей М. Джанашвили.

Заглавіе рукописи: ლეოლაფია ანუ მოკლედ ქუყანის სიმგურგულისათვის აღწერა. ლათინთა ენისაგან ქართულთა ენასა ზედა თარგმნილი გაბრიელ გელოვანისა მიერ. Географія или краткое описаніе земнаго шара переведенное съ латинскаго языка на грузинскій Гаврииломъ Геловани.

Содержаніе: Общій обзоръ земнаго шара.

1-ая часть: Европа: о владѣніяхъ Шпаніи, Франціи, объ Италіи, о владѣніяхъ Кесаря, о Нидерландіи, Даніи, Швеціи, Литвѣ, Англіи, Венгріи, Крымской Татаріи.

2-ая часть: о владѣніяхъ урумовъ (турокъ), о Персіи, народахъ пустынь, о Китаѣ, Индіи, Индійскихъ островахъ.

3-ая часть: Африка. О Египтѣ, Еѳіопіи.

4-ая часть: Америка. О новой Испаніи, о странахъ Флориды, и странахъ Перу, Чилии, Бразиліи, Новой Земли, о странахъ и открытіяхъ.

Таблица, въ которой указывается долгота и широта главнѣйшихъ мѣстностей земнаго шара.

Послѣсловіе автора (переводчика):

განსრულდა თარგმანი წიგნისა ამის. აწ. მოგითხოვბთ

თვთ ჩვენდამო მცირეს რასმე ანდერძსა. წელსა ჩღკბ; ქამსა შინა მეფობასა შაჰთამაზისასა საკელმწიფო სპარსეთისა ფრიად მიწურვილ იქმნა გარემოს თვსთა მესამძღვრეთაგან, ვითარცა ისმაიტელთა წარიღეს რაოდენიმე სახელოვანი ქალაქები და ქვეყნები, ეგზომ და უმეტესცა ავღანთა. რაჲეთუ აღდგა მთავარი მათი მარვეიზ და იწყო ავაზაკობა ქალაქებთა ზედა სპარსეთისათა და წარულო პირველი ციხე სახელოვანი კანდარისა და ამათ ღონისძიება ვერა რა პოვეს რა. და მერმელა თვთ უკანასკნელიცა ტახტისა ქალაქი, სადაცა მჯდომრებენ ყანნი, რომელსაცა ეწოდება ისპანი, ფრიად აღაოხრეს და აღიონავრეს საჭურჭლე მათი და იავარიქმნა სრულიად სამყოფელი მათი. შემდგომად ამის აღდგა დიდი კელმწიფე მეფეთ მეფე ჩრდილოეთისა პეტრე ალექსის ძე და განვლო ზღვა კავკასიისა და დაიპყრა ციხე დარუბანდისა და მუნიდგან ესეოდენ განავრცო პურობილება თვსი, რამეთუ გილან მაზანდარამდის და თვთ შამახიმდის სრულიად ქვეშე პურობასა თვსსა რავდენიმე ფრიად მდიდარნი ციხე-ქალაქნი და ქვეყნები მოყვანილქმნა და მუნიდგან წარმოსცა ელჩი რომლიმე—გვარწოდებით ტოლსტოვი—მისსა სიმაღლესა მეფესა ქართლისასა ვახტანგ ლევანის ძის და მოიწია ფარულად ქალაქსა ტფილისისასა და მიუძღვანა ეპისტოლე გრაგნილი. იხილა მეფემან და წარიკითხა უზომო ძმებრივი და იმედი ებრძანა. რამეთუ განცვიფრებულ იქმნა ფრიად და არა უარჰყო ბძანება მისი. მსწრაფლ დაუტევა ტახტი თვსი, აღდგა და წარმოემართა. მეფეთა მიერ რაოდენნიმე ურიცხველნი სამღვდელონი და საერონი ქართველნი იმერელნი და კახნი ეპისკოპოსნი, მღვდელნი, თავადნი, აზნაურნი, მონანი და შიმუნვარნი, დედაწულითურთ მათით, და მოიწია ქვეყანასა რაჭისასა და აქა უბრძანა მეფემან ერისთავს შოშიტას, რათა მთავართა ოვსთასა წარმოუვლოს მზევალნი. ესე ანბავი ესმა რა ასულსა მეფისა ბაგრატიისასა ბატონისშვილსა ნინოს იმერეთს მონასტერსა გელათისასა და მუნიდგან წარმოვიდა მსწრაფლ ფარულად; და მოეხსენა მეფესა ძმისწულსა მისსა ალექსანდრეს—იმერეთისასა

და მისწია რომელიმე თავადი ჩხეიძე: რამეთუ არა ენებათ განტევება მისი ესე ოდენ შორებით. რამეთუ იხილა მეფეთა ასულმან კაცი ესე მოვლინებული, ფრიად შეწუხნა და ლონისძიება ვერა რა ჰპოვა მაში. იგულისხმბ ბატონიშვილმან ნინო და მოვლინებულსა მას თავადსა რომელიმე საშომვარი(?) შობა (?) და ძმისწულსა თვსსა აღექსანდრეს არწმუნა ესრეთ: რამეთუ რომელიმე დაბეკდილი მათრხვები(?) დაუგდო, რომელ: „ყოველივე ჩემი საუნჯე ამას შიგან შთამოდებულ არს, მივიდე რა რაჭასაო და გამოვეთხოვო ძმასა ჩემსაო მეფესა ქართლისასაო და კვალად მოვიდეო“ და მათ ესე ვერ გულისხმაჰყვეს რამეთუ მათრაშაშიგან იყო ბამბა და მით გატენილ. და ესრეთისა ხელოვნებითა იხსნა თავი თავისი და აწ მობძანდა და მეცა მაშინ თანა წარმიყვანა, რომელი ვიყავ მიბარებულ მიზეზისათვს სწავლისათვს ოდიშთა მფლობელის ბატონის დიდის თავადის დადიან ბეჟანის მეუღლის თამარისაგან, რომელი გვიხმდა ჩვენთვის მამიდად. მაშინ მობძანდა ბატონისშვილი ნინო მეფესთან რაჭას და ევედრა წარმოყვანასა რუსეთს. მაშინ აღდგა მეფე და განვლო მდინარე რიონისა და შეუდგნენ მთასა მალალსა კავკასიისასა მსგავს ჯოჯოხეთისა, სადაცა იყო ჯურღმული მრავალი გამომდინარე თოვლთა და ყინულთაგან. ესრეთ ძნიად განსვლელ იყო ქვესქელსა მას შინა უფსკრულსა ყინელისასა ორბი, გინა არწივი, მასცა ვერღა ეძლო მუნით აღმოსვლად, არცაღა თუ ესეოდენტა ურიცხვთა დედაწულთა; და ოდეს განვლო მეფემან მთა ესე და მიაწია ქვეყანასა ოვსეთისასა, თუმცაღა გვესხნეს მზევალნი მათნი, გარნა ეგრეთცა ვერცაღა მით თავთა ჩვენთა ვსწამლობდით მათთა ავაზაკობათაგან, და რაოდენტაცა გავვლიდით ადგილსა ანუ სოფელსა, მოვიდიან და ენუკვოდინ მეფესა საბოძარსა და არა განუტევიან. მეფემანცა რაზომცა ძვირფასი ავალი გინა მარგალიტი უბოძის, ესრეთ უგუნურ იტყვენ, რამეთუ კვალად შილის ნახვეისათვს ევედრებოდენ და ესრეთისა ფდიასა წარსაგებელით განვლო ადგილები მათი და მობძანდა სოფელსა დიდგორისასა და აქა მოვიდა ჩერქეზთა ბატონიშვილი და ამან

გავვაცილა საზღვარსა მანსა და მივედით საბატონოსა ჩერქეზთასა და მუნ ფრიად ეტრფიალენ და უმასპინძლეს ერთობითა მისთვის, რამეთუ ასული მათი დედოფლობდა ჩვენ ზედა. მეფემანცა გარჯისა მათისა მუქათად, რაჲცა ოდენ ჰფერობდათ, ყოველსავე თითოეულად მიანიჭა, და აქა მოეგებნენ ჩრდილოეთისა სპათა მკედრობანი რაოდენნიმე ათასნი ჩინგიზთა მკედრობათა სპანი თვალით წვრილნი, პირით პრტყელნი სდ ქარქაშ-ხილიფოსანი და მით განვლო მეფემან ჩერქეზთა ადგილები და რაოდენმე მდინარენი და განვლეთ მდინარე მუნ და დაიბანაკა მეფემან და ისერა. კვალად ვიხილეთ სხვა უმჯობესი, განსწავლული რუსეთისა სპათა მკედრობანი, რომელთა განსდევნეს ჩაგიზნი (?) და თვთ უწინამძღვრეს მეფესა: მოეგებნენ და თაყვანისსცეს მთავართა მათთა დიდით მცირემდის და წარმოიყვანეს. განვლეთ რაოდენნიმე ველნი, კვალად ვიხილეთ უმჯობესი ჯარი ქვევითოსანი მოეგებნენ მეფესა და თაყვანისსცეს მთავართა მათთა რაოდენითამე თვითეულისა გვართთა საკრავითა, დროშებითა და დაფებითა და ესეთისა პატივითა სამთა ადგილთა ჯარნი ერთად შემოკრბენ და სდ დალისტასნი ქვაბავაზაკთა ადგილი უნებელად გამოაროინეს. და მობძანდა ციხესა სოლღალისასა წელსა ჩღკდ და მუნ მოეგება სარდარი გაბრიელ კროპოტოვი და განახვნეს კარნი ციხისანი და მოსცეს კმა ქუზილისანი ზღუდეთა ზედა გარდმოკიდულთა ზარბაზანთაგან დაწყობილთა სპათა კელისა თოფთაგან. ესეთისა პატივითა შებძანდა სახლსა ტუფასა !) და აქადამე წარგზავნილი ელჩი თვისი სარდარი ამილახვარი ვახტანგ პეტრებუხსა მადლობით და თაყვანისსცემით მადლთა კელმწიფეთად მიერ წარავლინა და ოდეს მოვიდა სარდარი ესე და იხილა, კელმწიფება ფრიად მოხარულ იქმნა და წყალობა ბოძებულ ჰყო სახითა თვისითა ოქროსათა, რომელი იყო შემკობილ აღმასითა. გარდახდა ჟამი. თვით მეფეცა აიყარა და მიბძანდა პირსა ზღვისა კავკასიისასა და მუნ მოიხვნეს რაოდენნიმე კვამალდნი და მობძანდა ქალაქსა ასტარხანსა. მუნ გამოეგება მოურავი ქალაქისა მის პატივითა მით, რამეთუ ვი-

თარცა ზემორე ამისა მოგვიხსებიეს, ხოლო ამა ქალაქსა იქით თვით პეტრებუხამდის ვითარითა პატივითა მეფე ქართლისა ვახტანგ ლევანის ძე, ანუ ხმელეთით ანუ წყლით, მიბრძანდა ანუ დიდსა კელმწიფისა მეფეთ მეფის პეტრე აღექსის ძისა მიერ ამ სოფლით გარდაცვალებასა მისსა დიდებულებისა გლოვასა დატევებასა შინა ვითარ ესწრა და უკანასკნელ მისსა და შთომილმან დედოფალმან ეკატერინამ ვითარ ნუგეშინისსცა, ანუ რაგვარად უზომოებით წყალობა მიანიჭა, ამისთვის ამბისა მოთხოვრებისა აღწერათ ვერ შემძლებელ ვექმენ, რამეთუ თუმცალ თვით არა ეხილვა ვისმე, უხილავთა კაცთაგან ესოდენი უსაზღვრო პატივი არა ირწმუნებოდა. რომელი პანკრატიონთა შარავანდედთა შორის ვჭვანებ, არცაღა ვისმე მიეთვალოს. აწცა გლოცავ ყოველთა, ვინცა ინებოთ და ხელად მიიღოთ მცირე ესე ნამუშავევი, რათა სახელი ჩემი წიგნისა ამისგან არა აღმოხოცოთ და კეთილ საყვარლად მოხსენებასა ჰყოფდეთ. ამისთვის მოველ რუსეთს და შევეგენ მცირე წიგნი ესე მოკლედ ქვეყანისა აღწერა, ფრიად მიმზიდა და მოვიზიდე, ხელვყავ და რასაცა ოდენ შემძლებელ ვექმენ, ვთარგმნე მე (გელოვანმან) კელოვანმან გაბრიელ ქრისტეს აქეთ ჩლო. Переволь:

(Окончивъ переводъ сей книги, теперь я вамъ расскажу коечто и о насъ самихъ. Въ 1722 году, въ царствованіе шаха Тамаза государство персидское крайне унижено было многими пограничными народами, напр. турками, которые заняли нѣсколько прославленныхъ городовъ и мѣстностей, авганцами, которые заняли столько же и даже болѣе. Ибо возсталъ князь ихъ (авганцевъ) Мирвейсъ и началъ грабить города персовъ, захватилъ въ свои руки первѣйшую ихъ знаменитую крѣпость Кандагаръ. Персы не имѣли силы обуздать авганцевъ, которые вскорѣ и послѣдній оплотъ персовъ, ихъ столичный городъ Испагань, гдѣ пребываніе имѣютъ шахи, сильно опустошили и разграбили

всѣ его богатства, и персы потеряли свое достояніе. Послѣ этого поднялся великій государь, царь царей Сѣвера, Петръ Алексѣевичъ, поплылъ онъ по морю Кавказскому, покорилъ крѣпость Дарубандъ и потомъ оттуда столь расширилъ покореніе земель, что достигъ вплоть до Гилянъ-Мазандерана и даже до Шемахи и подчинилъ себѣ нѣсколько богатыхъ городовъ и странъ, потомъ откомандировалъ въ качествѣ посла высокороднаго Толстого къ его высочеству царю Грузіи Вахангу Левановичу. Онъ, прибывъ въ городъ Тифлисъ инкогнито, передалъ посланіе, въ видѣ свитка. Царь, увидѣвъ, прочиталъ безмѣрно братское письмо. Царь былъ удивленъ..., но не сталъ противиться его повелѣнію, поспѣшно оставилъ престолъ и, взявъ съ собою свою семью вмѣстѣ съ безчисленнымъ духовенствомъ и людьми свѣтскаго званія—карталинцами, имеретинами и кахетинцами—епископами, священниками, князьями, дворянами, рабами и разбынями, вмѣстѣ съ ихъ домочадцами,—прибылъ въ землю Рачу. Здѣсь онъ повелѣлъ эриставу (Рачи) Шошитѣ послать къ князьямъ овсовъ заложниковъ. Освѣдомившись о семь, дочь царя Баграта царевна Нина, пребывавшая въ имеретинскомъ монастырѣ Гелати, оттуда поспѣшно и тайно направилась въ нашу сторону. Царь Имеретіи Александръ, ея брата сынъ, узнавъ объ этомъ, послалъ за нею въ погоню нѣкоего князя Чхеидзе, ибо не желали отпустить ее въ такую даль. Царская дочь, увидѣвъ присланнаго челоуѣка, весьма огорчилась. Не имѣя никакой возможности склонить его на свою сторону, царская дочь Нина присланному къ ней князю поднесла нѣкій даръ и чрезъ него племянника своего царя Александра увѣрила, что она оставляетъ ему мапрашы, въ которыхъ запечатаны всѣ ея сокровища,

а сама отправляется въ Рачу лишь чтобы проститься съ братомъ своимъ царемъ Картліи и, простившись, опять вернется обратно. Они не могли догадаться, что мапрашы были набиты ватою! Такою выдумкой избавила себя отъ нихъ и, прибывъ въ Рачу, взяла меня къ себѣ. Я былъ отданъ ей на ученіе Тамарою, моею теткою, супругою владѣтеля Мингреліи господина князя Бежана Дадіани. Царевна Нина, прибывъ въ Рачу къ царю, просила взять и ее въ Россію. Тогда царь, собравшись, перешелъ рѣку Ріонъ и пустился вверхъ по высокой Кавказской горѣ, аду подобной, съ разсѣлинами многими, изъ которыхъ истекали потоки разстаявшаго снѣга и льда. Тяжело было проходить по этимъ ледянымъ безднамъ; по нимъ шествовать затруднительно было бы даже для горныхъ коршуновъ и орловъ, а не то что для нашего большого каравана изъ мужчинъ, женщинъ и дѣтей! Царь преодолевалъ всѣ трудности и прибылъ въ страну овсовъ. Хотя при насъ имѣлись заложники отъ овсовъ, но все жъ и эти заложники не могли предохранить насъ отъ ихъ разбоевъ. Черезъ какія мѣстности или деревни мы ни проходили, овсы приходили, приставали къ царю и просили дать имъ подарки. И царь дарилъ имъ какіе у него были драгоценные камни или жемчужины, но эти глупые люди и послѣ этого неудовлетворялись и просили подарить имъ еще лоскутки кумача и пр. Выдавая всюду такія подарки, царь наконецъ прошелъ ихъ землю и прибылъ въ землю Дидгорскую (Дигорскую). Сюда прибылъ черкезскій княжичъ и съ нимъ вмѣстѣ прибыли мы въ княжество Черкезское, гдѣ его (царя) приняли радушно и угостили, ибо дочь черкезскаго князя была царицей нашей. И царь съ своей стороны, замѣнивъ ихъ усердія, каждому воздалъ должное. Здѣсь

встрѣтилъ нашего царя отрядъ сѣвернаго воинства, состоящій изъ нѣсколькихъ тысячъ человекъ чингизскихъ воиновъ, у которыхъ глаза были маленькіе, лица плоскія, вооруженіе полное. Съ ними царь прошелъ черкезскія мѣстности и, перейдя чрезъ нѣскольکو рѣкъ, остановился и поуужиналъ. Потомъ предъ глазами нашими предстали другія лучшія обученныя русскія войска, которыя смѣнили чингизцевъ и сами стали путеводить. Начальники ихъ, отъ велика до мала, предстали предъ царемъ, отвѣсили поклонъ и мы тронулись. Пройдя нѣскольکو полей, встрѣтили другое, еще лучшее пѣхотное войско. Привѣтствовали царя всѣ войсковыя части, имѣя при себѣ свою музыку, свои развернутыя знамена и барабаны. И такимъ образомъ чествуемый царь двигался впередъ, сопровождаемый соединенными войсками трехъ отрядовъ. Тревожимыя разбойниками мѣстности Дагестана прошли совершенно благополучно и достигли крѣпости Солагъ (=Сулакъ) въ 1724 году. Тутъ царя встрѣтилъ командующій Гавріилъ Кропотовъ. Раскрылись крѣпостныя врата. Раздался грохотъ пушечный и ружейный. Съ такими почестями царь принятъ былъ въ прекрасныхъ чертогахъ крѣпости. Отсюда онъ отправилъ своего посла сардаря Амилахварн въ Петербургъ благодарить великихъ государей и сардаръ этотъ былъ принятъ радушно, осыпанъ милостями и вознагражденъ золотымъ орденомъ, украшеннымъ алмазомъ. Прошло время. Царь, собравшись, прибылъ къ берегу моря Кавказскаго. Туда причалило нѣскольکو кораблей, царь сѣлъ и пріѣхалъ въ Астрахань. Тамъ его встрѣтилъ городской голова съ почестями. О томъ, какъ Вахтангъ прибылъ въ Петербургъ, какъ его тамъ чествовали, какъ онъ присутствовалъ на оплакиваніи великаго государя Петра Алексѣевича, или какъ былъ

утѣшенъ замѣнившею его царичей Екатериной, оказавшей ему безмѣрную милость, — обо всемъ этомъ повѣствовать я не въ силахъ *), скажу только, что едвали кто либо изъ Багратионовъ удостоивался такихъ почестей, какія оказаны были Вахтангу Левановичу! Нынѣ прошу всѣхъ, изволившихъ принять въ свои руки малый сей трудъ, не вытраивать моего имени изъ сей книги, но благостно помянуть меня, Геловани Гавриила, ибо я, прибывъ въ Россію, нашелъ книгу сію — Краткое описаніе земли, — и какъ могъ, перевелъ ее отъ Христа въ 1730 году.

1008. Христіанское ученіе, напечат. въ 19 вѣкѣ почеркомъ мхедрули. Книга дефектна: не осталось начала и конца, уцѣлѣло всего 84 листа. Дерев. переплетъ разбитъ. Поступила въ музей отъ В. Габинянца.

1009. Евангельскія чтенія, расположенныя въ порядкѣ церковнаго года. Рукопись in 4, л. 211, писана почеркомъ хуцури рукою Іакова. Дерев. переплетъ обитъ краснымъ бархатомъ. Въ концѣ имѣется приписка чернилами текста:

ღო შეიწყალო ამისი შემკა-
ზმავი იესე ციციშვილი ამბ:
და მისნი მშობელნი და ბაბა
და იაზგილა

Боже, помилуй украсите-
ля сего — Иессея Цицишвили.
Аминь и его родителей и
Бадчу и Язгилу.

Тамъ же имѣется безграмотная приписка на татарскомъ языкѣ груз. буквами:

*) О прибытіи Вахтанга VI въ Петербургъ и объ его остальной безутѣшной жизни въ Астрахани вплоть до его смерти въ 1737 году, обстоятельно пишутъ Каргл. Цх., поэтъ Давидъ Гураминшвили, и П. Г. Бутковъ (Матеріалы для Нов. Исторіи Кавказа съ 1722 по 1803 годъ, ч. I, II и III).

წ გულისტანინან. ივ ირზაყაზიცი ამირზანი სარაინ ივ
ელარინ ამნ ტერაყურმა.

1010. **Архіерейскій Чиновникъ**, рукопись въ 32.5×20.4
сант., л. 112, перепис. на глянци. бумагѣ красивымъ
почеркомъ хуцури въ царствованіе императрицы Екате-
рины II-ой (см. л. 1). Дерев. переплетъ книги обитъ
зеленоватымъ бархатомъ; начало и конецъ рукописи
утеряны, тамъ и сямъ листы пострадали; на поляхъ
имѣются прилѣпленные куски бумаги и на нихъ писаны
славянскія слова, возглашаемыя архіереемъ (русскимъ).
Книга, какъ видно изъ надписи (на л. переплета), при-
надлежала преосв. Евлогію, для котораго, вѣроятно, и
сдѣланы вышеупомянутыя славянскія вставки Въ
книгѣ имѣются и др. возгласы на слав. языкѣ, писан-
ные груз. буквами (და ვოსკრესნეთ ბოღ ი რასტოჩატსია
ვრაზი იეღო ... Да воскреснетъ Богъ и расточатся...).

Начало: დიაკონმან: ოჲ მიმართ ვილოცოთ. ხოლო
ლოცვასა ამას იტყვს მღვდელი სასმენელად ყოველთა: ოჲ
ღო ჩვენო... აცხოვნე მპყრობელი ჩვენი, უკეთილმსახურესი
და თვით მპყრობელი სრულიად როსიისა იმპერატრიცა ეკა-
ტერინა, რომელი მართებს და იპყრობს ქვეყანასა ამას...

1011. **Сочиненіе** (ოქროს აღნაქესი) Самуила раввина,
рукопись на синеватой бумагѣ, въ 20×15.5 сант., л. 45,
въ картонномъ переплетѣ, обитомъ кожею. Она пере-
ведена съ русскаго языка въ 1786 году, какъ видно
изъ «Слова къ читателямъ» (л. 3): ჩემგან ამ წიგნის თარ-
გმნა შეუძლებელი იყო სამღრთო წერილის ენის გამოუცდე-
ლობით. მაგრამ მამიდის ჩემის მეფის ქაიხოსროს ასულის ან-
წას თხოვა-ბრძანებას ვერ ურჩ ვექმენ, ვინათგან დიადი სურ-
ვილი ქონდა რუსულისაგან ქართულად გარდმოღებისა და
ამისთვის აღბადებულმან ...აზრი წერილისა სრულიად გარდმო-

შილია... თავადი დიმიტრი ბაგრატიონი. 1786 წელს. Перевелъ сію книгу съ русскаго языка я, Димитрій Багратионъ въ 1786 году по настоянію Анны, дочери царя Каихосро († 1711 г.).

Въ концѣ Евгеній Абашидзе заявляетъ, что въ 1844 году книга сія принадлежала его родственнику преосвящ. епископу Никифору Джорджадзе.

Книга раздѣлена на 27 главъ.

Гл. 1: მისთვის, ვითარმედ რასათვის იმყოფებიან ღწისა რისხვასა შინა იუდიანნი.

Гл. 2: იუდიანნი რომლისამე დიდისა ცოდვისათვის არიან განთესულებასა შინა...

Гл. 3: მისთვის ვითარმედ დამარხვა სჯულისა იუდიანთაგან არა სათნო არს ღწისა ცოდვისა მისთვის, რომელსა შინა არიან ივინი.

Гл. 4: მისთვის ვითარმედ იუდიანნი დაბრმობილან.

Гл. 5: მისათვის ვითარმედ იუდიანნი ატყუებენ სხვათა და თვით თავთაცა თვისთა.

Гл. 6: ვითარისა ცოდვისათვის არიან იუდიანნი ტყუილბასა ამას შინა.

Гл. 7: რამეთუ იესო მართალი ქრისტეანეთა ღმერთი უსამართლოდ განისყიდა.

Гл. 8: უჩვენებს ვითარმედ შემდგომად ქეს სიკვდილისა ვითარის სახითა შეუღდა წინასწარმეტყველებისამებრ დანიელისა იუდიანთა განბნევა.

Гл. 9: ქრისტეს ორჯელ მოსლვისათვის.

Гл. 10: მისთვისვე.

Гл. 11: ვითარმედ ქე მეორედ მოსულასა შინა იქმნების საშინელი მსაჯული.

Гл. 12: ქრისტეს ამაღლებისათვის.

Гл. 13: მისთვისვე.

Гл. 14: იუდიანთ სიბრმისა და ურწმუნოებისათვის.

Гл. 15: ვითარ სთქვეს წინასწარმეტყველთა იუდიანთა სიბრმე და მათი ურწმუნოება ქრისტესი.

Гл. 16: უჩვენებს იუდიანთა ერის ყოფასა ურწმუნოებისთვის მათისა და აღრევასა წარმართთასა რწმუნებისათვის

Гл. 17: მისთვისვე.

Гл. 18: მისთვის ვითარმედ წარმართნი განცხოველებულნი სარწმუნოებით უბიწოდ დაიმარხვენ ახალსა სჯულსა.

Гл. 19: წინასწარმეტყველთა წილ მოციქულთ აღრჩევისათვის.

Гл. 20: იუდიანთ მსხვერპლის შეურაცხყოფისათვის და ქრისტიანეთ საიდუმლოთ აღრჩევისათვის.

Гл. 21: რამეთუ ღმერთმან შეურაცხყო მარხვანი შაბათობანი და მსხვერპლი იუდიანთა და აღირჩია ქრისტიანეთა.

Гл. 22: სიტყვითა უფლისათა რებეკას მიმართ დამტკიცების შეურაცხოფა სჯულის შესაკრებელისა და აღრჩევაჲ ეკლესიისა.

Гл. 23: მისთვისვე.

Гл. 24: მისთვის ვითარმედ ქრისტიანეთ გალობა ღმერთს შეუწყნარების.

Гл. 25: მისთვის ვითარმედ იუდიანთა არა აქუსთ მიზეზი განქიქებად ქრისტიანეთ გალობისა.

Гл. 26: უჩვენებს იუდიანთა განდგომასა.

Гл. 27: ყოველთა ამათ დასამტკიცებელად შემოიყვანენ ბნის რომელიმე ალყურანისაგან თქმული იესოსა და მარიამ დედისა მისისათვის.

1012. **Требникъ**, рукопись на бумагѣ, въ 15.6 X 10 сант., л. 106, въ прочномъ дерев. переплетѣ, обитомъ кожею, перепис. почеркомъ хуцური начала 19 вѣка рукою Симона Макацаридзе (л. 1: ღმერთო წარმართე საქმე ესე კელთა ჩემთა. ოჯვალო შეიწყალე მონა შენი სჳმონ მაკაცარიძე) и Димитрія Филифича (л. 46: ღმერთო

წარმართე საქმე ესე კელთა ჩემთა. ოჯვალო შეიწყალე მონა
შენი დემეტრე ფილიფიი).

Содержаніе: а) чинъ коронованія царей, б) чинъ
обращенія татаръ въ христіанство (л. 23—35), в) об-
ращеніе армянина (л. 36—41), г) молитва, когда душа
оставляетъ тѣло ლოცვაჲ სავედრებელი უკუანასკნელი სულ-
თა და კორცთა გაყრისა, д) молитвы надъ больными,
усопшими и пр.

1013. **Службная Минея** за сентябрь, дефектная
рукопись—тетрадь, въ 35.4×22 сант., л. 24, безъ пере-
плета, переписана въ 19 ვწკწ почеркомъ мхედრული.
Заключаетъ въ себѣ службы на

19 сент.: წმ. მოწამეთა ტროფიმე, სავვატი და დორიმენდასი
სვ. Трофима, Савватія и Дорименда.

3 „ : ანთიმოსი და თეოქტისტესი ანთიმია ნიკომიდ. и
Θεοκτίστα, его единомышленника.

4 „ : წმ. ბაბილასი და მისთანა წამებ. ჩჩვილთა და წინას-
წყმეტლისა მრსესი სვ. священномуч. Вавила
Великаго и съ нимъ замученныхъ отроковъ
и пророка и Боговидца Моисея.

5 „ : წმ. წწყლისა ზაქარასი, მამისა იოანე წინა-
მორბედისა, რომელი მოიკლა ტაძარსა შინა ირო-
დის ზე მეფისა სვ. пророка Захаріи, отца Іо-
анна Предтечи, убитаго въ храмѣ Иродомъ.

6 „ : კსენებაჲ ყოვლად დიდებულისა მიხაილ მთავარანგე-
ლოზისა და მის მიერ კმნილისა სასწაულისა კო-
ლასეს შინა, ესე იგი არს ხონას, და ღირსისა მამი-
სა არჩიპოსი სვ. Архангела Михаила и со-
твореннаго имъ чуда въ Коласѣ (т. е. въ
Хонѣ) и отца Архипа.

20 „ : სვ. Великомуч. Евстафія и его домочадцевъ.

- 21 сент. : შმიდისა მოციქულისა კოდრატესი, რომელი იყო
მალნიისა სვ. апостола Колрата Магnezійскаго.
22 " : შმ. მლ.-მოწამ. ფოკასი სვ. священномуч. Фоки.
23 " : მუცლად ღება პიტეოსნისა დბლისა წყულისა წინა-
მორბედისა და ნათლისმც იოანესი зачатіе чест-
наго славнаго пророка Предтечи и Крестителя
Іоанна.

1014. Грамота на греческомъ языкѣ, на толстой
бумагѣ, въ 63×47 сант., данная іерусалимскимъ патрі-
архомъ въ 1735 году.

1015. Житіе Алексія, сына Евфремова, жившаго въ
Стамбулѣ, рукопись—тетрадь въ 21.5×16.8 сант., л. 6,
переписана на бѣлой бумагѣ небрежнымъ почеркомъ
мхедრული 19 вѣка. Начало: ქ. ერთი კაცი იყო მდიდარი
სტამბოლსა შინა მყოფი ეფრემ წოდებული, მეტის სიმდიდრის
პატრონი იყო, ისე რომ მისებრ მდიდარი ქვეყანაზედ არავინ
იყო... Конецъ: ეკლესია აღაშენეს. დღესაც ან კოქლი ან
ბრმა, ან სნეული სალოცავათ კურნებას მიიღებენ. ალექსის
ცხოვრება დაბოლოვდა..

1016. Житіе Алексія, рукоп. на синеватой бумагѣ,
въ 21.4×17.5 сант., л. 4, переписана тѣмъ же по-
черкомъ, какъ и № 1015. Житіе Алексія не дописано
до конца, но къ началу прибавлено полное содержаніе
его: ქ. წიგნი ალექსიანის თუ ვითარცა უშვილო იყვნენ მი-
სნი მშობელნი, ვითარცა ენატრებოდათ, შეიწყალა ღმერთმან
და ისინა მათი ვედრება...

1017. Послѣдованіе полунощницы и Канонъ молебный
слабчайшему Іисусу, рукопись на сѣрой бумагѣ, въ
22.2×17 сант., л. 48, безъ переплета, перепис. почер-

კომე მხედრული 19 ვწკა რუკოიო ისააკა ზანდაროვა. ნა-
ჩალი: ...ენნი, რომელნი ესე წარდგომილ ვართ წინაშე შენსა
ვედრებად შუალამესა აწ და, შენ ხარ ცოდვილთა შემწე, ლუ-
თისა დედაო, შენ განმარინე მე უღირსი მონა შენი ბნელისა-
გან შწარისა... **Конецъ:** შემეწიე მე და ვცხონდე და ვიწურ-
თიდე მე სიმართლეთა შენთა ყოველსა ეამსა.

1018. **Канонъ молебный Ангелу Хранителю и Божіей Матери**, рукопись на синеватой бумаге, въ 22.5×17 сент.; л. 6, безъ переплета, дефектна. (нѣтъ конца), перепис. почеркомъ мхедრული 19 вѣка. Начало: ლი. ექმენ თანა შემწე კელმწიფესა ჩვენსა მორწმუნესა იმპერატორს ალექსანდრეს და ერსა შენსა და ქალაქსა, მაგლობელსა და იკსენ ყოველთა განსაცდელთაგან ქრისტიანენი. **Конецъ:** გი-
ხაროდენ ზი დედოფალო სოფლისა სალხინებელო... გვაკურ-
თხენ ცათა უმაღლესო ქვეყანისა შემოქმედისა უცხოდ.

1019. **Грузинская грамматика**, рукопись въ 16.5×10 сент., стр. 46, переписана на синеватой бумаге почеркомъ мхедრული 11 сент. 1821 г. Имѣеть кожаный переплетъ. Содержить въ себѣ а) этимологию и б) записи (въ концѣ).

Стр. 44 (рукою текста): დასასრული საზებროდესა ამის ღრამბატოკის ჩემ მიერ ქმნილთა, რომელიცა ყრმათათვის უმ-
კეთორეს გონებისა ექმენ ესე (другою рукою). ნიკოლაჲ დადიანოვი პირველი (опять рукою текста): დიდება ღმერ-
თსა სრულმყოფელსა ყოველთასა წელსა 1818 თუშსა სეკ-
დენბერსა. 14 მურს.

Сюю краткую грамматику переписалъ Николай Да-
діани въ 1818 году, въ лѣтней резиденціи владѣтелей
Мингрелли, сел. Мури.

Далѣе ямбическое стихотв. того же Ник. Даніани,
посвященное ученику его Антонію Дадіани.

თქმული დადიანოვის ნიკოლაოზის რამბაკოჲ

სატრფოსა ჩემსა გიძღვნი ანტონის მშვიდსა
ამას ნახარკსა ჩემსა ღრამმატიკასა,
რომელი მოკლედ გარდმოვეც ამისათვისა
გულხმებად შენდა უმკუტრეს ცნობისათვის
ისწავე სიბრძნე, რათა სუფევდე მრჩობლად.

გახსოვდა შენი მოსახელე ანტონი

სიბრძნის უფსკრული და წყარო რიტორების,
ლამპარა, შორის მღვდელთა საჩინოთა მანათ.

ნუ ემსგავსები მხოლოდ სახელით ოდენ,

არამედ საქმიდ და ხედვით აღცოცვიფელებით (?)

მან ვრცელ უფსკრულმან მომრწყველმან სიბრძნის წყა-
ორნატი ჩემი გვალულის გულისანი როით

დაათრო სული დოღმატ მქვერობით გული

მას გარდამოვსცემ შენდა სიხარულით

და ვსთხოვ წმიდასა სულსა, რათა მოგცეს შენ:

ყოვლად მშვიდისა სულისა შენისა მოტრფე უმდა-
ბლესი ბიძა და სიბრძნის სწავლასა შინა მოძღვარი ნიკოლაო
დადიანოვი.

(Тою же рукою) დავიწყე სწავლა ღრამმატიკისა მოძ-
ღვრებასა ქუტშე ბიძისა ჩემისა ნიკოლაო გიორგის ძის დადი-
ანოვისასა წელსა 1818, სექტენბრის 1-ს დღეს ანტონი (др-
рукою) დადიანოვი (рукою же текста) აღიწერა კელითა-
ულირსის ბერის გრიგორისათა წელთა 1821, სექტენბრის 11-ს.

Рукопись заключаетъ въ себѣ кратк. этимологию
и синтаксисъ. Рукопись открывається толкованіємъ слова,
«грамматика». Потомъ слѣдуетъ ученіе о звукахъ
(гласныя, двугласныя и согласныя), о частяхъ рѣчи:
სახელი, ნაცვალსახელი, ზმნა, მიმღეობა, თანდებული, ზმნის-
ზედა, კავშირი და შორის დებული.

სახელის მდევარნი არიან ნ.—სახე განიყოფება 3.—რი-
ცხვი განიყოფება 2.—

მაგალითი სახელთა ბრუნვათანი:

მხოლოდ.	მრავლ.
წრფე: მარიამ	მარიამნი
ნათე: მარიამისა	მარიამებისა
მიცე: მარიამს	მარიამებს
შემასმ: მარიამჲ	მარიამჲჲ
დაწყე: მარიამისაგან	მარიამებისაგან
მოთხ: მარიამმან	მარიამებმან
მოქმე: მარიამითა	მარიამებითა
წოდე: ჭი მარიამ	ჭი მარიამნო.

ნაცვალსახელი.—მისნი მღვეარნი არიან ნ.ნი: ნათესავი, ჩაკვეთი, სახე, პირი, რიცხვი და ბრუნვა.

ზმნაჲ, რომელი განიყოფება შემოქმედებითად, ვნებითად, უმეშვეობითად საზღვრებითი სქესი:

- აწმყო: შევკრავ, შეკრავ, შეკრავს... შეჰკრვენ
- ნ. უსრ: შევკვრიდი, შეჰკვრივიდი, შეჰკვრიდის... შეჰკვრიდიან
- ნ. სრ: შევჰკარ, შეჰკარ, შეჰკარა... შეჰკრეს
- ნ. უსრ: შემიკრავს, შეგიკრავს
- ნ. უუსრ: შემეკრა, შეკეკრა, შეეკრა,... შეეკრათ:
- ჰყობ.: შევჰკრა, შეჰკრა, შეჰკრას... შეჰკრან
- პრძან: შეჰკარ, ნუ შეჰკრავ, შეჰკრას, ნუ შეჰკრავს შეჰკართ, ნუ...
- საწად.: შევჰკვრიდე, შეჰკვრიდე
- ნ. უს.: შევჰკვრიდი, შეჰკვრიდი
- ნ. სრ.: თუ შემიკრვიეს, შეგიკვრიეს
- ნ. უსრ.: თუ შემეკრა, შეგეკრა.

ვნებითი:

- აწმ.: შევიკვრი, შეიკვრი
- ნ. უსრ.: შევიკვროდი, შეიკვროდი
- ნ. სრ.: შევიკარ, შეიკარ
- ნ. უსრ.: შეკრულვარ, შეკრულხარ
- ნ. უუსრ.: შეკრულვიყავ, შეკრულიყავ

მუობ.: შევიკრა, შეიკრა
ბრძან.: შეიკარ, ნუ შეიკრვი.

Описываемая грамматика есть компиляция съ труда
Антонія I.

1020. Сборникъ, рукопись на бумагѣ, въ 18.5×11.5
сант., л. 55, въ картонномъ переплетѣ, писана краси-
вымъ почеркомъ мхедრული 18—19 вѣка. Передана въ
музей М. Джанашвили. Содержаніе:

1. დაუჯდომელი ჯურისა ბერძულისაგან ქართულად თარ-
გნბილი. Акаѳистъ Кресту, перев. съ греч. языка. На-
чало: ზესთა ბრძოლისა ჩუენისა

2. იბაკონი და იკონი უფლისა ჩუენისა იესო ქრისტეს-
ნი თქმული წმიდისა თეოქთისტე სტოდისისა. Ὡπακοι и
იკოსი Иисусу Христу, сказанные Θεокτισтомъ Студій-
скимъ. Начало: ზესთა მბრძოლო ყო ჯოჯოხეთისა დამ-
თრგუნველო.

3. პარაკლისი სავედრებელი წმ. იოანე ნათლისმცემლის-
სა. Молебенъ просительный св. Иоанну Крестителю.
Начало: მოვედიოთ თაყვანისვსცეთ.

4. პარაკლისი სავედრებელი წმ. მოციქულისა ნინოსი.
Молебенъ просительный св. равноапостольной Нины.

5. Пятостишие, въ начальныхъ буквахъ, котораго
читается იოანე Иоане:

იმცნებთ: ესე არს მნათობი თქვენ ქართველთა,

მხრვითა სამდთოთა მოიწია რა აქა.

აღმსთობით მსრბოლი, იმად ნათელთ მცნობი,

ნინა ნეტარი, ქრისტეს ქადაგი, ბრძენი.

მსე ვადიდოთ ესდებრ ქებითა თხოზნითა.

Авторъ Иоаннъ (царевичъ!) въ стихѣ восхваляетъ
св. Нину, просвѣтительницу Грузіи.

1021. Типикъ лавры Саввы Освященнаго, рукопись

на глянцовой бумаге, въ 14X9.8 сант., писана красивымъ мелкимъ хуцури; текстъ переписанъ черными чернилами, а заглавія и начальныя буквы киноварью. Переплетъ рукописи новый, картонный. Даты на ней нѣтъ, но, судя по почерку, рукопись есть памятникъ XVII вѣка. Она списана съ образчика, имѣющагося въ Шюмгвимскомъ монастырѣ (см. описаніе у К. Кекелидзе—Литург. груз. памятн. въ отечеств. книгохранилищахъ и ихъ научное значеніе. стр. 313, 506 и др.), на Синаѣ и др. мѣстахъ и уставъ сей дѣйствовалъ въ Грузіи издревле же, еще до устава Аѳонскаго періода. Рукопись доставлена въ музей діакonomъ Капветской св. Георгія церкви Николаемъ Окрочедлишвили.

Заглавіе:

ტუბიკონი საეკლესიოსა წესი-
სა: კეთილ განგებულისა: წი-
სა ღ'თ შემოსილისა საბას
ლაგრისა, რომელი ესე ესრეთ
იქმნების სხვათაცა ყოველთა
მონასტერთა შინა პალესტინი
სათა

Типикъ церковнаго чина
благоустроенной Лавры
Святаго и богоноснаго Сав-
вы, что исполняется и во
всѣхъ прочихъ монастыряхъ
Палестины.

Содержаніе:

1. განგებაჲ ღამისთვისაჲ Чинъ всенощнаго бдѣнія (стр. 1).

Стр. 2: წისა ღ'თშემოსილისა მამისა ჩვენისა საბასითა (молитвами) св. богоноснаго отца нашего Саввы.

Стр. 5: ხოლო უკმს ეკლესიარხსა გამოცდილებისა ქო-
ნებაჲ საგალობელთაცა და საკითხავთა, რათა მზისა აღმო-
სვლისა თანა იქმნას გამოლოცვა, ხოლო ღამე თეონი არა
დავიძინებთ პირველ წმიდისა ჟამის წირვისა. ამისთვის იქმნე-
ნინ იგი უად'რარე, ხოლო სამწუხრო უგვანერე. ოვწყებულ

იყავნ ვითარმედ ესრეთ გვსწავიეს პალესტინეს, რათა სხუანი უნი შვდელისა ცისკრისანი გამოლცდეს ვე ბნელდა იყოს, ხოლო ღამის თევად აღმოსავალსა მზისასა ვა ითქუა

Перев.: «Подобаетъ экклесіарху имѣть опытность въ пѣснопѣніяхъ и чтеніяхъ, дабы закончите бдѣніе къ восходу солнца, а такъ какъ ночное бдѣніе проводимъ безъ сна до литургіи, то потому она должна быть начата рано, а вечерня позже. Знайте, что такъ научены мы въ Палестинѣ: утренняя кончается, когда еще темно, а ночное бдѣніе—къ восходу солнца, какъ сказано выше.

Стр. 5: განსაზღვრება ღამის თევათა უნისა წელიწდისათა,—Количество бдѣній въ году.

Стр. 5 об. მოთხრობა შემოკლებული საეკლესისა განწესებისა მონასტერთა იერუსალიმისათა Сокращ. повѣствованіе о церк. чинѣ въ іерусалимскихъ монастыряхъ.

Стр. 6: **О ЗВОНѢ:** ხოლო ცისკრად ჰრეკს კანდელაფტი: პირველად მძიმესა ძელსა მსუამრად და უამის გამოკლით... იწყებს მამისახლისი ანუ ეკლესიარხი.

Стр. 9: სათანადო არს ამისაცა ცნობაჲ ძმათაგან, რათა არა უბნობდენ მდგომარენი ხორრთა შინა და რათა არა არცა ვინ განვიდოდის მათგანი გარე, რაჟამს გალობდის ეკლესია ვიდრე დაწყებამდი კითხვისა, არამედ არცაღა ვინ შევიდოდის დადგომად ადგილსა თვისსა მემკრეთაგან ვიდრემდის მისისა კერძისა სამკრო გალობდეს, ად მეორემან რაჲ სამკრომან. იწყოს გალობად, მაშინ იწყოს და დადგეს ადგილსა თვისსა და თაყუანისცეს ძმათა.

Стр. 10: და დაუტეობთ მუკლთ სადრეკლად დაფენილთა მათ ნეჭათა და წარვალთ სადგომად განჩინებულსა, ადგილსა ჩვენსა.

2. სუნაქსარი ათორმეტთა თუცათა წელიწდისათა, რომელი დაიწყების სეკდენბერსა თვთ ვიდრე დასასრულადმდე

ავსტოსისა თჳ. Синаксарь 12-ტი მწასევქ года съ сентября по 31 августа (стр. 13).

примѣч. Изъ св. Груз. церкви Синаксарь упоминаеть только св. Евѳимія-Грузина (стр. 55).

3. განგება წმიდათა დიდთა მარხვათა, Послѣдованіе СВЯТЫХЪ ВЕЛИКИХЪ ПОСТОВЪ. Начало: კვრიაკესა რომელსა წარიკითხვის წმ. სახარებაჲ მეზუტრისა და ფარისეველისა Тутъ же: უწყებაჲ ჯერარს ვითარმედ ამას შუდეულსა იმარხვენ სამგზის დაწყეულნი სომეხნი საძაგელსა მას მარხვასა მათსა, რომელსა არა ჯოვრი ეწოდების, ხოლო ჩუენ ვჳამთ დღითი დღე უტლსა, კუტრცხსა და ყოველსავე (стр. 65, 66).

აღვსებითგან დ კვირიაკესა: საბანელსა შინა პროვატიკისასა, მდებარესა მის განრლუტულისასა მწუხრი შაბათსა ჩუტულისაებრ წესი Въ 4-ую недѣлю Пасхи — въ овчей купальнѣ лежащаго разслабленнаго — послѣдованіе обычное (стр. 92).

განგებაჲ ესე განზოგებისა და წესი გალობისა რვა დღემდის გარდაიკდების Послѣдованіе преполовенія и чинъ иѳснонѣнїя справляется восемь дней (стр. 93)

4. **Свѣтильны** праздникоვქ и важнѣйшихъ памятей въ году (начало не переписано). Свѣтильны начинаются съ 9 сентября и идутъ въ такомъ порядкѣ:

Сентябрь: 9, 13, 14, 20, 23, 24, 26, 30

Октябрь: 1, 2, 3, 6, 9, 18, 23, 26

Ноябрь: 1, 6, 8, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 20, 25,
26, 27, 28, 30

Декабрь: 4, 5, 6, 9, 10, 13, 15, 17, 20, 25, 27, 29

Январь: 1, 6, 10, 11, 14, 16, 17, 18, 20, 22, 23, 25

Февраль: 2, 17, 24

Мартъ: 9, 25

Апрѣль: 23, 25, 30

Май: 2, 6, 24

Іюнь: 11, 24, 29, 30

Июль: 1, 2, 8, 11, 15, 20, 25, 27

Августъ: 1, 5, 6, 13, 15, 29, 31.

5. საქმელთათჳს და სასუმელთა და ვითარობისა და რავდენობისა და სატრაპეზოჲსა წესიერებისა *О пищѣ и питьи, о качествахъ и количествахъ ихъ и распорядкѣ трапезованія* (стр. 124).

დასხდენ წესიერად თჳნიერ შფოთისა ყოველსა ტაბლასა ცხრა ცხრაჲ. საცნაურ იყავნ, რამეთუ აღესებითგან ვიდრე ყოველთა წთამდე ორსა საქმელსა მხალსა და ცერცუსა ზეთითა ზავებულსა ვჳამთ, ხოლო ვიხუმევთ ყუპლსაცა და კუპრცხსა და თევზსაცა, ოდეს დახუდეს...

შევიდენ... დააჟღეროს ეყუანსა... იწყონ ძმათა დასხდომად თჳნიერ შფოთისა და ჟღავილისა... ეპიტირტისი, რომელთ არს დამხედვარი, იარებოდის ტრაპეზთა ზედა და ამცნებდეს ძმათა ღუმილსა... იწყონ აკრებაჲ კოვზთაჲ... აღესებისა შჳდელსა სამ-სამ კრასაჲლსა წდევდენ სამხრად და ორ ორსა სერობად... მწუხრისა გალობისა შემდგომად აჟღეროს მეტრაპეზემან ეყვანი და შევიდენ ძმანი სერობად. და დაეგოს წინა პური და უკუეთუ სამხრად დამეტებულ იყოს წუპნი, რამეთუ სერობისათჳს გამართებით საქმელი არა შეიქნების.

მარხვათა წმიდათა მოციქულთასა ყუპლსა ყოვლადვე არა ვჳამთ, ხოლო თევზსა უკუეთუ მიხუდეს შაბათ-კვრიაკეთა ვიკმარებთ და ეგრეთვე დღესასწაულთა, რომელთა საეკლესიოდ ჟამთა არა ვილოცვიდეთ და შევიქმთ ორსა საქმელსა: ერთსა ზეთითა და მეორესა ნიგუზითა ანუ თაფლითა, ხოლო ღვინოსა ოთხშაბათ-პარასკევთა არავინ სუამს, თჳნიერ სნეულთასა და რომლისა მამა-სახლისმან ბრძანოს...

6. Свѣтильны тріоди постной и цвѣтной съ киноварными и ѣвческими крюками (стр. 128).

7. (Другою рукою) ჰანაშვიდი ცოცხლისა Панихида по живомъ челоѣкѣ (стр. 130 об.).

8. (Тою же рукою) კბილთა ტკივილისთჳს.

9. (Рукою текста) ლოცვა შეგინებულისა მკამელსა ზედა (III).

10. (Тою же рукою) კურთხევაჲ შაგირდისა Посвященіе ученика (III IV).

1022. **Требникъ**, рукописъ на бумагъ, въ 18.5×13 сант., л. 258, переписана почеркомъ хуцური 18 вѣка рукою грѣшнаго Гіоргія (л. 101: ღმერთო შეიწყალე ფრიად ცოდვილი გიორგი ამინ ოვფალო), имѣеть прочный деревян. переплетъ, обитый кожею коричневаго цвѣта съ тисненіями; она дефектна: не осталось начала и конца. Пожертвована архим. Амвросіемъ Хелая.

Начало: ვინ შეუძლოს ღირსებით ქებად შენდა ნივთიერითა ვნითა, ქალწულო, უფროეს ხარ...

Конецъ: ძალუც მოტევებაჲ ცოდვათა და იგი არს კურთხეულ საუკუნეთა უკუნისამდე ამინ.

1023. **Полный Часословъ** (გულანი Гулани): рукопись 17 вѣка, въ 16.2×13 сант., л. 225, переписана красивымъ мелкимъ хуцური рукою Романоza (л. 150 об.), Книга безъ переплета, дефектна: начало и конецъ утеряны, иные листы значительно пострадали. Пожертвован. музею арх. Амвросіемъ Хелая.

1024. **Служебникъ**, рукоп. на толстой бумагъ, въ 21×18 сант., л. 38, писана почеркомъ хуцური 18 вѣка. Дерев. переплетъ рукописи обить кожею съ тисненіями. Пожертвован. арх. Амвросіемъ Хелая.

Л. 25 об. (рукою переписчика). კელით ნიკოლოზ მწერელისაგან (!) კაისტაძისაგან ღმერთმან შეუნდვნენ ცოდვანი.

Л. 38 об. (тою же рукою): ბასილის წირვა გასრულ-

და კვლით ნიკოლოზ მღვიზან კისტიძისგან ვასილია ლიტურგია закончена рукою Николая мдивана Каистадзе.

Содержитъ въ себѣ а) Уставъ Божественной литургіи и б) Литургію Василія Великаго.

1025. Отрывокъ изъ Требника XVII вѣка, рукопись на бумагѣ, въ 15×10 сант., л. 8, безъ переплета, писана красивымъ хуцური и заключаетъ въ себѣ заамвонныя молитвы: а) сырной недѣли, б) Лазаревой субботы, в) Пасхи, г) Благовѣщенія, д) Рождества Христова, е) Богоявленія, ж) Юмнинной недѣли, з) Воздвиженія Креста и и) Срѣтенія. (См. о томъ же у Кор. Векелидзе—Литург. груз. памятн., стр. 155—157).

1026. Лунникъ (часть), рукопись на бумагѣ въ 13.7×10.5 сант., л. 16, безъ переплета, писана почеркомъ хуцური 18 вѣка, передана въ музей арх. Амвросіемъ Хелая. Содержитъ въ себѣ сказаніе о землетрясеніи и грозѣ, затменіи луны, о примѣтахъ, которыми узнается, какая будетъ зима въ томъ или др. году.

1027. Служебникъ, рукоп. на бумагѣ, въ 20×15.2 сант., л. 54, писана почеркомъ хуцური 18 вѣка, имѣетъ дерев. переплетъ, обитый кожею съ красивыми тисненіями. Переданъ въ музей арх. Амвросіемъ Хелая. Книга заключаетъ въ себѣ тѣже, что № 1024, и переписана тѣмъ же авторомъ, который переписалъ тотъ же № 1024.

1028. Псалтирь, напечат. въ Москвѣ въ 1764 году на чистой бѣлой бумагѣ, въ 17.5×11 сант., стр. 448, въ прочномъ дерев. переплетѣ, обитомъ кожею кори-

ჩნევაგო ცვზტა სზ თისნენიამი. Передана вь музей М. Г. Джанашвили. На заглавномъ листъ напечатано: ღეთივ სულიერი წიგნი ფსალმუნთა. . ბრძანებითა უმართ-მადიღებელისა და უმპყრობელესისა (?) დიდისა ხელმწიფისა იმ-პერატორიტა. ეკატორინა აღექ.ევნა სრულიად რუსეთის თვით მპყრობელისათა, ჟამსა იემკვიდრისა მისისა მართლმორწმუნისა ხელმწიფისა ცესარევიჩისა პავლე პეტრესძისასა, ნებართვითა მმართებელის სრულიად რუსეთის სინოდისათა, ღვაწლითა და წარსაგებელითა ტფილისის მიტროპოლიტის ათანასი ამილახვა-როვისათა ზედა ხედვითა თავადის დიმიტრი ციციანოვისათა. დაიბეჟდა სამეუფოსა ქალაქს მოსკოვს წელსა ჩღად, თვესა თებერკალსა იე, კელითა მესტანბე აბრამ ურიაყოფილისათა.

Содержаніе:

1. Слова Василия Великаго, Августина-Учителя, Символь Аѳанасія Великаго, Анастасія, патріарха Іеру-сал., и Кирилла Александр., Максима Исповѣдника.

2. Типикъ Псалтири (ტიბიკონი დავითნისა).

3. Стихотвореніе, вь которомъ сообщается о возоб-новленіи груз. типографіи вь Москвѣ:

ღავითის ხატი წმინდისა აქა ჰე წინა დებული,
შეამკობს თქმულთა ფსალმუნთა, არისთა ღირსად ქებული
მიტროპოლიტი მოგიდღენის ტფილისის სახელ დებული,
და ათანასისა სტამბა აწ მოსკოვს განახლებული.

4. Груз. алфавитъ (вь алфавитномъ порядкѣ)

5. 150 пс. Давида.

6. Псалмы: Давида (უმცირეს ვიყავ...), прор. Моисея Анны, Аввакума, Исаи, Іоны, 3-хъ отроковъ, Бого-матери, Захаріи.

7. Чтеніе пс. вь Господскіе и др. праздники.

1029. Груз. Евангеліе, вь 27×20.4 сант., напечат. вь двѣ колонны буквами мхедрули вь 19 в. Книга дефектна: утеряны переплетъ, заглавный листы и ко-

нецъ отъ середины 20 стиха 18-ой главы. Передано въ музей Давидомъ Георгіевъ. Гаглошвили. Правописаніе книги позднѣйшее, искаженное:

ჰშუა ვმ. შვა (Урбн. еванг.)

იშუა „ იშვა

ტყუბნუაღმდე ვმ. ტუკვენვაღმდე

შერთუაღმდე „ შერთვაღმდე

1030. Груз. грамматика (ქართული გრამატიკა) старопеч. книга въ 144 стр. (напеч. церк. буквами). Имѣтъ картонный переплетъ, обитый кожею. Пожертв. музею М. Джанашвили. Содержаніе:

1. Что есть грамматика? 2. Она дѣлится на этимологию, синтаксисъ и орфографію. 3. Этимологія:

Гл. 1. Ученіе о звукахъ

„ 2. Части рѣчи

„ 3. Имя существительное

„ 4. Имя прилагательное

„ 5. О словопроизводствѣ

„ 6. Мѣстоименіе

„ 7—12 О глаголѣ

„ 13. Предлогъ

„ 14. Нарѣчіе

„ 15. Союзъ

„ 16. Междометіе.

Грудъ неизвѣстнаго автора заключаетъ въ себѣ много цѣннаго матеріала, особенно по части груз. глагола и словопроизводства.

1031. Четвероглавъ, рукопись на желтеватой бумагѣ, въ 16.2×12.2 сантим., лъ 261, переписана красивымъ строчнымъ хуцурицъ почеркомъ 16 в. Имѣтъ прочный дерев. переплетъ, обклеенный кожею. Она

куплена вмѣстѣ съ № 1032 отъ грека Стефана Вафіади 14 янв. 1909 года.

Рукопись содержитъ въ себѣ: а) изображенія Луки и Іоанна, б) указатели содержанія всѣхъ евангелій, в) указатели чтеній на весь годъ, г) завѣщаніе Георгія Мтацминдели, д) записи переписчика и е) текстъ, который сохранился не полностью: утеряно изъ еванг. Марка начало до 17 ст. 1-ой главы.

Изображенія евангелистовъ (Луки и Іоанна), учинены на пергаментныхъ листахъ 103 и 188 и весьма древни (Іоаннъ пишеть подѣ диктовку ап. Петра) и пострадали сильно. Они, видимо, привнесены сюда изъ другой, болѣе древней рукописи, равно и заставка еванг. Іоанна, которая тоже писана на кожѣ. Пергаментъ съ изображ. Іоанна приклеенъ былъ къ двумъ др. бумажнымъ листамъ и на одномъ изъ нихъ по осторожномъ отлѣпленіи оказались обрывки писемъ отъ „брата“ къ Лишартіану:

ებლო: ძმაო: ბატონო: ლიპარტიანო:

ლი: და: აურაცხელი: მოკითხვა: და ნახვის:

: მომიხსენებია: მერმე: მაზიტას: შვი

ეს: ჩემი: ვაჟრები: დაუცრცვია: მე: ასრე:

ნიან: სხვამ: ვინმე: რომ: აწყინოს: ჩემს: ყმ

მახედაც: გაუღვინოთ: არამდა (?): თქვენს

ნოშიდ: ჩემს: ყმას: არ: ევლებოდეს: თუ:

(ტყმზე же почеркомъ на др. доскуткъ):

... ახელოვანსა: და: სახელ: გა

რ: გამარჯუებულსა: დარბა

ვიორგის: წინა: მრავალ (ი

მოკითხვა: ჰკადრეთ: და: მოახსენე

რი: შენი: მობარებული: არ

ნ: მოგაბარეთ: და: თქვე

მარს შვილს (?): ორჯელ: გაუ...

.. აღარ: მოიყვანოს... გაგვიღებინათ (тутъ печать съ вывѣтрившеюся надписью).

Письма эти писаны древнимъ почеркомъ мхедрули и упоминаемый въ нихъ Липартіани... Георгій, видимо, есть Георгій Липартіани, дѣятель 2-ой половины 17 вѣка.

Переписчикъ книги себя называетъ Наѳанайиномъ Каргаретели (л. 260¹), который ее переписалъ по заказу мингрелки Амнаскири Θεодоры (ამნასკირის ქალი თუხარ ყოფილი პატრონი თეოდორაჲ).

На послѣднемъ листѣ—дефектное иѣсноиѣнне, написанное худымъ церк. почеркомъ, заканчивается датою 1723.

Привожу завѣщаніе Г. Мтацминдели (л. 241 об.):
ესე საცნაურ იყავნ ყოველთა, რამეთუ ესე წმიდაჲ ოთხთავი არათუ ახლად გვთარგმნია, არამედ ფრიადითა იძულებითა ძმათა ვიეთმე სულიერთაჲთა ბერძულთა სახარებათადა შეგვწამებია ფრიადითა გამოწულილვითა და ვინცა ვინ დასწერდეთ, ვითა აქა ჰპოოთ, ეგრე დაწერეთ; თუ ამისაგან ჯერ გიჩნდეს დაწერა, ლუთისათჳს სიტყუათა ნუ სცვალეზთ, არამედ ვითარცა აქა სწერია, ეგრე დაწერეთ და თუ არა რაჲმე გაშუნდეს, ჩუენ ყოველნი სახარებანი პირველითგან წმიდად თარგმანილნია და კეთილად, ხანმეჭნიცაჲ და საბაჲ წმიდურნიცა, მუნით დაწერეთ და ლუთისაჲთჳს ერთმანერთსა ნუ გარვეთ, და გლახაკისა გიორგისთჳს, რომელმან ეს ვთარგმანე, ლოცვაჲ ყავთ. Переводъ: Да будетъ извѣстно всѣмъ, что этотъ Четвероглавъ не то что перевели мы вновь, но великимъ понужденіемъ иныхъ духовныхъ особъ сличили съ греческимъ Евангеліемъ весьма тщательно, и кто будете переписывать, пишите такъ, какъ здѣсь. Если найдете нужнымъ списывать съ моего варианта, ради Бога, не измѣняйте словъ, но копируйте такъ, какъ писано, а если что не понравится вамъ (въ на-

шемъ спискѣ),—наши всѣ евангелія изначала же переведены чисто и хорошо—и (списки) Ханметскіе и Сабацминдскіе,—то съ нихъ и списывайте, но, ради Бога, не перепутывайте (еванг. текста), за меня же Георгія, переведшаго сіе, молитву творите“.

Подъ списками Ханметскими и Сабацминдскими нашъ авторъ, видимо, разумѣетъ списки груз. евангелій монастыря **Ханзоеты** (въ Кларджетіи) и монастыря Саввы Освященнаго (близъ Іерусалима). Въ этихъ мѣстахъ груз. подвижники издревле занимались переводами книгъ Священнаго Писанія на груз. языкъ.

Сличеніе текста:

Урбн.	№ 1031	печ.
1, 12 შვა სალათიელ	შვაჲ სალათაელ	შვა სალათიელ
17 ბაბილოვნელთაგან	ბაბილოვნისა	ბაბილოვნისა
18 თხოილ	თხოვილ	მიტხოვილ
„ მისა	მათა	მათდა
21 უწოდიან	უწოდიან	უწოდო
23 უწოდიან	უწოდიან	უწოდინ
ეგმანუელ	ეგმანოელ	ეგმანუილ
25 უწოდეს	უწოდა	უწოდა
2, 1 იესოჲ ქრისტე	იესუს	იესოს
ჰეროდე	ჰეროდე	იროდი
2 ახლად შობილი	რომელი იგი იშვა	
3, 15 მიუშუა მას იოვანე	მიუშუა მას	მიუტევა მას
16 რაჲმს	მეყსეულად	მეყვსეულად
4, 13 კაჲრნაოჲმს	კაჲერნაუმს	კაჲერნაუმს
ზღვს კიდით	საზღვართა	ზღვისკიდესა
კერძო საზღვართა		საზღვართა
მათ		
14 სიტყუაჲ იგი ესა-	თქმული იგი ესა-	თქმული იგი
ია... თქოჲმოკლი	ია... რლსაიტყვს	ისაია... რლი

15	ბნელსა: . გამოვ- ჩნდა მათ ზედა	სოფელსა აღმოუ- ბრწყინდა მათ	იტყვს
18	ერქოვა	ეწოდა	
25	ღ განკოვრნა იგინი	(არ არის)	ეწოდა
5,4	იყვნენ	იქმნენ	
6	არიან	იყვნენ	
7	"	"	
8	"	"	
9	"	"	
13	შეიმარილოს	დაიმარილოს	
18	იოტა მარტოჲ ერ- თი რქაჲ... იყოს	იოტა ერთი გინა რქაჲ ერთი იქმნეს	
25	მსაჯულმან მან ბჭე- სა და ბჭემან მიგ- ცეს შენ მსახოვრთა და ამათ შეგაგდონ საპყრობილესა	მსაჯულმან მსახურ- სა და საპყრობილედ შევარდე	
5,26	დანგისა კოტორი	უკანაესკნელი კო- დრატი	
27	გასმიეს სამე რამე- თოვ ითქოვა პირ- ველთა მათ მიმართ: არა იმროვშო	გესმაჲ*) რამეთუ ით- ქუა: არა იმრეშო	
41	შენ მძლოვრად მი- ლიონ ერთ	შენ მილიონ ერთ	
45	მიეფინის	აღმოვალს	
8,13	მას დღესა შინა ღ ვითარცა მოვიდა	Въ № 1037 только: მას ჟამსა შინა.	

*) Буква а въ XVI—XVII вѣкахъ заняла неподобающее ей мѣсто: гесмаа вм. гесма, дабааа, хинებაаа, აღვებაად, ღუაწლი, თქუაა и т. д. Такую орѳографію мы сохранили вездѣ. См. об. этомъ еще у Н. Я. Марра «Изъ книги царевича Баграта», стр. 238 ир. 1.

- ასისტავი იგი სა-
ხედ თვსა, ჰოვა
მონაჲ იგი მისი
განკოვრნებოვლი
მას ჟამსა შინა
- 9,15 კელმეეწიფებისა კელეწიფებისა
10, 8 (არ არის) მკვდართა აღად-
გენდით
- 17,27 ჰჰოო მას შინა ჰჰოო მის შორის
სასწოვრი სატირი
- 18,17 ხარკის მკრებელი მეზუბრე და წარ-
და მეზოვერე მართი
- 22 სამეოცდაათჯერ სამეოცდაათ
- 24 ტალანტისაჲ ტალანტისა
(შანთისაჲ см. №-ра 18 и 367).
- 35 (არ არის) ცთომანი მათნი
- 19,24 მანქანისა საბელი აქლემი კოვრელსა
განსლვად კოვ- ნემსისასა განსლვად
რელსა
- IIY. აქლემი განსვლად ხვრელსა ნემსისასა)
- 21,1 ბეთბაგედ და ბეთბაგედ და
ბეთანიალ ბეთანიალ
(IIY.: ბეთბაგედ)
- 5 ზე ზის ზე ზის (IIY.: ზის)
- 9 კოვრთხეოვლარს ოსანა ძესა...
მეოვტს ძე... გოვაცხოვნენ ჩუენ
კხრს მეოვტს რი რი ხარ მაღალთა
არს მაღალთა შინა შინა
- 12 (არ არის) და დასასხდომლები
იგი ტრედის მოფარ-
დულთა მათ დაუქცია
- 15 მსანა მაღალთა ოსანა ძესა
შინა ძესა დავითისა დავითისა

- 22,12 კინსონისა ხარ- ხარკისაჲ
კისაჲ
- 23,14 (არ არის) (არ არის)
- 25, 1 სიძისა და სძლისა სიძისა
15 ტალანტი რლ არს ქანქარი
ქანქარი
25 დავჰთალ ტალანტი დავმაღე ქანქარი
28 ტალანტი ქანქარი
- 27,32 პაპრაკად პარაკად
65 დასისაგან დასი
- 28,18 ზედა ვა მომავლი- ზედა (დანარჩენი
ნა მე მამამან, მეცა არ არის)
წარგავლინებ თქუენ

Еванг. Марка.

- 1,21 კაფარნაოუმდ (=въ Ка- კაპერნაუმდ (=въ Ка-
фарнаумъ) пернаумъ)
Въ Корид. и Тишенд. *Карнапаум*, въ арм. *Կա-
փարնաում* (Кафарнаумъ)
- 3,32 გელიან ზენ გეძიებენ ზენ
- 5, 1 გერგესეველთასა (=герге- ლადარინელთასა (гадарин-
сейцевъ) цевъ)
Въ Коридет. «Гергесенон», Тишенд. «Герасенон»
- 3 შებორკილებად შეკრვად
- 8,10 მაგდალაესათა მაგდალაესათა
(печ.: დალმანუთასათა=Далмануѳы, армян. *Կաղմա-
նուհնայ*=Дагманунеаы, Коридет. Магдалы)
- 9, 4 ელია მოსესთანა მოსე ელიასთანა
33 კაფარნაოუმდ კაპერნაუმდ
Въ проповѣд. св. Нины კაფარნაომდ (см. нашу «Ис-
тор. Груз. церкви», стр. 85).
- 11,26 (არ არის) (არ არის)
- 15,40 მაგდანელი მაგდალენელი
იოსტოსის (=Iocetosa) იოსეს (Ioseя)

47 იოსტოსისი (=Iostosa) იოსესი (=Iosea)

Въ Корид. и Тишендорф. Iocetos, греч. печ. -- Iose-я, армян. — Iовсе-я (յովսեսյ)

Еванг. Луки

1, 1	რამეთოჲ მრავალთა კელი შეყვეს აღწერად მითხრობად	ვინათგან უკეს მრავალთა კელყვეს აღწერად მითხრობისა
8, 26	გერგესეველთასა	გადარინელთაჲსა
9, 1	(არ არის)	მოწათფეთა თჳსთა
11, 51	ზაქარაჲსა ძისა ბარაქისა *)	ზაქარიასა
16, 17	გამოხატოვლი	რქაჲ
22, 36	საქოვთბე	საქუფთე
24, 53	ღ აკოვრთხევედეს ღმერთსა	მარადის აქებდეს და აკურთხევედეს ღმერთსა ამინ.

Еванг. Иоанна.

1, 23	წარჰმართენით	განჰმზადენით
29	კრავი იგი	ტარ.იგი
36	ქრისტს ტარიგი	ტარიგი
14, 14	(არ არის)	(არ არის)

Еще нѣсколько примѣровъ:

1. **პარაკად** **პარაკად** = **პაჰრაკად** **paḥraḳad** (Mṯ, 27, 32, Марк. 15, 21). Слово это не имѣетъ соотвѣтствiя въ греческомъ Евангелии, ниже латинскомъ и русскомъ,

*) Букв. переводъ: «Закһарая, сына Баракіи». Такъ читается этотъ стихъ и во всѣхъ другихъ, имѣющихся у насъ въ рукахъ, др.-груз. до-аѳонскихъ вариантахъ, въ евангелияхъ же греческихъ (печат. и Тишендорф.), латинскихъ (печат. и Катабригенскомъ, изд. Безы), армянскихъ (изд. іерусал. и венеціан.), нѣмецкомъ (Dr. Martin Luthers) и русскомъ пропущено «сына Баракіи». Слова эти появляются и у Матѳея (23, 35); въ проповѣдяхъ св. Нины (см. нашу «Истор. Груз. церкви», стр. 83) вм. «сына Варахіана», какъ въ греческомъ, латин., армян., русск., лютеровскомъ, читается „ძის ბარუქისა“ = сына Баруқһа.

въ армянскомъ же взамѣнъ стоитъ *պահակ* павак—стражъ (по толкованію Патканова («Издѣлдов. о составѣ арм. языка», стр. 12)—**скороходъ**). Иные ученые утверждаютъ, что груз. паракад=павракад есть простое видоизмѣненіе армянскаго павак; однако, въ грузинскомъ не только одно слово **парак** разнится отъ арм. павак, но и смыслъ тѣхъ стиховъ, въ которыхъ оно встрѣчается*). Выраженія груз. вариантовъ:—*პარაკად წარიქციეს* (Марк., 15, 21), *პაპრაკად მოიყვანეს* (ibid.), *მოიყვანეს პაპრაკად* (ibid.), *წარიქციეს პაპრაკად* (МѠ, 27, 32) или просто *წარიქციეს* (ibid.), совсѣмъ не соотвѣтствуютъ армянскимъ *ունէին պահակ* (Марк., 15, 21) и *կալան պահակ* (МѠ., 27, 32). Въ груз. фразахъ говорится не о «его взятіи стражею» и не о томъ, что „имѣли стражу“ (или „скорохода“), а просто, что «привели въ паракъ»), «поволокли къ параку». Груз. паракъ есть ничто иное, какъ площадь, стоянка, мѣсто собранія, сборища, и ему соотвѣтствуетъ не *պահակ*—стражъ, скороходъ, а арм. *հրապարակ*—площадь. Въ грузинскомъ паракъ часто употребляется вмѣстѣ съ словомъ ურაკ уракъ – чертогъ (Иерем., 49, 27)=греч. palatia=арм. (венец. изд.) *հրապարակ* храпаракъ (изд. библ.—*պալատները*). Сложное „урак-

*) Ср. МѠ., 27, 32 (Урбн. сп.)

ესე წარიქციეს პაპრაკად, *ღნა კაღანს պահակ ვი բარძგე*
რათა აღიღოს ჯოჯარი მისი *ვსჯან სიერა.*

Марк. 15, 21 (ibid)

და პაპრაკად მოიყვანეს *և იუნէին պահակ ვსქიმინე* *կარ-*
თანაწარმავალი სიმონ ვი-*ხაგი ირ ენე* *სენე* *ანგანტე*
ნზე კვრინელი მომავალი *ხეხალ* *კაცარაკტ* *ღნაქენ* *თ-*
ველით მამამ აღექსან-*ვტრასანდერი* *և იოქიქე* *ვი* *ბარძ-*
დრესი და როფესი, რათა *გე* *ვსჯან* *სიერა.*

აღიკიღოს ჯოჯარი მისი

паракъ“ мы находимъ въ а) иѣсноиѣнїяхъ св. Або („შეკრბეს მოხუცებულნი ისმაიტელთანი წინაშე ურაკპარაკთა“ *)—собрались старцы измаильскїе предъ дворцомъ-становищнымъ), б) Дѣянїяхъ Апостоловъ (16, 37): გგოვემბეს ჩუენ ურაკპარაკთა ზელა. Тутъ вм. «уракпаракеа зеда» въ греч. стоитъ *democia*—всенародно, публично, въ латинскомъ—*publice* (*caesos nos publice*), въ арм.—*հրապարակաւ* *Էրապаракаւ* (*գան հարեալ զմիկ հրապարակաւ*). Въ груз. Псалтири 974 года (№ 38) вм. уракпаракъ является *ოკბემა* (=арм. «*храпаракацъ*» (пс. 54, 11) и «*храпаракъсъ*» (143, 14)=греч. „*ton plateiôn* (ib.), *tes plateiais* (ib.)=лат. „*a platea*“ (ib.), „*plateis*“ (ib.)=русск. «улицъ» (54, 12), «на улицахъ» (143, 14), и является, видимо, потому, что др. авторомъ-грузиномъ и «храпараки» и «убнеби» сочтены однозначущими по смыслу словами: *Էրապարაკի* *лапараки*—говорить, *убноба*—говорить, и потомъ: *са-лапарако* (*салакбо*)—говорильня, площадь, агора, *убани*—околотокъ, улица, площадь, становище. Въ этомъ значенїи это слово употреблено и авторомъ „*საქართველოს ძველი დროის თავგარდასვალი*“ (изд. Д. Гамбанидзе, стр. 15):

ორმოცსა დღესა აღლაპრვა იყო შუკა და უბანად
განცხრებოდიან ყოველნი ურაკ პარაკად თუ ბანად.

„Паракъ“ мы относимъ къ корню, изъ котораго имѣемъ *бара* (*балра, бера*)—станъ, стоянка, и *бараки* (*дабарақднбн, дабарднбн, дабинавднбн*) станъ, юртъ, становище. Быть можетъ и „*мараки*“ (*მარაკი*)—собранїе есть простое видоизмѣненїе сл. «*паракъ*».

2. *በጊታ* *მარტო* *ერთი* *რქა* (Мө., 5, 18). Въ греч. (Тишендор., Коридет. и печат.): *iota en i mia keraia* *) (ни

*) К. Кекелидзе—Литур. груз. памятн., стр. 357.

**) По неимѣнїю греч. шрифта въ типографїи, греческія слова, къ сожалѣнїю, въ настоящемъ изданїи печатаются латинскими буквами.

одна іота или ни одна черта). «Черта» въ груз. რქაჲ ркхай—рогъ! Очевидно, груз. авторъ, переводчикъ Евангелія съ греческаго языка, греч. слово «κεραία»—черта, знакъ надъ слогомъ, рогъ, столбъ, колъ (см. Греко-россійскій словарь Грацинскаго) понялъ въ значеніи не черты, знака, а рога и передалъ словомъ «ркхай». Въ арм. тутъ стоитъ армяно-груз. *հշահախկց*—знакъ. Но дальше (Лук., 16, 17) нашъ авторъ, понявъ истинный смыслъ греч. «κεραία», перевелъ его сл. черта: მობატოვლი (№ 405 общ. грам.), ვამობატოვლი (Урбнис. спис.).

3. Только въ груз. Ксанск. списокъ находимъ имя дочери Гаира (Лук., 8, 42): რამეთოვ ასოვლი მარტოვ სოვო. მას და სხვლი მისი იამავრი=потому что у него была одна дочь и имя ея Гамавра.

4. Только въ Ксан. вм. «сотника» читается მტარვლი тираннь (Марк., 15, 44; 15, 45).

5. Только Ксан. продолжаетъ: დაახსო თახსო მისსო კვრძოჲ ქესტისსო (Марк., 14, 3)=возлила Ему на голову долю ксеста (ксестъ=греч. ksestis мѣра жидк., кувшинъ).

6. Въ Ксан. выпущено „и еврейскими“ (Лук., 23, 38), а въ Тишенд-скомъ изъ всего стиха удержано только: «Была надъ нимъ надпись: «Сей есть Царь Иудейскій»».

1032. Противопапистическое полемическое сочиненіе іеромонаха Максима на греческомъ языкѣ, въ 22×16 сант., стр. 195. Манускриптъ переписанъ на толстой бумагѣ, имѣеть прочный дерев. переплетъ, обклеенный кожею, и приобрѣтенъ отъ того же лица, отъ котораго купленъ № 1031. Содержитъ въ себѣ а) указатель содержанія, б) текстъ, раздѣленный на 35 главъ и в) послѣсловіе. Судя по почерку, рукопись не можетъ быть очень древнею.

1033. **Изъясненіе Литургіи**, рукопись на синей бумагѣ въ видѣ простой тетради, въ 17.9×10.9 сант., л. 8. Она писана почеркомъ мхедрули 19 вѣка, но дефектна: не осталось начала, нѣтъ и конца. Начинается ... მე-
ლისა მირველისა (?) მის ნათლისა ყოვლად წმიდისა სამედი-
სა..., кончается ესე მღვდელ მთავრის მიერ თანა მოქმედე-
ბითა ყოვლისავე სრულ ყოფელისა (?) სულისა წმიდისა ვი-
თარცა ოქროპირი იტყვის.

1034. **Риторика** католикоса Антонія I, рукопись на синеватой бумагѣ, въ 17×11 сант., л. 15, перепис. почеркомъ мхедрули, безъ переплета, дефектна: содержитъ въ себѣ только нѣсколько главъ (отъ 1/2-ы 2-ой до 1/2-ы 9-ой). Начало: ქველი ნაწილი რაჲმე მსმენელთა შორის, конецъ: საშინელისა სასჯელისა მისისა თანამდებ.

1035. **Разышленія** о страстяхъ Господнихъ, адѣ и второмъ пришествіи, рукоп. на зеленоватой бумагѣ въ 16×10.2 сант., л. 15, писана красивымъ почеркомъ мхедрули въ началѣ 19 вѣка, сшита въ видѣ простой тетради. Утеряны начало (1 тетрадь) и конецъ (съ 4-ой тетради).

1036. **Житіе Христесія Гареджійскаго**, рукоп. на обыкнов. бѣлой бумагѣ, сшитой въ видѣ тетради, въ 22×17.9 сант., л. 22. Перепис. въ 1880 году и заготовлено къ печатанію (на оборотѣ т. л. слѣдуетъ подпись: «Печатать позволяется. СПб. 31 июля 1882 г. Цензоръ Архим. Арсеній. № 703», затѣмъ тутъ же приложена и печать дух. цензуры. Рукопись получена отъ наслѣдниковъ покойнаго церк. историка Михаила Сабинина.

Заглавіе: ცხოვრება და მოღვაწეობა სახატრელისა შაბისა

ქრისტესია მონაზონისა შემდგომ ქრისტეფორე წოდებულისა, რომელიცა სცხოვრებდა უდაბნოსა შინა მრავალმთას იონანე ნათლისმცემლისასა გარესჯად წოდებულსა თავსა ყარაისასა.

Переписчикъ діаконъ Гзеліевъ заявляетъ, что это житіе составилъ онъ самъ со словъ самаго Христесіи, уроженца Мингреліи, умершаго въ Гареджинской пустыни 1871 года. Въ житіи заключается много интересныхъ свѣдѣній о подвижникахъ упомянутой пустыни, напр., о св. Іоаннѣ Мангтели, «нетлѣнно почивающемъ» въ Сіонскомъ храмѣ.

1037. Служебникъ, напечат. Вахтангомъ VI-ымъ въ Тифлисѣ въ 1710 г. съ его предисловіемъ и предувѣдомленіемъ типографщика Михаила Степановича Унгро-влахели. Книга дефектна: тамъ и сямъ утеряны листы, конца не осталось. Приниска почеркомъ мхедрули конца 18 вѣка: გორგი მეფისათვის, ლევანისათვის, თუთასათვის, ვახტანგისათვის, რუსუდანისთვის, თემურაზისათვის = для царя Георгія, († 22 дек. 1800 г.) для Левана, Туты, Вахтанга, Русуданы, Теймураза.

1038 (=923 по реестру грамотъ и актовъ. Купчая о продажѣ Яковомъ Иванов. Зубаловымъ Грузинскому Духовному Начальству семинарскаго зданія, данная въ 1840 году, іюля 15. Актъ, въ 41.5 × 26.2 сант., писанъ четкимъ почеркомъ, на гербовомъ листѣ съ пропечатою а) выше Двуглаваго Орла „Для письма крѣпостей отъ 200,001 до 300000 рублей“, б) подъ тѣмъ же рисункомъ «цѣна шестьсотъ рублей» и в) тамъ же подъ каймою рукою переписчика акта: „180-ть руб. серебромъ“. Въ верхнемъ полѣ купчей прописано: «Верховнаго Грузинскаго Правительства въ Экспедиціи

Суда и Расправы Секретарь Н. Сургуновъ“; въ переднемъ полѣ: «№ 129». Привожу содержаніе купчей полностью съ удержаніемъ правописанія.

Дѣла Тысяча восемьсотъ сороковаго іюля въ пятнадцатый день, Чиновникъ 12-го класса Яковъ Ивановъ сынъ Зубаловъ, продалъ я Грузинскому Духовному Начальству въ слѣдствіе Высочайшаго Его Императорскаго Величества указа даннаго Святѣйшему Правительствующему Синоду въ семнадцатый день Февраля сего 1840 года для Тифлисскаго Духовнаго Семинаріи собственный свой каменный трехъ этажный домъ съ надвалами подъ онымъ, состоящій въ городѣ Тифлисѣ первой части въ первомъ кварталѣ при Эриванской площади съ землею какъ подъ домомъ, такъ и дворомъ онаго, заключающеюся мѣрою и именно: ... (оторванъ кусокъ въ 2 сент.) домомъ четыреста двадцать одна и подъ дворомъ онаго пятьсотъ тридцать одна, а всего девятьсотъ пятьдесятъ двѣ квадратныхъ сажени, границы коихъ, то есть: дому и двору, есть слѣдующія: съ востока улица, съ запада улица же, съ юга Эриванская площадь и съ севера домъ Главнаго Доктора Тифлисскаго Военнаго Госпиталя Дѣйствительнаго Статскаго Совѣтника Прибыля, не большой проѣздъ, за которымъ домъ гражданина Мелкисета Иггиханова, на протяженіи каковыхъ границъ мѣрою земли подъ домомъ и дворомъ находится, считая по линиямъ прожектированнаго на оный домъ Архитекторомъ Бернардацци плана, съ востока сорокъ сажень, съ юга двѣнадцать сажень одинъ аршинъ, съ запада тридцать семь сажень половина аршина и съ севера считая по повороту не правильно выходящей линіи сорокъ сажень два-три четвертыхъ аршина, а всего сто тридцать погонныхъ сажень одинъ аршинъ съ четвертою, каковый

домъ на землѣ подѣ онымъ и дворомъ, доставшейся мнѣ Зубалову отъ дворянина Прангистана Туркистановича по купчей крѣпости совершенной въ февралѣ мѣсяцѣ 1838-го года въ Тифлисскомъ Уѣздномъ Судѣ, выстроены мною собственнымъ моимъ коштомъ, не полной величины какъ значится на прожектированномъ планѣ о нижеслѣдующей съ восточной стѣны длиною въ сорокъ сажень, а шириною въ шесть сажень одинъ аршинъ, съ южной стороны длиною не касаясь устроеннаго фронтона и колоннъ на площадь двѣнадцать сажень одинъ аршинъ и шириною девять сажень одинъ аршинъ, съ западной стороны длиною семнадцать сажень два аршина и шириною шесть сажень одинъ аршинъ и съ северной стороны длиною девять сажень два аршина и шириною во дворъ четыре сажени одна четверть аршина, изъ коего нѣкоторыя части совсѣмъ отдѣланы, а другія еще нѣтъ, какія же изъ нихъ отдѣланы и какія нѣтъ, о томъ значится въ учиненномъ въ июлѣ мѣсяцѣ 1839-го года командированными по распоряженію Синодальной Конторы лицами, описаніи дому; и что я Зубаловъ обязуюсь всѣ остающіяся не отдѣланныя части его дома, отдѣлать собственнымъ своимъ коштомъ, согласно даннымъ мною Грузино-Имеретинской Синодальной Конторѣ 21-го Іюля 1839-го и 8 числа Генваря сего 1840-го годовъ, обязательствамъ, къ значущемуся въ особой Данной мною же въ оной Конторѣ 7-го Іюня сего 1840-го года подпискѣ сроку такъ точно, какъ изложено въ оныхъ обязательствахъ и подпискѣ, съ учиненіемъ согласно оныхъ же обязательствъ и подписки сдачи дома въ вѣденіе Семинарскаго Правленія, какъ отдѣланныхъ до Іюля мѣсяца 1839-го года частей въ назначенное выше означенными обязательствами время, то есть немедленно по

совершеніи сей купчей крѣпости, съ передачею при томъ и всѣхъ мною полученныхъ отъ дня совершенія купчей крѣпости по день сдачи сихъ частей дома въ вѣденіе Семинарскаго Правленія доходовъ сколько оныхъ причтется по расчету извѣстному, по дѣламъ Грузино-Имеретинской Синодальной Конторы, ровно и имѣющихъ быть мною отдѣланными остальныхъ частей дома къ сроку значущемуся въ подпискѣ моей 7-го іюня сего года данной, то есть: или къ первому числу Сентября, или же не далѣе какъ къ первому числу Октября сего 1840-го года, а взялъ я отъ Грузинскаго Духовнаго Начальства изъ капитала Грузинской Церкви за все выжеизложенное строеніе моего дома и за окончательную отдѣлку онаго, исключая земли подъ домомъ и дворомъ, имѣющейя всего девятьсотъ пятьдесятъ двѣ квадратныхъ сажени, въ замѣнь коей Духовное Начальство обязано мнѣ Зубалову дать такое же количество изъ свободныхъ церковныхъ земель, съ выдачею на владѣніе оной отъ крѣпостныхъ дѣлъ Данной, всего восемьдесятъ двѣ тысячи рублей серебромъ, которые и будутъ мнѣ выданы такимъ образомъ, какъ значится въ обязательствѣ моемъ, данномъ въ Грузино-Имеретинской Синодальной Конторѣ 8 Января сего 1840-го года, а какъ до сей купчей оный домъ съ находящеюся подъ нимъ и дворомъ его землею отъ меня никому не проданъ, не заложенъ никому, ни въ чемъ не укрѣпленъ и ни за что не описанъ: то если кто въ оное мое имѣніе почему либо будетъ вступатся, то мнѣ продавцу и наслѣдникамъ моимъ Грузинское Духовное Начальство отъ таковыхъ вступщиковъ очищать по указамъ и Грузинскому Начальству убытку никакого не доставить. — ამ ხსენებულს წესრიგით სწორეთ მიჰყიდე მე საქართველოს სასულიეროს მხარ-

თებლობას საკუთარი ჩემი სამი ეტაჟიანი კვიტკირით აშენებული სახლი სარდაფებითურთ და ეზოთი რვაათას ორას თუმან თეთრ ფულათ და ეს თეთრი მისგან სრულგებით მივიღე მისთვის და ყოველ ზემო აღწერილისთვის ხელს ვაწერ ჩინოვნიკი მეთორმეტე კლასისა იაკობ ივანეს ძე ზუბალოვი.

«При дачѣ сей купчей крѣпости свидѣтелемъ былъ и руку приложилъ Артиллеріи Капитанъ Князь Захарій Димитріевичъ сынъ Орбеліани.

„ამ ნასყიდობის წერილის მიცემაში დამწრე და მოწამე ვარ თიფლისის მოქალაქე დავით ტატიევ. ამ ნასყიდობის წერილის მიცემაში დამწრე და მოწამე ვარ გორის მოქალაქე გაბრიელ ყუზანოვი.

„Купчую крѣпость писалъ крѣпостныхъ дѣлъ писецъ Губернскій Секретарь Мерцаловъ. Запрещенія нѣтъ.

„1840 года іюль 15-го днѣ, Совершить по указамъ. — Секретарь Н. Сургуновъ. Того жъ числа сія купчая крѣпость Верховнаго Грузинскаго Правительства въ Экспедиціи Суда и Расправы у крѣпостныхъ дѣлъ на сто восьмидесяти рублевомъ гербовомъ крѣпостномъ листѣ писана и въ книгу подлинникомъ подъ № 175-ымъ записана съ нея пошлинь на основаніи 344 и 398 статей п.: 2 устава о пошлинахъ томъ 5-го и указа Правительствующаго Сената по I Департаменту отъ 22-го мая 1839 года за № 32098 не слѣдуетъ, а въ пользу Сенатскихъ Типографій за пропечатаніе объявленій о переходѣ имѣнія три рубля три копѣйки получилъ Въ Должности Казначея Н. Софронскій совершивъ купчую крѣпость выдалъ въ должности Надсмотрщика крѣпостныхъ дѣлъ экспедиціи Коллежскій Секретарь Михайль Хавловскій“.

1039. **Восхвалѣніе** св. Георгія Побѣдоносца, рукопись — тетрадь, въ 22,5×17 сант., л. 3, переписана

рукою діакона Михайла Цинцадзе 24 янв. 1847 года и
и передана въ музей его сыномъ, настоятелемъ Каш-
ветской св. Георгія церкви Каллистратомъ Цинцадзе.
Наша рукопись есть вариантъ № 360 см. опис. въ
I-омъ вып.). Содержание:

გი დიდო წმიდაო ¹⁾ გიორგი, მთავარ მოწამევე ღვთისაო,
მხედარო, ახოვნებითა აღმოსავლო მზისაო,
შენ შვიდ გზის უძლეველი ხარ, დამორგუნველ ეშმაკისაო,
და ზღვით ძალგიძს ვეშპის მოყვანა, დამხსნელიცა ხარ ტყვისაო.

რომელთა იწყეს პირველად სიბრძნისა ქადაგებანი,
მათცა ვერ ძალუძსთ, წმიდაო, შენი საფერი ქებანი,
შენი ვერ დასრულდებიან სასწაულთ—მოქმედებანი,
და ჩემი ისმინე ვედრება,—ჰყავ ჩემდა მოწყალებანი!

ერთი ქალაქი ქვეყნითურთ შეძრწუნებულ არს წყლისაგან,
მათ თვითო შვილი დასვიან დღითი-ღღე სისაწყლისაგან,
მის ადგილისა პატრონი შეკრულა ეშმაკისაგან,
და იყო მოყვარე კერპისა, ძალი არ შესწევს ღვთისაგან.

რა რიგი შეხვდა მეფესა, მან დასვა თვისი ასული,
იგი შევნივრად მოჰკახმა, ვითარცა ალვა ასული,
ქალსა შიშითა განკრთოდა გული, გონება და სული,
და მას მოწამეთა მთავარი მსწრაფლ ექმნა მხსნელად მოსრული.

რქვა წმიდამან: „რასა ზიხარ, ან რა წესი იცის წყალმან?“
შიშისაგან ვერა სიტყვა ვერ მიუგო მან, საწყალმან!
„მაჰა ჩემმან რიგად დამსვა“,—ესე ჰკადრა კრინვით ქალმან,
და წმიდა ეტყვის: „ღმერთი თუ გრწამს, ვგონებ, გიხსნას მისმა ძალმან“

ქალმან სთქვა: „ვინ გამოჩნდების მხსნელად ბედ დაკარგულისა,
აქა ვეშაპი პატრონობს, მოსურნე კაცთა სულისა,
ვისცა მაგასა შევამცნებ, მქმნელ იყოს სასწაულისა:
და ჰეშმარიტადა ვიქმნები მორჩილი მისი სჯულისა“.

რა ვეშაპი წამოსრული მან, წმიდამან, შორით ნახა,
სახელითა უფლისათა ზედა ჯვარი გამოასხა,
ვითარცა მთა უძრავი არს,—ქალსა უკვირს: „ღმერთო, აჰა!“
და „მომეც შენი წელს-სარტყამი!“ წმიდამან ქალს შეუზახა.

ქალმან მიართვა სარტყელი, მორჩილებს მისსა სმენასა,
მანვე წმიდამან ვეშაპსა გაავლო მისსა ²⁾ ენასა,

¹⁾ Bar. (№ 360)—წმიდავ.

²⁾ ibid. შიგან

ხელთ მისცა, წინ გაუმძღვარა. „ნულარა ელი კბენასა,
და ეს მამაშენსა მიჰგვარე, ისმენდეს ჩემსა რწმენასა!“

რა მიიწიენეს ქალაქად იგი წმიდა და ქალია,
მახარობელი შერბოდა მუნ მეფესთანა მალია,
მოვიდნენ მისდა საჭერეტად მეფე და დედოფალია,
და თქვეს: „თუ უსაკვირველესსა, ნეტავ, რას ნახავს თვალია“?!

იგი მთის მსგავსი, უძრავი, წევს, დიდად საოცარია,
ერნი უდგანან მრავალნი იქით და აქეთ გარეა,
ქალს მამა ჰკითხავს: „თქვი, შვილო, ვინ ჩვენი მხსნელი არია“?
და ქალმან თითითა უჩვენა, — „ამან დასწერა ჯვარია!“

საშინელ, ქპნილი ვეშაპი სწოცრად სანახავია,
ფარაზი თითო მხარი აქვს, მოუკილავი ტყავია.
„ამისთვის დაგიმორჩილეთ საშინელი და შავია,
და რომ თქვენი სჯული უარ-ჰყოთ, ღმერთს მოუდრიკოთ თავია“.

დედის მუტლიდან მეფესა შეკრული ჰქონდა ბუნება,
იყო მოყვარე კერპისა, მისივე ჰქონდა გუნება,
ვითომ არ უნდა ეშმაკსა თავისა დაძაბუნება,
და ჰკითხავს ვეზირთა მათ შიგან არ უნდა იყოს რწმუნება.

რქვა წმიდამან: „გი, მეფე, თუ არ ისმენ ჩემსა თქმასა,
ეს იცოდე უსაცილოდ გაპოვნინებ ღვთის რისხვასა,
ერთი ეს გვაესთ მტერად თქვენდა, ერთს აღვისევ კიდევ სხვასა,
და მათ აღგიღონ სახლებითურთ, შთაგიყვანონ შიგან ზღვასა“!

მეფე გახდა შეჭირვებით, მაშინ იხმო თვისი ერი,
ქალმან ჰკადრა: „მამე, ვინ ჰქმნა სხვამან მისი მსგავსი ერთი,
აქამდის უწყალოებით აგვდიოდა პირსა³⁾ მტვერი,
და დაგვიცვა და დაგვიმონა უძლეველი ჩვენი მტერი,

„აქამდის ცუდათ ვილოცეთ ოქრო, ვეცხლი და ხენია⁴⁾,
შიგ ჩასახული ეშმაკი, ჩვენ მისგან არ მოგვილხენია,
ჯოჯოხეთისა სანაცვლოდ ვიპოვნეთ სამოთხენია,
და ეს წმიდა შუამდგომელად ღმერთთან გვყავს მეოხენია“!

მეფემან და მისმან ერმან ესე ასე დაამტკიცეს,
„ჰემპარიტად ვირწმუნოთო“ ერთმანეთსა შეეფიცნეს,
სულ მოვიდნენ წმიდასთანა, მუხლმოდრეკით თავყვანისცეს,
და „შენი ღმერთი გვირწმუნია“, მას პირი და ფიცი მისცეს.

მეფე ბრძანებს: „ცე, ვეზირო, აწ იგი ვქმნათ რაცა ხამსო,

3) „ ჩვენი დღენი არსა

4) „ თვალია

ესე კაცი, აქ ⁵⁾ მოსრული, არას ითხოვს ჩვენგან ქრთამსო, ჩვენის ურწმუნოებისთვის ⁶⁾ ჩვენსა პურსა არა სჭამსო, ღმან რაცა სთქვა თქვენ იგი ჰყავთ“; „ქეშმარიტად, სთქვეს, ჩვენც გვრწამსო.“ ⁷⁾ „თქვენ ღმერთსა. ებრალობოდით და მისთვის მოგცათ წყალია, მე თქვენგან ქრთამი არ მინდა, არც ოქრო, არცა თვალია“; მან მუნ მონათლა ⁸⁾ ერთიერთ მეფე და დედოფალია და მანვე, წმიდამან, იშვილა თვისი დახსნილი ქალია.

1040. Сборникъ, рукопись въ 12×9 сант., переписана на бумагѣ красивымъ строчнымъ хуцури въ 1721 году. Она безъ переплета, дефектна: утеряны въ началѣ 10 тетрадей (80 листовъ) и конецъ съ 25 тетради, осталось же всего 14 тетрадей=112 листовъ; края нѣкоторыхъ листовъ попорчены. Сборникъ доставленъ въ музей Ахалгорскимъ свящ. Зах. Беридзе 10 дек. 1908 года.

Содержаніе:

Л. 1. О доставленіи хитона Господня въ Грузію въ 1 вѣкѣ. Статья дефектна. Привожу всю уцѣлѣвшую часть:

... ნებად და ყოველთა სენთა განკურნებად. ესე სასწაული რაჲ იხილეს ჰურიათა, შეიშურვეს და შეიზრახნეს და წარავლინნეს სტრატიოტნი ყოველსა ქუეყანასა სწრაფით მოსლვად იპრუსალიმსა ყოველთაგან ნათესავთა ყოველგნით და იტყოდეს: „აჰა ესერაჲ წარვწყმდებითო“. მაშინ მოიწივნენ ყოველნი (?) კაცნი ყოველგნით ქვეყნით, მეცნიერნი სჯულსა მოსესსა და რომელნიცა იგი წინა აღუდგეს ანტაკრად სულსა წმიდასა და ქრისტე ჯუარსაცუჰს და სამოსელსა მისსა ზედა

⁵⁾ ibid. აწ

⁶⁾ „ ურწმუნოებითა

⁷⁾ „ და რაც გინდათ, თქუნს იგი ჰქმენით, ქეშმარიტად მე ეს მრწამსა.

⁸⁾ ibid. მან ნათელს ილა.

წილ იგდეს, ხოლო კუართი იგი წილითა ხუდა ჰურითა ჩრდი-
ლოსათა მცხეთის მოქალაქეთა და მიერ წარმოიღეს იგი და
დაკრძალეს. დასაბამითგან ქრისტეს მოსლვადმდე წელნი გარ-
დაკდეს ე ათას ხუთას და ჯუარცუმითგან ქრისტესით ვიდრე
კოსტანტინეს ბერძენთა მეფისა ნათლისღებამდის სამას ათ რვა-
მეტნი წელნი და შემდგომად ათხუთმეტისა წლისა მოივლინა
ქართლს მცხეთას წმიდაჲ მოციქული ნინო.

Отрывокъ этотъ, входящій въ составъ житія св.
Нины, составляетъ особый вариантъ (ср. „ახალი ვარი-
ანტი“, стр 10). Тутъ говорится, что Нитонъ Госпо-
день по жребію достался на долю грузинскихъ евреевъ,
которые, доставивъ во Мцхетъ, скрыли его здѣсь. Отъ
сотворенія до Христа протекло 5500 лѣтъ, отъ Рас-
пятія Христа до крещенія греческаго царя (Константина)
318 лѣтъ, и послѣ того чрезъ 15 лѣтъ прибыла въ
Грузію, во Мцхетъ, св. равноапостольная Нина.—По
датамъ этимъ прибытіе въ Грузію св. Нины падаетъ
на 333 годъ, что невѣрно, ибо грузины еще до обрѣ-
тенія (въ 326 г.) Еленою Животворящаго Креста были
христіанами.

Л. 2. წისა ფოტი პატრიარქისა სარწმუნოებისათჳს თქუ-
მულნი. Св. патріарха Фотія о вѣрѣ. Начало: ესრეთ
მრწამს და აღვიარებ.

Л. 14 об. О Вселенскихъ и помѣстныхъ соборахъ.

Л. 36. განჩინებაჲ სარწმუნოებისათჳს დ'ბლისა იოანეს
მიერ ლუთისმეტყუელისა. Постановление о вѣрѣ Іоанна
Богослова.

Л. 38 об. კობხეჲ მიგებანი სამეცნიერონი, გამოკრე-
ბულნი და გამოჩჩეულნი ყოველთა წიგნთაგან. Вопросы и
отвѣты, извлеченные изъ разныхъ книгъ. Рѣчь идетъ,
между прочимъ, о чудесахъ Христа, о томъ, что Онъ,
доставленный въ Египетъ, остановился въ домѣ Афи-
лона, затѣмъ, прибывъ обратно на родину и достигши

30-лѣтняго возраста, принялъ крещеніе отъ Іоанна въ полночь, января 6-го.

Л. 41. კითხვაჲ-მიგებაჲ წისა იოანე ოქროპირისა. Вопросы и отвѣты св. Іоанна Златоуста.

Л. 47. თარგმანებისაგან წმიდათა მამათასა. Изъ толкованій св. Отцевъ.

Л. 57. ლოცვისათჳს ესრეთ ჯერარს. О молитвѣ.

Л. 58. ხონორიანისაგან გამოკრებით აღწერილნი წელთა ძიებისათჳს. Изъ „хронографа“ извлеченныя хронологіи:

Отъ Адама до Потопа 2242

„ потопа „ построения вавил. башни 525

„ постр. башни до Авраама 425

„ Исхода до постройки Соломонова Храма 757

„ постр. Сол. Храма до плѣненія 525

„ плѣненія до царя Александра 318

„ Александра до Христа 303

Всего 5500

Отъ Христа до Константина Великаго 318

„ Константина до Михаила 545

„ Михаила (?) до Мануила Комнена 6654

Л. 59: წმიდისა ღმერთმყოფელისა მბრძანებლისა ო მურქ

Л. 60: Толкованіе именъ св. апостоловъ

Л. 61: Перечисленіе пророковъ

Л. 63: О крещеніи св. Апостоловъ и Богоматери, о родословіи, проповѣди Христа и благовѣствованіи

Л. 66: სიტყვსებჳჲა წისა თეოდორესი, ვ'დ კორცი ქრისტესი არს შეწირული იგი პური. Отвѣтъ св. Θεодора, что жертвенный Хлѣбъ есть тѣло Христово.

Л. 69: სწავლანი მრავალთა ფილოსოფოსთანი და სიტყვანი ფრიად სარგებელნი ს'ლ სახეობით. Изъ ученій многихъ философовъ. Весьма поучительныя изреченія иныхъ мудрецовъ. Примѣры: რაჲ არს მოუტარე?—ერთი

სული ორთა სხეულთა შინა მკვდრი. ცხენისა სიკეთესა ბრძო-
ლასა შინა ჯერ არს გამოცდა, ხოლო მოყვრისადა რწმუ-
ნებასა ძნელ ბედობასა შინა. შვილო, რომელი შენთვის არა-
თეთილ არს, მას სხუასა ნუ უზამ.

Л. 82: სათნოებათათვის და ვნებათა О добродѣтеляхъ
и страстяхъ.

Л. 86: მოწყალებისათვის, უცხოთმოყვარებისა, ანგაარე-
ბისა და სიმდიდრისათვის. О милостинѣ, страннопріимствѣ,
лихоимствѣ и богатствѣ.

Л. 93. სიყვარულისათვის. О любви.

Л. 96: О временахъ и годахъ. Въ году 12 мѣся-
цевъ, 52 недѣли, 365 дней и 3 часа (въ высокосномъ
году 366 дней). Часовъ въ дняхъ 4380, ночей 4380,
всего въ году 8760 часовъ.

Л. 97: მოთხოვნაჲ სულმცირე ვასილოდროფისგან რიც-
ხუთათვის დასაბამითგან გარდასრულთა წელთასა. Отмѣчены
тѣже вышепроведенныя даты. Заканчивается словами:
отъ сотворенія до сегодняшняго дня 6230, а отъ
Христа 1721.

Пѣснопѣнія въ честь Анчійской иконы Спаса, со-
чин. Анчійскаго еп. Іоанна. Привожу полностью.

გბნი ანჩისხუნი ოთა თენი იტყუან: . საშინლსა ანჩის-
ხტსა უვლბ. უნდო იე. ანჩელი: . ოგა კა: . გ გი წმის ყფთა:

სიბრძნეო მმისაო. დსბმო და მიზეზო კთლისაო ღო ღე
სიტყაო. ქე. მომდლე მე სიტყე. მდიდბლსა ხტსა გნკცბისა
შნისსა: აღიძრვიან ენნი. პდვე უწყებლნი. ადამის ტომთა ერთა-
და ეთნი კბდ. გლობ და დბად კბლსა. და დბლსა. მცხვრისა
ხტსა სშინლსა: . შგვწყლენ მოწყლე. კმნილნი და დბდბლნი.
შნნი ოლსა ზა წოდებლრს სხელი შნი წე და სშინლი ოთა-
თს. გნკკენ სიტყე. მმისა დაუსბმოსა: . ისმინე ვდრბისა.
ჩნისა და შევრდომისა. და მსწრფლ გმოგვკსენ ყთა ჭირთგან
შნნი მოსენი და მოქენენი და მომლოდენი წყლობისნი ხტო
სშინლო: . ნტრრს ერე იგი, ონ იცის გლობ და დბე და

შესხმა ში ხტო. არსთა კსნად გნკცბლისა ძისა ღისაო. მხო
შდის მოსეთა შნთაო: . ესაიაჲ წწრ. გკქდგა გნკცბჲ და ვნბჲ
ვნბლთათს და დაკსნა შნ მრ. ნთლო. და ნთლისა ღჲ. სიტ-
ყჲო ღჲ, მმისაო ივ ქე: . ლცვაჲ ჩნი ისმინე და მოხედენ
ვღრბსა. და სლთქმსა ჩა. და ნუ გრე მიიქცევ პრსა შენსა
ჩნგნ. ად წყლბით მოგუხედენ. ოხითა მშბლისა შენისათა: . გჲა

ლთო მცბრო: სკვრვლბნი შნნი. ვინმე მიუთხრნეს ო,
ანუ ვინ სსმენლ ყენეს ქბლბნი შნნი რ. მოსწყლავ თა ლმო-
ბითა შემკოდეთა და ჰკრნბ წყლბითა გნწირლთა: . აჰა ესერაჲ
მოვივლტით შნდა მომრთ მწყლისა. მცხვრისა და მკრნლისა.
და მოქენენი. შგვრდებით და ვითხოვთ. მწყლბით შგვწყლნ.
ანჩისხტო სშინლო: . ამრსთსცა ერი ში ჰირვეულნი გბით.
სლთქმითა და ტირილთა რ უწყით. მწყლბაჲ ში. აწცა მოდერკ
მწყლბდ. და გცხვენ მცბრო მონნი შნნი: . ნუ გნგვრისხნები
მკსნლო. ნუ ვლისწყრომით გუამხილგბ. ნუ რისხვითა შნითა
გუსწვლი. ად რისხვასა შა წყლბნი შნნი. პლნივე მოიკსნნ.
მცხვრისა ხტო სშინლო: . ჩუტულგებისა ებრ აღვსძრავთ. ქე
სიტყჲ ღჲო. მხბდ უბიწოსა მშბლსა შნსა. გკქსნნ ოხითა
მისითა. ჰირთა და გნსცდლოგნ. უღირსნი ესე მონნი შნნი: .

მსა ქე ღო: ინებე რა მოქცვა ჩნი. ურწმნოთა სრწმნბდ ქე
ღო. სხრო. ხტი გნკცბისა შნისა. მციქლისა ანდრიაჲს მრ გა-
მოგვბრწყინვე: . სმენა ესმა. ამბაჲკომს პლ მოსლვისა შნისა
ღო სიტყჲო ღჲო ქე. გნკვრვებით ღღდყო. რისა თა ჩნცა
ვკომბთ. ღბჲ ძლსა შნსა ო: . არვინრს ჩნ კტოგნი მრწმნთა
ხტო სშინლო რნცა. ხადა სხელსა შნსა და. არა მყის მიემთხვა.
შნ მრ. წყლბსა ღიდსა ღბჲ შნდა: . ხილულისა. ღჲ სიტყჲსა.
არსთა კსნად გნკცბლისა ხტო სშინლო. სხრო და მწყლეო.
მწყლბით მოგუხედენ. და დაგვცვენ მოსენი ესე შნნი: . აღი-
ძრვიან. ყნი ერნი. ზცისა და ქენისნი ღბჲდ და გლბდ. შნდა
მშბლო ღისაო. გვოხენ მოსენი ესე. შნნი და ძისა შნისნი: .

ღვა ღმე ბნლი: . ტკბილი სხრი და მწყლეჲ პირი ში. დაა
ტკბე ჩმ ზა ხტო სშინლო. რ შნ ხრ ბუნბჲ და სიხრლი. და
ნუგეშინისმცმლი და კლის აჰპურობელი: . სიტყჲო ღჲო ღეგ

ჩნთა და მდის. დღე და ღამე გუცევდ და გუფრევდი ყა ჟა-
შემწე გუცყვ და გკსნნ ჩნ. ხილლთა და უხიღაფთა მტრთგნ:.
ადამის ტომთა დბა და სიქადლი. და სმკაული შნ ხრ სიტყაო
ღმო. შნ. მწყლე ყვ ჩნ ზა ძე ში. და ოი ყთა და შემქმედი:.

ღყა: დანთქმლი ღელ:. ოდეს იგი ჰყფდე. გნსჯასა ჩა ს'მინ-
ლობით. ივ სიტყაო ღა სხირბსაო მს ჟა შე. და დამიტკბი
მრავლ მწყლეო. და ნუ მოიკსენებ ცდვთა და ბროთა ჩმთა:.
გუამოვნბით სამო. ბნბით ერთო მხლოო. მრტიო უცვლბლო,
ხტო მმო და ძეო და სლო წო. დაგკცვენ ჩნ უღირსნი ესე
ზონნი შნნი. და გკსნნ ყთა გნსცდლოთგნ:. აწცა შგივრდები.
და მდის გბი ცდვილი. და უღირსი მონაჲ შნი სწყლობლი და
თა ლმობით გომიკსნ ყთა ქირთგნ. მოსვი შნი, ხტო სშინლო:.
ლომებრ გუცქადიან. მტრნი ჩნნი და გუცკინიან. ად შნ
ხატო სშინლო მკლავითა შნითა შემეუსრენ. რლ ცნან ყთა
ვდ შნ ხრ. ძლი ჩნი და სიმტკიცე ჩნი: . უვწყებლმან პლ
წწყლმნ სლითა. იხილა გნკაცებჲ ღა ჩნისა და ესრეთ ღღდ-
ყო. აჰა ქწი მიუდგეს და შვეს ძე. ისმინეთ წრმრთთა და
იძლიენით: . ბგითა უღირსითა. ვიკდრბთ შნდა მდაბლნი. ესე
და ულონონი მონნი შნნი და ვდბთ. და თყნისვსცემთ
მწყლობთა შნთა. ადგვპყრ კლი ხტო სშნლო: . უვთესლოდ
მშბლი. ქწი და ქწლადვე დაცული. ადამის ტომთაგნი არა
არს თვნირ შნსა. ჩნ ცდვილთა თს მსწრფლო ნხო. დედაო
ძისა ღა მშბლო: .

კხა ყრმთა შბილ: . ნუ დამივიწყებ. მოსვსა შნსა და მადი-
დებელსა. სიტყაო ღმო რა გქბდე. კხრ შნ ო. სკნითგნ უკე: .
ღღე და ღამე ერი. მგლბლი შნი და მდიდბლი შნი. იკსნნ
რა მდლოობით ვიტყდეთ. ხტო სშინლო. დბა წყლობთა შნთა: .
უო ღო. გკსნნ ქირთგნ მოსენი შნნი და მგლბლნი. და
თყნისმცმლნი სხესა. ჩნ თს გნკცბლისა. ხტისა შნისა წისსა: .
ისმინე ჩნი. ცდვილთა ამთ და უღირსთა მონთა შნთა. და
შოდერკ წყლბდ. და მწყლბდ. ხტო სშინლო. რა გკხვდეთ
უკე: . იყვნ წყლბჲ. თყნისმცმლთა და მდიდბლთა შნთა ზა.

რნი აღვიარებენ შნ. მდღ ღა ჩნისა. მხო მდის მოსვთა შენ-
თაოა: აკხა:.

შეუწვლმნ: ოდეს მოვიკსენნე სსწლნი შნნი. ურიცხუნი
და სშინლნი არჩის ხტო სშინლო. გნსკრთომელნი გნბითა.
და გნცვფრებლნი ვლდბთ ყნი სქმენი აკხდით დღს. და და
ოა უგლბდით. და ამლბდით მს უკე: ვა პლ ნინეველნი
ჩნცა შგვრდებით და გბით შნ. მრვლ მწყლეო. და სხირო
წყლობით. შგვწყლენ და ნუ გნგუწირავ უღირსთა ამთ მონთა
შნთა. რნი თყნისესცემთ. ხტსა გნკცბისა შნისსა: ანდრიაჲ
თვი მცქლთა. პლ წოდებლი მწფე მფისა დიდისა. იდიდებოდენ
ყოგნ. უღალთა ლადოთა კლარჯეთისათა. იერაპოლით მოვიდა.
და ხტი ესე სშინლი. ჩნ მოსვთა მისთა მოგუანიქა: ნტრრნ
მოსვნი და მდიდბლნი შნნი. და თყნისმცემლნი მცხვრისა
ხტო სშინლო. რ მდიდბლთა. და თყნისმცემლთა ადბ. და
მვდრბლთა მისცემ თხოვასა და აღუსრლებ. და სრბჲსა მთსა
არა არცხუნ ყდვე: ეჰა ძეო დაუსბმოო. და დაუსრლბლო
დაუსბმოსა მმისა და სლისა თა სწორო, რი პლ ემთა მხოო.
მხოოსა მმისგნ იშვ. ხ აწ ჩნთს ქწლისგნ. გნჰკცენ გამოუთ-
ქმლდ. დბჲ წყლობთა შნთა: აღესრლნეს აწ იგენი და სხენი.
წწყლთაგან უწყებლნი ქწლმნ შვა ქე უთესლოდ. რისა თს
მორწმნნი. ესრეთ ვლდბთ და ვიტყვთ. ყნი სქმენი აკხდი:.

აბჲ მტვრთვლმნ: ნებსით თსით შეგცოდეთ და გნგრისხეთ.
და დავივიწყენით წყლბნი შნნი. ხ აწ შნდავე. მოქცეულთა
მოგუხედენ. გცხვენ შგვწყლნ. და გკსნენ ბრტთგნ. მცხრისა
ხტო სშინლო: ჩნ თს კკ ქმნილო ღო სიტყჲო მმისაო ქე.
გკსნნ ყთა ჰირთა და გნსცდლთგნ. მოსვნი ესე შნნი. და
თყნისმცემლნი. ხტისა შნისნი. მწყლე შგვწყლნ. და წყლბნი
შნნი მოგუანიქენ: ესმოდენ ურწმნოთა რნი არა თყნის-
ცემენ. ხტსა ქს ღა და ყთა წთა მისთასა. იტყდეს რჲ ბასი-
ლი. ვდ უკპ პტივი ხტისა პირმშოსა მის სხისად აღიწვეის:
რლსა ჩნ მრწმნნი თყნისესცემთ: ლიტნიობდით გლბდით და
ადბდით ყი სლი და ყი დბდბლი. ყისავე სლისა. მორწმნი-
სა მხსა. ზღუდესა და მფრვლსა. მცვლსა და მცხრსა. ანჩის-

ხტსა სწინლსა: . ისმინე (კაო და ყურად იღე ქენაო. რ ქწლმან ასლმან ადამისმნ. გვშვა ადამიანთა ივ მცხრი. და გვოხს მის წე. და გვთხოვს უყლბასა. აწე მდის და უკი უკე: .

Л. 109: გალობანი წისა იე ნათლისმცემლისანი, წისა იე მახარებლისა და წისა იე ოქროპირისანი, ერთბამად შეკრებულნი ერთ მოსეხნაობისათვს და ერთ მაღლისათვს დღც თჳ წინამორბედი არს ჴმეტესი ყოველთა ნაშობთა დედათასა (109 — 112).

Авторъ говоритъ, что Анчійская икона вочеловѣченія Спаса доставлена была въ Грузію (въ Анчи) изъ Іерополя св. Апостоломъ Андреемъ Первозваннымъ, «котораго съ тѣхъ поръ величаетъ вся Кларджетія».

Рукопись наша представляетъ значительный интересъ во многихъ отношеніяхъ. Иконою, доставленною въ Грузію св. Апостоломъ Андреемъ, она считаетъ не нерукотворную Ацкурскую икону Богоматери съ сѣдающимъ на ея лонѣ Спасомъ, а самую Нерукотворную икону Христа. По лѣтописямъ Грузіи, икону Богоматери со Спасомъ доставилъ въ Ацкуръ св. Ап. Андрей, а копию съ нея оставилъ въ Дидъ-Адчарѣ, тамъ, гдѣ потомъ святительствоваали епископы въ Анчи, Тбети и пр.

Самъ Анч. еп. Іоаннъ извѣстное лицо: это, тотъ Іоаннъ Анчели Ркнаели, который жилъ въ XII вѣкѣ и который упоминается въ надписяхъ Анчійскаго Спаса.

Анчійская икона Спаса теперь, какъ извѣстно, составляетъ храмовую икону тифлискаго Анчисхатскаго храма. Она длиною въ 1½ арш. и шириною въ одинъ. Надпись подъ иконою гласитъ: «Повелѣніемъ и пожалованіемъ вещей Богомъ вѣнчанной великой царицы царицъ Тамары († 18 янв. 1213 г.), я, Іоаннъ Анчели (=Анчійскій епископъ), родомъ Ркнаели, благоговѣнно украсилъ страшную сію икону. Да будетъ она по-

кровомъ и хранителемъ ея въ здѣшней и будущей жизни. Окована рукою Беки. Христе, помилуй его»,

Надпись подъ кивотомъ: „Прославь, Боже, католикоса-патріарха Доментія, обновившаго Нерукотворную эту икону. Она сперва была привезена изъ Эдессы въ Константинополь, но когда Левъ Исавръ (717—741) и др. иконоборцы появились, тогда ее перевезли въ Кларджетно и поставили въ кафедральной Анчійской церкви“. Далѣе сообщается, что по распространеніи въ Месхетіи магометанства (съ 1626 года) она была доставлена (ок. 1665 г.) въ Тифлисъ и водворена въ Анчисхатской церкви (см. интересное изслѣд. П. Карбелова—«Древній Анчисхатскій соборъ въ г. Тифлисъ» и у Д. Бакрадзе—Кавказъ въ древн. памятн. Христіанства подъ словомъ Анчисхатскій храмъ.

Сообщеніе Іоанна Анчели о проповѣднической дѣятельности Андрея въ Грузіи подкрѣпляется и житіемъ св. Аргветскихъ мучениковъ Давида и Константина († VII в.), гдѣ авторъ, ссылаясь на «древнее сказаніе», пишетъ такъ: „Впервые, до прибытія въ Грузію св. Нины, тутъ проповѣдывали христіанство Андрей и Симонъ Кананить“ (Рай, 324).

И странно было бы, если бы Грузію не посѣтилъ ни одинъ Апостоль! Странно было бы потому именно, что въ эпоху апостоловъ Грузія (Иверія) была государствомъ обширнымъ и сильнымъ, настолько сильнымъ, что въ сферу вліянія ея царей входила и сосѣдняя Арменія (Тацитъ—Annales; Ганъ, стр. 115 и др.) и римскіе императоры считали для себя выгоднымъ поддерживать съ ними дружбу, а одинъ изъ нихъ даже выстроилъ крѣпость груз. царю, какъ другу Цезаря и другу народа римскаго“. И потому невозможно допустить, чтобы апостолы Христа, совершая

благозѣстническое хожденіе по Арменіи, Каппадокіи (кстаги сказать—тоже населенной груз. племенемъ—лазами), и Албаніи (Кахетіи и Прикаспійскихъ мѣстностей), могли бы миновать господствующую тогда здѣсь державу—Иверію. Вслѣдствіе этого мы считаемъ совершенно неосновательнымъ, когда иные авторы утверждаютъ, будто «Андрея на Кавказѣ, вообще, и въ Грузіи, въ частности, никогда и не было и что его хожденіе и проповѣдн. дѣятельность по Иверіи есть легенда, неимѣющая для исторіи никакого значенія» (Джаваховъ ანდროს მოც. და წმიდა ნინოს მოღვაწე საქართველოში, стр. 111). Такое утвержденіе противорѣчитъ исторіи распространенія христіанства по міру вообще и Передней Азіи съ Грузіей въ частности. (См. объ этомъ въ «Сакартв.» № 7 нашу ст.).

УКАЗАТЕЛЬ

названій ВСѢХЪ рукописей и старопечатныхъ книгъ и от-
части отдѣльныхъ статей и собственныхъ именъ.

- Абашидзе Георгій—186 *)
 Абесаломъ ц. Индіи—441
 Абибось Некрес.—210, 832
 Або Мучен.—16, 71, 101, 643
 Абукура—64, 65, 273, 727
 Абулгери—141
 Абраамъ писецъ—146
 Аваръ Мхар.—281
 Авгарозъ Мамацелишвили—115
 Авгаръ—303, 371
 Августъ—650
 Авраамъ—56, 113
 „Агапы“—558
 Акаѳистъ—9, 133, 352, 353,
 368, 607, 722, 724, 910,
 943, 1020
 Акростишія—327
 Александръ Арчил.—617
 „ Вел.—320, 364, 697
 Александра Блудн.—113
 „Алексіани“—546, 736, 804
 Алексій—550
 Амвросій Цилк.—813
 „ Медіол.—796
 „Амирандареджапани“, 650, 860
 Амраخورъ—993
 Амирспасанъ—993
 Аммоній Ер.—406
 Апракосъ—815
 Амфилохій Икон.—стр.68 вып. I)
 Анапія Еврей—70, 71
 Анбанткеба—593, 790, 860
 Андрей Критск.—7, 71, 354, 446
 „ Іерус.—146, 148
 „ Апост.—390, 1040
 „ Юрод.—794, 818
 Андроникъ—113
 Анастасій Сивантъ—6, 64, 65,
 147, 177
 Анастасій Персъ—вып. 1, стр.78
 Анастасій—128, 147
 Анаѳематствованіе—64, 84, 737,
 848
 Ансильонъ—273, 278
 Антоній Мартк.—643
 „ Чкондид.—719, 513
 „ Великій—77
 „ I Катол.—15, 101,
 102, 155, 175, 201, 233,
 234, 245, 279, 531, 668,
 720, 785, 794, 796, 799
 Анчели Ркнаели—1040
 Апокриѳъ—674, 541, 400
 Апостоль—4, 29, 34, 45, 137,
 141, 345, 390, 393, 441,
 445, 482, 584, 677, 759,
 783, 909, 956, 997
 Апостоль Іаковъ (Литургія) 86
 Апоегмата—563
 Аримаѳейскій Іос.—249
 Аристось—147
 Армянс. рукоп.—828, 846,—

*) Цифрами обозначены №-ра рукописей.

- ученіе—№ 65
- Арсеній Булмаисимидзе (вып. 1, стр. 83), 561,
- Арсеній (X вѣк.),—Икалтскій (145),—каталикосъ (165, 707),—Аѳонскій (вып. 1, стр. 287).
- Арчилъ царь—586
- Архіерейскій Чиновникъ—538, 722, 976, 977, 1010
- Аскетиконъ—63, 75, 158, 689
- Аѳанасій—13, 55, 57, 65, 66, 71, 77, 96, 109
- Аѳиногенъ—109
- Аѳонскій сборн. 1074 года—558
- Бааманіани—999
- Багратіонъ Дим.—1001
- Багратъ Понт.—141
- „ Тавром.—610
- „ Царь—141
- Бавлцдзе—331
- Бакурадзе—637
- Балавари—833
- Бараміани—664, 726, 860
- Барсова-Кожа—363, 530, 656, 855, 859, 933
- Басилій—558
- Басни С. Орбеліани—549, 617, 662, 860
- Бега Сурамели—800
- Бешкенъ—993
- Библия груз.—51, 455, 471, 570 (пергам.), 646 (до-аѳон.), 970, 971, 972, 973 (слав.)
- Бидвина—210
- Бодбели Епиф.—124
- „ Іоаннъ—8
- Болвели Іоаннъ—69, 100, 104, 150, 151
- Богородичны—803
- Богословс. разсуж.—309
- Варазь (персъ)—110
- Варданъ (басни)—549
- Вард-булбулисъ габаасеба—860
- Вардбулбуліани—778, 801
- Варвара—109, 319, 339
- Варлаамъ (Экз.)—663
- Василій Вел. 6, 7, 22, 55, 56, 72, 118, 132, 147, 394
- „ Кесар.—15, 66, 104, 165
- „ Архим.—99
- Вахушти—58, 717, 970
- Возвращ. Креста изъ Персіи—вып. 1, стр. 69
- Воздвиженіе Креста во Мцхетѣ—151
- Возраженія іудеевъ—67
- Воззваніе царя Ираклія - (вып. 1, стр. 313
- Вознесеніе ап. Павла (апокр.)—157
- Вопросы Господа (апокр.)—157
- Вопросы и отвѣты—72
- Восхваленіе Георгія Побѣд.—181, 1039
- Восхваленіе Кетеваны—704
- „ ц. Александра—860
- Вруцѣльѣтіе—464
- Вселен. Соборы—437, 566, 618
- Всеобщая геогр.—717, 1007
- Вступленіе евреевъ въ Египеть—156
- „Вѣвонецъ“—228, 341, 427, 537, 723
- Вѣнчаніе цар. Груз.—298

- Выписки изъ св. книгъ—14
 Габріель Патарая—113
 „ Хорга—113
 „ Ушкели—89
 „Газета Грузіи“—934
 Гаюзъ—241, 328, 467
 Геласій—141
 Геловани Гавр.—1007
 Гелимеръ-Курасъ—68
 Генпадій—323
 Генеалогія патріарховъ—157
 Географія Всеобщая—1007
 Географ. лексиконъ—937
 Геометрія—984
 Георгій Побѣд.—50, 360, 376,
 381
 Георгій Никомид.—7, 71
 „ Мтацминдели—218
 „ Хронографъ—165, 174
 Германъ—вып. 1, стр. 70
 „ Руисск.—903
 „Готовое слово“ Антоу. I—279
 Граммат.—321, 797, 591, 698,
 785, 553, 989, 1019, 1030
 „Грдемлі“—158, 119
 Греми—145
 Греч. рукописи—260, 261, 262,
 993
 Григорій Богословъ—1, 11, 13,
 55, 57, 66, 78, 79, 82, 87,
 94, 178, 200
 Григорій Нисскій—8, 13, 63,
 73, 55, 108, 121, 394
 Григорій Назіансъ—13, 16, 97
 „ Хандзоели—116
 „ Никомид.—148
 „ Чудотворецъ—65
 „ Антиохійскій—98
 „ Пана римскій—167
 „ дѣятели—193
 Грузинскіе епархіи—№ 1003
 „ лѣтопись—131
 „ имена: 28, 38, 85, 86,
 186, 558, 512, 761, 884,
 846, 925
 „Гулани“—30, 49, 53, 111, 186,
 187, 197, 231, 361, 366,
 379, 380, 451, 521
 Гуландухта—107
 Гураминвили Д.—550
 Гурій—110
 Давидъ Гаредж.—126, 161, 179
 Давидъ Псалм.—180, 214, 211
 Давидъ Ректоръ—701
 „ Переп.—вып. 1, стр. 23
 „ Тбелидзе—1
 „ Возобнов.—290
 „ Царев.—408, 183, 795
 „Давришіани“—660
 Дадіани Георгій—524, 745, 746
 „ Леванъ—824
 Дамаскинъ Іоаннъ—65, 406, 240,
 249, 267, 269, 162, 177,
 стр. 152 (вып. 1)
 „Дареджаніани“—454
 „Двери рая“—303
 Демна—864
 Джакели—993
 Джибисдзе—143, 927
 Димитрій царь—327
 Діалектика—329, 631, 185, 415,
 340
 Діалоги—100, 238, 887
 Діадохъ Прокль—237
 Діонисій Аѳонс. стр. 105 (вып.
 1), 14 (вып. 1)

- Діонисій Ареопагъ.—110, 163,
189, 684
- Діалоговъ.—67, 15 (вып. 1), 800,
829
- Должности пресвит.—821
- Доментіаносъ—71
- Доментій—420
- Дорошеѣ—57, страницы 1-го вып.
99, 151, 153, 135, 128,
268
- Досиеѣ Некрес.—340
- „Дочь Велизарія“—650
- Драгоцен. камни—464
- Душеполезн. слова—72
- Евангеліе Іоакима и Анны (апо-
криф.)—174
- Евангеліе 28 (Урбн.), 447, 482,
484 (Евфиміев.), 490, 495,
503, 504, 505, 509, (Ксан.),
845 (XI в.), 850, 857, 912,
942, 957, 992, 993 (Кори-
дет.), 1006
- Евангеліе Св. Пасхи—71, 289,
1029
- Евангелійскія чтенія—1009
- Евѣимій Вел.—вып. 1, стр. 78
- „ Аѳонск.—12, 119, 141,
143, 144, 236, 371, 737
- Евѣимія мучен.—стр. 71 (вып. 1)
- Евфросинія—стр. 112 (в. 1)
- Евсевій—71
- „ Алекс.—17, 101, 102, 103
- „ римск. вып. 1, стр. 69
- „ историкъ—112
- „ еписк.—вып. 1, стр. 13
- Евстратій Никійск.—64
- Евсухій—7, 103
- Елисей Тбилецъ—514
- Епархіи Месхійскія—592
- Епифаній Бодбели—124
- „ Кипрскій—5, 6, 140
- Епископы грузинскіе: Амброси
Цилки. (1787)—4, Антоній
Жванидзе—28, Давиль болб.
(1764)—20, Григорій Магидзе
—746, Доментій—49, Елисей
Сагинашвили—66, Ефремъ цил-
кнели—86, Іоаннъ Бодб.—8,
20, 52, Іоаннъ Тбевари (X в.)
—19, Іовъ Ацкур.—86, Иларі-
онъ Ишхвели (973 г.)—35, Ки-
пріанъ Самтав.—11, Николай
Мровели—119, Николай Тбиле-
ли—16, Серапіонъ Кумурд.—
838, Тимошеѣ—119, Христофоръ
Цилки.—65, Іоаннъ Анчели—
1040
- Епирскій—95 (стр. 112)
- Ереси—817
- Ефремъ 56, 70, 95, 126, 153, 326
- „ Велик. 673
- „ Сиринъ—62, 71, 78, 160,
362, 468
- „ Мцире—65, 90, 137,
163, 292
- Жамнъ-гулани—304, 456, 463,
472, 687, 877
- „Жемчугъ“—368, 432, 658, 733,
901
- Живописецъ Ананія—845
- Жизнеописаніе святыхъ груз. ц.
—130, 643
- Жизнеоп. св. Нины—587
- „ св. Екатерины—665
- „ Симеона Столп.—692
- „ святыхъ—511, 518

- Жизнь святыхъ—335, 370, 373,
649
- Жизнь ап. Павла—19, 67
- „ Палладія—469
- „ Гр. Богосл.—19, 178,
558, 397
- Жизнь Марины—724
- „ Пресв. Богородицы—36,
40, 758
- „ Иоанна Дамаск.—24
- „ Антонія—16
- „ Иоанна Богосл.
- „ древ. философвъ—314
- „ Николая Чудотв.—661
- „ Симеона Столпн.—397
- „ Петра и Павла—19
- „ Діонисія—19
- „ Нины—707
- „ Василия Велик.—70
- „ Стефана Нов.—70
- „ Металавра—70
- „ и творенія Гр. Богосло-
ва—87
- „ І. Богосл. и учен. его
Прохора—19, 558
- Житіе Або—95
- „ Аввы Павла—95
- „ Алексія—308
- „ ап. Андрея—395
- „ аѳонск. груз.—558
- „ груз. св.—170, 176, 199,
425, 518
- „ І. Зедазнели—199
- „ Екатерины—95
- „ І. Богосл.—95
- „ Григ. Нисск.—142
- „ Марины—95, 870
- „ Нины, Миріама, І. Зеда-
знели—160
- „ Нины—561
- „ Отцовъ—90, 95, 188, 199,
217, 230, 236, 249, 312,
636
- „ Пресв. Богор.—277, 339,
901
- „ Саввы—179
- „ Симона Чудотв.—177
- „ Сергія и Бако—95
- „ Симеона Столпн.—179
- „ Раждена—903
- „ Святыхъ—592, 832, 851,
878
- „ Шо—928
- „ Христесія Гаредж.—1036
- Житія—394
- Завѣщаніе Антонія—559
- „ Георг. Мтацм.—97
- „ Дав. Возобн.—592
- „ Евѳим. Аѳонск.—389
- Зава-Евѳимій нисецъ—111
- Законы Вахт. VI—296, 533, 784,
847, 875
- Затменіе—620
- Захарій патр.—70
- „ Шави—845
- „ Банели—1
- Златоустъ І.—5, 6, 8, 19, 54,
56, 71, 88, 89, 136, 82,
101, 106, 140, 143, 144,
145, 153, 208, 216, 252,
253, 262, 286, 227, 159,
191, 194, 198, 256, 372,
280, 396, 445
- Іаковъ апост. (Литургія)—81, 86
- „ Низиб.—750
- „ персь—95

- „ епис. Боти.—19
 Геромонахъ Виссаріонъ—298
 Иоанникій—55
 Иоаннъ Болнели—70
 „ Дамаскинъ—24, 70, 136,
 157, 200, 853, 950
 „ Некресели—167
 „ Синаитъ—57, 105, 128,
 134, 140, 141, 149, 226, 621
 „ Постникъ—600
 „ Констант.—вып. 1, стр.
 96, 97, 68, 100, 102, 151
 „ Чамчумели—102, 113
 Иорданъ писецъ—вып. 1, стр. 119
 Иосебъ Бовнели—вып. 1, ст. 149
 Иоселіани Пл.—540
 Иосифъ Флавій—675
 „ Еврей—вып. 1, стр. 147
 „ Аримае.—19, 56, 734
 Иване Гацуетили—вып. 1, стр.
 113
 Ивнила—ib., стр. 111
 Иванъ Ивиръ—ib., 144
 Игнатій Богосл.—ib., 65
 „ Богонос.—ib., 55, 79,
 № 239
 „ Автіох.—ib., 111
 Избіеніе мучен. лавры Саввы
 Осв.—вып. 1, стр. 108
 „ Гаредж. подвижн.—770
 „ отд. Синайск. я Раиө.
 —вып. 1, стр. 77
 Избранныя мысли Василия и Гр.
 —ib., стр. 128
 „ выраженія—ib., стр. 70
 „ бесѣды и твор. отцовъ
 —ib., стр. 61
 Изгнаніе Адама—ib., стр. 150,
 № 694
 Изложеніе правосл. ученія—640
 Изображенія—648, 910
 Изреченія—565
 Изъясненія Литургіи и ир.—
 838, 884
 Икона Портант.—381
 „ Анчійская—1040
 Иконопочитаніе—294
 Иларіонъ Грузинъ—558
 Ильи Мияятій—544
 Имена 72 учен. Господа—75
 Индиктіонъ—459
 Ипполитъ—165, 445, 59
 Ираклій импер.—500
 Ирмологій—85, 419, 872, 915
 Ирмосы—338, 356, 438, 458,
 510, 520, 595, 900
 Исаакъ—35, 326
 Исаія Прор.—вып. 1, стр. 268
 „ Коппскій—410
 Исповѣдь С. Орб.—706
 Исторія Ветх. З.—179
 „ перев. друз. книгъ—322
 „ іудеевъ—675
 „ перев. Библии—970
 „ Ал. Макед.—364
 „ кп. Орбеліани—864
 „ Персіи (Кира)—700
 „ Грузіи—756
 „ Мардохея и Есоири—658
 „ Востока п іудей—685
 „ Всеобщая—657
 „ Христ. церкви—2
 „ Троянской войны—274
 „ Милорда—653
 Исходъ изъ Египц.—вып. 1, стр.
 156

- Иоика—181
 Калважіани—473, 541, 526, 736
 Календарь—103, 442, 434, 596,
 607, 736, 892
 Каллиграфы грузинскіе: Авга-
 розъ Багдадзе (1348 г.)—515,
 585, Амбросій (XVI в.)—187,
 197, Габашвили Іоаннъ (1778
 г.)—267, Габашвили Осе (1817
 г.)—272, 301, Гавріиль (1799
 г.)—227, 228, 232, 233, 238,
 240, 279, Гавріиль—123, Георгі-
 тій—745, 746, 747, Джобина-
 швили—925, 926, 937, Георгій
 (1460)—570, Каргаретели Сим.
 (XVI в.)—187, 197, Гарсевани-
 швили (1751 г.)—406, Мгало-
 бели Д.—366, 380, Мехишвили
 —344, 478, Михайль (1784)—
 333, 221, 235, Николай (1752)
 —389, Оркодашвили—383, Осес-
 дзе Ник.—20, Тарасій арх.—
 348, 354, 373, 374, 375 377,
 381 ||
 Канонникъ—813
 Канонъ Андрея Крит.—258, 896
 Канонъ молебный—1017, 1018
 Карабадини—760, 769
 Караманіани—655, 862, 930
 Картлисъ-Цховр.—131
 «Категоріи»—233, 117, 249
 «Катисъ-оми»—890
 Катихизисъ—439, 559, 608, 658,
 736, 766, 792, 945
 Кассіанъ—166, 400, 682, в. 1,
 стр. 158
 Кація Дадіани—893
 Квирось (жизнь)—79
 Кесарось—72
 Килила-димапа—651, 786
 Кипкось—вып. 1, стр. 84,
 691, 696, 798
 Кипріанъ—11, 95, 465, 712
 Кирилль Алекс.—3, 65, 95, 140,
 144, 266
 Киръ—95 (стр. 108)
 Китайск. мудрость—328
 Клемаксъ—39, 167, 177, 236,
 342, 385, 405, 445, 622
 Климента учен. ап. Петра—19,
 95
 папа римск.—70
 Климій—79
 Кмиулебисъ подпа—939
 Книга Ісуса с. Зираха—529
 „ Маккав.—529
 „ секретарей—790
 Коранъ—263, 264
 Коридетское Еванг.—993
 Корониколы—637
 Космось—883
 Ксенофонтъ—79
 Ксенія—79
 Купчая о покункъ Семинар.
 здавія—1038
 Къ исторіи перев. Псалтири—910
 Лавра Саввы Освящ.—79, 188
 Лаврентій—95 (стр. 112)
 Лавсанконъ—154, 196, 164, 166,
 362, 400, 682, 750
 Ларгвійск. Еванг.—496, 497,
 498, 569, 585
 «деиль-миджнури»—790
 Лексиконъ—288, 400, 873

- Леонгій—95
 Лечебникъ лошадей—652, 671
 Литургія—82, 83, 159, 198, 317,
 413, 599, 722, 731, 757,
 830, 922
 Лудія—249
 Лука (толк. на его Еванг.)—284
 Лукіанъ—19, 95
 Лупникъ—65, 718, 807, 889,
 892, 1026
 Лѣствица—476, 621, 868
 Мавріана (жизнь)—95 (стр. 113)
 Магалдадзе—904, 903
 Маджама—860
 Макарій Егип.—79, 56
 Максимъ Исп.—39, 57, 67, 70,
 95, 116, 126, 146, 272,
 277, 337, 636
 Максимъ Инок.—234
 Мавана—403, 522
 Мансуръ—64, 972
 Манифестъ Алекс. Благосл.—
 982, 292
 Мардарій—вып. 1, стр. 111
 Маріамъ (супр. Ростомъ)—вып.
 1, стр. 114
 Марія Егип.—вып. 1, стр. 113
 Маркіанъ Бл.—вып. 1, стр. 77
 Маркъ—56
 Мартирика—592
 Мартирій—Груз.—56, 625
 Марткопскій образъ—85
 «Марпухи»—118, 870
 Марѳа—149
 Меласвица—вып. 1, стр. 111
 Мелетій—95
 Мелхиседекъ—вып. 1, стр. 368
 Метафрасъ—631, 674, 128, 129
 Метафизика—287
 Месхійскія епархіи—592
 Микель—200
 Миней—21, 32, 33, 42, 43, 104,
 235, 190, 220, 221, 271,
 382, 387, 385, 386, 392,
 393, 409, 491, 421, 426,
 425, 616, 659, 644, 716,
 737, 824, 827, 967, 968,
 515, 507, 666, 863, 730, 1001
 Мина мучен. стр. 71 вып. 1
 «Мириани»—860, 990
 Михайль Синкели—страница 66
 (вып. 1)
 Миѳич. сказ. грековъ—876
 Молебствіе св. Георгію Побѣд.
 —331
 „ на новый годъ—320
 „ Пресв. Богород.—
 стр. 133 (вып. 1)
 Молебствія—403, стр. 328 вып. 1
 Молитвенникъ—204, 589, 591,
 634, 645, 761, 780, 690,
 954, 955
 Молитвы—125, 135, 352, 346,
 347, 457, 460, 543, 541,
 573, 583, 681, 895, 899,
 731, 910, 928
 Монеты др.—вып. 1, стр. 61
 Монофизиты—269
 Мудрость Балавара—199
 „ восточн.—879
 „ философ.—вып. 1, стр.
 157
 Мученичество Кетеваны—860,
 936
 „ Евстратія вып. 1, стр.
 111

- „ Гурій, Самона и Авива Николай Мровели—849, 853, 866
 ib., стр. 110 „ катол.—643
- „ Анастасія—ib., стр. 106 „ Тбилели—16
 Никита Стиваать—65
- „ Февроніи—ib., стр. 106 Ниль (поучен.)—67, 77
- „ Иакова бр. Господви— Нина (поуч.)—19, 95
 ib., стр. 98, № 19 Нисима—126
- „ ап. Павла—ib., 98 Нисскій—95
- „ Святыхъ—381, 433 Новый Зав.—1005
- „ Отцовъ -- 313, 536, Номоканонъ—9, 76, 124, 171,
 643, 395 229, 404
- „ Георгія Побѣд. 454 Правоуч. иудійцевъ—876
- „ Филимона—ib., стр. 269 Обитатели земнаго шара—891
 Образъ Ковчега—вып. 1, стр. 152
- „ Гуландухты ib., стр. 107 Орѣтеніе гвоздей—вып. 1, стр.
 103, 151, № 536
- Мученики Севастійск. — ib., вып. 1, стр. 103 Обрядъ православія вып. 1, стр. 9
 Объ Еванг. Іоанна—стр. 15
 (вып. 1)
- Мурванъ—993 „ именахъ Божьихъ—684
- Михетскій праздникъ—вып. 1, стр. 162 „ откровеніи Іоанна—стр.
 15 (вып. 1)
- „Мѣрное слово“—602, 638
- Мѣсяцесловъ—812, 899, 904, 910 Объясненіе обрядовъ и др.—
 стр. 66 (вып. 1)
- Мѣры др.—стр. 61 (вып. 1) „ арх. службы—228
- Надгробное сл.—318
- Надписи иконы Хахульской—592 Объ явленіи Мелхиседека—400
- „ на археол. предм.—702 Объ электр. силѣ—стр. 280 (в. 1)
- Названія мѣсяцевъ на разныхъ яз.—610, 873 О Варадтѣ—750
- Назіанзинъ Григор.—95 (вып. 1) О Василіѣ и жепѣ его—стр. 15
- Наставленія изъ Платона и др. —67 О Всел. соб.—269, 714
- „Натлимаміани“—777 О 12-ти камняхъ—стр. 8 (в. 1)
- Нектарій патр.—5, 55, 239 О Евфремѣ Пуст.—стр. 15 (в. 1)
- Нерукотвор. икона—348 О животныхъ—433
- Низибій—249 О звѣряхъ—стр. 8 (в. 1)
- Николай Мирлик.—140 О Зодіакахъ—904
- Чудотв.—134 Октоихъ—94, 384, 452, 428,
 489, 555, 575, 576, 729,

- 739, 740, 745, 965, 966, 994
- О лезгивахъ—453
- О лицѣ Христа—стр. 96
- О Магомедѣ—186, 349
- Омавъ-Чабукіани—654
- О Миронѣ—стр. 15
- О нагихъ—стр. 62
- О несчастн. дняхъ—724
- О Нотіакѣ—стр. 15
- Овуфрій—468
- О призывѣ войска Иракліемъ 668
- Олизскій храмъ—стр. 84
- Опис. груз. др.—542
- О патр. Ноѣ—625
- О повин. церк. крестьянъ—754
- О правой вѣрѣ—586
- Опроверж. ересей—267
- Опредѣленіе вѣры 72
- Орбеліани I.—908
- „ Саба—662, 873
- Осада (въ 626 году) Констант. скифами 140, 500
- „ Низибія—249
- „ Ураха—249
- Освященіе мұра 681
- „ антімпса—86
- О семи смертн. грѣхахъ—712
- Оседзе I. 663, 813
- Осьмигласникъ 21
- О степен. родства 525, 712, 787, 988
- Открытіе мошей Захаріи, Симео́на, Іакова—стр. 98(в. 1)
- Отдѣленіе Армянск. ц. отъ Православной—691, 735
- Отпусты—72
- Отрочество Господа стр. 105 (вып. 1)
- Отрывки—309, 367, 368, 614, 615, 1025
- Отрывокъ изъ Треби.—681, 212
- „ изъ Еванг.—213, 679
- „ изъ Типика 71
- „ изъ кв. прор. Исаіа стр. 268 (вып. 1)
- „ изъ Часослова—209
- „ изъ толк. на Еванг.—371
- „ изъ Праздн. Миней—254
- Павелъ Ѡивскій—стр. 77(в. 1)
- „ Бил. стр. 109(в. 1)
- Павленишвили Ник.—стр. 67(в. 1)
- Параклитовъ—93, 290, 835, 834, 1000
- „Паракадь“—стр. 293(вып. 3)
- Палладій—143
- Память Петра и Павла—стр. 98(вып. 1)
- Пареміи 192
- Паремійникъ—574, 577, 673
- „Патимоеини“—735
- Пелагея Блуды.—стр. 112(в. 1)
- Переводчики груз.:
- || Георгій Мтацминдели(† 1065) —6, 37, 193, 218, 839, 840
- Давидъ и Стефанъ (VII в.), Евѡимій Аѡон. († 1028)—1, 12, 150, 285, 484
- Евфремъ Мцире (XI в.)—24, 14, 62, 196
- Дж.-Орбеліани—283, 908
- Захарій Валанкертели (XI в.)—648
- Осешвили I.—525
- Тбелидзе Дав. (XI в.—1)||
- Перенесеніе Честн. Креста—стр. 17(в. 1)

- Переписчики грузинські:
- || Амвросій—(1494)—351, 813
- Амвросій—(XVI)—733
- Авраамъ (XV)—739
- Арсеній—92
- Андрей Микит. (1563)—501
- Андрей (1741)—637, 151
- Аванія Каландадзе—687
- Аванасій—93, 840
- Базлидзе—316
- Басилій (XII)—841
- Барнава (XV)—25
- Барсима (XV)—487
- Василій—1, 92
- Вахушти Чиджавадзе—742
- Венедиктъ—40
- Виссаріонъ—105, 196
- Габріель Хорган (X в.)—95
- Габріель Патарая (X в.)—95
- Габріель (VII в.)—345
- Габріель Цгува—824, 827
- Габріель (IX)—98
- Гавріель Сагинашвили—(1707)
—624
- Гавріель Макашвили—408
- Гаіозъ—245
- Гамаліилъ—284
- Гарсеванъ (1733)—33
- Георгій (1059)—484
- Георгій (1083)—584
- Георгій (1773)—298
- Г. Каргаретели—85
- Георгій—155, 239
- Г. Месхишвили (1768)—334
- Г. Вахашишвили (XIV)—734
- Георгій (XIII)—18
- Г. Шаликашвили—68
- Г. Джавтишвили—328
- Георгій—878
- Г. Орбеліани—855
- Германъ (1746)—169
- Геронтій (1798)—183, 184, 185,
230, 408
- Григорій Мтавридзе (1731)—431
- Григорій Вачедзорели (XI)—73
- Григорій (1792)—884
- Григорій—177
- Давидъ—21
- Давидъ Месх.—342
- Димитрій (1708)—518
- Д. Эпиташвили (1742)—152
- Дим. Саакадзе (1743)—586
- Джибисдзе Дав. (XI)—135, 927
- Джорджадзе Ник.—166
- Джохій (1736)—529
- Діонисій Мачавар.—2
- Елисей Сагинашв.—66, 56
- Евѳимій—111
- Захарій Шави—845
- Захарій—92, 688, 246
- З. Чалайшв. (1716)—379
- Зевведей Каргар. (XVI)—743,
746, 744, 745
- Зосима (1042)—500
- З. Орбел.—479
- Іаковъ Климіашвили (1721) 901
- І. Габашв. (1779)—609
- І. Осешв. (Осесдзе)—64
- І. Кобилашв.—49
- І. Джакели (1511)—647
- І. Пентелашв.—308
- Іасе (1763)—873
- Іасе Чхеидзе—809
- Іашвили Спир.—14
- Іасе Бедисццерели (1673)—

- Іовъ (1706)—121, 628
 Іоаннъ Оседзе (1800), 292, 652
 Іоаннъ (1739)—409
 І. Ларадзе—533
 Іоаннъ Татавели (X. в.)—28
 Іоаннъ (1733)—170
 Іоаннъ (1705)—451
 Іоаннъ (1691)—850
 Іосифъ Микадзе—550
 Іосифъ (1711)—994
 Іоаннъ (1672)—243
 І. Капуладзе (1762)—530
 Іостось (1816)—181
 Іордане—100
 І. Хантушидзе—503
 Ісакъ Канделаки—822
 Квирикъ Надгунн 844
 Катарацидзе Ник.—№ 26
 Козманъ. Угрехелидзе—36
 Лазарь Читанава—804
 Ломсіанидзе Гавр.—187
 Магаладзе Н.—54, 904
 Максимъ—146
 М. Манвелишвили—874
 Мамука Насрадзе—779
 Манія Дадіани (XVI)—761
 Маркъ—504
 Маѳе—289
 Мгалобели Петре—104
 Мерабъ (XIV)—734
 Месхишв. Сол. (1773)—15
 Месхишв. Григ.—399
 Мзечабукъ Орбел. (1758)—627
 Микель Галисонели (1074) 558
 Микель (974 г.)—471
 Нинидзе Маѳе—806
 Николай—758
 Николай Вачнадзе (1807) 403, 172
 Николай (1784)—241
 Николай (1767)—848
 Николай Чачикашв. (1774)—
 860, 657, 465
 Нина Бежанишв.—823
 Ониковъ Сол.—859
 Онисифоръ Карумидзе—741
 Онопридзе (1785)—760
 Оседзе—122
 Пахумій—483
 Петръ Кебадзе—851
 Петре—995
 П. Табліашв. (1837)—643, 854
 Рафаель—834
 Романовъ (1745—1756)—149,
 150, 154, 161, 164, 914
 Руѳн (XV)—382
 Савва (XV)—505
 Савва (1681)—30
 Симеонъ (XVI)—482, 134
 Соломонъ Месхишв.—618, 356
 Соломонъ (1801)—864
 Соломонъ (1788)—276
 Стефанъ (974 г.)—471
 Тарасій—663
 Трифилій—317
 Филиппъ Малапія (XIV)—716
 Фил. Шакарашв.—644
 Фиранъ Мхеидзе.—685
 Цискара—86
 Шабіашвили—508
 Эліа (XVI)—562
 Яковъ (XII)—516
 Феодоре (IX)—98
 Тома—906 ||
 Переселеніе Вахтанга VI—1007
 Перечень свящ. книгъ—стр. 61
 (вып. 1)

- «Періарменія»—535
 Персидское посольство—668
 Перуанск. письма—650
 Печат. груз. Еванг.—268
 Петръ ап. (Литург.)—81
 „ грузин. „ 829
 „ Іерусал. „ стр.13(в.1)
 „ Хартоф. „ „ 66(в.1)
 Петрицій—290
 Писатели грузинскіе:
 II Амвросій Некресели—756
 Амвросій Цилкан.—338,
 Амилахоришвили Ал.—879
 Анна Арагв.—381
 Антоній I—347
 Бесики—656
 Вахтангъ VI—939,
 Вахушти.
 Давидъ Георг.—330,
 Давидъ Рект.—285, 314
 Думбадзе Як.—656, 691
 Захарій Габашвили—890
 Макрина Иракліевна—380, 363,
 Мровели Николай—849, 866,
 853
 Руставели Шота—656, 855, 859,
 656
 Орбеліани Саба—662, 873
 Тарасій архим.—286, 288, 299,
 312, 323, 325, 326, 938
 Теймуразъ царев.—349
 Тимофеей митр.—870,
 Хелашвили Іона—7, 13, 986
 Чонкадзе Дим.—891
 Чахрухадзе—656 II
 Письма—893, 721, 820, 476,
 стр. 302 (в. 1)
 Плъненіе Іерус.—стр. 246(в. 1)
 Повѣствов. объ усненіи Бого-
 род.—103
 Повѣсть о др. мнѳ. грековъ—791
 Поклоненіе веригамъ—469
 Палемисестя.—44, 89, 146, 737,
 844
 Полный служебникъ—123
 „ Требникъ—72
 Помѣстные соборы—735
 Порфирій—философія—246
 Посланіе І. Златоуста—8
 „ Климента—901
 „ патріарховъ—323
 „ Льва пашы—стр. 273(в. 1)
 Посланія отцовъ—586
 Послѣдованіе службы—стр. 85
 (вып. 1), 258, 812, 822,
 715, 1017
 „ службы на мѣхетск.
 праздни.—стр. 162(вып. 1)
 „ служ. Шію, Давиду Га-
 редж. и др.—160
 „ 3, 6 и 9 часа—стр. 9(в. 1)
 „ Литургіи—72
 Послѣсловіе переписчика—244
 Постная Трїодь—147, 282, 383
 Постановленіе VI Всел. соб.,
 12, 344, 355, 882, 272, 548,
 436, 437, 242, 478, 712,
 995, 737, стр-цы (вып. 1)
 114, 297
 „ Апосто ювъ—737, 741
 „ Ефесск. соб.—266
 „ Руисск. соб.—4, 171
 Построеніе св. Софїи—691
 Поученіе Гр. Богосл.—стр. 149
 (вып. 1)
 Походъ импер. Ираклія—500

- Похожд. царя Мира—768
 Правила апост.—741
 „ монаш. жиз.—358
 „ I. Постн.—12, 640
 Праздники—стр. 82 (в. 1), 97
 (вып. 1)
 Праздн. Минея—151, 152, 310,
 247, 387
 Предводитель—64, 205
 Преніе между фруктами—890
 „ „ христ. и магом.—860
 „ „ груз. монахомъ и
 сарацп. царемъ—727
 Приговоръ Пилата—стр. 70(в.1)
 Притча о Мыт. и фарисеѣ—888,
 стр. 320 (в. 1)
 Проконій—стр. 109 (в. 1)
 Прокль Діодохъ—69, 74, 184
 „ Констант.—стр. 16 и 101 (в. 1)
 Пропись—539
 Проповѣди—555, 725, 826
 Противъ монофизит.—440
 Противонапастич. сочин.—1032
 Прохоръ—70
 Прошеніе о Царств. Домъ—949
 „ о побѣдѣ воинству—898
 Псалтирь—17, 173, 350, 351,
 429, 460, 487, 488, 579,
 582, 632, 709, 710, 732,
 738, 743, 775, 782, 910,
 913, 914, 941, 951, 952, 953
 Путешествіе Іосифа и Маріи
 (анокр.)—771
 „ христ. къ блаж. вѣн. 336
 Пчела—60, 691
 Пѣснопѣнія—44, стр. 85 (в. 1),
 стр. 63 (ib), 402, 512, 571,
 836, 596, 603, 605, 781,
 923, 676, 729, 843
 Пѣсноп. въ честь груз. св.—
 558, 730, 683, стр. 83 (в.1),
 „ въ честь св. Нины—561
 „ Дав. Возобн. и др.—
 стр. 290 (вып. 1)
 Пятая кн. «Второзаковія»—243
 Ражденъ св.—903
 Размышленіе о смиреніи—885
 „ о страст. Господ.—
 908, 1035
 Разореніе Іерусал.—стр. 69 (в.1)
 Разказъ о дочери франц. ко-
 роля—789
 Разсужденія—169, 232, 435,
 564, 733, 667
 «Рай»—688
 «Райск. двери»—706
 «Райск. двѣт.»—414, 852, 854,
 588
 Раискій Іоанвъ—445
 Риторика—534, 886, 1034
 Родама Эрист.—496
 Родосл. Іоакима и Анны—стр.
 103 (в. 1)
 Романа (монаст.)—стр. 142 (ib.)
 Романъ (митр.)—стр. 157 (ib)
 „ (арагв.)—914
 „ (персид.)—283
 „ Сладкопѣв.—543
 Романъ Новый—стр. 109
 «Ростоміани»—788, 858
 Ростомъ—893
 Рукописи греческія—206, 260,
 261, 262, 270, 915—921,
 975—978, 981, 1014
 „ Армянскія—846, 979

- „ Магомед.—263, 264, 551, 658
 „ Сирійск.—980 Сказаніе о Петрѣ—стр. 15 (в. 1)
 Рѣчи Варлаама, Оседзе¹І.—663 „ о разслабл. стр. 70 (ib.)
 Саба Орбеліани—23, 75, 122, „ о самоосужденія—57
 172, 479, 706, 662, 873, Сличеніе текста Псалтири—910
 893, стр. 303 (вып. 1) „ „ Апостола—909
 «Саломіани»—598 „ еванг. текста—845, 850
 Самарагда—стр. 112 (в. 1) Слова, поуч. и рѣчи св. Отцевъ,
 Самонъ—стр. 110 (в. 1) 5, 19, 95, 182, 319, 324,
 «Самоосужденіе»—604 326, 272, 276, 375, 377,
 Самуилъ—Равв.—1011 381, 394, 388, 404, 416,
 «Сарке-ткмула»—860 511, 518, 592, 613, 649,
 Сборникъ ирмосовъ—59 663, 693, 713, 733, 810, 897
 „ «Райскій цвѣт.»—244 „ и рѣчи Ант. Чкондиде-
 Свидѣтельств. изъ В. и Н. за- ли—719
 вѣта—150 Словарь рѣдко употр. сл.—819
 Свѣтильни—300, 1021 Слово о распятія и погреб. Хр. 71
 «Святое письмо»—556 „ о священствѣ—938
 Свящ. исторія—776 „ дѣяніяхъ Василия стр. 15 (1)
 Северіанъ—стр. 151 (в. 1) „ о Кетеванѣ—894
 Селевкійское груз. Еванг. XI в. „ на Пасху—стр. 70 (в. 1)
 —845 „ противъ звѣдопоклонства
 Семь смертн. рѣховъ—924 —207
 Сераціонъ—69 Служба на 30 явл.—897
 Сильвестръ папа—736 Службы Рождеству и Успенію
 Симеонъ Солунс.—802 —1002
 „ Логов.—90 Службникъ—77, 107, 123, 225,
 „ Юродив.—стр. 395 (в.1) 623, 624, 866, 940, 947, 948,
 „ Халеб.—стр. 71 (ib.) 963, 964, 1024, 1027 1037
 „ Чудотв.—105 Службн. Евангеліе—844
 „Симетне“—415 „ Минея—1013
 Сипаитъ I,—445, 658 Слѣдов. Литургій и вечерни 779
 Синаксарь—97, 193, стр. 146 „ архіер. служб. стр. 127 (в. 1)
 (в. 1), 222, 508, 569, 572, Слѣдованный Апостоль—133
 635, 744, 825, 840, 903 Соборы помѣстн.—735, стр. 61
 Синдухта—стр. 107 (в. 1) (в. 1)
 Сиподки—стр. 299 (ib.), 558 Соборъ 12 Апостоловъ стр. 152
 Сиринъ Евф.—196, 249, 391, (в. 1), 734

- Созоменъ—стр. 71 (в. 1)
- Соломонъ (Пѣс. пѣс.) стр. 63 (в. 1)
- «Солнце пустыни», стр. 68 (в. 1)
- Споры о вѣрѣ—7, 727
- Списокъ патріарх. стр. 268 (в. 1)
- Софійскій хр. стр. 69 и 269 (в. 1)
- Сочиненіе »300 гл.«—224
- „ аскетич. содерж.—
528
- „ «Здравомысл. Хри-
стіанинъ»—299
- „ Апокорофъ—311
- „ философск. содерж.
—678
- „ груз. писат.—658
- „Союзъ“ Прок. Діод. —237,
751
- Степени родства—стр. 84 (в. 1)
- Стефанъ архид.—19, стр. 98
(вып. 1)
- Стефане писецъ—стр. 146 (в. 1)
- Стихотворенія въ честь св. Георгіа Побѣд.—360, 877
- „ груз. писат.—386,
656, 641, 470, 593
- „ Антонія I—711
- „ въ честь св. Нины
—877, 618
- „ Теймураза—593
- Стихири—стр. 82 (в. 1)
- Стихотворенія—381, 415, 523,
320, 474, 527, 564, 557
- „ о цар. Грузіи и Осетіи—925
- „ одр. величій Кватах.
монаст.—926
- «Століери»—809
- Стратоника—стр. 77 (в. 1)
- Субаладзе Сар.—658
- Сурамъ—стр. 100 (в. 1)
- Тамара царица—стр. 116 (в. 1),
558
- Тарасій—318, 322, 495, стр.
289 (в. 1)
- Тасія Египет.—стр. 112
- Татарск. слова—906
- Тбелисдзе Давидъ—стр. 88, 89
(в. 1)
- Тбилисисъ-Уцкебани—935
- Творенія Гр. Богослова—стр.
49, 118, (в. 1), 109, 292
- «Театронъ»—601
- Теймуразъ I—656, 593, 878
(царевичъ)
- Тексты В. и Н. зав.—308
- „ Еванг. на недѣли Мясо-
пустную—стр. 104 (в. 1)
- Типикъ—282, 399, 448, 459,
572, 686
- „ Савы Освящен.—647,
1021
- Тимошей Іерусалим.—стр. 103
(вып. 1)
- „ Ефесскій—стр. 112.(в. 1)
- „ («Марцухи»)—стр. 129.
(вып. 1)
- „ Апостоль—370
- „ Митроп.—120, 105
- „ (стр. 78)
- Тиватива—стр. 146 (вып. 1)
- Типографшикъ Степанешвили
940
- Толкованіе на Ев. отъ Матоея
—842, 359, 372, 816, стр.
144 (в. 1), 191, 389, 996
- „ алфавита—186, 1004

- „ на Апокалипсисъ—156, 397, 532
- „ на Апостолъ—390
- „ на Екклезіастъ—61
- „ Молит. Господ.—879
- „ на Библию (апокр.)—стр. 156 (в. 1)
- „ на Псал.—14, 135, 703, стр. 118 (в. 1), 394
- „ на Еванг. Луки—91
- „ на Ев. Иоанна—256, 481, 631, 699
- „ на Литургію—8, 642, 802, 838
- „ сочин. Гр. Нисскаго—55
- „ словъ—878
- Требникъ—48, 203, 297, 294, 215, 620, 115, 205, 450, 633, 806, 860, 715, 722, 748, 378, 407, 504, 519, 871, 895, 896, 958, 959, 960, 1012, 1022
- „ Кипр. Самт.—11
- Тріодъ Постн.—27, 31, 841, 849, 545, 562, 568
- „ цвѣтн.—25, 808, 823, 906, 746, 747, 422, 441, 998
- Трифілій 813
- Тропаря—902, 904
- „ въ честь груз. св.—911
- Тропарь преобр.—831
- „ Георг. Мтацм.—911
- Труды Вас. Вел.—927
- Гроянская война—274
- Урбнисское Еванг.—28
- Урбанъ—стр. 111 (вып. 1)
- Успеніе Богород.—стр. 152 (в. 1)
- Ученики Христа—стр. 67 (в. 1)
- Ученіе для пастыреначальн. 57
- „ о правосл. вѣрѣ—529
- „ о молитвѣ—81, 57
- „ о нравственности—57
- „ отцевъ—95, 168, 464, 478, 584, 607, 612, 627, 643, 680, 711, 714, 735, 737, 749, 861, 1040
- Фалласій—66
- Феофилактъ (экз. Грузіи)—273
- Физика—275, 773
- „Фило феонъ истор.“—682
- Философія Платона, Арист., Порфир.—157, 695
- Формы писемъ—893
- Халкипрать—стр. 70 (в. 1)
- Хвалебн. сл. Стефану Перво-муч.—стр. 14 (в. 1)
- Хелашвили І.—713
- Хилтакеба—860
- Хиротонія—201, стр. 313 (в. 1), 526
- Хожденіе по мукамъ—606, стр. 70 (вып. 1)
- „ Ап. Андрея—1040
- Христофоръ—стр. 108 (в. 1)
- Христ. учен.—517, 891, 944, 1008
- Хронографъ—165, 685
- Хронологія—904, 906, 1040
- Царевичъ Давидъ Георг.—330
- Цари Грузіи—стр. 307 (в. 1)
- Царскіе часы—705
- Цвѣтная Тріодъ—383
- Церк. законы на греч. яз.—270
- Цѣпи ап. Петра—стр. 77 (в. 1)
- Шавтели Іоаннъ—стр. 84 (в. 1)

- „Шестодневъ“ 6, 73, 974
 Шію Мгвимели—643
 Школа благочест.—315, 316
 Шушана—стр. 143 (в. 1).
 Шушаника—стр. 107 (в. 1)
 Чавчавадзе Ал. 701
 Чарь-Давриміани—860, 865, 990
 Часословъ—417, 430, 581, 594,
 597, 616, 630, 724, 742,
 745, 755, 811, 881, 902,
 904, 910, 911, 961, 962,
 997, 1023
 Часть службы—стр. 135 (в. 1)
 „ праздн. Mineи—195, 197
 „ постп. Тріоди—248, 255
 „ Четвероеванг. 271
 Чахрухадзе—656
 Чачикашвили Н.—860
 Чиновникъ архіер.—47, 867,
 1010
 Чинъ принят. изъ іудейства—64
 „ „ въ христ.—973
 „ „ схимы—774
 „ посвящ. въ чтеца—86
 „ хиротоніи—86, 814
 „ коронов. царей—1003
 „ освящ. церкви, аптм.—
 стр. 127 (в. 1), 560, 307
 „ архіер. службы стр. 312 (в. 1)
 „ Литургіи—398, стр. 9
 (вып. 1)
 Чины 681
 Четвероевангеліе 18, 26, 27,
 28, 37, 41, 83, 78, 98, 99,
 138, 206, 219, 251, 281,
 305, 357, 359, 401, 423,
 424, 443, 449, 480, 483,
 496, 497, 498, 502, 505,
 506, 509, 514, 516, 517,
 580, 585, 619, 685, 728,
 762, 763, 728, 1031
 Чкондидели—стр. 115 (в. 1), 893
 Чтеніе о Хитонѣ—стр. 162 (в. 1)
 „ изъ Апостоловъ—616
 „ изъ Еванг. и Апост.—
 44, 648
 „ изъ В. и Н. Завѣта—683
 „ въ честь Креста—836
 Чудеса Христа—734
 Чудо въ Софіи—стр. 71 (в. 1)
 „ Θεод. Великом.—стр. 147
 (вып. 1)
 Эгхи (супр. Мурвана)—993
 Эласиппа—стр. 111 (в. 1)
 Эпитафія Тамары—592
 Эриставы Ксанскіе—25, 26
 Юліанъ стр. 101 и 108 (в. 1)
 Юстиніанъ стр. 13 и 97 (в. 1)
 Юстина стр. 180 (в. 1)
 Явл. крест. знамени 103, 69 (в. 1)
 Языч. божества—стр. 278 (в. 1)
 Яковъ Низиб.—249
 Ямбич. стих.—стр. 67 (в. 1)
 Фалласій—55
 Фекла—стр. 71 (в. 1)
 Феодоритъ Испов.—стр. 65 и
 148 (в. 1), 148
 „ Филос.—стр. 273 (в. 1)
 Феодоръ Студитъ—202
 „ Харанскій—стр. 152,
 500, 223
 „ Сабацминд.—стр. 371 (в. 1)
 „ Сербскій—360
 „ Корабельщ.—стр. 70 (в. 1)
 Феодосій—стр. 77 (в. 1)
 „ Исповѣдн.—стр. 16 (в. 1)
 Феонила стр. 111 (в. 1)
 Теофилактъ Болгарск.—52
 Тома Апост. стр. 269 (в. 1)

Замѣченныя ошибки:

Стран.	Стр.		<i>Слѣдуетъ:</i>
48	— 3	св. сантиметровъ	сантиметра
119	— 5	св. Абабскомъ	Арабскомъ
113	— 14	св. 7-мистрочный	6-тистрочный
122	— 7	св. ႠႡႣ	ႠႡႣ
„	— 7	св. ႠႡႣ	ႠႡႣ
174	— 8	св. Салмы	Псалмы
175	— 17	св. ႠႡႣႤ	ႠႡႣႤ Ⴀ
180	— 5	св. гвуз.	груз.
185	— 3	„ ႠႡႣႤ ႠႡႣႤ	ႠႡႣႤ ႠႡႣႤ
195	— 2	„ Кир.	Кор.
210	— 15	„ Грузин	Гурин
222	— 8	„ 1774	† 1777
266	— 1	„ Мапрашыя	Мапрашы
267	— 7	„ такія	такіе
294	— 18	„ ႠႡႣႤ—стражъ	ႠႡႣႤ—стражъ или (см. у Марра—Кавк. Вѣстн., 1901, № 4, стр. 75) ႠႡႣႤ— стража
21	— 3	прим. ႠႡႣႤ	ႠႡႣႤ

Изданія Церковнаго музея.

1. Тифлисское церковное древлехранилище (Уставъ.—Исторія основанія.—Каталогъ книгъ.—Силми и чуждары.—Облаченія.—Церк. утварь, монеты и пр.). Ц. 20 к.
2. Каталогъ Церк. музея № 2. Ц. 10 к.
3. Св. Або Тифлисскаго (Житіе св. Або († въ 786 г. 6 янв.) извлечено изъ пергамент. рукописи X вѣка). Ц. 30 к.
4. Сборникъ Авонскаго Иверскаго монастыря (пергамент. рукопись, переписана въ 1074 году. Содержаніе: 1. Житіе основателя Иверск. авонскаго монастыря; 2. Житіе апост. Гамана Богослова, составл. ученикомъ его Прохоромъ; 4. Письмотвѣнія въ честь груз. подвижниковъ; 5. Синодики („агиты“; Авонской лавры и 6. Житіе св. Георгія Мтацминдсели († въ 1066 г.). Ц. 3 р.
5. Житіе св. Нины, соч. католикаса Арсенія Великаго (X В.). Ц. 25 к.
6. Акаѳистъ св. Нинѣ. Ц. 20 к.
7. Чудесное спасеніе Константинополя отъ осаждавшихъ его персовъ и скивовъ (русскихъ) въ 626 году (извлеч. изъ персид. рукописи 1042 года, № 500).
8. Описаніе рукописей церк. музея вып. 1. Ц. 1 р. 50 к.
вып. 2. Ц. 1 „ 50 „
9. Краткій отчетъ по церковному музею за 1902/3 г.
10. Описаніе рукописей Церк. музея, вып. III. Ц. 1 р. 50 к.